T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERİN EVDEN KAÇMA NEDENLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA: AZERBAYCAN/BAKÜ ÖRNEĞİ

LALA ALLAHVERDİYEVA

2501141278

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. MURAT ŞENTÜRK

İSTANBUL, 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	Lala ALLAHVERDIYEVA	**Numarası**	:	2501141278
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	Sosyoloji Anabilim Dalı	**Danışmanı**	:	Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK
Tez Savunma Tarihi	:	19.06.2017	**Saati**	:	13.00
Tez Başlığı	:	Ergenlerin Evden Kaçma Nedenleri Üzerine Nitel Bir Araştırma: Azerbaycan/Bakü Örneği			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL		Kabul
2- Yrd. Doç. Dr. Seda GÜVEN		Kabul
3- Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk OCAKOĞLU		Kabul.
4- Yrd. Doç. Dr. Aynur ERDOĞAN COŞKUN		Kabul
5-Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Mehmet Fatih AYSAN		
2- Yrd. Doç. Dr. Ayşen ŞATIROĞLU		

ÖZ

ERGENLERİN EVDEN KAÇMA NEDENLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA: AZERBAYCAN/BAKÜ ÖRNEĞİ

Lala ALLAHVERDİYEVA

Bu araştırma, 2015-2016 yılları arasında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de, 14-17 yaş grubundaki evden kaçan ergenleri, evden kaçmaya iten faktörlerin araştırılmasını, bu faktörlerin hangi nedenlerden kaynaklandığını, bununla beraber, evden kaçan ergenlerin karşılaşabilecekleri risk faktörlerini hem sosyal, hem de sosyo-psikolojik bakış açısıyla değerlendirmeyi ve konuyla ilgili yapılması gereken hususlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi olan, *Gömülü Teori* kullanılmıştır. Araştırma, Gömülü Teori içinde yer alan *Yapılandırmacı desenle* ele alınmaktadır.

Toplamda 26 kişi ile görüşme yapılmıştır. Katılımcılardan 14'ü evden kaçan ergenler, 6'sı evden kaçan ergenlerin aileleri\anneleri ve 6'sı da evden kaçan ergenlerle çalışan uzmanlardır.

Ergenleri evden uzaklaştıran bir çok neden(ler) bulunmaktadır. Bu nedenler ergenin, yaşadığı topluma yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir. Ergenlerde evden kaçma davranışı, onların var olduğu toplumsal kurumlarda, aile (çatışma ve şiddet; sevgi ve ilgi eksikliği; iletişim sorunu), okul (iletişim sorunu) ve sosyal çevrede (olumsuz rol model ve çevre) yaşanan olumsuzluklar ve bu olumsuzlukların ergenlik döneminin etkileri ile birleşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ergenin etrafındaki toplumsal kurumların (aile, okul ve sosyal çevre) birinde oluşan olumsuzluğun farkına varılmaması ve bu kurumlarda varolan\oluşan olumsuzluğun giderek, ergeni "dışarı", "sokağa" itmesiyle başlar sokak hayatı, sokak düzeni. Bu sorunların kökünde ise, ailede, okulda, toplumda, insanların sadece kendi dünyalarına odaklanarak, "yalnızca kendim için yaşarım" düşüncesi yatmaktadır.

Sosyal ağların insanları yüz-yüze iletişimden uzaklaştırarak, yabancılaştırması sadece, toplumda değil, ilk olarak, ailelerde gözükmektedir. Toplumda yaşanan değişim süreci ve süreçte yaşanan olumsuzluklar ise “BİZ”den “BEN”e doğru gidişe işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ergenler, Evden Kaçma, Gömülü Teori, Azerbaycan\Bakü.

ABSTRACT

SOSYOLOGY OF RUNNING AWAY FROM HOME AMONG ADOLESCENTS: THE EXAMPLE OF AZERBAIJAN\BAKU

Lala ALLAHVERDİYEVA

This research is aimed to investigate the factors driving the adolescents at the age of 14-17 who ran away from home to run away, the causes of these factors, and the risk factors faced by the adolescents who ran away from home both from social and socio-psychological perspectives in the capital of Azerbaijan, Baku between 2015-2016 and to draw attention to the points related to the subject that were done or have to be done so far.

The research, is carried out using Grounded Theory and the Constructivist form which is a part of it.

A total of 26 people were interviewed. Among the participants are 14 adolescents who run away from the house, 6 of the adolescents families\mothers who run away from the house and 6 of them are experts working with the adolescents who run away from the house.

There are many reasons that detach adolescents from home and these reasons vary according to the meaning the adolescent attach to the society he lives in. The runaway behavior of the adolescents occurs as a result of negativities in the social institutions in which they exist, namely the family (conflict and violence, lack of love and interest, communication problem), school (communication problem) and environment (negative role model and social environment) and as a result of combination of these negativities with the effects of adolescence. In addition, the street life, street arrangement starts from inability to realize the negativity arose in one of the institutions formed around the adolescent (family, school and social environment) and the negativity that existed inside other institutions gradually pushing adolescents more "out", "to the street". At the root of the problems is that the people are focusing only on their own world, thinking "only live for myself" in the

family, at school, in the society, is. The alienation of people from face-to-face communication due to social networks are seen not only in the society, but also in the family first of all. The process of change in the society and the negativities in this process are pointing to the transition from "WE" towards "I".

Key Words: Adolescents, Runaway From Home, Grounded Theory, Azerbaijan\Baku.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 2015-2016 yıllarında, Bakü'de yaşayan evden kaçan ergenleri, kaçmaya iten faktörlerin araştırılmasını, bu faktörlerin nedenlerini araştırmayı; bununla beraber, evden kaçan ergenlerin karşılaşabilecekleri risk faktörlerini hem sosyal, hem de sosyo-psikolojik bakış açısıyla değerlendirmeyi, bugüne kadar konuyla ilgili yapılması gereken hususlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Gömülü teori içinde yer alan Yapılandırmacı desen ile yapılandırılmaktadır. Araştırmada katılımcı olarak, evden kaçan ergenler, ergenlerin aileleri\anneleri ve ergenlerle çalışan uzmanlar iştirak etmektedir. Toplam olarak, 26 katılımcı ile görüşme yapılmıştır.

Öncelikle, bu araştırmanın planlanmasında, araştırmanın analizi ve değerlendirilmesi aşamasında, en önemlisi de yetiştiğim topluma kenardan bir sosyolog gözüyle bakabilmeyi öğreten, öneri ve yardımlarını esirgemeyen Tez Danışmanım, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK'e, gerek araştırma, gerekse de tez yazım sürecinde, beni, bilim aşkı ve enerjisiyle motive eden bölüm başkanımız değerli hocam, Prof. Dr.İsmail COŞKUN'a teşekkür ederim.

Çalışmanın saha aşamasında, Bakü`nün sıcağında, evden kaçan ergenlere ulaşmamda yardımcı olan Sosyal Hizmet Uzmanı Gülnaz MEMMEDOVA'ya ve avukat Fariz MEMMEDOV'a canı gönülden teşekkür ederim. Araştırmanın katılımcıları olan ergenlere, onların ailelerine ve ergenlerle çalışan uzmanlara da teşekkür ederim.

Gerek saha araştırmasında, gerekse de, tez yazım sürecinde deneyimlerini ve psikolojik desteğini esirgemeyen değerli arkadaşım Özlem BAĞLAR'a da teşekkürlerimi sunuyorum.

Cismen uzakta olsalar da, desteklerini bir an bile esirgemeyen, canım aileme minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....III

ABSTRACT V

ÖNSÖZ VII

İÇİNDEKİLER.....VIII

TABLOLAR LİSTESİ.....XII

ŞEKİLLER LİSTESİ.....XIII

KISALTMALAR LİSTESİ.....XIV

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

TANIMLAYICI ÇERÇEVE VE KAVRAMSAL ŞEMA

1.1. Bir Geçiş Dönemi Olarak Ergenlik.....26

1.1.1. Ergenlik Döneminde Yaşanan Psiko-fizyolojik değişimler.....29

1.1.2. Bir Sosyal Geçiş Olarak Ergenlik Çağı--Çocukların Büyüğü, Yetişkinlerin Küçüğü.....32

1.2. Sosyolojide Ergen Kavramı ve Bir Davranış Olarak Evden Kaçma.....35

1.2.1. Sosyolojide Ergen Kavramı.....36

1.2.2. Ergenlerde Evden Kaçma Davranışı.....38

1.3. Kuraldışı Davranış Nedenleri ve Yaklaşımlar.....44

1.3.1. Biyolojik Yaklaşımlar.....44

1.3.2. Sosyal Yaklaşımlar.....45

1.3.3. Psikolojik Yaklaşımlar.....50

1.3.4. Psiko-sosyal Yaklaşımlar.....52

İKİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN VE BAKÜ'NÜN TOPLUMSAL YAPISI

2.1.Azerbaycan ve Bakü'nün Tarihsel Sosyolojisi.....55

2.2. Azerbaycan ve Bakü`nün Siyasi Sistemi.....59

2.3. Azerbaycan ve Bakü'nün Ekonomik ve Sosyo-kültürel Değişim Süreci.....60

2.4. Nüfus ve Demografik Göstergeler 62

2.5. Aile Yapısı, Evlilik ve Boşanma.....64

2.6. Azerbaycan ve Bakü`nün İktisadi Yapısı.....67

2.6.1. Yoksulluk ve İşsizlik.....68

2.6.2. Gelir Durumu.....71

2.6.3. Refah Seviyesi.....72

2.7. Eğitim Sistemi.....73

2.8. Suç ve Ergenler 76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1.Bakü'de Evden Kaçan Ergenleri Betimleyen Özellikler.....79

3.1.1.Ergenlere göre Ailelerin Ekonomik Durumu\ *"Manat Öldü"*.....81

3.1.2. Ergenlerin Eğitim Durumu\ *"Okul Beni Terketti"*.....82

3.1.3. Ergenlerin Hedefleri\ *"Küçükken Hedeflerim Çoktu, Güzeldi Herşey.."*...83

3.1.4. Ergenlerin Rol Modelleri\ *"Zenginden Al, Fakire Ver!"*.....84

3.1.5. Ergenlerin Serbest Zamanları\ *"Uyanıyoruz Yatıyoruz"*.....89

3.2. Ergenlerin Gözünde Evden Kaçma Davranışı: *"Ben Aslında Problemden Kaçıyordum"*.....91

3.3. Ergenlerin Gözünde Evden Kaçma Nedenleri.....92

3.3.1. Ailede Yaşanan Şiddet ve Çatışmalar\ *"Evde Her Gün Problem, Her gün Sıkıntı"*.....93

3.3.2. Ailede Sevgi ve İlgi Eksikliği*"Beni De Sev!"*.....97

3.3.3. Ebeveyn-Ergen İlişkisinde İletişim Sorunu*"Beni Anlayacak Biri Yok!"*.....99

3.4. Sokakla Ev Arasında Yaşananlar.....102

3.4.1. Durumsal ve Alışılmış Bir Davranış Olarak Kaçma.....102

3.4.2. Sokağa Atılan Adım ve Suç \"*Herşeyi Suçlular Gibi Planlamadık*!".....103

3.5.Eve Dönüş: Değişen ve Değişmeyen Şeyler: *"Ne ileri, Ne Geri Gidiyorum!.107*

3.6. Evden Kaçan Ergenlerin Aileleri.....109

3.6.1.1.Evden Kaçan Ergenlerin Ailelerini Betimleyen Özellikler.....109

3.6.1.2. Ailelerin Gözünde Ergenler: *"Dik Kafalı*".....113

3.6.2. Ailelerin GözündeErgenlerin Evden Kaçma Nedenleri.....114

3.6.2.1. Ailede Yaşanan Çatışmalar:*"Kavgalar Çocuğu Bıktırdı Herhalde"*..115

3.6.2.2. Çevre-Akran Etkisi:*"Arkadaşının Tesiriyle Oluyor"*.....118

3.6.3. Evden Kaçma ve Ailenin Yaklaşım Tarzı: *"Zincire Vurdum"*.....119

3.7. Evden Kaçan Ergenler ve Uzman Görüşü.....121

3.7.1. Uzmanların Gözünde Evden Kaçan Ergenler ve Onların Aileleri.....123

3.7.2. Uzmanlara Göre Ergenlerin Evden Kaçma Nedenleri.....129

3.7.2.1. Değişen Değerler: *"Biz"den "Ben"e Doğru*.....130

3.7.2.2. İletişim Yoksunluğu ve Kopukluğu 134

3.7.2.3. *"Ben de Varım!"* Hissi ve Bunu Gösterme İsteği.....136

3.7.2.4. Boşuna Geçen Zaman.....137

3.7.3. Uzmanların Gözünde Evden Kaçma ve Çözüm Yolları.....138

3.8. Evden Kaçan Ergenlerin Kaçma Nedenleri Üzerine Gömülü Teori.....140

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....146

KAYNAKÇA.....154

EK'LER.....165

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Genel Çalışma Grubu ve Sayısı.....19

Tablo 2. Evden Kaçan Ergenlerin Demografik Göstergeleri.....19

Tablo 3. Farklı Bakış Açılarında Ergenliğin Başlangıcı ve Sonu.....28

Tablo 4. Azerbaycan'ın Demografik Göstergeleri.....64

Tablo 5. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Sayısı.....64

Tablo 6. 2010-2015 yıllarında Nikah ve Boşanma Sayıları.....65

Tablo 7. 2000-2011 Yıllarında Nikaha Giren Kadınların Sayıları.....66

Tablo 8. 2004-2015 Yıllarında Yoksulluk Oranı.....69

Tablo 9. İstihdam Hizmetleri Tarafından İstihdam Edilmiş ve İşsiz Statüsü Kazanmış Gençlerin Sayısı.....71

Tablo 10. Yıllara Göre Asgari Ücret ve Kişi Başına Düşen Orta Aylık Ücret.....72

Tablo 11. 2015 Yılında Yeni Açılmış İş Yerleri.....74

Tablo 12. 2010-2015 Yıllarında Genel Örgün Eğitim Kurumları, Öğrenci-Öğretmen Sayısı.....75

Tablo 13. 2010-2015 Yıllarında Yüksek Öğretim Kurumları.....76

Tablo 14. Azerbaycan'daYıllara Göre İşlenen Cinayet Sayısı.....77

Tablo 15. 14-18 Yaş Arası Cinayet İşlemiş Ergenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....78

Tablo 16. Evden Kaçan Ergenlerin Ailelerinin Demografik Göstergeleri.....113

Tablo 17. Ergenlerle Çalışan Uzmanların Demografik Göstergeleri.....122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sürekli Karşılaştırma.....24

Şekil 2. Gömülü Teori Süreci.....25

Şekil 3. Kafkasya'da yerleşen ülkeler ve Azerbaycan.....55

Şekil 4. Ergenlerin Gözünde Evden Kaçma Nedenleri.....94

Şekil 5. Ailelerin Gözünde Ergenlerin Evden Kaçma Nedenleri.....115

Şekil 6. Uzmanların Gözünde Ergenlerin Evden Kaçma Nedenleri.....129

Şekil 7. Evden Kaçan Ergenlerin Kaçma Nedenleri Üzerine Gömülü Teori.....141

Şekil 8. Ergenin Olduğu Toplumsal Kurumlar.....144

Şekil 9. Araştırma Sonucu Oluşan Teorinin Ana Şeması.....145

KISALTMALAR LİSTESİ

AHC: **Azerbaycan Halk Cumhuriyeti**

AUB: **Azerbaycan Uşaqlar Birliği**

BM: **Birleşmiş Milletler**

DSÖ: **Dünya Sağlık Örgütü**

QHT: **Qeyri Hökümət Təşkilatı**

UNESCO: **United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization**

SSCB: **Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği**

GİRİŞ

Gömülü teori (Grounded Theory) ile Azerbaycan'nın başkenti olan Bakü'de 2015-2016 yılları arasında evden kaçma davranışında bulunan 14-17 yaş aralığında olan ergenlerin evden kaçma nedenlerini sosyolojik çerçevede incelemeyi amaç edinmektedir. Gömülü teori somut bir şema yada belirli bir tecrübeye dayalı önermeler seti olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Teorinin temelini Glaser ve Strauss'un (1967) sağlık alanında yaptığı; sağlık uzmanlarının yaşamlarının son günlerini yaşayan hastalarla etkileşimlerinin incelendiği çalışmalar oluşturmaktadır (Strauss ve Corbin, 1998). Bu çalışma esnasında elde edilen veriler sembollere veya kavramlar setine çevrilerek sonuçlar ortaya konulmaktadır. Akabinde ise, felsefi temellerle örtüşen yöntem vasıtasıyla verilerden izahedici bir kuram ortaya çıkmaktadır. Temel amacı sahaya gömülü verilerden kuram oluşturma çabası olan bu yöntem, kendi içinde fikir ayrılıklarına bölünmüş ve 3 desen ortaya çıkmıştır. Sistematik desen; Strauss ve Corbin, Gelişen desen veya klasik desen; Glaser (1992) ve Yapılandırmacı desen; Charmaz (1990, 2000, 2006) ile ilişkilendiriliyor. Her 3 desen arasında farklılıklar olsa da, araştırma süreci Charmaz'ın adıyla anılan yapılandırmacı desenle ilerlemiştir.

Son zamanlarda, Azerbaycan'da, özelde ise Bakü`de ergenlik dönemi ve bu dönemde ergenlerin yaşadığı\yaşamakta olduğu ve\veya gelecekte yaşayabileceği sosyolojik, psikolojik ve hukuki boyutta olan sorunlara ilişkin haberler gündemde yer almaktadır.

Azerbaycan'da çocuk ve ergen sorunları, özellikle de, evden kaçan, suça sürüklenen, cinayet işleyen, sokağa itilen çocuklar tek başlık altında ele alınmaktadır: "Sokak Çocuklari"[1]. Evden kaçan ergenler "Sokak Çocuğu" sayılır mı?

[1]Ulusal ve uluslararası literatürlerde bu kavramın kendini doğrulamadığı, "sokak çocukları" değil de, "sokağa itilmiş çocuklar" olduğu görülmektedir. Fakat, bu konuyla da ilgili yaşanan kavram kargaşası herhangi bir davranış veya eylemi doğru tanımlamada ciddi şekilde engel yaratmaktadır. Çocuk ve ergenlere "sokağın doğurdukları" muamelesini yapmadan önce, onların yaşadıkları sorunların kökenine bakılmalıdır. "Sokağa itilmiş çocuklar"ın sokakta geçirdikleri hayat ve karşılaştıkları sorunlar araştırma boyunca irdelenmektedir. Fakat, daha çok sokağın çocuğu olmadan, yaşadıkları sorunların neler olduğu üzerinde durulmaktadır.

Eğer sayılmıyorsa, aradaki fark nedir? Bu soruların cevabı araştırma boyunca ele alınmaktadır. Fakat, önce Azerbaycan'da konunun ele alınma tarzı, ergenlerle, özellikle de, evden kaçan ergenlerle çalışan sosyal bilimciler ve kamu kurumları hakkında bir değerlendirme yapılmalıdır. Azerbaycan'da evden kaçan ergenlerle ilgili alan taraması yapıldığında ayrıca tez konusu olabilecek sorunlarla karşılaşılmıştır. Bu sorunların başında Azerbaycan`da istatistik verilerin güvenilirliği, Azerbaycan`da evden kaçan ergenlerin tespiti vb. konular gelmektedir.

Bahsi geçen sorunlara geçmeden önce ergen ve ergenlikle ilgili hangi konular\problemler nasıl ve kimler tarafından ele alınmış, onlara değinilmelidir. Azerbaycan Milli Kütüphanesi, devlet ve özel üniversitelerin kütüphanelerinde yer alan araştırmalar incelenmiş ve bu çalışmalarda ergenlik döneminde görülen sorunların ağırlıklı olarak, *felsefi-ahlaki* yönden, *pedagojik* ve *psikolojik* açıdan ele alındığı gözlemlenmiştir. Ergenlik döneminde yaşanan değişimler, okulda yaşanabilen problemler, ergenin ailedeki yeri ve orada ailede yaşanılan problemler, zor eğitilen çocuk ve ergenler, ergenlerde kişilik, karakter özellikleri ve karakterin oluşumu, ergenlerin duygularındaki değişimler, anne-babanın ergenlere yaklaşım tarzı vs. konular\problemler çalışılmıştır. Ergenlerle ilgili yapılan çalışmalarda öncül olarak gösterilebilecek isimler aşağıda yer almaktadır: Ə.Əlizadə, M.Ə. Həmzəyev, R.İ. Əliyev[2], H. Xəlilov[3], İ.Ə.Məmmədov, R.H. Məmmədzadə , E.M. Quliyev, A. Həsənov ve Ə.Ağayev, Ə.Qədirov ve İ.N.Məmmədov, A. İbrahimov ve H. Xəlilov[4], İ. Sarıyeva, A. Nəbiyeva, S. Hakıyeva[5], T. Vəfalı[6] vs. İlgili sosyal bilimcilerin

---

[2] Əliyev, R.İ. (2004), **Məktəbə Psixoloji Xidmətin Aktual Məsələləri** kitabı (Okula Psikolojik Hizmetin Güncel Meseleleri kitabı), Bakı.

[3]Xəlilov, H. (2012), **Uşaq və Yeniyetmələrin İnkişafının Sosial Psixoloji Məsələləri** kitabı (Çocuk ve Ergenlerin Gelişiminin Sosyal Psikoloji Meseleleri kitabı), Qafqaz Universiteti Neşri, Bakı.

[4]İbrahimov, A. ve Xəlilov, H. (2004), **Sağlam Övlad, Düzgün Tərbiyə, Təmiz Nitq** kitabı (Sağlıklı Evlat, Doğru Terbiye, Doğru Konuşma), Misri Nəşriyatı, Bakı.

[5] **"Uşaq və Yeniyetmələrin Fiziki-Mənəvi Tərbiyəsi"** makale (Çocuk ve Ergenlerin Fiziki-Manevi Terbiyesi makale), (Kasım 2015), çevrimiçi, anl.az/down/meqale/olimpiya_dunyasi/2015/oktyabr/458310.jpg, Olimpiya Dünyası gazetesi, Bakı.

ergenlerle ilgili yaptığı çalışmalara değinmek gereklidir. Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nde ve Bakü Devlet Üniversitesi'nde faaliyetine devam eden Prof. Dr. Ə.Əlizadə ergenlerle ilgili yaptığı çalışmalarda ergenlik döneminde doğal olarak ortaya çıkan değişiklikleri ve ergenlerin yaşadığı ruh halini felsefi-pedagojik açıdan değerlendirmiş, kişilik gelişimi ve etnik psikoloji alanında eğitim ve öğretim konularını ele almıştır. (Ə.Əlizadə, 2003)[7].

Prof. Dr. M.Ə.Həmzəyev, yaş pedagojisi ve yaş psikolojisi alanlarında faaliyet göstermiş, iletişim, kişilik ve grup psikolojisi, zihinsel süreçler ve durumlar, kimliğin bireysel psikolojik özellikleri, ergenlik ve ilk gençlik yaşında zihinsel gelişmenin temelleri, terbiye, eğitim, pedagojik faaliyet ve öğretmen kimliği psikolojisi vs. konularda bilimsel çalışmalar yürütmüştür (Həmzəyev, 1991; 2003)[8]. Müasir Psixologiya Merkezi'nin psikoloğu Nəbiyeva ergenlerle ilgili çalışmalarında ergen intiharlarına odaklanmakta ve intiharların gerçekleşmesinde temel eğilimleri şu şekilde tanımlamaktadır[9]:

> "Çeşitli yaş gruplarının intihara eğilimi farklıdır. Gözlemlere göre, intihar edenler arasında ergenler ve gençler daha çok görülmektedir. Bu yaş grubunun depresyona eğilimli olması esas nedenlerden biri olarak belirtilmiştir. Son zamanlarda sık sık çeşitli televizyon kanallarında ve sosyal ağlarda bu yaş döneminde olan kişilerin intihar girişimleri hakkında bilgileri duymaktayız. İntihara meyilli olan kişi çoğu zaman o sürecin kendisinden korktuğu için bu adımı atmıyor. İntiharın açık şekilde aydınlatılması, süreci kolaylaştırmada etkili olmaktadır. Bu bilgileri açık şekilde yaymak intihara meyilli olan kişileri net şekilde bu davranışa sürükler. İntihara yatkınlık alanında en büyük risk grubuna dahil olan ergenler ve gençler arasında intiharın azaltılması için belirli adımlar atmak mümkündür".

---

[6] Vəfalı, T., **"Gender, Ailə ve Demoqrafiya Məsələləri: Yeniyetmələr"** makale ("Gender, Aile ve Demografi Meseleleri" makale), (Austos 2015), çevrimiçi, anl.az/down/meqale/hafta_ichi/2015/avqust/451584.jpg, Həftə İçi gazetesi, Bakı.

[7] Əlizadə, Ə. (1993), **Məktəbə Psixoloji Xidmət: Problemlər, Düşüncələr** kitabı (Okula Psikolojik Hizmet: Problemler, Düşünceler kitabı), Azərbaycan Məktəbi Nəşri, Bakı.

[8] Həmzəyev, M.Ə. (1991), **Pedaqoji Psixologiya** kitabı (Pedagojik Psikoloji kitabı), Bakı, s.242-291. Həmzəyev, M.Ə. (2003), **Yaş Və Pedaqoji Psixologiyanın Əsasları** kitabı (Yaş ve Pedogojik Psikolojinin Esasları kitabı), Bakı, s. 212-257.

[9] Nəbiyeva, A. (2014, Nisan), **"Yeniyetmə İntiharı"** Makale ("Ergen İntiharı" Makale), Azərbaycan Müəllimi gazetesi, çevrimiçi, www.anl.az/down/meqale/az_muellimi/2014/aprel/367415.htm, Bakı.

Psikolog İ. Sarıyeva ise, ergenlerle ilgili yaptığı çalışmalarında ergenlerin yaşadığı sorunları, özellikle de, ergen intiharlarını ele almaktadır. Sarıyeva [10] ergen intiharlarını ebeveynler açısından şu şekilde değerlendirmektedir:

> "Çocuk ve gençler arasında intihar oranlarının artması olgusu toplumu, resmi kurumları, ebeveynleri ciddi şekilde rahatsız etmelidir. İntihar ederek yaşamına son veren gençler ve çocuklar genellikle, bu eylemi kendini asmak, yükseklikten atmak, kesici aletle damarını keserek gerçekleştirir. 2009 yılının sonu, 2010 yılının başlarında 14'den fazla çocuk ve genç hayata "elveda" dedi".

Sosyal bilimcilerin ergenlerle ilgili ele aldıkları konulara\problemlere bakıldığında, ergenlerin terbiyesi, eğitim yöntemi, onlarla doğru iletişim tarzı, ergen intiharları, ergenlerin sapkın davranışları vs. psikolojik-felsefi açıdan yola çıkılarak ortaya konulduğu görülmektedir.

Bahsedilen sorunlar arasında, ergenlerin evden kaçma probleminin yer almadığı görülmektedir. Bu durumun temel sebebi sosyal bilimcilerin bu konuda kapsamlı araştırmalarının bulunmamasıdır. İkinci esas neden ise, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 20.Yüzyılın sonlarına doğru bağımsızlığını kazanan bir devlet olmasıdır. Gelişmekte olan ülkeler sırasında, toplumun yeni probleminin sistemli olarak herhangi bir bilimsel kaynakta yer almaması araştırmayı zorlaştırmaktadır.

Azerbaycan'ın güncel ve yeni görülen bu probleminde sivil toplum kuruluşlarının etkili çalışmalar yapması önemlidir. Niceliksel olarak, çok olmasalar bile, gerçekleştirilen projeler ve sosyal çalışmalar ergenlik döneminde evden kaçmanın sorunsallığına vurgu yapmaktadır.

Araştırma, Azerbaycan\Bakü örneğinde olduğu için, Bakü'de yapılan çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bakü`de risk grubuna dahil olan çocuk ve ergenlerle ilgili sosyo-psikolojik ve hukuki sorunlara yönelik çalışmalar yapan kurumlara bakıldığında, devlet kurumlarından Aile, Kadın ve Çocuk Problemleri Komite'sini, Çocuk Hukukları üzere Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşlarına (QHT Alyansı) dahil

---

[10] Sarıyeva, İ. (2010, Mayıs), **"Azərbaycan'da İntihar Edən Uşaqlar"** Makale ("Azerbaycan'da İntihar Eden Çocuklar" Makale), Bakı Xəbər gazetesi, çevrimiçi, www.anl.az/down/meqale/baki_xeber/2010/may/117636.htm, Bakı.

olan 70'e yakın sivil toplum kuruluşu görülmektedir. Bu kurumlar çocuk ve gençlerin rehabilite olma ve topluma yeniden entegre olma yolunda yaşadıkları ağırlıklı olarak, hukuki problemlerin çözümüne dair yollar aramaktadırlar.

Evden kaçan ergenlerin sığındığı kurumlar ise "Ümid Yeri" Çocuk Yetiştirme Yurdu ve "Azerbaycan Çocuklar Birliği" (AUB)'dir. Evden kaçan ergenlerin yönlendirildiği kurumlardan "Çocuk ve Gençler için Sosyal Rehabilitasyon Merkezi'nin" ve "Azerbaycan Çocuklar Birliği'nin" bu sahada yaptığı çalışmalar örnek teşkil etmektedir. Görüldüğü üzere, devlet kurumları ile karşılaştırıldığında, sivil toplum kuruluşlarının alanda yaptığı çalışmalar hem işin niteliği, hem de ağırlığı açısından daha ön plandadır. Bu çalışmalar her ne kadar yetersiz gibi görünseler de, Bakü örneğinde yapılan bu araştırmaya belirli noktalarda ışık tutmaktadır. Çocuk Hukukları üzere Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşları Birliği'nin[11] milli koordinatörü Nabil Seyidov'un "Amerikanın Sesi" programına verdiği röportajında ülkede faaliyet gösteren toplam bir kaç rehabilitasyon merkezinin olduğunu, onların da bu ergenlerle sık sık temas halinde olduğunu vurgulamaktadır. Nabil Seyidov`a göre, evden kaçan ve sokağa itilen çocukların sorunlarının başında yoksulluk, sosyo-ekonomik durumun yetersizliği gelmektedir. Yaygın olan ikinci neden ise ailede çocuk sayısının çok olması ve\veya çocuğun ilgi ve dikkatden yoksun olması faktörüdür. Bir diğer neden ise, farklı şehirlerden Bakü`ye olan yoğun göçlerdir. Bu göçlerin nedenini sosyo-ekonomik durumla ilişkilendiren Seyidov, evden kaçan ergenlerin Bakü'ye gelerek, dilencilikle meşgül olduğunu, böylelikle de, onların "iş hayatına" dahil olduklarını savunmaktadır. Doğal olarak Seyidov, bu durumun ergenlerin istimarı meselesini ortaya çıkardığını vurgulamaktadır.

20 yıla yakın 18 yaş altındaki çocuk ve ergenlere hizmet veren Azerbaycan Çocuklar Birliği (AUB) 2007 yılından itibaren çocuk sığınma evini kurmuştur. Sığınma evine başvuran çocuk ve ergenlerin burada barınma ve temel ihtiyaçları karşılanmaktadir. Bu da çocuk ve ergenlerin bir anlamda "sokaktan kurtarılmasında" etkili olmaktadır. Ergenlerin büyük bir çoğunluğu bakımsız ve ekonomik durumu düşük olan ailelerden gelmektedir. Birliğin direktörü Kemale Ağazade'ye göre,

[11]Uşaq Hüquqları üzrə Azərbaycan Qeyri-Hökumət Təşkilatları (QHT) Alyansı

Birlik 2011 yılına kadar 1002 çocuğa hizmet vermiş ve hâlâ hizmet vermektedir. Ağazade, bu sorunların kökeninde aile faktörünün durduğunu vurgulamış ve yasalar ve aileler arasındaki ilişkiye değinmiştir. "Muftelif yasa ve kanunlarda çocuğun aile ve devlet tarafından savunulduğunu tespit eden maddeler mevcuttur. Ama tüm sorumluluk devletin üzerine atılıyor ise, o zaman aile niye var? Problemin kökeninde ailenin sorumsuzluğu, çocukla şahsi malıymış gibi davranılmanın durduğunu söyleyen Ağazade, yasaların ailelere de ait edilmesi gerektiğini, onların hukuki anlamda bilgilendirilmeye gerek duyulduğunu" ifade etmişdir.

Kemale Ağazade aile ve okul birliği arasındaki iletişimin ciddi anlamda kopuk olduğunu, çocuk ve ergenlerin hem okul, hem de aile tarafından kontrolsüz kalmalarının haklı sonucu olarak sokağa itilmenin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Çocuk Hukukları üzere Azerbaycan STK Birliği'nin milli koordinatörü, evden kaçan, sokağa itilen çocuklarla ilgili yaşanan problemleri ve bu problemlerin çözüm yollarını araştırmaktadır.

Nabil Seyidov'un açıklamasına göre, Azerbaycan'da iki bine yakın sokakta yaşayan çocuk var ki onların 500-600'e yakını ise ilk bahar aylarında (Nisan-Mayıs aylarında), Bakü şehrinde olmaktalar[12]:

> "Biz bu problemle ilgili 2005'te Birleşmiş Milletler'in İnsan Hukukları Komitesine, aynı zamanda 2011'de Birleşmiş Milletlerin Cenevre'deki komitesine gönderdiğimiz raporda yer ayırmıştık. Azerbaycan'da mevcut olan ve çocuklarla ve ergenlerle direkt temasta olan valiliklerde onların hukuklarının müdaafası için komisyonlar, geçmiş Sovyetler İttifakından kalan kurumlar olduğu için modern dönemde faaliyetini yeniden uygun şekilde kuramıyor. Diğer taraftan da, hem yerli, hem de milli seviyyede bir kaç devlet kurumu da var. Onlar da kendi aralarında koordinasyon kuramadıkları\kurmadıkları için bu problemler daha da yaygın hale gelmektedir. Bu sistemsiz çalışma ise ergenlerin hem sosyal, hem hukuki açıdan sorunlarının giderek daha da artmasına yol açmaktadır".

Azerbaycan'da Yuvenal Adliye sisteminin islahatı çerçevesinde kurulmuş, Eylül, 2007 tarihinden faaliyetine başlayan Çocuk Hukukları Kliniği, Cinayet İşlemiş Çocuklar ve Gençler için Sosyal Rehabilitasyon Merkezi tarafından bugüne kadar

[12]Çocuk Hukukları Üzere Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşları (QHT) Alyansının Milli Koodinatörü Seyidov.N., (2015), "Amerikanın Sesi" Programı, ropörtaj, çevrimiçi, www.contact.az/index_az.html, Bakı.

600’den çok riskli davranışa eğilimli, cinayet işlemiş ve riskli durumda yaşayan çocuk, ailesine geri verilmiş ve yarıda kalan eğitimleri devam ettirilmiştir. Bahsedilen merkezin direktörü Kemale Aşumova, yuvenal adliye sisteminin faaliyete başlamadan önce risk durumunda olan veya cinayet işleyen ergenlerin sayısını açıklamıştır. Şöyle ki, 2005-2006 yılları arasında 680’den çok cinayet işlemiş ergenlerin olduğunu, bir bu kadar da risk durumunda olan, antisosyal davranışta bulunan, evden kaçan ergen olduğunu vurgulamıştır.

Psikolog Könül Vaqifqızı’na göre: "Bazen ergenler evden kaçarak ailelerini cezalandırdıklarını düşünüyorlar”. Vaqifqızı’nın sözlerine göre, son zamanlarda ülkede ergenlerin evden kaçmaları ve haftalarla aranma durumları yaygınlaşmaktadır. Artık her ay Bakü’de en azı 3-5 evden kaçan ergen haberlerinin duyulduğunu ifade eden psikolog, durumun ciddiyetine vurgu yapmaktadır.

Ergenlerle çalışan kurumların gerek devlet, gerekse de STK’ların sayı itibariyle, az olmaları ve kurumlararası koordinasyonun yetersizliği ve\veya hiç olmayışı hem problemin çözüm yolları arayışında, hem de bu problemi araştıran araştırmacılar için ciddi şekilde engel oluşturmaktadır.

Nüfusunun 3.5 milyonu çocuklar olan bir ülkede, özelde ise ülkenin başkenti olan Bakü’de bir rehabilitasyon merkezi her ay en az 3-5 ergenin evden kaçtığını ifade etmektedir ki bu da problemin yaygınlığı hakkında ipucu vermektedir. Medyada yer alan haberlerle birlikte, yer almayan, duyulmayan ve\veya duyurul(a)mayan evden kaçan ergenler vardır ki, bu da kapsamlı bir araştırmayı gerektirmektedir.

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Belli bir sürecin sonucu olan ve ergenlik döneminde daha bariz ortaya çıkan evden kaçma davranışının altında yatan nedenler, bu davranışla birlikte gelen\oluşabilen risk ortamı ve durumları, kişiden-kişiye, aileden aileye, toplumdan topluma, hatta dönemden döneme göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Kaçma davranışının altında yatan nedenler de kendi içinde ağırlıklı olarak, sosyolojik, psiko-fizyolojik, davranışsal olarak farklılık ve çeşitlilik arz edebilmektedir.

Bu araştırmanın konusu Azerbaycan'da, Bakü'de 14-17 yaş grubu aralığında olan ve evden kaçan ergenlerin kaçma nedenlerinin nitel araştırma yöntemi kullanılarak araştırılmasıdır. Araştırmanın temel sorusu şu şekilde tanımlanabilir: Azerbaycan`da, özelde ise Bakü`de, 2015-2016 yılları arasında evden kaçan ergenlerin kaçma nedenleri ve onların karşılaşabilecekleri risk faktörleri nelerdir?

Çocukluktan ergenliğe geçişte ergenlik dönemi bireyin hayatı bakımından kimliğin oluşması anlamında önemli sayılmaktadır. Diğer taraftan bakıldığında, sosyal hayatta onların toplumun en dinamik unsuru olmakla geleceği temsil ettikleri görülmektedir.

2016 yılı itibariyle, Azerbaycan'ın nüfusu 9.705.600 kişi, 24 ve daha küçük yaşta olanların sayısı 3.753.200, onlardan da ergenlik dönemini yaşayan yani, 10-19 yaş arası bireylerin sayısı ise yaklaşık 1.318.700'dür. 5-10 sene öncesine bakılırsa, nüfustaki demografik dönüşüm ve aradaki farklılıklar daha net görülebilir.

Nüfus yapısının dönüşümü ve nüfusunun 1\3'den çoğunu çocuk ve gençler teşkil eden bir ülkede yaşanan ergenlik sorunları bu anlamda hususi bir önem arz etmektedir.

Araştırma, Bakü'de yaşayan evden kaçan ergenleri, evden kaçmaya iten faktörlerin araştırılmasını, bu faktörlerin hangi nedenlerden kaynaklandığını, bununla beraber evden kaçan ergenlerin karşılaşabilecekleri risk faktörlerini hem sosyal, hem de sosyo-psikolojik bakış açısıyla değerlendirmeyi ve bugüne kadar konuyla ilgili yapılmış yada yapılması gereken hususlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Araştırma konusunun ve probleminin Azerbaycan'da ne kadar problem teşkil ettiğine geçmeden önce, uluslararası çalışmalara ve istatistiksel verilere değinilmelidir. Dünyada her sene 20.000'den fazla genç evden kaçma sorunu yaşamaktadır. Bu durum yaklaşık olarak (16 yaşına gelmeden) her 9 kişiden en az birini etkilemektedir. 1971 yılından bugüne kadar faaliyet gösteren, evi olmayan (homeless) ve evden kaçan insanlar (özellikle gençler) için bir iletişim ağı olan National Runaway Switchboard'ın raporlarında yer alan verilerde (her ne kadar kesinliği tartışmaya açık olsa bile) her yıl minimum 1.6, maksimum 2.8 milyon 18 yaş altında olan

gencin evden kaçtığı\evden kovulduğu gösterilmiştir[13]. Evden kaçan ergenlerin %60'nın fiziksel ve cinsel istismara maruz kaldığı ortaya çıkmaktadır. İstismar nedeniyle evden kaçma daha çok kız çocukları arasında görülmektedir. Evden kaçan ve sokakta yaşayan bu çocukların 5000'ne yakını, saldırı, hastalık, intihar yüzünden ölmektedir. Ergenler çok çeşitli nedenlerle evden kaçabilmektedirler. Burada sadece tek bir bilim dalı değil, psikoloji, sosyoloji, biyoloji hem de sosyal-psikoloji devreye giriyor ki, bu da detaylı olarak araştırmanın kavramsal tanımlamaları kısmında ele alınmaktadır. Modern dönemin getirdiği ve hızla *kalabalık yalnızlık diyarına* dönüşen şehir hayatında, yaşam şartlarının zorlaşması ve bununla başlayan değerler kaybı, başlıca olarak, aile kurumunu etkilemektedir. Bu kurum içinde yaşanan çatışmalar, eksiklikler, rol karmaşası vb. sorunlar giderek artmaktadır. Bir ülke olarak Azerbaycan, başkent olarak Bakü, hızla gelişen coğrafi kentlerden birisidir. Bu gelişme gerek iktisadi, gerekse de, kültürel anlamda kendini göstermektedir. Ne var ki, hızla gelişen şehir, sanki, tüm Azerbaycan'ın toplandığı bir yer olarak gözükmektedir. Böyle bir gelişim ise, beraberinde yeni problemleri de getirmektedir.

Konu veya problem her ne kadar medyanın ilgisini çekiyor gibi gözükse de, malesef, ister uluslararası literatürlerde, isterse de, Türkiye'de bu konu ile ilgili yapılan saha araştırmaları yetersiz kalmaktadır. Azerbaycan'da da bu konuda bilimsel anlamda yapılan çalışmalar hemen hemen yok derecesindedir ki bu da hem sosyoloji veya psikoloji alanlarının gelişmekte olması ile, hem de, problemin "yeniliği" ile ilişkilidir. Fakat, konuyla direkt olmasa bile, dolaylı şekilde çalışan ve kendi gücünün sınırlarına çıkmaya gayret gösteren sivil toplum kuruluşları vardır. Çocuk Hukukları üzere Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşları (QHT) Alyansının milli koodinatörü Nabil Seyidov'un bu konuda verdiği rakamlar da problemin önemini göstermektedir. Seyidov:

[13] Oyman, R.D ve Karaşar, A. (2011), Ortak Umut Projesi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-2, I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi.

"Muhtelif hesaplamalara göre, Azerbaycan'da genellikle, iki bine yakın sokakta yaşayan çocuk var. Onların da 500-600'ü ise ilk bahar mevsiminde, özellikle, Nisan-Mayıs aylarında Bakü'de oluyorlar"[14].

İster uluslararası literatür, isterse de ulusal kaynaklar incelediğinde "sokak çocuğu" kavramının doğru olmadığı, sokağa itilmiş, sürüklenmiş çocuğun var olduğu görülmektedir. Evden kaçan ergen kavramının yerine, evden itilen ergen denilirse, problem daha da açılmış olur. Sokağa itilen 2000 çocuğun aslında, büyük çoğunluğu, evinden\ailesinden kaçmış veya ailesini terk etmiş\terk etmek durumda kalmış vs. çocuklardır. Fakat, burada özellikle, üzerinde durulan nokta, evden kaçan ergenler olduğu için, bu ergenlerin ne kadarının eve yeniden döndüğü, ne kadarının tekrar evden kaçtığı meselesidir. Evden kaçış nedenlerinin altında yatan toplumsal ve bireysel faktörlerin araştırılması ise meselenin diğer bir tarafıdır. Evden kaçan ve sokağa sürüklenen ergenin karşılaşabileceği sorunlar da ayrıca önem arz etmektedir. Çünkü, evden kaçma, ilk bakışta, belki bir problem gibi gözükmeyebilir. Lakin, evden kaçmayla başlayan ve "sokak hayatına" sürüklenmeye elverişli zemin yaratabilecek bu davranış, kendisiyle birlikte bir çok sorunu da beraberinde taşımaktadır. Bir zincir misali ve zincirin esas halkalarından birisi: *Evden Kaçma*'dır.

Sokakta karşılaşacağı\karşılaşabileceği problemleri düşünmeksizin veya tahmin etmeksizin kendini "dışarı" atan ergen, sokağın gerçekleriyle de yüzleşmek zorunda kalır. 10 yaş altında olan çocukların insan ticaretinin kurbanı olma ihtmalinin yüksek olduğu görülmektedir. Ergenlik dönemlerinin doruk noktalarında olanlarının ise, antisosyal davranışlarda bulunmaları, zararlı alışkanlıklar (sigara, alkol, uyuşturucu maddeler kullanması) edinmesi, suça karışması (saldırı, kavgalara karışma, hırsızlık, cinayet işleme vs.), tecavüz veya taciz etme\maruz kalma, fiziksel, duygusal ve cinsel anlamda istismar etme\maruz kalma, AIDS\HIV ve diğer bulaşıcı hastalıklara yakalanma riski yüksektir. Bütün bunlar dikkate alınarak, evden kaçan ergenleri kaçma davranışında bulunmaya iten\zorlayan nedenler ve bu nedenlerin altında yatan toplumsal faktörlerin araştırılması önem arz etmektedir.

[14]Çocuk Hukukları Üzere Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşları (QHT) Alyansının Milli Koodinatörü Seyidov.N.,(2015), "Amerikanın Sesi" Programı, ropörtaj, çevrimiçi, www.contact.az/index_az.html, Bakı.

Araştırmanın Kapsamı

14–17 yaş arasındaki evden kaçan ergenlerin sosyolojik olarak tespiti; evden kaçmada etken faktörler boyutu; evden kaçan ergenlerin karşılaşabilecekleri risk boyutu ve evden kaçan ve risk grubuna dahil olan ergenleri sokağa alışmadan önce tespit etmede öneriler boyutu, bu araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Araştırma, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de 2015-2016 yıllarında 14-17 yaş arasındaki evden kaçan ergenler ile sınırlıdır.

Araştırma Yöntemi: Gömülü Teori

Sosyal bilimlerde insanların hayatları, sosyal ve kültürel yaşantıları, yaşadıkları ortamı ve coğrafi mekanları nasıl algıladıkları vs. ile ilgili sorular\sorunlar ön plana çıkmaktadır. Bu sorulara cevap aramakta sosyoloji ve antropolojiyle birlikte, sağlık, psikolojik danışmanlık ve rehberlik (PDR), sosyal hizmet, eğitim, hukuk vb. bilim dallarında yapılan çalışmalar nitel araştırma anlayışının (Bazeley ve Jackson, 2013; Merriam 2009), uygulamasının ve yayınlarının artışına yol açmıştır (Merriam 2009; Ritchie, Lewis, Nicholls ve Ormston, 2013).

Strauss ve Corbin (1997), nitel araştırmaları sayısal yöntemler yerine, verilerin toplanmasını, soruların irdelenmesini sağlayan bir araştırma yöntemi olarak nitelendirmekte ve yapılan çalışmaların verilerin daha detaylı olarak ortaya konulmasını sağladığını vurgulamaktadır. Bununla beraber, Merriam (1998) nitel çalışmaları bir çok bilimsel soruyu etrafında toplayan şemsiye bir kavram olarak nitelendirmekte ve araştırılan sorunun kendi doğal ortamında kesintiye uğramadan açıklanmasını sağlayan çalışmalar olarak tanımlamaktadır. Kısacası, bu araştırma yöntemi nicel araştırmalarda olduğu gibi veriyi sayısal olarak açıklamakla değil, az veriyle daha derinlemesine yapılan çalışmaların ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi, sorunu ele alma tekniğine göre kendi içinde çeşitlilik göstermektedir: Örnek olarak, Fenomenoloji, Etnografi, Gömülü teori

(Grounded Theory), Biyografik araştırmalar, Durum çalışması, Eylem Araştırması vb. bu araştırma geleneğine dahil edilebilir.

Çalışmada, nitel araştırma tekniklerinden olan Gömülü teori kullanılmıştır. Gömülü Teorinin özelliklerine ve onu diğer araştırma tekniklerinden ayıran hususlara geçmeden önce teorinin adına değinmek gerekir. Ele aldığı sorunu veya sosyal süreci var olan teorilerle açıklamak yerine, verilerden doğan, daha doğrusu, sahaya gömülü olan verilerden ortaya çıkan ve araştırılan sosyal süreçle bağlı olan kavramlar ve teorilerle açıklamaya çalıştığı için Gömülü Teori yöntemi denilmektedir. Bazı kaynaklarda ise *Temellendirilmiş Kuram* olarak adlandırılmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2015).

Gömülü teori, diğer bir deyişle kuram oluşturma, sosyolojinin felsefi temellerinden doğmuştur ve günümüzde pek çok farklı disiplin tarafından kullanılmaktadır (Cutcliffe, 2005; Flint, 2005; Haig, 1995).

Uygulamalı bir araştırma tekniği olarak, kuram ile var olan belli sorunları çözmek, bu sorunlar çerçevesinde bilgiler geliştirmeyi hedefleyen gömülü teori doğrudan doğruya verilerden teoriler, kavramlar, hipotezler ve öneriler keşfeden bir süreçtir (Flint, 2005).

Konuya ilişkin süreci, eylemi veya etkileşimi (Creswell, 2012) mümkün olduğu kadar kapsamlı ve en iyi şekilde açıklayacak bir "teori" geliştirilmesi amacıyla yürütülen sistematik, tümdengelimci ve karşılaştırmalı bir nitel araştırma yaklaşımıdır (Bryant ve Charmaz, 2007a).

Gömülü teori süreci düz bir çizgi hâlinde ilerlemez, verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini aynı zamanda yapan, önceden düşünülmüş, üzerinde mantıksal sonuçlara ulaşılmış hipotezlerden kodlama ve kategoriler elde etmek yerine, verilerden analitik kodlamalar ve kategoriler elde eden, analizin her aşamasında sürekli karşılaştırma yapan, veri toplamanın ve analiz etmenin her adımında teori geliştirmeye odaklanan, kategorileri ayrıştırmak ve onların özelliklerini belirterek, ilişkileri tanımlayarak, boşlukları betimlemek için kuramsal not yazımı (memo) yapan, evreni temsil için değil, teori geliştirmek amacıyla örneklemeye başvuran,

geliştirilen analizlerden bağımsız literatür incelemesi yapan kapsamlı bir nitel araştırma tekniğidir (Charmaz, 2006).

Gömülü teorinin temel bakış açısına göre, sosyal yaşamdaki herşey birbiriyle bütünleşiktir. Bu bağlamda eylemler ve kavramlar birbirinden bağımsız değildir (Glaser, 1978; Glaser ve Strauss, 1967).

Gömülü teori günlük hayat tecrübelerine odaklanmakla, katılımcıların bakış açılarına değer vermekle, araştırmacı ve katılımcılar arasıdaki etkileşimsel süreci sorgulamakla nitel araştırma mantığını kendinde ihtiva etse de, bir sıra özellikleriyle de ondan ayrılmaktadır: Araştırmacının alanın dışına çıkması gerektiği, iyi veya sağlam bir teori verilerin içinden doğmalı, hem katılımcıların, hem de araştırmacıların alandaki deneyimlerinin içerik olarak değişip geliştiğine, dünyayı şekillendiren ve ona anlam yükleyen bireylerin aktif bir rol üstlenmeleri, süreçler ve yaşanan değişimlerin vurgulanması gerektiğine, katılımcıların algılamalarındaki anlam yüküne ve eylemleri arasındaki ilişkiye vurgu yapılmalıdır (Goulding, 2002, s. 40).

Gömülü teorinin diğer araştırma tekniklerinden farkını daha iyi izah etmek için aşağıdakı sistematik adımlara dikkat etmek gerekir (Bryant ve Charmaz, 2007b, s. 12-13):

- Veri toplama, veri analizi ve teori inşa etme süreci aynı anda ilerler.
- Kodlama, görüşmelerden sonra değil, ilk görüşme ve\veya ilk alan notlarının hemen ardından başlanır.
- Kuramsal not(lar)\ yani memo yazımı da ilk görüşmelerle birlikte yazılır.
- Kuramsal örnekleme örüntü ve çeşitleme için disiplinli bir arayıştır.
- Memoların kuramsal sınıflandırılması rapor yazımının ana hatlarını belirler.
- Kuramsal doygunluk, daha fazla veri toplamaya ihtiyaç olmadığını gösteren bir yargıdır.
- Literatür incelemesi oryantasyon için yapılmaktadır.
- Ortaya çıkan kuramsal kategoriler için sürekli karşılaştırmalı veri analizinden faydalanır.
- Görünürdeki temalar için değil, teori için kodlama yapılır.
- Gelişmekte olan teori diğer teorilerle ilişkilendirilir.
- İşlemlerin netliği ve kanıt zinciri varlığı söz konusudur.
- En fazla gözlemlenen davranışın\eylemin nedenini açıklayan sosyal süreç tanımlanır.

Gömülü teoride başlıca olarak, 2 ana düşünce başlıca rol oynamaktadır:

(1) Araştırmaya herhangi bir teoriyi ispat etmek, onu geliştirmek veya çürütmek için başlanılmaz.

(2) Bu teoride ortaya çıkan kategorilerdeki olayları analiz etmede sürekli karşılaştırma yöntemi kullanılır. Gömülü teori yaklaşımı veya tekniği ilk başta *tümevarımsal,* sonuçta ise ortaya çıkan veri setinden hipotezler oluşturmak yönünden ve teoriyi geliştirmek açısından *tümdengelimseldir* (McGhee ve ark, 2007).

Kuramsal temellerini pragmatizmden ve Cooler ile George H.Mead'in çalışmalarından alan gömülü teori, ilk defa 1967 yılında Glaser ve Strauss tarafından ileri sürülmüştür. Literatür incelendiğinde bu teori ile ilgili, alana hakim olan 3 ana desen görülmektedir (Creswell, 2012, s. 424):

- Sistematik desen; Strauss ve Corbin'in (1990, 1998) ittifakından doğmuştur.
- Gelişen desen veya klasik desen; Glaser (1992) ile ilişkilendirilmektedir.
- Yapılandırmacı desen; Charmaz (1990, 2000, 2006) tarafından benimsenmektedir.

Sistematik desende teori veya hipotezlerin geçerliliği ve güvenirliği vurgulanır, araştırmacı aktif roldedir, epistemolojik olarak sosyal yapısalcılık ve postyapısalcılıktan, düşük düzeyde ise pozitivizmden yola çıkılır. Alana odaklanmada etkileşimsel, sembolik, kavramsal ve yapısal etkiler vurgulanır. Literatür incelemesinde ise, kuramsal duyarlılığı arttırmak için başlangıç incelemesi ve ardından teoriyi desteklemek için inceleme yapılır. Araştırma problemi, kişisel deneyimler, başkalarının önerileri, literatür incelemesi vs. araştırma sürecinde geliştirilir. Veri toplama ve analizinde ise, daha kurallı ve yapılandırılmış adımlar takip edilir, model oluşturulur. Sistematik desenin değerlendirme aşamasında ise, araştırmacının savunduğu kurallara, ilkelere vs. önem verilir (Creswell, 1998).

Gelişen veya Klasik desende ise, teori üretimi vurgulanır, araştırmacı bağımsız rolde olup, epistemolojik olarak pozitivist paradigma ve eleştirel realist ontolojiden, yüksek düzeyde ise pozitivizmden yola çıkılır. Alana odaklanmada semboller, etkileşim ve bağlam vurgulanır, katılımcıların yapılandırılmış sosyal dünyalarına önem verilir. Klasik desende, literatür incelemesi geliştirilen teoriyi

desteklemek için yapılır, araştırmanın problemi\sorunu süreçte oluşturulur. Bu desenin veri toplama ve analiz aşamasında, nitel araştırmaların ilkelerine önem verilir. Nihayet, değerlendirme kısmında ise örtüşme, işe yararlılık, bağlantılılık ve modifikasyona dikkat verilir (Creswell, 1998).

Yapılandırmacı desen ise Charmaz tarafından bu alana kazandırılmış, Glaser ve Strauss'un desenlerine alternatif bir model olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmacı Charmaz kendi desenini postmodernizmle pozitivizm arasında, yani Straussçu desen ve Glaser deseni arasında orta bir zeminde konumlandırır. Bu desende yapılandırmacı, çoklu gerçekliği kabul eder, verilerin ortak yapılandırması taraftarıdır ve araştırmacı veriyi problemli, ilişkisel ve kısmi olarak görmektedir. Burada gözlemcinin değerleri, öncelikleri, veri analiz aşamasında ise refleksivite önem arz eder. Bu desende araştırmacı katılımcıların görüşlerini, analizin bir parçası olarak görür. Genelleme ve değerlendirmede ise durum ve zaman uygunluğu, mekan, konum, eylem ve etkileşim göz önünde bulundurularak yapılır. Yorumlama oluşturma ve yoruma odaklanma da bu desenin esas özelliklerindendir (Creswell, 2012, s. 422-460).

Gömülü teori çerçevesinde oluşan bu 3 desenin farklı tarafları olsa da, ortak özellikleri de vardır; süreç yaklaşımı, kuramsal duyarlılık, kuramsal örnekleme, sürekli karşılatırmalı analiz, çekirdek kategori, memo yazımı, literatür incelemesi ve teori üretimi gibi ortak özellikleri mevcuttur (Creswell, 2012; McCnn ve Clark, 2003a).

Araştırma Deseni

Temel amacı, Azerbaycan'da\Bakü'de yaşayan evden kaçan ergenleri kaçmaya iten faktörlerin araştırılmasını, bu faktörlerin hangi nedenlerden kaynaklandığını, bununla beraber evden kaçan ergenlerin karşılaşabilecekleri risk faktörlerini hem sosyal, hem de sosyo-psikolojik bakış açısıyla değerlendirmeyi ve bugüne kadar konuyla ilgili yapılmış yada yapılması gereken hususlara dikkat çekmeyi amaçlayan çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan *Gömülü Teori*'ni (Grounded Theory) kullanmıştır.

Gömülü teori, hakkında detaylı açıklamalar gerek saha araştırmaları, gerekse de teoriler bulunmayan konularda, özellikle de, herhangi bir problematik konuyu

incelemek, bu konudaki fenomenler arasındaki ilişkinin niteliğini tespit etmek, veriye dayalı genel bir çerçeve sunmak için pratik araçlar sunan bir araştırma metodolojisi sayılmaktadır (Creswell, 2007, s. 66).

Son zamanlarda uluslararası araştırmalarda sık kullanılan bir yöntem olsa da, Azerbaycan'nın gerek gelişmekte olan ülke oluşundan, gerek sosyoloji disiplinin yeni inkişaf evresine geçmesinden, gerekse de, araştırma konusunun\probleminin yeniliğinden olsun, bu yöntemle yapılandırılmış çalışmalar nadiren yapılmaktadır.

Diğer nitel araştırma tekniklerinde de olduğu gibi, gömülü teori, araştırmacıya, araştırmasına has kavram(lar) seti ve prosedürler geliştirmesine olanak sağlamaktadır (Merriam, 2013). Konuyla ilgili olan bilgi birikimi, ortaya koyulmaya çalışılan bilgiyi harmanlamak, sınıflandırmak yerine, hangi verilerin nasıl ve nerede toplanacağına karar verme anlamında işe koşulmuştur. Bu teorinin tercih edilmesinin bir diğer nedeni ise, mevcut alanda yapılan araştırmaların araştırma geleneğinin özelliklerine göre, ortaya koyulmaya çalışılacak olan teorinin tanımlanması, ana kavramının belirlenmesi ve diğer bileşenlerle arasında olan ilişkiden çıkarılan verilerden tümevarımsal olarak üretilen hipotezi ortaya çıkarmaya elverişli zemin yaratan bir yol\teknik olmasıdır (Merriam, 2013)

Bahsedildiği gibi, Gömülü teori kendinde 3 bakış açısı veya 3 araştırma deseni ihtiva etmektedir: Strauss ve Corbin'in adıyla anılan *Sistematik Desen,* Glaser'in *Klasik Deseni* ve Charmaz'ın *Yapılandırmacı deseni.*

Evden kaçan ergenlerin kaçma nedenleri üzerine incelenen bu araştırma, gömülü teori içinde yer alan ve Charmaz tarafından benimsenen *Yapılandırmacı desen* ile ele alınmaktadır. Yapılandırmacı bakış açısına göre "anlam" incelenmeyi bekleyen nesneler içinde pasif şekilde yer almaz, aksine, anlam denilen şey etkileşimlerden ortaya çıkar ve etkileşimde olan nesneleri yorumlama gücüne sahiptir. Yapılandırmacı yaklaşım tarzı sorularla ulaşılabilir nesnel bir gerçekliğin olduğu görüşüne karşı çıkar ve gömülü teoride katılımcılar tarafından yüklenen anlamlar üzerine yoğunlaşır. Katılımcılar tarafından atfedilen anlamlardan ise, felsefi olarak çoklu-sosyal gerçekliği savunur. Bu deseni benimseyen Charmaz'a göre, bilgi görüşülen katılımcılar tarafından ortak ve karşılıklı olarak yaratılmaktadır.

Katılımcıların bakış açılarından yola çıkılarak, onların yükledikleri anlamlardan yorumsamacı bir anlayış çerçevesi çizilmektedir. Bundan dolayı da, Charmaz bu teoriyi çoklu-anlamları ortaya çıkarmak için kullanır. Yazara göre, yapılandırmacı yaklaşımın alandaki duruşu şu şekilde belirtilmiştir (Charmaz, 2006):

- Gömülü teoride araştırma süreci durağan değil, akışkandır ve gelişime açıktır;
- Araştırma problemi, veri toplamada ilk metodolojik biçimleri canlandırır;
- Araştırmayı yürüten kişi(ler) araştırma alanından bağımsız bir varlık değil, alanın bir parçasıdır;
- Gömülü teori analizi, çalışmanın kavramsal içeriğini şekillendirir. Gelişmekte olan analiz, birden fazla yöntem benimsenerek veri toplamasına ve çalışmanın farklı konumlarda devam ettirilmesine öncülük edebilir;
- Sürekli karşılaştırmalı analiz yöntemiyle ulaşılan ardışık soyutlama düzeyi, bu teorinin çekirdeğini oluşturur;
- Analitik yönelimler, önceden belirlenmiş bir reçeteden değil, araştırmacının analizdeki karşılaştırmalarla nasıl etkileşime girdiğine, onları nasıl yorumladığına ve analizleri nasıl geliştirdiğine bağlı olarak ortaya çıkar;

Yapılandırmacı desende, veri analizi verilen kodlamasıyla başlar ve devam ettirilir. Bu kodlama ise araştırmanın iskeletini oluşturduğu için, basit düzeyde kodlama sayılmamaktadır. Çünkü, kodlama araştırmanın analitik çerçevesini ortaya çıkaran, onu şekillendirenin kendisidir. Kodlamalar 3 aşamadan geçer (Çelik, 2013):

- Başlangıç kodlama (intial coding)
- Odaklanılmış kodlama (focused coding)
- Kuramsal kodlama (theoretical coding)

Başlangıç kodlamada araştırmacı veri içinde algılanan her türlü kuramsal olasılığı bulmaya açık halde olmalıdır. Çünkü, ilk adım sayılan bu aşama diğer aşamalara, yani kuramsal çerçeveye giden yol sayılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken temel noktalar aşağıda yer almaktadır:

- Açık kal!
- Veriyle yakınlaş ve doğrudan temas kur!
- Kodları basit ve kesin tut!

- Kısa kodlar yapılandır!
- Eylemleri koru!
- Veriyi veriyle karşılaştır!
- Veri boyunca hızlı hareket et! (Glaser ve Holton, 2004)

İlk aşamada veriler kelime kelime, satır satır, olay olay kodlanır. Fakat, ikinci önemli aşama sayılan odaklanılmış veya seçici kodlamada kelime kelime, satır satır, olay olay kodlamaya göre daha yönlendirici ve kavramsal niteliktedir. Odaklanılmış kodlama deşifre edilmiş görüşme metinlerinde birtakım satırlara ve paragraflara odaklanmayı ve araştırmacının kanaatlerini yantısan, en çok vurgulanan kodları seçim aşamasıdır. Büyük miktarlardaki verilerden en sık tekrarlayanı ve en önemlilerini seçerek kodlanması anlamına gelen aşamaya geçiş aslında doğrusal, lineer süreç sayılmamaktadır (Çelik, 2013).

İncelenen olguyu hangi odaklanılmış kodun en iyi şekilde açıkladığını değerlendirmek için tüm odaklanılmış kodları dikkatli şekilde incelemek gerekir. İnceleme aşamasında karar kılınan odaklanılmış ve seçici kodlar, geçici\muhtemel kuramsal kategoriler haline dönüştürülür. Burada araştırmacı hangi kodun kuramsal aşamaya geçeceğine karar verirken Clarke'ın (Charmaz, 2008) "taşıma kapasitesi" olarak adlandırdığı kodların analizin ağırlığını ne derecede taşıyıp-taşımadığına göre belirler. Bu da ona analitik hareket kazandırır. Kuramsal kodlama aşaması ise, odaklanılmış kodlama sürecince seçilen kodları takip eden daha karmaşık bir kodlama aşamasıdır. Charmaz (Charmaz, 2006) bu aşamayı en soyut düzeydeki kodlama aşaması olarak kabul eder. Glaser (Claser, 2005) iyi yapılmış kodlarla, parçalanmış hikayenin yeniden bir araya getirilmesi ve eksen kodlama gibi bir ara aşamaya ihtiyaç duyulmadığını savunmaktadır. Kuramsal kodlar birleştirici özellik taşır ve hem kodlar arasında ilişkiyi kurar, hem de araştırmacının analitik hikayesini kuramsal bir yöne doğru taşır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Azerbaycan\Bakü'de 14-17 yaş aralığında olan evden kaçan ergenler, onlarla çalışan saha çalışanları\uzmanlar ve evden kaçan ergenlerin aileleri\ebeveynleri oluşturmaktadır. Yaş grubu ağırlıklı olarak, 14-17 yaş olsa da,

araştırmaya 12-13 yaşındaki 2 ergen de katılımcı olarak dahil edilmiştir. Evden kaçan ergenlerle çalışan uzmanlardan 1 avukat, 1 sosyolog, 1 sosyal hizmet uzmanı, 2 polis memuru, 1 pedagog, toplam olarak 6 uzmanla; evden kaçan ergenlerin ailelerinden ise 5 anne, 1 dede, toplam 6 ebeveyn\aile ile görüşme yapılmıştır.

Tablo 1. Genel Çalışma Grubu ve Sayısı

Çalışma Grubu	Grubun Sayı
Evden Kaçan Ergenler	14 kişi (7 kız, 7 erkek)
Ergenlerle Çalışan Uzmanlar	6 kişi
Evden Kaçan Ergenlerin Aileleri	6 kişi
Toplam Sayı	26 kişi

Tablo 2. Evden Kaçan Ergenlerin Demografik Göstergeleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	EgitimDurumu	AileninDurumu	Kaçma Durumu \Sayısı
1	Erkek	13	Orta Okul Terk, 5.Sınıf, Başarısız	Anne Baba Ayrı	2. Kaçışı
2	Kadın	15	Orta Okul Terk, 9. Sınıf Başarısız	Anne Baba birlikte (Evlatlık)	3. Kaçışı
3	Kadın	14	Orta Okulda,9. Sınıf Başarısız	Anne Baba Ayrı	Defalarca (5`ten fazla)
4	Kadın	17	Okulu Bitirdi, Başarısız	Anne Baba birlikte	Defalarca (5`ten fazla)
5	Kadın	15	Ilk Okul Terk, Başarısız	Anne Baba Ayrı	Defalarca (5`ten fazla)
6	Erkek	17	Orta Okul Terk, 9. Sınıf Başarısız	Anne ile yaşıyor, Baba vefat etti	Bir Kaç Kez\ Hırsızlık

7	Erkek	12	Orta Okulda, 6. Sınıf, Başarısız	Anne ile Yaşıyor, Anne Baba Ayri	Defalarca (5`ten fazla)\ Hırsızlık
8	Erkek	13	Orta Okul Terk, Başarısız	Anne Baba Ayrı, Dede Ile yaşıyor	Defalarca (5`ten fazla)
9	Kadın	16	Orta Okul Terk, 10. Sınıf Başarısız	Anne Baba Boşanmış, Anne 2. Evlilik yapmış	Bir Kaç Kez
10	Erkek	15	Orta Okul Terk, 9. Sınıf Başarısız	Anne Baba Birlikte (Evlatlık)	Bir Kaç Kez
11	Kadın	17	Meslek okulunda, Başarılı	Anne Baba Ayrı	Ilk Kez
12	Kadın	15	Orta Okulda, 9. Sınıf Başarısız	Anne Baba Ayrı	Bir Kaç Kez
13	Erkek	15	Orta Okul Terk, 9.Sınıf Başarısız	Anne Baba Ayrı	Bir Kaç Kez\ Hırsızlık
14	Erkek	14	Orta Okulda, 8. Sınıf Başarısız	Anne Baba Birlikte	Ilk Kez\Hırsızlık

Veri Toplama Aracı

Saha araştırmasına evden kaçan ergenler, onların aileleri\ebeveynler ve evden kaçan ergenlerle çalışan uzmanlar katılımcı olarak dahil edilmiştir. Her 3 grupla yapılan görüşmelerdeki sorular birbirinden farklıdır. Evden kaçan ergenlerle yapılan görüşmede sorular 3 pilot görüşme sonrasında belirlenmiştir.

Ergenlerle yapılan görüşme soruları 6 ana başlık altında veya tema çerçevesinde belirlenmiştir:

- Demografik sorular
- Eğitim durumu
- Aile durumu
- Ergenin düşünce ve davranışları
- Boş zamanların değerlendirilmesi
- Evden Kaçma durumu

Demografik sorular başlığında ergenin adı ve soyadı, medeni durumu, yaşadığı yeri vs. sorular sorulmuştur. Eğitim durumu başlığında, ergenin okula devamlılık durumu, eğitimde başarı durumu, okul-öğretmen-öğrenci ilişkisine değinilmiştir. Aile ile ilgili temada ise, ergenin aile durumu, kiminle yaşadığı, ailesinin\ebeveyninin tutum ve davranışları, evden kaçdıktan sonra ailenin, özellikle, ebeveynlerin gösterdiği tepkilerle ilgili sorular araştırılmıştır. Daha sonra ergenlerin dünyaya bakış açılarını ve onların yaşadıkları ruh halini anlamak adına ilgi alanları, dinledikleri müzik türleri, serbest zamanlarında yaptığı faaliyetler, rutin olarak yaptığı şeyler ile ilgili sorular sorulmuştur. Ergenin düşünce ve davranışları başlığında onun rol model veya örnek olarak gördüğü kişi(ler) üzerinden onun yaklaşım tarzı, hayata bakış açısı öğrenilmeye çalışılmıştır.

"Evden Kaçma" ana başlığında ise ilk ne zaman evden kaçtığı, onu evden kaçıran nedenler, kaçdıktan sonra yaptıkları şeyler, gittiği yerler, kurduğu ilişkiler, sokaktaki tecrübeleri, yaşadıkları, eve dönüşü, döndükten sonra yaşadıkları, kaçma davranışıyla değişen ve değişmeyen düşünce ve duygular vs. üzerinde durulmuş, bunlara yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur.

Ergenlerin aileleri ile yapılan görüşmeler ise Çocuk ve Gençler İçin Sosyal Rehabilitasyon Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları ilk olarak, demografik sorularla başlamıştır. Yani, ebeveynin\anne-babanın adı ve soyadı, yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, yaşadığı yeri, maddi durumu ve onun tatmin edip-etmemesi meselesi, çalışma durumu, kiminle yaşadıkları, resmi nikahın olup-olmaması, boşanma ve ayrılma gibi durumlar, ergenin evlatlık olup-olmaması vs. sorulmuştur. Daha sonra ebeveynin ailedeki tutum ve davranışları, aileiçi ilişkiler ile ilgili sorular araştırılmıştır. Özellikle de, aile içinde yaşananlar, aile bireylerinin tepki ve davranışları, ergen-ebeveyn ilişkisi ve ebeveynin gözünde ergenin yeri, ona olan yaklaşım tarzı incelenmiştir. Son başlıkta ise evden kaçma ve nedenleri üzerinde durulmuş, ebeveynin ergen hakkındaki düşünceleri ve bakış açısı, ergenin arkadaş çevresi gibi açık sorular sorulmuştur.

Evden kaçan ergenlerle çalışan uzmanlara ise benzer, hem de farklı sorular sorulmuştur. İlk olarak, demografik sorular, ad\soyad, yaş, çalıştığı yer ve pozisyon hakkında sorular yönlendirilmiş, daha sonra evden kaçmanın tanımı, ergenlerde

evden kaçma ve Bakü`de ergenlerin evden kaçma sıklığı, erkek-kız oranı, yaş oranı, bu ergenlerin yetiştiği aile profilleri vs. ilgili soru başlıklarına değinilmiştir. Evden kaçma nedenleri ve kaçma ile başlayan\başlayabilecek sorunlar, bu sorunlara yaklaşım tarzı, bahsedilen sorunun çözüm yolları, devlet ve sivil toplum kuruluşlarının üzerine düşen sorumluluklar vs. sorular görüşmede yer almıştır.

Veri Toplama Süreci

Katılımcılarla görüşme sorularına geçmeden önce, tüm katılımcılardan izn alınmış, yapılacak görüşmenin amacı ve önemi hakkında onlara kısaca bilgi verilmiştir. Ergenlerin 18 yaş altında olduğu dikkate alınarak, hem onlardan, hem de ebeveynlerinden izin alınmıştır. Ergenlerle yapılan görüşmeler "Ümid Yeri" Çocuk Yetiştirme Yurdunda, Çocuk ve Gençler İçin Sosyal Rehabilitasyon Merkezi'nde ve Bakü Şehir Çocuk Şube Polis İdaresinde yapılmıştır. Görüşmelerden ikisi ise Bakü'de bir kafede gerçekleştirilmiştir. Hedef grubu 18 yaş altında olduğu için, hem onlardan, hem de onların ebeveynlerinden izn alınmıştır. Polis idaresinde gerçekleştirilen görüşmelerde ise bir görevli polis görüşmeye şahitlik yapmıştır. Ailelerle yapılan görüşmeler ise Çocuk ve Gençler İçin Sosyal Rehabilitasyon Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Uzmanlarla yapılan görüşmeler ise uzmanların çalıştıkları yerlerde, 2 katılımcı uzman ile yapılan görüşme ise bir alış-veriş merkezinde yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Evden kaçan ergenlerle yapılan görüşmelerde onlardan ve aileleri\ebeveynlerinden izin (18 yaş altı oldukları için) alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, yapılan görüşmelerde, katılımcıların izniyle ses kaydı alınmıştır. Polis idaresinde yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazının idareye girişi yasak olduğu için katılımcılardan, 2 ergen ve 2 polis memuru ile yapılan görüşmede ses kaydı alınamamış, fakat, not tutulmuştur. Toplam 26 görüşmeden elde edilen yaklaşık 21 saatlik ses kaydı (görüşmeler 35 dakika ile 80 dakika arasında değişkenlik göstermektedir) araştırmacı tarafından deşifre edilerek metin haline dönüştürülmüştür. Görüşmeler Bakü'de, Azerbaycan dilinde gerçekleşmiştir.

Azerbaycan dilinde olan veri, araştırmacı tarafından elektronik metin haline dönüştürüldükten sonra, Türkçeye çevrilmiştir. Azerbaycan dili ve Türkçe birbirine yakın diller sayılmaktadır. Çeviri yapılırken, katılımcıların ifade ettikleri sözlerin, düşüncelerin anlatılmak istendiği gibi aktarılmasına özen gösterilmiştir. Bundan ziyade, her metin gizliliği koruma amacıyla kodlanmıştır. Görüşmeler 3 grupla, yani, evden kaçan ergenler, onların aileleri ve ergenlerle çalışan uzmanlarla yapılmıştır. Her grubun deşifresi ayrı-ayrı yapıldığı için, hepsini kodlamada K harfi kullanılmıştır. Ergenlerle yapılan görüşmelerin deşifresinde örnek olarak, şu format kullanılmaktadır: [K1, Erkek, 15 yaş, Ergen]. Parantez içinde, ergenin kodu, yaşı, cinsiyeti ve ergen olduğu belirtilmektedir.

Ailelerle yapılan görüşmelerin deşifresi ise, örnek olarak, şu şekilde yapılmıştır: [K2, anne, 32 yaş]. Parantezde ailenin kodu, anne veya baba oluşu, yaşı gösterilmektedir. Uzmanlarla yapılan görüşmelerin deşifresi ise benzer şekilde [K3, Kadın, 39 yaş, Sosyal hizmet uzmanı] yapılmıştır. Yani, parantez içinde uzmanın kodu, cinsiyeti, yaşı ve mesleği belirtilmiştir.

Yapılandırmacı desenin şekillenmesinde öncül isimlerden olan Charmaz'a göre, (2006) verilerin analizi, verilerin kodlanmasıyla başlar ve devam ettirilir. Verilerin kodlanması ise araştırmanın iskeletini oluşturacak esas unsur sayılmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2015).

Gömülü teori içinde kendine yer edinen Yapılandırmacı desen ile şekillenen araştırma sürecinde 3 kodlama aşamasından geçilmektedir: Başlangıç Kodlama, Seçici Kodlama ve Kuramsal Kodlama. Kodlamalarda herhangi bir program kullanılmamaktadır ve manuel olarak yapılmıştır.

Veri analiz sürecini başlatan ilk aşama başlangıç veya açık kodlama sayılmaktadır. Bu aşamada veriler okunmuş ve sorgulama yapılmıştır. Evden kaçan ergenler ile yapılan görüşmelerin deşifresinde ilk yani, başlangıç aşamada veri metni okunmuş ve 205 açık kod ortaya çıkarılmıştır.

Yönlendirici ve seçici kodlama aşamasında ise, açık kodlar tekrar ele alınmış ve onlardan 22 kod oluşturulmuştur. Buradan elde edilen kodlara odaklanılmış kod da

denilmektedir. Çünkü, bu kodlar katılımcıların yaklaşım ve kanaatlerini yansıtan, odaklanılan kodlar sayılmaktadır.

Üçüncü, kuramsal kodlama aşaması ise, seçilen kodlardan elde edilen kodlardır. Bahsi geçen kodlar diğer kodlara nazaran, karmaşık ve soyut düzeydedir (Charmaz, 2006). Birleştirici, problemin analitik şekilde hikayesini ortaya koyan ve kuram oluşturma yolunda belirleyici nokta olan bu aşamada 3 esas, çekirdek kod ortaya konulmuştur.

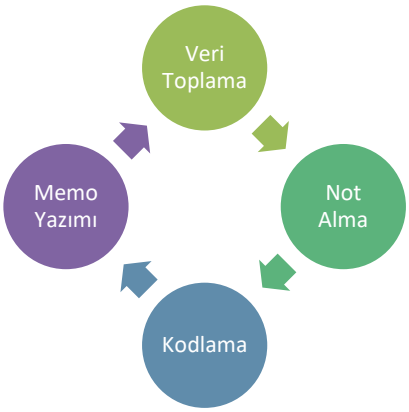
Evden kaçan ergenlerin aileleri\ebeveynleri ile yapılan görüşme metinlerinin deşifresinde ise başlangıç kod 46, bu kodlardan ikinci aşama sayılan seçici kodlama aşamasında ise 17 kod ortaya çıkarılmıştır. Son, kuramsal aşamada 17 koddan 2 çekirdek kod oluşturulmuştur.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerden ortaya çıkan veri metninden ise başlangıç kodlama olarak 87 kod çıkarılmış, bu kodlardan seçilerek ikinci aşamada 29 kod oluşturulmuştur. Kuramsal aşamada ise 4 çekirdek kod ortaya çıkarılmıştır.

Yapılan kodlamalar satır satır, kelime kelime, paragraf paragraf olarak kodlanmaktadır. Bazı kodlamalar katılımcıların yükledikleri anlam veya kavramsallaştırılan ifadelerden, bazılarında ise araştırmacının satırlardan, kelimelerden, paragraflardan ortaya çıkardığı kavramlardan esinlenerek kodlanmaktadır.

Veri metninden oluşturulan 3 aşamalı kodlar doğrusal bir analiz sürecine benziyor gibi gözükse de, yukarıda da belirtildiği gibi, Gömülü teorinin esas özelliklerinden biri de verilerin sürekli karşılaştırılmasıdır. Şekil 1'de veri toplama ve sürekli karşılaştırma süreci şema halinde gösterilmektedir:

Şekil 1. Sürekli Karşılaştırma

Veri toplama, not alma, kodlama ve memo yazımı eş zamanda ve sürekli karşılaştırılarak yazılmaktadır. Gömülü teoride kuramın ortaya çıkış süreci ise şekil 2'de gösterildiği gibidir.

Şekil 2. Gömülü Teori Süreci

Gömülü Teori yönteminin uygulandığı bu araştırmada, ilk bölümde ergen kavramı, ergenlik dönemi ve onun özellikleri, bu dönemde görülen psiko-fizyolojik değişimlere değinilmektedir. Bununla birlikte, ergenlik çağında yaşanabilen kuraldışı davranışlar, özellikle evden kaçma davranışı biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve psiko-sosyal yaklaşımlar çerçesinde ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise, Azerbaycan ve Bakü'nün toplumsal yapısı ele alınmaktadır. Ayrıca, bölümde nüfus ve demografik göstergelere değinilmiş, Sovyet dönemindeki eğitim sistemi ile mevcut eğitim sistemi, süreç ve değişimler açısından ele alınmaktadır. Bütün

bunlarla birlikte, ergenlerde görülen suç ve suç oranı da sayısal olarak yer almaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümü 3 ana başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta evden kaçan ergenlerin, ikinci başlıkta evden kaçan ergenlerin aileleri\ebeveynlerinin, üçüncü başlıkta ise onlarla çalışan uzmanların görüşüne yer verilmektedir. Daha sonra ise, bu üç ana başlıktan veya görüş açısından yola çıkılarak ortak ve farklı noktalar incelenmektedir. Her üç bakış açısı esasında ise, araştırmanın Gömülü teorisi ortaya konulmaktadır.

Sonuç ve değerlendirme aşamasında ise, evden kaçan ergenlerin kaçma nedenleri bütüncül şekilde ele alınmış, Gömülü Teori esasında ortaya çıkan teori tartışılmaktadır. Akabinde, çalışmanın hangi araştırma problemlerine yol açtığı, sosyal uygulama ve sosyal politika bağlamında alanda yapılması gereken hususlara yer verilmektedir.

I BÖLÜM. TANIMLAYICI ÇERÇEVE VE KAVRAMSAL ŞEMA

Ergen kimdir? Ergenlik dönemi hangi yaş aralığını kapsamaktadır? Ergenlik ne zaman başlamakta ve ne zaman bitmektedir? Bu dönemde yaşanan değişimler nelerdir?

Bu bölümde, geçiş dönemi olarak literatürde yer alan ergen ve ergenlik dönemi incelenmektedir. Ergenlik dönemi özellikleri de dikkate alınarak, bu dönemde olan bireyin fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak yaşadığı ve\veya yaşayabileceği değişimlere değinilmektedir.

1.1. Bir Geçiş Dönemi Olarak Ergenlik

İnsan gelişim süresi açısından bütün canlılar arasında en uzun olanlarından birisi sayılır. İnsanın bu gelişim süreci ise, kendinden bir önceki ve sonraki dönemden etkilenerek gerçekleşmektedir. Bu gelişim süreci ise bedensel, zihinsel,

biyolojik, ruhsal, cinsel, sosyal ve ahlaki süreçlerden oluşarak bir bütün haline gelir. *Ergenlik* dönemi de insanın gelişim sürecinde önemli bir yer tutmaktadır.

Bir çok yetişkin, özellikle de, şuanda bir ergenin anne-babası olan yetişkinler, ergen ve ergenlik kelimelerini duyduklarında, problemlerle dolu bir zamanı hatırlayıp, endişelenmektedirler. 1990'ların ilk yıllarına kadar, araştırmacılar, ergenliğin fırtına ve gerilim, yoğun duygular, büyük duygu durum değişimleri ve anne-babalarla yaşanan çatışmaların en çok sergilendiği bir dönem olduğunu düşünüyorlardı. Fırtına ve gerilim, duygu durumlarındaki değişiklikler ve anne-babalarla olan çatışmalar\kavgalar vs. ergenlik döneminde ortaya çıkma ihtimali olasıdır. Fakat, bütün ergenlerin de bu dönemi aynı şekilde gerilimli, kaygılı olarak geçirdiği söylenemez (Arnett, 2000a).

Ergenlik dönemi ve bu dönemin özelliklerine geçmeden önce, sorulması gereken önemli bir soru vardır: Ergenlik ne zaman başlamakta ve ne zaman bitmektedir? Sorunun cevabına ulaşmak için ergen, ergenlik kelimesini incelemek gerekmektedir. *Ergenlik* kelime itibariyle, Latince kökenli olup, "yetişkinliğe doğru büyüyen" anlamına gelen "adolescere" yükleminden türemişdir (Lerner ve Steinberg, 2004). Hemen her toplumda, ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe veya olgunlaşmamışlıktan, olgunluğa geçişin gerçekleştiği bir inkişaf dönemidir (Larson ve Wilson, 2004).

Bir geçiş dönemi olarak, ergenlik, biyolojik, psikolojik, toplumsal ve ekonomik değişimlerin belirgin bir biçimde ortaya çıktığı dönemdir. Bu dönemde olan değişimler şu şekilde özetlenebilir: Bireyler cinsellikle ilgilenmeye başlarlar, çocuk sahibi olabilecek biyolojik yetkinlik kazanırlar. Bir yetişkin gibi düşünmeye başlayan ergen, kararlarını vermeye ve herhangi bir seçim karşısında kaldığında kendi düşünce ve duygularını ifade etmeye başlarlar. Kendilerini sorgulama, verdiği kararlarda bağımsız düşünme ve davranma özelliklerini gösterirler. Furstenberg'e göre, "ergenlik" kavramı zaman zaman yeni yetme (teens) kavramıyla aynı anlamda kullanılmıştır. Keza, 20. yüzyılda, gençler, fiziki olarak nisbeten daha erken olgunlaşmaktaydılar, hem de bireylerin iş sahibi olma ve evlilik durumlarını yirmili

yaşlara kadar erteledikleri meselesi vardı. Bundan dolayı da, ergenlik dönemi, belli bir anlamda uzamaktaydı (Furstenberg, 2000).

Bahsedilen değişimlerden dolayı, ergenliğin, 10 ve 20 yaş aralığında başlayıp, sonlandığını kabul etmek daha anlamlı sayılmaktadır. Tablo 3'te ergenlik döneminin sınırları biyolojik, duygusal, bilişsel, kişilerarası, toplumsal, eğitimsel, yasal, kronolojik ve kültürel bakış açısından yola çıkarak ele alınmıştır.

Tablo 3. Farklı Bakış Açılarında Ergenlik Döneminin Başlangıcı ve Sonları

Bakış Açısı	Ergenliğin Başlangıcı	Ergenliğin Sonu
Biyolojik	Erinlik/Buluğ döneminin başlaması	Cinsel açıdan üremeye hazır hale gelmek
Duygusal	Ebeveynden ayrılmaya başlamak	Farklı kimlik duygusu kazanmak
Bilişsel	Bir yetişkin gibi ileri akıl yürütme becerilerinin ortaya çıkışı	İleri akıl yürütme becerilerinin sağlamlaştırılması
Kişilerarası	İlginin ebeveynden akranlarına kaymaya başlanması	Akran ilişkilerinde yakınlık kapasitesinin gelişimi
Toplumsal	Yetişkin iş hayatı, aile ve vatandaşlık statülerinde yetişmenin başlaması	Yetişkin rölü ve ayrıcalıklarının tümüyle elde edilmesi
Yasal	Ergen rolünün kazanılması	Çoğunluk rolünün kazanılması

Kronolojik	Belirlenen ergenlik yaşına ulaşmak (mesela, 10 yaş)	Belirlenen yetişkinlik yaşına ulaşma (mesela, 22 yaş)
Kültürel	Geçiş törenlerine hazırlanma dönemine girmek	Geçiş törenlerini tamamlamak

Bir biyolog erinliğe/buluğa ulaşma ve tamamlamaya büyük önem verdiği halde, bir avukat yasalarla düzenlenen yaş aralıklarına dikkat etmektedir. Tartışmayı biraz daha açmak için şu sorular da düşünülebilir: Biyolojik olarak olgun bir altıncı sınıflı bir ergen mi, yoksa bir çocuk mudur? Bağımsız karar vermekte zorluk yaşayan 21 yaşındaki bir üniversite öğrencisi bir ergen mi, yoksa bir yetişkin midir? Bütün sorular kişinin dönemi tanımlamada kullandığı sınırlara, bakış açısına dayanır. Tablo 3'den ve bu örneklerden sonra ergenliğin başlangıcını yada bitimini belirlemenin, kesin, net bir yaş belirtmenin gerçek olmaktan çok, bir görüş meselesi olduğu görülmektedir. Bu görüş meselesi ise, kişiden kişiye, aileden aileye, toplumdan topluma, dönemden döneme göre değişkenlik gösterir. Keza, her toplum içinde varolan koşullardan asılı olarak farklı anlam kazanır ki bu farklılıkların oluşmasında da biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik gelişimin önemli derecede rolü vardır. Burada hangi sınırların doğru olduğunu ileri sürmekten çok, ergenlikteki gelişimin olgunlaşmamışlıktan olgunluğa doğru bir dizi geçiş olduğunu kabul etmek daha anlamlı sayılmaktadır (Furstenberg, 2000; Graber ve Brooks-Gunn 1996; Hoffman, 1996).

Ergenliğin sınırları tablosundaki bakış açılarına göre, ergenliğin başlama ve bitme sürelerinden de, gözüktüğü üzere, ergenlik döneminin sınırları birden fazla faktöre göre belirlenmekte olup, kişiden kişiye, toplumdan topluma değişkenlik göstermektedir. Bu değişkenlik ise, doğal sayılmaktadır. Geçiş döneminin kimileri uzun, kimileri kısa, kimileri yumuşak, kimileri serttir. Ergenliğin çeşitli yönlerinin her birey için farklı başlangıçları ve farklı bitişleri vardır. Hatta bir birey bazı açılardan çocuk, bazı açılardan yetişkin de olabilir.

1.1.1. Ergenlik Döneminde Yaşanan Psikofizyolojik Değişimler

Bireyoluş sürecinde 11 yaştan 14-15 yaşına kadar olan gelişim dönemi ergenlik dönemi sayılmaktadır. Bu yaş dönemi erken ergenlik (11-12 yaş) ve büyük ergenlik (13-15 yaş) olmakla iki esas aşamaya ayrılır. Ergenlik dönemi anatomik-fizyolojik, psikolojik ve sosyal nitelikler bakımından, hayatın bir aşamasından diğerine, çocukluktan yetişkinliğe geçit dönemi olarak karakterize edilmektedir (Qədirov, Ə.Ə.[15], 2003, s. 38-45).

Bu dönem gelişimin özel ve zorlu bir dönemidir ki, onu organizmanın genel gelişim sürecinden ve hayat ortamının dışında değerlendirmek olmaz. Bu yaş dönemi pedagojik bakımından öğrencilerin orta okul dönemini kapsamaktadır. Bireyin sosyal, fiziki, manavi, akli vb. bakımdan yetkinleşmesi ve gelişmesinde ciddi ve önemli değişimlerin kendini göstermesi ile ortaya çıkan bu dönem dikkat çekmektedir (Qədirov, Ə.Ə., 2003).

Psikoloji-pedagoji literatürlerinde, çocuğun gelişiminin bu dönemi, "buhranlı dönem", "geçiş dönemi", "çelişkili dönem" vs. gibi karakterize edilmektedir (Obuhova, L.F., 2003)[16]. Bu yaş döneminde çocukların organizmalarında ortaya çıkan coşkun, patlamaya benzer değişimler, boy ve kilo artımında keskin sıçrayışlar, nicelik ve nitelik anlamında değişiklikler oluşur. Bununla birlikte, cinsel salgı bezlerinin çalışma fonksiyonlarının değişmesiyle dış görünümün de değişerek hızla gelişmesi görülmektedir. Kızlarda, bu dönem erkeklere oranla daha erken başlar. Cinsel gelişimin başlanmasında veya hızında iklim, milli-etnografik faktörler, bireyin hayat tarzı (geçirmiş olduğu hastalıklar, gıda, dinleme tarzı vs.) etkili olmaktadır. Cinsel gelişme erkeklerin çoğunda 15-16, kızlarda ise 13-14 yaşlarda tamamlanmaktadır (Həmzəyev, M.Ə.,[17] 2000).

Fiziksel ve cinsel yetişkinliğe geçit döneminde ergenin organizmasında oluşan değişimler, onun psişik simasında da etkisiz kalmıyor. Çocuğun boyu bu yaş

[15] Qədirov. Ə.Ə., (2003), **Yaş Psixologiyası** kitabı (Yaş Psikolojisi kitabı), Bakı.
[16]Обухова, Л.Ф., (2003), **Возрастная Психология** (Yaş Psikolojisi), Педагогическое Общество Росси.
[17]Həmzəyev, M.Ə., (2000), **Yaş Və Pedaqoji Psixologiyanın Əsasları** kitabı (Yaş ve Pedagojik Psikolojinin Esasları kitabı), Bakı.

döneminde, yılda ortalama hesapla 8-10 cm, kilosu ise 4-7 kg artmakta, ergenlik yaşının sonunda beden organları orantılı olmakla, yetişkin bireyin beden ölçülerine yaklaşmaktadır. Ama bedenin bazı organlarının gelişiminde orantısız şekilde büyüme görülmektedir ki, bu da ergenin davranışlarını koordine etmede bazı psikolojik etkiler yaratmaktadır: Ergen çoğunlukla dış görünümünden utanmakta, onu maskelemek için de kaba davranışlarıyla etraftakilerin dikkatini dağıtmaya çalışmaktadır. Onun görünümü hakkında alay etme ise, keskin tepkiler doğurmakta ve bu da ergenin kendisi hakkında insanların gözünde komik ve çirkin göründüğü düşüncesini oluşturmaktadır. Göğüs kafesi ve kalbin büyümesi, kan taşıyıcı damarların büyüme hızından geride kalır. Bunun sonucunda da, serebral palsi kanla yeteri kadar temin olunamıyor. Merkezi Sinir Sistemi (MSS) hızla büyüyen bedenin davranışlarını düzenlemek için hemen adapte olamıyor. Belirtilen fizyolojik uyumsuzluk özellikle, erken ergenlerde sık yorulma hallerini doğurur. Bu ise çocuğun ailede ve okulda sıradışı davranışlarına neden olmaktadır. Bazı ebeveynler bunun nedenini anlayamadığından, şaşırarak "Her şey iyi gidiyordu, çocuklar söz dinler, derslerini çalışırdılar, düzenli ve sabırlıydılar. Birden-bire herşey alt üst oldu, çocuklar sabırsız, kaba ve sert oldular" derler (Nemov, R.S[18], 1999).

Doğu masallarından birinde denildiği gibi, birisi ergenlere uzun kol-bacak vermiş ki onlar da o kol-bacakla herşeye dokunmakta, etraftaki herşeyi dağıtıp atmakta, kırmakta ve paramparça etmektedir. Organizmada oluşan bu fizyolojik süreçler sonucunda, çocukların tavır ve tutumlarında, yetişkinler ve yaşıtları ile karşılıklı ilişkilerde negatif haller, terslik, dikbaşlılık, ruh halinin sık sık ve keskin değişimi, olumsuz duygular, bazen agressif tezahürler, duygusal tepkiler ortaya çıkar. Onlar yetişkinlerin taleplerine engel olmak ister, direnirler, kendinden küçüklere talimat verir, serbestliğe ve özgürlüğe can atarlar (Çələbiyev, N.Z., 2005)

Ukraynalı pedagog V.A.Suxomlinski, ergenlik dönemini imgesel olarak "vatandaşın doğuşu" olarak adlandırmaktadır:

[18]Немов, Р.С., (1999), **Психология** Книга (Psikoloji kitabı), 2. М., Академия.

> "Ergenlik yıllarına dahil olmak sanki, insanın ikinci kez doğmasıdır. İlk defa canlı varlık, ikinci kez ise vatandaş, artık sadece çevreyi değil, hem de kendi kendini gören, aktif düşünen, aktiflik gösteren kimlik doğar" (Suxomlinski, V.A., 1974).

Ergenin bu gelişimsel döneminde duygu ve davranışlarında da çeşitli değişimler meydana gelir. Onların ruh halini açıklayan duygulardan en çok görüleni güvensizlik ve karamsarlıktır. Güvensizlik ergenin gösterişçi yada utangaç bir birey olmasına neden olabilir. Karamsarlık ise, gerçekle ilgili yaşadığı çatışmalar, üzüntüler vs. sonucunda ortaya çıkar (Yavuzer, 2005).

Her an değişebilen ve dalgalı bir ruh halinde olan ergenler enerjilerinin önemli bir kısmını, kendilerini akranlarından veya çevresindeki insanlardan ayırarak, aradaki farklılıkları düşünmekle geçirirler. Bu da ergenin "benlik" oluşturma kaygısının bir tezahürü sayılabilir. Tabii bu farklılaşma gereksinimi, onları farklı gruplara dahilolma yönüne de itebilir. Fakat, bununla birlikte de, ergenin ailesini ve eğitim aldığı okulu kavrama\algılama biçimlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Ergenlik döneminde tezahür eden olumsuz özellikler, geçici karakterlidir. Bu yaş aşamasında karakterin belirtileri, kişilerarası ilişkilerin temel formları değişmez, maneviyat, kendini geliştirme çabaları, kendini kavrama, kendini ispat etme gibi özellikler oluşur. Bahsi geçen, niteliklerin oluşumunda ergenin dahil olduğu çevre-akran grubunun önemli rolü vardır. Sosyal kurumlar ergenin kimlik oluşumunda manevi değerler kazanmasını, insanlara karşı seçici ilişkilerini, iletişim kültürünün oluşmasını etkiler. Lakin, bu denilenlerden ergenlik döneminin "engelli", "kusurlu", "sakat" bir dönem olduğu kanaatine de varılmamalıdır. Aksine, bu yaş dönemi aktiflik, coşkun ihtiraslar, kaynayan enerji, büyük arzu ve idealler dönemi sayılmaktadır (Obuhova, L.F., 2003).

Litüratürde, yaş buhranı olarak yer alan ergenlik dönemi, meşhur Rus psikologu, A.Q.Kovalev'e göre, "yaş buhranı" değil, ergenin yetişkinlerle, özellikle, öğretmenlerle ilişkilerinin buhranı sayılmalıdır (Klüevoy, N.V., Vlados-pres [19], 2005). Bir diğer Rus yazarı, M.F.Dostoyevski ise, meşhur romanlarından biri olan

[19] Клюевой, Н.В., (2005), **Педагогическая Психология** (Pedagojik Psikoloji kitabı), Владос-Пресс.

"Podrostok"da[20], ergenin yaşından değil, onun kendisini ideal yaşlı gibi, yetişkin gibi göstermesinden söz ederek, ergenin yaşadığı dönemi ifade etmektedir (Dostoyevski, M.F., 1991).

1.1.2. Bir Sosyal Geçiş Olarak Ergenlik Çağı: Çocukların Büyüğü, Yetişkinlerin Küçüğü

Ergenlik çağı fizyolojik ve psikolojik değişimlerle birlikte, toplumsal rollerde ve statülerdeki değişimlerle de karakterize edilmektedir. Bütün toplumlarda ergenlik birey için bir sosyal geçiş dönemidir. Sosyal geçişleri incelemek ve toplumsal olarak, yeniden tanımlanma sürecini araştırmak ergenliği farklı kültürler ve tarihsel dönemlerle karşılaştırmak anlamına gelir. Çocukluk çağından yetişkinliğe geçişin belli biçimlerinin evrensel olmasına karşın, toplumsal yeniden tanımlama sürecinin sanayileşmiş toplumlarda, daha geleneksel kültürlerde ve çağdaş toplum içinde, farklı kültürel gruplarda farklılıklar göstermektedir. Bugünkü genç insanlar yüz yıl evvelki bireylerden daha erken erinliğe girdikleri için ve ergenler okuldadaha uzun süre kaldıkları için ergenlik çağı ve yetişkinliğe geçiş süreleri uzamıştır. Bugün genç insanlar, ne zaman ve nasıl yetişkin olacakları konusunda belirsizlik duygusuyla son derece uzun bir süre çocuklar ve yetişkinlerin dünyası arasında "sıkışmış" durumdalar. Gerçekten de, modern toplumda ergenlikle ilgili çalışan pek çok sosyal bilimci, genç insanların yetişkin rollerine toplumsal geçişlerini çok uzun, belirsiz ve çok zorlu bir süreç olarak görmektedirler (Chisholm ve Hurrelmann, 1995; Nightingale ve Wolverton, 1993).

Sosyolojik ve antropolojik bakış açısından yola çıkıldığında ise toplumsal yeniden tanımlama sürecinin, bireyin gelişimi ve davranışları üzerinde derin etkilere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, kimlik alanında yetişkin statüsünü elde etmek için bir genç kadının daha fazla yetişkin gibi hissetmesi ve gelecek iş ve aile rolleri hakkında ciddi olarak düşünmesi, benlik kavramını değiştirebilir. İş için rapor hazırlama, oy verme, kafe-bara gitme vb. gibi şeyleri ilk kez yapan kişinin kendini büyük hissetmesine neden olur (Nightingale ve Wolverton, 1993).

[20]Türkçeye "Delikanlı" olarak tercüme edilmiştir.

Ergenliğin pek çok psiko-sosyal değişimlerinin nedeni, bireyin toplumsal açıdan yeniden tanımlanmasına eşlik eden değişimlere dayanması nedeniyle çoğu yazarlar, yaşam döngüsünün bir dönemi olarak ergenliğin temel bir *toplumsal buluş* [21] olduğunu savunmuşlardır (Fasick, 1994; Lapsley, Enright ve Serlin, 1985).Bu yazarlar ergenlik döneminin çocukluktan yada yetişkinlikten ayrı olarak, toplumun tanıdığı veya tanımadığı bir dönem olarak tanımlandığını ifade ederler.

Ergenler her zaman var mıydı? Basit gibi gözüken soru olsa da, yanıtı karmaşıktır. Tabii, doğal olarak her zaman 10 ve 20'li yaşlar arasında bireyler olmuştur. Ancak, toplumsal buluşu savunan sosyal bilimcilerin bakış tarzına göre çağdaş toplumda bilinen haliyle ergenlik 19. yüzyılın ortalarındaki sanayi devrimine kadar gerçekten yoktu (Fasick, 1994). O zamandan evvel ise, 16 ve 17. yüzyılın tarıma dayalı dünyasında, çocuklar esas olarak *minyatür yetişkinler* sayılırdı ve insanlar muhtelif yaşlardaki çocuklar arasında kesin bir ayrım yapmazlardı (çocuk terimi 18, hatta 21 yaşın altındaki herkes için kullanılırdı). Ailelerine önemli bir iş gücü sağlayan çocuklardan, gelişimlerinin başlarında öğrendikleri rolleri yaşamlarının sonrasında yerine getirmeleri beklenirdi. Çocuklar ve yetişkinler arasındaki temel ayrım yaşlarına yada potensiyellerine göre değil, mal-mülke sahip olup olmadıklarına göre de yapılırdı (Modell ve Goodman, 1990). Bundan dolayı da, bazı gençleri "çocuk", bazılarını da "ergen" olarak adlandırmak için çok az neden vardı. Aslına bakılırsa, ergenlik terimi 19. yüzyıldan önce yaygın olarak kullanılmamaktaydı (Fasick, 1994).

Ergenleri etkileyen sanayileşme ile birlikte, yeni iş, aile, okul yaşamı örüntüleri ortaya çıktı ki, bu değişimlerden etkilenenler arasında ergenler vardı. Ekonomi çok hızlı değiştiği için, tarım toplumunda bilinen sade ve basit yaşamdan uzaklaşıldı, bireylerin çocukluk dönemlerinde öğrendikleri ile yetişkinliklerinde bilmesi gereken şeyler arasındaki bağlantı giderek belirsizleşti. Bu belirsizliğe bir tepki olarak, özellikle, orta sınıf aileler ergenleri okul gibi toplumsal kurumlar içinde yetişkinliğe hazırlayacak biçimde zaman geçirmeleri yolunda cesaretlendirdiler. Ebeveynleri ve evdeki diğer yetişkinlerle sanayileşme öncesinde olduğu gibi, birlikte çalışmak

[21]Fasick, 1994; Lapsley, Enright ve Serlin, 1985

yerine, 19. yüzyıl ergenleri artan bir tarzda zamanlarını, günlerini yaşıtlarıyla geçirme eğilimindeydiler (Modell ve Goodman, 1990).

Sanayileşmenin getirdiği sonuçlardan biri de makinelerin işçilerin yerine kullanılması ve bu nedenle de iş fırsatında kısıtlılığın oluşmasıydı. Ergenler ucuz emek sağladığı halde, sınırlı iş talepleri için yetişkinlerle yarışıyorlardı. Yetişkinlerse işleri koruma amacıyla ergenleri tam zamanlı öğrencilere dönüştürüp işgücünden uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. Yüzyılın başlarında yetişkinlerle birlikte çalışan bireyler, şimdi benzer işleri yapmada yetersiz veya olgunlaşmamış, yada çok potensiyelsiz olarak görülmekteydi. Sanayileşme, özellikle, kentlerde toplum yaşamında kaygıverici değişimleri de beraberinde getiriyordu. Fabrikalar yeni ve bilinmeyen makinelerle dolu tehlikeli iş ortamlarıydı. Küçük tarım toplumunun bozulması ve sanayiye dönüş neticesinde, geniş kentsel alanların büyümesiyle suçta artış ve ahlaki anlamda bozulmalar da bu dönüşümün getirisi içinde kendine yer edinmişti. Bu dönemde çocuk korumacıları gençleri bu tehlikli iş ortamlarından ve onun getirebileceği riskli ortamlardan korumak amacıyla okulların yükselişine ek olarak, gençlik külüpleri gibi örgütlerin gelişimine zemin yaratmışlardı (Modell ve Goodman, 1990).

Görüldüğü üzere, 19. yüzyılın sonuna kadar ergenlik çağı hiç de şuan gözlemlenilen ergenlik dönemi gibi değildir. Genç insanların rehberlik denetiminde bulunduğu, büyüklerine iktisadi anlamda bağlı olan ve yetişkinliğe uzun bir hazırlanma süreci söz konusu olmaktaydı. İş dünyası geleceği belirsizleştirecek biçimde değişmeye devam ettiğinden, yetişkinliğe hazırlık için ayrı bir dönem olarak ergenlik görüşü bozulmadan kaldı (Larson ve Wilson, 2004).

Ergenliğin sosyolojik açıdan incelenmesinde ise, toplumsallaşmaya önem verilmesi elzemdir. Hollingshead'ın (akt.Yavuzer, 1996) da ifade ettiği gibi, ergenin toplumsallaşması, içinde bulunduğu toplumun, bireyi, artık çocuk gibi görmediği, fakat, ona henüz yetişkin rolü de vermediği bir yaşam dönemidir. Statü ve prestij kazanmaya ihtiyaç duyan ergen için, toplumsal uyum ve gelişim de, bu ihtiyaçların giderilmesine bağlıdır. Tabi ki, toplumsal uyum da zamanla kazanılmaktadır. Bu süreçte ergenin kendini sorguladığı, neye değer verip vermemesi, kim(ler)e inanıp

inanmaması, hayattaki amacı, inanç sistemi harmanlanır, biroluşum süzgeçinden geçirilir. Çevresinde olmak istediği ve olmak istemediğitipolojiler oluşmakla, ergen özdeşleşme (identification) yaparak kişiliğine biçim verir (Yavuzer, 1996).

Ergenin değişerek gelişmekte olan kişiliği, onun çevrede, yeni değerler aramasına, özerklik, sorumluluk, özdeşleşme gibi kavramların altını doldurmaktadır. Bütün bunlar ise, onun toplumsal ilişkilerinin biçim kazanmasında, toplumda yerini ve rol\statüsünü aramasında\belirlemesinde önemli yer tutmaktadır.

1.2. Sosyolojide Ergen Kavramı ve Bir Davranış Olarak Evden Kaçma

Ergenlerin evden kaçma davranışlarını incelemek için, önce sosyolojide ergen kavramının nasıl ele alındığına değinmek gerekir. Literatürde ergen kavramı daha çok, psikolojik yaklaşımlar içerisinde yer alsa da, ergenin ve ergenlik döneminin, özelde ise, ergenlerin evden kaçma davranışları sosyolojik olarak da araştırılmaya gerek duymaktadır. Bu başlıkta, ergen ve ergenlik kavramı, onlarda görülen evden kaçma davranışları ele alınmış, farklı kuramlar bağlamında incelenmektedir.

1.2.1. Sosyolojide Ergen Kavramı

Her bilimsel disiplin araştırdığı sorun ve sorunlara yaklaşım tarzıyla, diğerlerinden farklılaşır. Bu disipliner ele alım tarzı da, kendine özgü kavramlar setinin ortaya çıkmasında etkili rol oynamaktadır. Üzerinde durulacak ve farklı bilim dallarında, farklı toplumlarda kendine has atmosfer yaratan kavramlardan biri de *ergen* kavramıdır. Birçok psikolog bu kavramı farklı şekilde yorumlamaktadır. Bazıları "ergen", bazıları "adolesans", az bir kısmı ise "genç" kavramı ile açıklamıştır. Eğitim bilimlerinde ve antropolojide ergen, biyolojide "yeni yetme", "buluğ çağında olan", "yetişmekte olan birey", sosyolojide ise "genç", "delikanlı" olarak kavramlaştırılmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında, kavramların bu kadar farklılaşması karmaşık gözükebilir. Fakat, buna rağmen kavram tanımlarının ihtiva ettiği anlam bakımından aşağı yukarı aynı dönemleri, yani çocukluk döneminden

çıkış ve yetişkinlik dönemine giriş arasında kalan yada "sıkışan" bir süreci kapsadığı görülmektedir.

Bu açıklamalardan sonra, haklı olarak şu soru sorulabilir: Peki, neden sosyoloji'de genç, gençlik kavramı değil de, "Sosyolojide Ergen Kavramı" üzerine başlığı ele alınmaktadır? Ergen(le) ve genç(lik) arasında bir farklılık var mıdır? Varsa eğer,ne gibi bir farklılık söz konusudur?

I. Dünya Savaşı'na kadarki bir süreç ele alınırsa eğer (19. yüzyılın ortalarından itibaren), ergenlik kavramının ilk başlarda, erkek kolej ve lise öğrencileri için kullanıldığı görülmekedir. Fakat, bu kavramın geçtiği veya kullanıldığı disiplinlerde tanımlamaların, kavramsallaştırılmanın gündemde kendine yer edinmesiyle ergenlik kavramı daha geniş bir biçimde kullanılmaya başlandı (Thierce, 1995'den akt. Yaman, 2013, s. 9). Thierce 19. yüzyılın ergenlik kavramını baştan yaratmamışsa da, ergenlik "modelinin" yaratıldığı çağın bu çağ olduğunu vurgulamıştır (Thierce, 1999: 7, Yaman, 2013). Michelle Perrot genç, gençlik kavramının anlam olarak çok politik anlam içerdiğini, ergen, ergenlik kavramının ise ahlaki ve biyolojik bir anlam içerdiğini ifade etmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, ergenlik döneminin görüldüğü yaş aralığının farklı veriler içerdiğine şahit olunur. Bu farklılık ise toplumsal koşullar, sosyo-ekonomik yapı, beslenme, iklim ve bireyin özelliklerine\yaşantılarına göre değişiklik göstermektedir (Yavuzer, 1998).

DSÖ, ergenlik dönemini 10-19 yaş aralığı olarak kabul etmektedir. UNESCO tarafından 15-25 yaş aralığı gençlik dönemini kapsamakta olup, BM'nin tanımlamalarında gençlik dönemi12-24 yaş aralığıolarak gösterilmektedir (Koç, 2004).Ergenlik konusunu araştıran bir çok sosyal bilimci, genellikle ergenlik dönemini 3 evreye ayırmıştır: Erken Ergenlik, Orta Ergenlik, İleri Ergenlik.

- Erken Ergenlik (10-13 yaş)
- Orta Ergenlik (14-17 yaş)
- İleri Ergenlik (18-22 yaş)

İleri ergenlik evresi bazen *gençlik* yada *beliren yetişkinlik* olarak da ifade edilmektedir (Arnett, 2000; Kagan ve Coles, 1972).

Sosyoloji'nin de üzerinde kafa yorduğu genç ve gençlik dönemi başlığı, incelendiğinde bu kavramların bir kuşak kavramıyla tanımlandığını, ergenlik kavramının ise bir "buhran", "kriz" kavramıyla beraber anıldığı görülmektedir. Sosyoloji'de genç, gençlik demek, bir kuşağın adı gibi anılmaktadır. Keza, bu kuşak bir taraftan pozitiflik ve enerjililiği, bir taraftan da sorumsuzluk ve inatkarlığı temsil etmektedir. Çalışmada incelenen dönem veya bu dönemin kavramsal başlığı ise içinde olumlu manayı değil de, çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasına sıkışan dönemi içermektedir. İster ulusal, isterse de uluslararası literatürler incelendiğinde ergen ve ergenlik döneminin daha çok psikolojinin ele aldığı konulardan biri olduğu görülmektedir. Fakat, bu dönemin sosyolojik bakış açısıyla incelenmemesi veya yeterince ele alınmaması sosyolojik araştırmalar yürüten araştırmacılar için bir zorluk hâline gelmelidir.

Ergenlikle (ileri ergenlikle evresi ile) gençlik döneminin başladığını, lakin bu dönemde tüm sürecin sadece ergenlik gibi spesifik durumu ele almadığını görülmektedir. Buradan yola çıkılarak, ergenliği *ilk gençlik* veya *gençlik döneminin başlangıcı* olarak değerlendirmenin, elbette bu dönemin kendine has özelliklerini dikkate alarak, *Ergenlik Dönemi* olarak ele almanın daha uygun olduğu düşünülmektedir. Bundan dolayı, bu kısım "Sosyoloji'de Ergen Kavramı" adlı başlıkla incelenmektedir. Amerikan veİngiliz literatürlerinde adolesans-youth; Türkçede ergen-genç (delikanlı), Azerbaycan edebiyatlarında yeniyetme-genç ikilileri, aslında bu kavramların birebir aynı olmadığını göstermekle, onlar arasındaki ince farkın da varlığına işaret etmektedir.

Araştırma, Azerbaycan, özelde ise Bakü örneği üzerine olduğu için, bahsi geçen dönemin bu toplumda hangi kavramla anıldığına da bakılması gerekmektedir. Farklı dillerde farklı seslense de, bahsedilen dönem benzer veya aynı bakış açısından incelenmektedir. Azerbaycan'da ise bu dönemi tanımlayan kavram "yeniyetme" kavramıdır.

1.2.2. Ergenlerde Evden Kaçma Davranışı

Ergenlik döneminin 3 ayrı evreye ayrıldığından bahsedilmiştir. Ergenlerde görülen kaçma davranışı ise hangi evrede görüldüğüne göre farklı ele alınmaktadır. Erken ergenlik döneminde görülen evden kaçma, 9-10 yaşlarından 12-13 yaşına

kadarki bir süreçteki evden kaçma ve onun nedenleri diğer evrelerdeki evden kaçma ile farklılık göstermektedir. Bu araştırmada orta ergenlik döneminde (14-17 yaş aralığı) ortaya çıkan evden kaçma davranışı irdelenmektedir. Fakat, ilk olarak, erken ergenlik dönemindeki kaçma olayının genel mahiyetine değinilmesininbu davranışın esasını açıklamakta önem arz ettiği düşünülmektedir.

Evden kaçmanın ne anlama geldiğini yine farklı bilimler kendine has bir şekilde açıklamışlar. İlk olarak psikoanalist Rene Allendy'nin "Problem Çocuklar" kitabında evden kaçan çocukların hayalle gerçek arasında kurduğu ilişki üzerinden evden kaçmayı şu şekilde ele almaktadır:

> "Çocukların psikolojik deneyimlerinin büyük bir bölümü onlarda gerçeklik duygusunu yarattığı gibi, nelerin yapılıp nelerin yapılmayacağını da öğretmektedir. Çocukluk çağında herşeyi bir mucize gibi gören ve sadece istemekle bu mucizelere ulaşabileceğini sanan insan, erinliğin coşkunluğunu da yaşadıktan sonra, yetişkinlik çağının\yaşının şüpheciliğine gelene kadar, hayatın kendisine sağlam olarak ne verebileceğini ve şansın gerçek değerini ölçebilir. Dünyayı olduğu gibi kabul etmek o kadar güçtür ki, en katılaşmış insanlar bile, zaman zaman hayale dalmak, edebiyat, efsane ve şiir alanlarına dalıp dinlenmek ihtiyacını duyarlar. Çocuğun oyuna, yani hayalindekileri gerçekleştirmeye, az çok canlı bir dekor içinde bir sahne yaratmaya ihtiyacı vardır. Normal olarak, duyduğu heyecan ne kadar büyük olursa olsun çocuk, oyunun hayali karakterini büsbütün bilmez değildir. En küçük bir çağrışım, ona gerçeği hatırlatır; ama bu ayırım az çok güçleşir ve hayalle gerçek arasındaki sınır, bir süre için silinir" (Allendy, R., 1968).

Çocukta kaçma davranışı çok erinlik yaşına doğru görülmekle beraber, 5-6 yaşlarındayken de hiç bir plan olmadan, yönelmeden, evden kaçan çocuklar görülür. Bu yaşlarda kaçan çocuk kafasında yarattığı büyük bir macerayı yaşamak için bu şekilde davranır. Böyle bir planı hayata geçirmek için de, bazı hazırlıklar gerekir. Örneğin, yiyecek saklamak, para biriktirmek, bazı araçlar sahip olmak vb. Kaçan çocuk amacına ulaşıncaya kadar tek-tek hangi aşamalardan geçeceğini uzunvadeli hesaplamaz, işi geniş ölçüde tesadüfe bırakır. Özellikle, tipik bir kaç durumdan başkabir şeyi tasarlayamaz. Sonradan olabilecek şeyler üzerinde kafa yormaz (Allendy, R., 1968).

Bu anlayış yetersizliği sadece çocuğun tecrübesizliğinden gelmez. Bu da kaçışın az çok bir oyun ve alay tarafı olduğunu gösterir. Mesela, 10 yaşındaki bir çocuk evden

kaçar, ama daha sonra ne yapacağını düşünmez. Bir vapura binmeye çalışır ama bunu nasıl yapacağını bilmez. Oysa, bu yaştaki normal zekalı bir çocuk giriştiği işin güçlüklerini açıkca kestirebilirdi. En basit bir kompozisyon ödevi için bile daha fazla bir hayal gücü lazımdır. Böylece kaçışın psikolojik bakımdan anormal bir tarafı meydana çıkmaktadır;bu rüya aleminde bir yürüyüş, gerçek sanılan bir oyundur. Ama an gelir ki, yolda karşılaştığı güçlükleri anlayarak kendine gelir. Bundan sonra yiyeceği azarları, uğrayacağı cezaları düşünerek pusulayı büsbütün şaşırır. Kaçışını yorumlarken bu faktörü de hesaba katmalıdır (Rousseau, J.J., 2014, s.182, akt. Akagündüz).

Kaçış sara, şizofreni, erken bunama gibi ağır sari hastalıkların ilk belirtisi de olabilir. Ama genel olarak, basit ve zararsız maceradan ibarettir. Bu olsa olsa çocuğun fazla hayal kurmak eğiliminde olduğunu gösterir ki, bu daha sonraki normal ruhi gelişme ile bağdaşabilir (Allendy, R., 1968).

Evden kaçan çocuklarda çoğu zaman anne-babasının kendisinden “yaka silktikleri” şeklinde bir duygu vardır. Bu duygu bir kardeşin dünyaya gelmesiyle de daha da kuvvetlenir. Bazen de bir dostlukta, hatta sevgide, hayal kırıklığına uğramak buna sebepolabilir. Hayal kırıklığına uğrayan büyükler nasıl ki sanat yada keyifverici zehirlerle avunmaya çalışırsa, doyumsuz (tatminsiz) çocuk da gerçek dünyaya sırt çevirerek, bir oyun ve hareket karışımı olan kaçma yoluna atılır. Kafasındaki hayali gerçekleştirmeye çalışır. Şübhesiz ki, bu rüyanın malzemesini okuduğu kitaplardan, sinemalardan alır. Bunlar tıpkı uykuda görülen rüyalar gibi çocuğu sarar, yada tıpkı onlar gibi itilmiş isteklerin, doyumsuz kalmış iç güdülerin sembolik olarak yerlerini alır. Bütün bu kaçmalarda, geriye doğru bir gidiş, çocukluğun ilk günlerini, bebeklik çağlarını özleyiş vardır (Rousseau, J.J., 2014, s.182, akt. Akagündüz).

Yazar Allendy çocukların ve ergenlerin evden kaçma davranışlarını şöyle izahetmektedir:

> "11 yaşında bir ergen hoşlandığı kızdan karşılık alamadığında olumsuz etkilenir ve bu etki onun eğitimden uzaklaşmasına neden olabilir. Küçük çocuklar, çok kere tasarılarını gerçekleştirebilmek için, hırsızlık da yaparlar, para çalarlar. Bu hırsızlıklar, ayrı bir şekilde yorumlanmalıdır. Önce çocuk az çok önemli bir şeye sahip değildir. Bunları büyüklerinden

> almak zorundadır. Bu yarı rüya anlarında, o almakla, istemeyi ayrıt edemez. Çünkü, gerçeklik duygusu zayıflamıştır. Şüphe yok ki, kaçak çocuk kaçışının sebebi üzerinde sorguya çekildikten sonra verdiği cevaplar dikkatle incelenmelidir. Çok kere, kendisini bu yola sürükleyen karanlık iç tepisini açığa vurmaktansa, birtakım sebepler uydurup söylemeyi daha elverişli bulur. Bundan başka, duygusal sebepler çok kere bilinç altına itilmiş olup bunları kendisi de bilemez. Bununla birlikte yalanları ve uydurduğu bahaneler de duygusunun, durumunu anlatmak bakımından öğreticidir. Yalnız, kendisinin saptığı dolambaçlı yolların içyüzü dikkatle izlenmelidir. Bir de çocuk samimi ise ve özellikle, anlaşıldığını hissederse, hareketi hakkında yorumu kabule yanaşır, bu yorumu kesinleştirecek ayrıntılı bilgiler verebilir" (Allendy, R., 1968).

Evden kaçma davranışının genel mahiyetini ve 10 yaş ve altında olan çocuklarda görülme nedenlerinden sonra araştırmada problem olarak görülen evden kaçma tanımına dikkat edelim: Evden Kaçma Davranışı nasıl tanımlanmaktadır? Evden Kaçan Ergen Kimdir?

Litüratürde evden kaçma davranışının herkes tarafından kabul edilmiş, sınırları belirlenmiş herhangi bir tanımı, kavramsal şeması yer almaktadır. Evden kaçan ergenin kimliği konusunda da sınırları belli, net, kesin bir şablon bulunmamaktadır. Fakat, ergenin evden kaçma davranışı, bireyin ebeveynlerinin yada yasal koruyucularının izni olmadan evi\yaşadığı yeri terk etmesi anlamına gelmektedir.

TV'de veya internette hemen hemen her gün ergenlerin evden kaçma haberlerine rastlanmaktadır. Kamuoyunun yoğun ilgisine karşın, ergenlerin kaçma davranışlarıve bu davranışların nedenleri, kaçıştan sonra ortaya çıkacak zararlar üzerine sistematik olarak çok azaraştırma yürütülmüştür.

Avrupa ve özellikle de, ABD'de yapılan bu sınırlı çalışmalarda, TV'deki melodramlarda gösterildiğinden farklı bir resim ortaya çıkarılmıştır. Ülkeyi temel alan örneklemler üzerinde yapılan araştırmalar, ergenlerin ancak %4 ile %10'nun evlerinden en az bir kez kaçmalarını (evden kaçma yoksul ergenlerde daha çok görülmektedir) ve evden kaçanların yarısından biraz daha azının, evden birden fazla kez kaçtıklarını göstermektedir. İkincisi, ülkeyi dolaşan ergen imgesinin tersine, araştırmalar evden kaçanların yarısının kendi topluluklarında, akrabalarıyla yada arkadaşlarıyla kaldıklarını göstermektedir. Son olarak, sıklıkla uzun süreli

kayboldukları imgesine karşın, kaçanların yaklaşık yarısı, bir-iki gün içinde, %75-%80'i ise ilk hafta içinde evlerine dönmektedir (Whitheck, Hoyt ve Yoder 1999).

Peki, Azerbaycan\Bakü'de bu durum nasıl görülmektedir? Çocuk Hukukları Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşları Alyansı'nın [22] milli koordünatörü Nabil Seyidov, Azerbaycan'da, özelde ise Bakü'de, evden kaçan ergen sayısının 500-600 kişi arasında değişiklik gösterdiğini ifade etmektedir.Yaklaşık 2 bine yakın sokak çocukları olduğunu vurgulayan Seyidov[23], evden kaçan ve sokağa itilen çocuk ve ergenlerin sorunlarının altında yatan nedenleri yoksulluk, sosyo-ekonomik durumun yetersiz oluşu ile açıklamaktadır (Seyidov, 2015).

Kamuoyu evden kaçmaya her zaman yüksek ilgi gösterir.Bunun nedeni ise evden kaçanları dışarıda bekleyen risk faktörleridir ve kaçanların %20'si hemen evlerine dönememektedir. Bu ergenler AIDS\HİV ve diğer cinsel yolla bulaşan hastalıklar, mağduriyet ve saldırı, sigara, uyuşturucu madde ve alkol kötüye kullanımı gibi pek çok psikolojik ve fiziksel riske maruz kalmaktadırlar (McCarthy ve Hagen, 1992; Terrel, 1997; Whitheck, Hoyt ve Yoder 1999; Windle, 1989).

Suç, saldırganlık, okuldan kaçma, erken cinsellik gibi, evden kaçma da, dışarı yönelim problemlerinden sayılmaktadır. Bundan dolayı, evden kaçanların, özellikle de, sık sık evden kaçanların,okulu bırakma, saldırgan davranışlar sergileme, suç işleme olasılıkları vs. davranışları diğer ergenlerden daha yüksek olarak kabul edilmektedir(Garbarino, Wilson ve Garbarino, 1986; Windle, 1989).

Literatürde, ergenin ailesinin\ebeveyn(ler)inin izni olmadan gizlice evden kaçma davranışı, özelliklerine ve nedenlerine bağlı olarak 4 tipe ayrılmaktadır (Zide ve Cherry 1992; Cherry 1993):

- Herhangi bir yere\birine kaçma

[22]Çocuk Hakları Azerbaycan STK Alyansı 2001 yılında Azerbaycan'da çocuklar için faaliyet gösteren yerel STK'ların ulusal ağı olarak çocukların sesini ve onların yaşadıkları sorunları topluma duyurmak amacıyla kurulmuştur.

[23] Çocuk Hukukları Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşları (QHT) Alyansının Milli Koodinatörü Seyidov. N., (2015), "Amerikanın Sesi" Programı, ropörtaj, çevrimiçi, www.contact.az/index_az.html, Bakı.

- Herhangi bir yerden\birinden kaçma
- Dışarıya Atılma
- Terkedilme

Herhangi bir yere\birine kaçma: Birey(ler)e koşan, yaşam serüvenini kendi başına arayan kişilerdir. Bu kişiler yeni bir şehirde\yeni bir yerde hayatın heyecanı ve macerası için evden ayrılan ergenlerdir. Yaşadıkları hayatın dışındaki hayatları merak eden, ebeveynlerinin kural ve kısıtlamalarının sınırları dışında onları bekleyen dünyanın daha üstün, cezbedici oluşuna inanırlar. Bu ergenler aileiçi travma yada olumsuz herhangi bir dinamik yüzünden evden ayrılmamaktadırlar, ne de rahatsızedici, ihmaledici ebeveynlere sahiptirler. Aslında, bu gençlerin çoğu, normal bir aile tipinden gelmekteler ki, onların geri dönüşlerinde de aileleri onların davranışlarını pek olumsuz görmemektedir (Zide ve Cherry, 1992: 158).

Herhangi bir yerden\birinden kaçma: Bu grupa dahil olan ergenler ise, evlerindeki negatif bir atmosferden veya herhangi bir şeyden kaçmaya çalışanlardır. Bahsi geçen ergenler, çoğu zaman da ailede\evde fiziksel, cinsel, duygusal anlamda istismara maruz kalma nedenlerinden, zararlı alışkanlıkları olan ebeveynlerinden ve onlarınbaskılarından, ailenin aşırı maddi sorunlarından kurtulmaya çalışanlardır. Bir önceki herhangi bir yere\birine kaçma tipinden farklı olarak bu ergenler ev dışındaki heyecan\macera arayışında değiller. Aksine, hoşgörülü, problemsiz bir hayat arama çabasındalar. Ebeveynleri geri dönmelerini isteseler de evlerinde olumlu bir ortamın olmayışı nedeniyle başka hayatlara savrulabilmektedirler (Zide ve Cherry 1992: s 65-68; Cherry 1993).

Dışarıya atılma: buraya dahil olan ergenler ise, yoğun bir şekilde yabancılaşma sonucunda evden ayrılmak zorunda olanlardır. Diğer kaçma tiplerinden farklı olarak buraya dahil edilenler, çevrelerinden, özellikle anne-babalarından soyutlanmış (soğumuş), onlara yabancılaşmış ergenlerdir. Bahsedilen bu ergenlerin geri dönmeleri de çoğu zaman ailenin umurunda olmamaktadır. Duygusal açıdan dağınık, parçalanmış olan bu ergenler, sadece evde değil, aynı zamanda okulda ve toplum içinde uzun bir dönem başarısızlıklarla karşılaşmış bir durumdalar. Bu ergenlerin

ciddi anlamda cezai faaliyette bulundukları ve antisosyal davranışlar sergiledikleri, herhangi bir suça karıştıkları gözükmektedir (Zide ve Cherry 1992: s. 65-68).

Terkedilme: Son olarak, dördüncü tip terkedilme grubunda olanlar ise, ailenin aşırı maddi sıkıntılar yaşaması sonucunda kaçmak zorunda kalan terk edilmiş ergenleri içermektedir. Genellikle, bu ergenlerin aileleri ve akran çevreleri kısıtlıdır. Basitçe söylemek gerekirse, bu ergenlerin evde sosyal, duygusal, ekonomik destek gibi herhangi bir sistemi yoktur. Dolayısıyla, bu ergenler çalıştırıldıklarında sömürülme ihtimalleri yüksektir ve gerçek anlamda mağduriyet yaşamaktadırlar (Cherry, 1993: s. 204-209).

Yukarıda, ergenlerin evden kaçma davranışları, nedenlerine göre kategorilere ayrılmaktadır. Araştırmaya, katılımcı olarak, iştirak eden ergenler, bu kategorilerden hemen hemen hepsine dahil olmaktalar. Katılımcı ergenlerden bazıları *herhangi bir yere\birinden kaçma*, bazıları *terkedilme* grubunda, bazıları ise *birine kaçma* grubunda yer almaktalar. Fakat, ergenlerin büyük bir çoğunluğu, *birinden kaçma* grubunda yoğunlaşmaktadır. Aileiçi şiddet ve ileşitim sorunları, ekonomik sorunlardan kaynaklı ortaya çıkan çatışmalar, ergen-ebeveyn ilişkisi vs. ergenlerin kaçma nedenleri arasında esas yer tutmaktadır.

Evden kaçma davranışı kaçma nedenlerine göre, ayrılsa da, ister sosyolojik olarak, ister hukuki açıdan, isterse de psikolojik açıdan kuraldışı davranışlara dahil edilmekteler. Bu başılığın devamında, ergenlerin davranışlarının, kuraldışı davranışlar çerçevesinde farklı disiplinler tarafından ele alınacaktır.

1.3. Kuraldışı Davranış Nedenleri ve Yaklaşımlar

Ergenlerin evden kaçma davranışları kuraldışı davranışlar bağlamında ele alınmaktadır. Aslında, evden kaçma davranışı sonuçlarından bağımsız şekilde ele alınırsa, problem olarak görülmemektedir. Fakat, evden kaçma davranışı sonucunda sokak hayatıyla birlikte ortaya çıkan antisosyal davranışlar, zararlı alışkanlıklar edinme, uyuşturucu madde kullanımı ve satışı, hukuka zıt davranışlar, suç, cinayet vs. dikkate alındığında bir çok problemler bariz şekilde gözükmektedir.

Bahsedilen kuraldışı davranışlar, bir çok yaklaşımlar içerisinde farklı bakış açılarından yola çıkılarak incelenmektedir. Biyolojik, Psikolojik, Sosyolojik ve Psiko-sosyal yaklaşımlar kapsamında incelenen kuraldışı davranışlar, özelde ise, ergenlerin davranışlarına farklı kuramlar açısından yaklaşılmıştır.

Ergenlik döneminde yaşanan problemli davranışlar yıllardan beri araştırma konusu olmuş, bu davranışların nedenleri, ortaya çıkma sebepleri farklı görüşlerle ele alınmıştır. Bazı yaklaşımlara göre, problem davranışların ortaya çıkmasında sadece ergenin ailesi veya arkadaş ortamı faktörü rol oynamaktadır (Brand,1993).

Lakin, bazı yaklaşımlarda ise aile\ebeveyn, okul ile birlikte ergenin çevresi vs. bir çok alanın etkili olması vurgulanmaktadır (Bingham ve Shope, 2004; Beam, 2000).

1.3.1. Biyolojik Yaklaşımlar

Araştırmalarda biyolojik izahlarda, daha çok genetik faktörlere, hormon salgılanım oranlarına ağırlık verilmektedir. Özellikle de, bu davranışlarda genetik aktarımın tesirini inceleyen araştırmalar yapılmaktadır. Sprinthall ve Collins genetik aktarımını şu verilerle göstermeye çalışmaktadır:

> "Yapılan araştırmalara göre, tek yumurta ikizlerinin suç eğilimi ile ilgili ölçeklerden, çift yumurta ikizlerine göre,daha benzer puanlar aldıklarını, evlat edinilmiş çocukların da biyolojik anne babaları ve kardeşleri ile daha benzer puanlar aldıklarını göstermektedir" (Sprinthall ve Collins, 1995).

Bir diğer araştırma ise, ikizlerle yapılmıştır. Şöyle ki, ikizlerin anti-sosyal davranışlar sergilemesi ve madde kullanımı ile genler arasındaki mecvut ilişkiyi göstermektedir (Kaminer ve Bukstein, 2005). Bu araştırmalar genetik faktörler ve onların etkilerini baz almaktadır. Fakat, biyolojik yaklaşımlar bağlamında, araştırılacak bir diğer konu ise mizaçtır. Mizaç, doğuştan gelerek tüm yaşam boyu devam etmekle birlikte, psiko-sosyal ortamdan etkilenen, bir anlamda bu ortamlarda da şekillenmektedir.Yapılan çalışmalar,ailelerin, özellikle, ebeveynlerin, zor mizaçlı çocuklarını, kontrol becerisi açısından eksik ve zayıf olarak algıladıklarını göstermektedir. Bundan ilave, mizaç açısından, ailelere zor gelen çocuklar, onlarda,

çaresizlik duygusu ve bunalmışlık hissi uyandırmaktadır. Netice itibariyle ise, zor mizaçlı çocuklarda, herhangi bir ihmal ve\veya istismar gibi durumlarla karşılaştıklarında veya olumsuz ebeveyn tutumuna maruz kaldıklarında, daha fazla hukuka zıt ve anti-sosyal davranışlarda bulunma, zararlı alışkanlıklar edinme risklerinin yüksek olduğu görülmektedir (Kaminer ve Bukstein, 2005: 117-120).

1.3.2. Sosyal Yaklaşımlar

Sapma davranışları sosyolojik yaklaşımlar içerisinde ele alan araştırmacılar, bireyin içinde bulunduğu topluma, çevreye bağlı olarak sosyal yapı ve süreçler ve sosyal tepkilere dikkat çekmektedirler. Bu yaklaşımlar içinde de, Durkheim ve Merton'un "Anomi" ve "Gerilim" Teorileri, T. Hirschi tarafından geliştirilmiş "Sosyal Kontrol" veya "Bağ Teorisi", Elliot'un "Sosyal Kontrol Kuramı" ve Emler'in "Saygınlığı Arttırma" Teorisi ve "Sosyal Gelişimsel Kuram" kendine yer edinmiştir.

Anomi ve Gerilim Teorileri: Aslında bu iki teori aynı görüşleri savunsalar da, yola çıktıkları olguları, analiz etme düzeyinde birbirilerinden ayrılmaktadırlar. Anomi teorileri "neden bazı toplumların diğer toplumlardan daha yüksek suç oranına sahip olduğu" sorusuna yanıt aranırken, Gerilim teorilerinde ise "neden aynı toplum içinde bazı grupların diğer gruplardan daha yüksek suç oranlarına sahip olduğu" sorusu araştırılmaktadır (Durkheim, E., 2013; Bachman ve Paternoster, 2002)

1897 yılında kaleme aldığı "İntihar" adlı çalışmasında intihar olaylarının nedenlerini kendine has metodolojiyle açıklayan Emile Durkheim, araştırmalarında intihar vakalarının sistemli bir seyir halinde oluşunu tespit etmiştir. Bu vakaların boşanmış veya dul olan, yalnız yaşayan insanlar ve protestanlar arasında fazla olmasının nedenlerini yazar, protestanların bireyi öne çıkarırken, onların özgürlüklerine çok önem vermelerinden, katoliklerin ise daha çok kiliseye karşı sadakat ve bağlılıklarını öne çıkardıklarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Dolayısıyla, evlilik hayatında eşle ve dini yaşamda kiliseyle kurulan ilişki, aidiyet ve bağlılık duygularını geliştirdiğinden insanlar üzerinde bir tür kontrol mekanizması oluşturmakta, suç işlemelerini engelleyebilmektedir (Durkheim, E., 2013)

Durkheim'a göre (Durkheim, E., 2013, s.217-229) intiharlar, bireysel nedenlerden değil, özellikle, 19. yüzyıl Avrupa'sında yaşanan sosyal krizler, sanayileşmede meydana gelen hızlı büyüme ve modernleşme hareketleri sonucu insanların tecrübe ettikleri anomik ortamdan kaynaklanmaktadır. Durkheim'a göre insanın arzuları ve istekleri dipsiz okyanuslar gibi sonsuzdur. Yazar, elini uzattığı herşeye ulaşmak, her dileğinin gerçekleşmesini isteyen insanın kendi kendini sınırlayamayacağını ifade ederken, toplumun bireyi kontrolü altına alması gerektiğini savunmaktadır. İnsan tabiatındaki bu özelliklerinden dolayı, daima kontrol edilmelidir.

Durkheim bahsedilen eserinde toplumsal kuralların bireyin davranışı dışında ve birey üzerinde zorlayıcı etki oluşturduğunu anlatmıştır. Toplumsal kurallar aynı olup bireyleri aynı şekilde etkilediğinden bireyler birbirlerine benzer ve toplumsal düzen sağlanmış olur. Birey içinde yaşadığı topluma uyum sağlarsa baskıyı hissetmez, baş kaldırırsa üzerinde bir baskı olduğunu hisseder. Tıpkı ebeveynlerin çocuklarına toplum içinde uyum sağlamaları için belli başlı kurallarla öğretmeleri gibi (Durkheim, E., 2013, s.231-235).

Anomi ve Gerilim Teorileri'ne göre, toplumsal normların ve değerlerin aşındığı veya kaybolduğu toplumlarda kuralların işletilmesi, hem de uygulanması mümkün gözükmemektedir. Toplumsal yaşamın düzenli ve daha sağlıklı işlemesi için sosyal kontrol mekanizmalarının bu tür ortamlarda işlevini tam olarak yerine getirmesi söz konusu değildir. Bu durumda,her zaman kontrol edilmeye ihtiyacı olan insanoğlunun, kontrol edilmediğinde kuraldışı davranışlarda bulunması muhtemel olur. Durkheim'ın bu fikir ve düşüncelerinin Kriminoloji alanında çok büyük tesirleri olmuştur. Sosyoloğun, ortaya attığı tezler ve görüşler sonraki sosyal kontrol teorilerinin oluşumunda etkili olmuştur.

"Anomi" kavramı, sosyolog Robert K. Merton tarafından ele alınmış ve daha da geliştirilmiştir (Bachman ve Paternoster, 2002). Merton tarafından geliştirilen, Klasik Gerilim Teorisine göre, kuraldışı davranışlar, toplumun önüne konulmuş amaçlar ve araçlar arasındaki uyumsuzluk nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Durkheim gibi, Merton da, toplumdaki sapma davranışların, uyumlu davranışlar gibi toplumun meşru bir ürünü olduğunu savunmakta ve oluşmakta olan toplumsal

yapının ortaya çıkmasında bu davranışlardan katkı beklemenin önemini vurgulamaktadır (Tolan, 1981:69; Kongar, 1985:164).

Merton'a göre sapma davranışı tümüyle, disfonksiyonel değildir. Çünkü, sapma davranışlarından bazıları, ilgili fonksiyonun eskisinden daha olumlu işlemesi için elverişli zemin\ ortam hazırlayabilmektedir (Tolan, 1981: 75).

Sosyal Kontrol Teorisi: 1969 yılında Amerikalı sosyolog Travis Hirschi tarafından Sosyal Bağ Kuramı şeklinde adlandırılan bu kuram,Krohn ve Gibbons tarafından daha sonra Sosyal Kontrol Teorisi adı altında literatüre kazandırılmıştır (Gardner ve Shoemaker, 1989).

Hirschi, suçu, bireyin toplumla varolan ilişkisine esasen izah etmektedir. Eğer, bu bağlar zayıflarsa veya koparılırsa, toplumun birey üzerindeki sosyal kontrolleri ortadan kalkar ve ergenin, suç davranışında bulunması için elverişli zemin ortaya çıkar (Kaner, 1992).Teoride ergenlerin problem davranışlarında, motivasyonlarının düşük olması nedeniyle, toplumsal norm ve kurallara uymada başarısız olduğu düşüncesi savunulmaktadır (Kaner, 1992). Bu sebeple, insanların kural ve normlara uyma nedenleri ve toplumun gözlentilerine uygun geliştirdiği değerler araştırılmaktadır.

Bireylerin toplumsal bağ kurma veya oluşturmada onların motivasyon düzeyi önem arz etmektedir. Bu bağ, bireyin sosyal yapılar (aile, okul, toplum gibi) içerisinde yer alması demektir. Keza, bireyin uygun davranışları ve değerler sistemi güçlenen sosyal bağ söz konusudur. Bingham ve Shope sosyal bağları zayıf olan kişilerin sosyal normlara karşı geldiğinden bahsetmektedir:

> "Kuramsal açıdan, sosyal bağları sağlam kişilerin, iletişimde olduğudiğer bireylerle ve içinde varolduğu kurumlarla ilişkisinin zarargörme ihtimali vardır. Dolayısıyla, kişi, bu ihtimali hesap ederek, toplumsal normları bozmaktan kaçındığı görülmektedir. Fakat, sosyal bağları zayıf olan kişilerin, sosyal normlara daha çok karşı geldiği ileri sürülmektedir" (Bingham ve Shope, 2004).

Hirsci'nin sosyal bağ teorisine göre birey\kişi toplumla olan bağını 4 unsurla kurmaktadır: *(1)* Bağlanma, *(2)* Sorumluluk, *(3)* Sürekli Meşguliyet\Katılım ve *(4)* İnanç.

(1) Bağlanma (Attachment) unsurunda ergenlerin yaşamlarında önemli gördüğü insanlarla olan bağı yer almaktadır. Keza, bu bağın esas kaynağı ailedir. Aile çevresi,

özellikle de, ebeveynler çocukları için rol model sayılırlar ve onların öğrettiklerine göre çocuklarının davranışları şekillenir. Çocuğun ailesi ile olan duygusal bağı ne kadar kuvvetli ise, onların ilişkileri o kadar iyi sayılır. İnsanlara olan bağlılık bizim onların beklentilerini ne derecede önemsediğimizle ve onlarla ne derece duygusal bağ kurduğumuzla ilişkilidir (Wiatrowski, Griswold ve Roberts, 1981: 58).

Çevredekilere duyulan bağlılık düzeyi ne kadar çok ise, sosyal normlarınbenimsenmesi de bir o kadar olasıdır. Bununla beraber, insanlarla birlikte paylaşılan normlar bağlamında, bağın güçlülüğüne göre de, kişi kendini sınırlandırır (Griswold ve Roberts, 1981, Akt: Kaner, 1992: 67).

(2) Sorumluluk (Commitment) unsurunda ise, bireyin değer ve davranışlarına karşı yaptığı yatırımı nedeniyle, yasa ihlali veya sapma davranışı ile birlikte riske atacağı, kaybedeceği birikimine dikkat edilmektedir. Ergenin iyi bir iş, eğitim, kariyer inşa etme isteği, toplumda iyi bir konuma gelme, saygınlık kazanma gibi hedef ve arzuları varsa ve bunlara ulaşmada çaba sarfediyorsa, bu istek onu riskli davranışlardan korur. Hedefleri olan ergenlere kıyasla, zararlı alışkanlıkları olan, hedeflerinden uzak işlerle meşgül olan ergenler suç davranışında bulunabilmektedir (Wiatrowski, Griswold ve Roberts, 1981: 73).

(3) Sürekli Meşguliyet veya Katılım'dan (involvement) kastedilen şey ise, kişinin iş hayatında yer alması, ailesiyle zaman geçirmesi, bundan ilave, sosyal etkinliklere katılmak gibi sosyal değerlere uygun aktivitelerde bulunmasıdır (Alston, Harley ve Lenhoff, 1995: 98).

Harley ve Lenhoff`a göre, eğer bir kişi bu tarz etkinliklerle sürekli meşgul ise, bu kişi\birey herhangi bir kuraldışı davranışta, özellikle de, suç davranışlarında bulunmayacaktır. Çünkü, buna vakti olmayacaktır ve böylelikle de,suç davranışı engellenecektir.

Sonuncu bileşen *ise (4) inanç (Belief)'tır.* İnanç kavramı toplumda var olan kurallar ve yasaları ahlaki olarak, doğru kabul edilmesini ve onlara uyulması gerektiğini ifade etmektedir (Alston, Harley ve Lenhoff, 1995: 99-100). Eğer kişinin, yaşadığı\bulunduğu toplumda yasaların, norm ve kuralların ahlaki anlamda geçerliliğine ilişkin inancı zayıf ise, o zaman kişi bu normları ihlal etmeye eğilimli olacaktır.

Sosyal Kontrol Kuramı: Elliot tarafından 1985 yılında ortaya atılmıştır. Bu kuramda, topluma ve geleneksel rol modellerine güçlü bağlanmamanın olabilecek 3 sebebine odaklanılmaktadır:

(1)Gerilim: Gerilim kavramı ergenin akademik ve mesleki istekleri ile imkanları arasındaki dengeyi ifade etmektedir. Bu dengeyi hissetmeyen veya herhangi bir engellenme yaşayan ergenin, yapılar ve istekleri arasında uzlaşma sağlanmaz. Bundan dolayı da, ergen riskli davranışlarda bulunur ve risk ortamlarında onu olumsuz anlamda etkileyecek akranlarıyla ilişki içine girer (Petraitis, Flay ve Miller, 1995: 126-128).

(2) Sosyal Organizasyon Bozukluğu: Ergen bulunduğu çevrede, ona herhangi bir umut vaat etmeyen, işsizliğin ve suçun yaygın olarak gözüktüğü, okul gibi sosyal yapıların etkisiz olduğu düşüncesi hakimse, kişi topluma daha az bağlı olur. Bu bağlılık düzeyi ise, kişinin, normlara uymasında etkili olmaktadır. Eğer ergen, tekebeveynli veya boşanmış ailede yetişmiş ise, ailesine karşı bağlılık duymaz veya az bağlılık hisseder. Bundan dolayı da, ailedeki düzen ve kurallara uyum sağlamaz (Kornhauser, 1978: 143).

Saygınlığı Arttırma Teorisi: 1984 yılında, Emler'in adıyla anılan bu kurama göre, insanlar toplumsal rollerini veya kimliklerini dikkatli şekilde seçmekteler. Ayrıca, onlar içine doğduklarıtoplumda, var olabilmek, kendi imajlarını geliştirmek ve varolan imajlarını korumak için daima bir çaba içinde olurlar. Ahlaki itibar olarak kabul edilen saygınlık, birey için önemlidir. Fakat, saygınlık, ergen için daha önemlidir. Çünkü, onu gözlemleyen ve etrafından olanlar, onun akranlarıdır. Keza, bu yaşıtları bireye uygun olan ve olmayan davranışlarda bulunurken, birer destekçi sayılırlar. Bu bağlamda, ergenin varolduğu çevrenin itibar ettiği, saygı duyduğu şeyler önem arz etmekle beraber, ergeni etkileyen faktörleri incelemede de belirleyici sayılabilir (Siyez, 2009: 78).

Sosyal Gelişimsel Kuram: Bu model veya kuramda, bireylerin sosyal etkileşimlerine ve gelişimlerine önem verilir. Okula gitmeden önce ebeveynler, ergenlik döneminden önceöğretmenler ve ergenlik döneminde arkadaşlarla olan ilişkiler, bireyin sosyal gelişimini etkilemekle beraber, onu yönlendirir. Buhranlı ergenlik dönemlerinde, uyum sağlamayan yaşıtları ile ilişki kuruluyorsa eğer, bireyin evde ve okulda ödüllendirileceği fırsatları çok az olabilir. Ergenin, olduğu kurumlarda, ev veya

okulda, başarılı etkileşimler kurabilmesi için, yeterli derecede kişilerarası iletişim yeteneğe sahip olmalıdır. Keza, bireyin bu anlamda yaşadığı yetersizlik veya eksiklik, yeteneksizlik ebeveynler tarafından ödüllendirilmemesi söz konusu olursa, ergen, kendini kaybetmiş hissedebilir vedavranışlarında uyumsuzlukları olan yaşıtlarıyla daha çok yakınlaşabilir. Ayrıca, bu modelde ergenler arasındaki farklılıkların varlığı anlaşılmalı ve onların kişisel ve akademik becerilerinin geliştirilmesi yönünde atılması gereken adımlar yer almaktadır (Petraitis, Flay ve Miller, 1995: 126-128).

1.3.3. Psikolojik Yaklaşımlar

Psikolojik yaklaşımlar içinde yer alan kuramlar, kişinin davranışlarını, onun mizaç ve kişilik özelliklerinden, sosyal öğrenme, algılama biçiminden vs. yola çıkılarak yorumlanmaktadır. Bu kuramlardan biri de Sosyal Öğrenme Kuramı`dır. *Sosyal Öğrenme Kuramı:* Sosyal öğrenme kuramı denildiğine, akla ilk gelen isim A. Bandura'dır. Yazarın geliştirdiği gözlem yoluyla öğrenme modelinin hedef noktası aslında ergenlerde görülen problem davranışları izah etmek değildir. Lakin, bir çok incelemelerde bu modelden yararlandığı da aşikardır. Bu modele göre, onlar gözlemlerle problem davranışları öğrenir ve daha sonra onları sergilemeye başlarlar (Siyez, 2009: 87-88).

Gözlemleyerek öğrendiğimiz davranışların bazıları yapılır, bazıları yapılmaz. Neden? Cevap ise, bu davranışı yerine getirdiğimiz zaman sonucun neler olabileceğine dair beklentilerimizle\gözlentilerimizle ilişkilidir. Yani, insan, bu davranışın ödüllendirileceğini veya cezalandırılacağını düşünür. Eğer, bir davranış hiç yapılmıyorsa, bu davranışın sonuçlarıyla ilgili bekletilerimiz nelerden ibarettir? Başımıza gelecek olan algılar, örnek alınan modelin, o davranışa göre ödüllendirilip ödüllendirilmemesine göre değişmektedir. Mesela, bir ergen kendinden yaşca büyük arkadaşının, birine çıkma teklifinde bulunuşunu izleyebilir. Arkadaşının nasıl konuştuğuna, konuya nereden giriş yaptığına vs. detaylarına dikkat eder. Eğer arkadaşın teklifi kabul görür ise, bu ergen de tıpkı arkadaşı gibi davrandığında aynı sonucu alacağını düşünür ve bu davranışı kendisi de uygular cesaretle. Eğer arkadaşı

reddedilir ise, bu ergenin aynı davranışı taklit etme olasılığı muhtemel olmaz (Bandura, A., 1977; akt. Siyez, 2009).

Kendi "beni"ni tanımaya vekim olduğunu araştırmaya başlayan ergenlerin akranlarını taklitetme veya rol model olarak kabul ettiği herhangi bir kişini gözlemlemek, "onun gibi olmak" için çaba sarf etmek, bu dönemin doğasında vardır. Bandura,aynı anne-babanın yetiştirdiği çocukların farklı kişiliklere sahip olmalarını da bununla açıklamaktadır. Şöyle ki, çok değişik insanların örneklediği davranış modellerinden, baba, anne, arkadaşlar, TV kahramanları, sporcular vs. öğrenir ve her biri kendine özgü davranış kalıpları ve beklentiler geliştirirler (Bandura, A., 1965; akt. Siyez, 2009).

A. Bandura, modelde, ergenin riskli ve uyumsuz davranışları, bu tür davranışlar sergileyen yaşıtlarını izlemesi, öğrenmesi ve onları taklit etmesi süreçleri ile izah edilmektedir:

> "Ergen yaşıtlarınıın herhangi bir davranış önerisini geri çevirdiğinde, bu onda reddedici benlik yeterliliği geliştirecektir. Tersi durumlarda ise ergen, davranış önerilerini kabul etme eğiliminde olacaktır" (Petraitis, Flay ve Miller, 1995).

Kendine Zarar Verme Kuramı: Kaplan tarafından (Siyez, 2009) ortaya atılan kurama göre, eğer ergenler, yaşamlarında değer verdiği insanlar tarafından devamlı şekilde olumsuz söz veya davranışlara maruz kalırlarsa ve sosyal bakımdan her türlü beklentileri karşılamakta yetersiz olduklarını düşünüyorlarsa, ergenlerin benlik değeri azalır ve kendilerine zararverme süreci devreye girer. Doğru rol model(ler)inden uzaklaşmaya başlayan ergen, benlik değerini artırmak adına, saldırgan veya yıkıcı arkadaş gruplarına (çetelere) katılırlar. Normal değerlere baş kaldırma ise, belli bir zaman sonra birçok maddenin kullanımına ortam yaratmaktadır.

Bilişsel Yaklaşım: Dodge ve Pettit tarafından benimsenen, bilişsel yaklaşımda anti-sosyal davranışların bilişsel boyutları araştılmıştır. Bu araştırmaya göre, saldırgan ergenlerin *düşmanca yüklemleme yanlılığı* olarak tanımladıkları bir eğilim göstermekteler. Düşmanca yüklemleme yanlılığı gösteren ergenlerin, belirsiz etkileşimsel durumları akranlarına göre daha fazla oranda düşmanca ve kasıtlı olduğu şeklinde anlamlandırdıkları ve bu tür durumlarda saldırgan davranışlarla tepkide

bulundukları görülmüştür. Bazı ergenlerin sorunlarını çözmek için saldırganlığı kullanmaya ilişkin daha olumlu görüşleri olduğu ve bu eğilimin düşmanca yüklemleme yanlılığı ile birlikte neredeyse otomatik biçimde saldırgan davranışa yol açtığını gösteren kanıtlar da vardır (Dodge ve Pettit, 2003).

1.3.4. Psiko-sosyal Yaklaşımlar

Psiko-sosyal yaklaşımlar içinde, ergenlerin problemli davranışlarını izah etme ve incelemede, en çok bilinen yaklaşımlardan biri de Problem Davranış Teorisi`dir. Jessor tarafından ortaya koyulan Problem Davranış Teorisi, ergenlik dönemindeki problemli davranışları, özellikle, anti-sosyal davranışlar, uyuşturucu madde kullanımı, erken cinsel ilişkiler vb. konuları araştırmaktadır. Bu teori, problemli davranışları tek bir nedenle açıklamamaktadır. Onun yerine, *kişilik sistemi, bireyin algıladığı ve yorumladığı sosyal çevre* ve *davranış sistemi* olmak üzere üç esas sistemden yola çıkarak davranışları incelemektedir (Jessor, 1998; Zhang ve Wang, 2003).

Her üç sistemin içinde koruyucu ve risk faktörleri bulunmaktadır. Problem davranışlarla ilgilenme olasılığını arttıran faktörler risk, problem davranışlarla ilgilenme olasılığını azaltan faktörler de koruyucu faktörler sayılmaktadır. Kişilik sistemi kısa süreli yaşanan sosyal tercübeleri yansıtmakla birlikte, varolan davranış kalıplarını da incelemektedir. Kişilik sistemi, değer ve inançlar, beklentiler, kişinin topluma uyum meselesini araştırmakla, kendi içinde 3 yapıdan oluşmaktadır: (1) Motivasyonel Yapı; (2) Kişisel İnanç Yapısı; (3) Kişisel Kontrol Yapısı.

Algılanan sosyal çevre sistemi ise, hem yapısal, hem de algılanan çevre olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. Algılanan sosyal çevre, uzak ve yakın yapıdan oluşmaktadır. Uzak yapı denildiğinde, ebeveyn ve arkadaş kontrolü, ebeveyn-arkadaş etkisi vs. gibi problem davranışları direkt etkilemeyen değişkenler, yakın yapı denildiğinde ise, problem davranışlarla ilgili arkadaş onayı, arkadaş modelleri gibi doğrıdan etkisi olan değişkenler kastedilmektedir.

Sosyal çevre sistemi ise, sosyal yapı içindeki eğitim, gelir düzeyi gibi yapısal değişiklikleri içermektedir. Davranış sisteminde, yaşamın herhangi bir döneminde ortaya çıkan, suç içeren yada içermeyen problem davranışların yapısı ile sağlığa

yönelik davranışları içeren uygun davranışlar yapısından oluşmaktadır (Jessor, Donovan ve Costa, 1994).

Yukarıda da, belirtildiği gibi, ergen kavramı daha çok psikolojinin kullandığı kavramlardan biridir. Bu bölümde, ergen kavramı ve ergenlik döneminde yaşanan değişiklikler, bir çok disiplinler tarafından ele alınmaktadır. Ayrıca, bu dönemin sosyolojik çerçevesi çizilmiştir. Araştırmanın incelediği evden kaçma davranışı, hem kavram, hem davranış, hem de bu davranışın getirebileceği olumsuzluklar itibariyle ele alınmaktadır. Bundan ilave, ergenlik döneminde yaşanabilen davranışlar; antisosyal davranışlar, evden kaçma, suç, madde kullanımı, erken cinsel ilişkiler, istismar, tecavüz, cinayet vs. gibi hem hukuki, hem de sosyal anlamda kuraldışı davranışlar hem sosyolojik, hem psikolojik, hem biyolojik, hem de psiko-sosyal yaklaşımlar çerçevesinde incelenmektedir.

II. BÖLÜM. AZERBAYCAN VE BAKÜ'NÜN TOPLUMSAL YAPISI

Doğu Avrupa ile Batı Asya'nın kesişim noktası olan Kafkasya'da yerleşen Azerbaycan, yüz ölçümüne göre, Güney Kafkasya'nın en büyük ülkesi sayılıyor. Azerbaycan'ın güneyinde İran, kuzeyinde Rusya, batısında Ermenistan, doğusunda Hazar denizi, kuzeybatısında ise Gürcistan yerleşmektedir. Azerbaycan'a bağlı olan Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti[24] ise, güney ve batıdan İran, kuzey ve doğudan ise, Ermenistan ile çevrilmektedir.

[24] Azerbaycan dilinde: Naxçıvan Muxtar Respublikası

Şekil 3. Kafkasya'da yerleşen ülkeler ve Azerbaycan

Azerbaycan adının tarihi telaffuzu, çeşitli şekillerde olmuştur. Bu ad[25] eskiden başlayarak, Andirpatian, Atropatena, Adirbican, Azirbican ve nihayet, Azerbaycan şeklinde işlenmiştir (Mamedov, T.M., 1993).

Bakü ise, bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti, bilimsel-kültürel ve sanayi merkezi sayılmaktadır. Bakü, arazisinin büyüklüğüne ve nüfus sayısına göre, Doğu'nun en büyük şehirlerinden biridir.

2.1.Azerbaycan ve Bakü'nün Tarihsel Sosyolojisi

Bakü'de insanlar çok eski zamanlardan beri yerleşmiş ve yerleşim birimleri kurmuşlardır. Buna neden, Bakü şehrinin fiziki-coğrafi dengesinin, kuzeyden-güneye, batıdan-doğuya giden göç ve ticaret yollarının kesişiminde bulunması (İpek Yolu), iklim koşulları ve en eski zamanlardan yer yüzüne çıkan "nafta" adı verilen yakıt ve enerji zenginliği olmuştur.

Abşeron yarımadasının[26] güneyinde, Hazar Denizi kıyısında bulunan ve 3 milyon nüfusa sahip olan Bakü, 12 idari bölge ve 5 şehir tipli kasabadan

[25] Мамедов, Т.М., **Кафказская Албания в IV-VII вв.,** Баку, 1993, с. 178-179; Həsənov, A.H., **Skiflər Çarlığı** kitabı, Bakı, 2005.

oluşmaktadır. Araştırma, Azerbaycan'ın başkenti olan Bakü'de yaşayan evden kaçan ergenleri sosyolojik açıdan incelemeye yöneliktir. Bir toplumun herhangi bir döneminde ortaya çıkan sosyal problemlerini sosyolojik bakış açısıyla incelemek için, o dönemin kendine has oluşum koşullarını dikkate almak gerekir. Problem Azerbaycan\Bakü'de yaşanıyor ise, araştırmanın bu coğrafyanın tarihi yaşam süreçlerinden, bu süreçte yaşanan önemli olayların, topluma gösterdiği tesirlerden doğan olumlu\olumsuz yön ve yaşam tarzından bağımsız olarak ele almak eksik olurdu.

Azerbaycan'ın tarihsel gelişim sürecine bakıldığında, onun, topraklarını korumak için savaş meydanına dönüştüğü görülmektedir. Zira, bugün de bu korumanın mücadelesini vermektedir. Kabaca, Azerbaycan tarihi, bağımsızlıktan önce ve sonraki dönem olarak ayrılsa da, Rusya'nın etkisi altına geçmeden önceki süreç de gözardı edilemez. Ülkenin siyasi ve sosyal hayatında yaşanan olayların başlangıcı imzalanan sözleşmelerle başlamaktadır.

1813 ve 1828 yılında imzalanan sözleşmeler, Azerbaycan'ın hayatında, gerek tarihsel, gerekse de, sosyolojik olarak, ciddi anlamda rol oynamıştır. Çünkü, bahsdilen sözleşmeler, Azerbaycan'ın, Rusya ve İran arasında bölüştürülmesine destek olmaktaydı. Keza, bu destek de, ülkenin savaş alanına dönüştüğünün bir göstergesi sayılmaktaydı. Gülistan (1813) ve Türkmençay (1828) sözleşmelerine esasen, Azerbaycan iki devlet arasında bölüştürülmüştür: Kuzey Azerbaycan Rusya'ya, Güney Azerbaycan ise Kaçarların yönettiği İran şahlığına katılmıştı (Bakıhanov,A., 1951, s.158[27]). Bu sözleşmelerle de, Azerbaycan'ın sonraki tarihinde yeni siyasi-coğrafi kavramlar ortaya çıkmıştı: "Kuzey Azerbaycan" ("Rusya Azerbaycan'ı") ve "Güney Azerbaycan" ("İran Azerbaycan'ı"). Bu sözleşmelerle, sadece ülkenin sınırları, arazisi değişmiyor. Azerbaycan halkının parçalanması ve halkın yaşadığı savaş psikolojisi, sonradan bir çok toplumsal travmaların esaslı nedenlerinden birine dönüşmüştür.

Parçalanan Azerbaycan topraklarında, kendi yerini güçlendirmek ve otoritesini sürdürmek adına, Azerbaycan'ın, özellikle de, Karabağ'ın dağlık

[26] Abşeron yarımadası Hazar denizinin Batı kıyısında Azerbaycan topraklarında yerleşiyor. Yarımadada Bakü, Sumgayıt ve Xırdalan şehirleriyle birlikte, 32 kasaba bulunmaktadır.

[27]Bakıxanov, A., **"Gülüstani-İrəm"**, Bakı, 1951, s.158.

bölgelerine, eski Erivan ve Naxçıvan hanlıklarının topraklarına komşu ülkelerden, kitlesel ermeni nüfusu aktaran Rusya, yapay şekilde ve özel amaçla "Ermeni vilayeti" oluşturmuştur. Bu oluşumla da, Azerbaycan'ın kendi topraklarında gelecek Ermeni devletinin esası konulmuştu. Rusya'nın desteği ve gücü sayesinde devlet, ülke kuran, şimdiki Ermenistan, 2017 tarihine kadar süren Dağlık Karabağ probleminin de temelini atmıştır. Kendi ülkesinde sıkıştırılmış, iç göçler yaşamış Azerbaycan halkı, bu zoraki değişimden dolayı, hala, sosyolojik ve psikolojik problemler yaşamaktadır. Sadece Karabağ'dan, Azerbaycan'ın diğer şehirlerine göç eden ve nüfusu 1 milyondan fazla göçmen bulunmaktadır. Yaşanan bu zoraki göçle, hem göçmenlerin, hem de diğer şehirdeki yerli halk arasında başlanan gerilimler, sosyal problemler ve psikolojik travmalar hala farklı şekilde devam etmektedir. Göçmenlerin çoğu, Bakü'ye gelmekteydiler. Çünkü, Bakü, diğer şehirlere göre, gelişmiş ve sanayi merkezi sayılıyordu. Tabii ki, bu değişim, kendisiyle birlikte, şehire adapte olamama, işsizlik, evsizlik vs. bir çok sosyal problemleri getirmişdi.
Kuzey Azerbaycan'da ise, verilen özgürlük mücadelesi facialarla sonuçlanmışdı. Hakimiyeti ele geçiren S.Şaumyan'ın Taşnak-Bolşevik hükumeti, 1918 Mart ayında Azerbaycan halkına karşı soykırım gerçekleştirmişti. Azerbaycan'ın zor günlerinde, kardeş Türkiye, yardım elini uzatmış ve böylece, özgürlük hareketi galip gelmişti. 1918, 28 Mayıs'ta, Kuzey Azerbaycan'da, Doğu'da, ilk demokratik cumhuriyet--Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulmuştu (Azerbaycan Cumhuriyeti, Dış Politika, Baku, 1998) [28] . Azerbaycan'ın tarihinde, ilk Parlamentolu cumhuriyet olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (AHC), Doğu'da, özellikle Türk-İslam dünyasında, ilk demokratik, hukuki ve laik devlet örneği teşkil etmekteydi.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde, parlamento tarihi, 2 döneme ayrılmaktadır: Birinci dönem 1918, Mayıs ayının 27'den, Kasım ayının 19'na kadar devam etmiştir. Bu altı ay içinde, Azerbaycan Milli Şurası adıyla faaliyet gösteren ve 44 Müslüman-Türk temsilciden oluşan, ilk Azerbaycan Parlamentosu çok önemli tarihi kararlar almıştı. 1918, 28 Mayıs Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmişilk parlamento, ülkenin yönetimini üstlenerektarihi İstiklal beyannamesini kabul etmiştir

[28] Азербайджанская Демократическая Республика (1918-1920), Внешняя политика., Баку, 1998.

(Mustafayev, C.M., 1989[29]). Parlamento tarihinde, II dönem, Bakı dönemi olarak adlandırılmaktaydı. Bakı dönemi ise, toplam olarak 17 ay, (1918, Aralık ayının 7'den, 1920, Nisan ayının 27'ne kadar) devam etmiştir (Qaffarov, T., 1999, s.173)[30]. Tarihçi Qaffarov, Sovyet Rusya'sının saldırısı sonucunda Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin çöküşünü anlatmaktadır:

> "Toplamda, 23 ay yaşamasına rağmen, halkın özgürlük ideallerini yok edemeyen Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, Sovyet Rusya'sının askeri saldırısı sonucunda, çökmekle, Kuzey Azerbaycan'da bağımsız Azerbaycan devletçiliğine son verildi. 1920, 28 Nisan tarihinde, Cumhuriyet topraklarında, Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (Azerbaycan SSR) yaratıldığı ilan edildi. Sovyet'in işgalinden hemen sonra, ülkede Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde kurulmuş bağımsız kamu yönetimi sisteminin yıkılmasına başlandı. Ülkenin her yerinde "kızıl terör", "kırmızı terör" esmekteydi. Bolşevik rejiminin güçlenmesine mukavemet gösterebilecek herkes,"halk düşmanı","bozguncu" adı"kızıl terör'ün kurbanı oluyordu" (Qaffarov, T., Bakü, 1999).

Bununla da, 1918 yılının Mart soykırımından sonra, aslında, halka karşı yeni bir soykırım başlanmıştı. Bu defa milletin seçilmiş adamları, devlet adamları ve generaller, yüksek rütbeli subaylar, parti yöneticileri, öncü aydınlar ve bilim adamları, din adamları imha ediliyordu. Bolşevik-Taşnak güruhu, bu kez düşünülmüş şekilde, halkın önemli bir tabakasını yıkıyordu. Bu, aslında 1918 yılının Mart soykırımından daha dehşetli bir soykırımdı (Mahmudov,Y., Şükürov, K.,2005)[31].

6 Mayıs 1921'de, Azerbaycan SSR'nin birinci Sovyetler Kongresi'nin çağrılması ile, Kuzey Azerbaycan'ın sovyetleştirilmesi tamamlanmış ve 19 Mayıs'ta Azerbaycan SSR'nin birinci Anayasası kabul edilmiştir.

Azerbaycan halkının, özgür hakimiyetten mahrum edilmesinden sonra servetlerinin talan edilmesine başlanmıştı. Toprak üzerinde özel mülkiyet iptal edilmiş, ülkenin tüm doğal kaynakları kamulaştırılmış, daha doğrusu, devlet mülkiyeti olarak kabul edilmiştir. Petrol endüstrisini kontrol etmek için özel olarak, oluşturulan Azerbaycan Petrol Komitesi, V.Lenin tarafından belirlenmiş ve Bakü'ye gönderilmiş

---

[29]Мустафаев, Дж.М., **Северные ханства Азербайджана и России (конца XVIII - нач. XIX вв.),** Баку., 1989.

[30]Qaffarov, T., (1999), **Azərbaycan Tarixi,** (1920-1991), Bakı, s.173.

[31]Mahmudov, Y., Şükürov, K., (2005), **Qarabağ: Real Tarix, Faktlar, Sənədlər**, Bakı.

A.P.Serebrovski tarafından yönetilmeye başlanmıştı. Tarihçi İbrahimbeyli Lenin'in arzularında Bakü'nün önemini şöyle ifade etmektedir:

> "1920, Martın 17-de, Kafkas Cephesi Askeri Devrim Konseyi'ne gönderdiği telegramda "Bakü'yü almak bize oldukça ve oldukça zorunludur" diye Kuzey Azerbaycan'ın işgaline talimat vermiş V.Lenin, kendi arzusuna ulaştı ve Bakü petrolü Sovyet Rusya'sının eline geçti" (İbrahimbeyli, H., 1969)[32].

1930'larda, Azerbaycan halkına karşı yapılan baskıda, 29 bin kişi sürgün edildi ve bu baskının kurbanı oldu. Bu dönemde, Azerbaycan halkı, Hüseyin Cavid, Mikayıl Müşfik, Əhməd Cavad, Salman Mümtaz, Ali Nazmi, Tağı Şahbazi vd. gibi onlarca mütefekkirlerini, bilim adamlarını kaybetti. Halkın en gayretli potansiyelinin imha edilmesi söz konusuydu ki, bu dehşetli darbeden sonra, Azerbaycan halkı yıllarca kendine gelemedi.

1948-1953'te Azerbaycan'lıların kendi vatanları olan Batı Azerbaycan'dan toplu şekilde sürgün başlatıldı ki bununla da, Ermeniler Batı Azerbaycan topraklarında, daha da güçlendiler. Onların bu bölgede sayıca üstünlüğü sağlandı (Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi, 1976)[33].

Azerbaycan halkının çabası sayesinde elde edilen önemli başarılara rağmen, objektif ve sübjektif nedenlerden dolayı, 60'lı yıllarda Azerbaycan ekonomisinde, hem sanayide, hem de tarımda olumsuz eğilimler kendini göstermeye başladı.

Cumhuriyetin içinde olduğu ağır durumda, Azerbaycan yönetimine, H. Aliyev gelmiştir ki bununla da, Aliyev'in Azerbaycan'ı yönetmesinin Birinci dönemi başlamıştı. Totaliter rejimin olduğu tarihi ortamda, ülkeni, Sovyetler Birliği'nin gelişmiş cumhuriyetine dönüştürmek için, bir çok alanlarda geniş reformlar programı başlatan Aliyev, 1970-1985 yılları arasında, kısa bir dönemde, yüzlerce fabrika, üretim alanları vs. oluşturmuştu. 213 büyük sanayi işletmesi işe alınmıştı. Bir çok önemli üretim alanlarına göre, Azerbaycan, Sovyetler Birliği'nde önemli yerlerden birini tutmaktaydı. Azerbaycan'da üretilen 350 mamul, dünyanın 65 ülkesine ihraç ediliyordu. Azerbaycan devlet tarihinin son aşaması, SSCB'nin çöküşü aşamasında, 1991, 18 Ekim'de, "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı hakkında" Anayasa

[32] Ибрагимбейли, Х. М., (1969), Россия и Азербайджан в первой трети XIX века,Москва, с 49.

[33]Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası., I c, Bakı, 1976, s 157.

Kanunu kabul edilmesi ile başladı ve bugün de başarıyla devam ediyor (Aliyev, H., 1997-2002)[34].

2.2. Azerbaycan'ın ve Bakü'nün Siyasi Sistemi

Azerbaycan Cumhuriyetinin siyasi sistemi milli ve tarihi ortamın özelliklerini yansıtması ile tipiktir. Onun oluşumunda ve faaliyetinde çokçeşitli faktörler rol oynamış ve oynamaktadır. Siyasi sistemin faaliyetinin oluşmasında nüfusun siyasal kültürünün özelliklerinin önemli etkisi vardır. Genel olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti siyasi sisteminin yapısal oluşumu, 12 Kasım 1995'te ülkenin yeni Anayasasının kabul edilmesi ile sona ermiş oldu. Anayasaya uygun olarak, Azerbaycan Devleti demokratik, laik, üniter cumhuriyet gibi belirlenmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devlet yönetiminin tek kaynağı halktır. Serbest ve bağımsız olarak kendi kaderini tayin etmek ve yönetim şeklini belirlemek Azerbaycan halkının egemen hakkıdır. Azerbaycan siyasi sisteminde devlet hakimiyetinin uygulanması biçimine göre, Başkan yönetimine dayanan cumhuriyet parametrelerine uygundur.

İktidarın paylaşılması ilkesine uygun olarak, Azerbaycan Cumhuriyetinde bağımsız şekilde gelişen ve faaliyet gösteren üç hakimiyet kolu karara alınmış: Yasama, Yürütme ve Yargı. Bu denetleme kuruluşları her birinin etkinliği Anayasa ve yasal düzenlemeler ile düzenlenir.Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yasama erki gerçekleştiren organ Milli Meclis, yürütme erkini gerçekleştiren Başkan, Mahkeme hakimiyetini gerçekleştiren organ, Azerbaycan Cumhuriyeti Mahkemeleridir (Azerbaycan Konstitusiyası, 2016).

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa ile belirlenmiş üniterliğe sahiptir. Bu da onun içinde Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti devlet hakimiyeti statüsüne sahip olmasıdır. Anayasaya göre, Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içinde özerk devlettir. Orada yasama hakimiyeti Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti Ali Meclisi, yürütme hakimiyeti Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, yargı

[34]Əliyev, H., **Müstəqilliyimiz Əbədidir,** I-X cildlər, Bakı, 1997-2002.

erkini Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti mahkemeleri kullanır. Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde,yüksek görevli ise Ali Kurul Başkanıdır.

Tüm modern siyasi sistemler gibi, Azerbaycan'ın siyasi sistemine de çokpartililik bulunmaktadır. Siyasi partiler yasal ve yerel kendini yönetim organlarında temsil edilme aracı ile, devlet yönetiminin gerçekleştirme sürecinde iştirak etme imkanına sahiptirler.

2.3. Azerbaycan ve Bakü'nün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Değişim Süreci

Sosyal değişim konusu sosyolojinin 20.yüzyılın ortalarından başlayarak incelediği önemli konulardan birisidir. Keza, sosyoloji literatüründe de, bu konunun çok büyük bir yer tutması bunun göstergesidir. Toplumsal değişim ve değişim süreci, her toplum için kaçınılmaz olmakla birlikte, hem de, toplumun temel özelliklerini kendinde barındıran bir akış çerçevesidir. Hem geleneksel, hem de modern toplumlar bu değişim evrelerinden, kendi toplumsal koşulları dahilinde geçmekteler. Bu değişim sürecinin hızı, nitelik ve niceliği toplumun içinde yer aldığı şartlar ve dönemlerden asılı olarak cereyan etmektedir.

Peki, Sovyetler Birliği'nden ayrılmış ve bağımsızlığını ilan etmiş Azerbaycan toplumunda, yaşanan değişim süreci ve bu süreçte oluşan\oluşmuş riskler nelerdir? Sovyet dönemindeki sosyalist ekonomi şartlarından ortaya çıkan yaşam tarzına nispeten, değişik bir yaşam biçimi, yeni bir insan ve toplum anlayışı getiren piyasa ekonomisi Azerbaycan'ın yapısal ve kültürel görüşünü etkilemeden geçmemiştir. Bu yeniden yapılanma çabaları da,haklı olarak sosyal ve kültürel etkiler bağlamında yeniden yapılanmayı beraberinde taşımıştır. İç ve dış göçlerin hızlanması ve kendine yeni çığır açması, piyasa ekonomisine geçişteyaşanan önemli gelişmelerdendir.

Tarım toplumunda yaşanan sorunlar ve o dönemin koşulları, insanların, hususen de, genç kesimin, kırdan-şehire göç etmesini zaruri kılmaktaydı. Tabii ki, gerek başkent oluşundan, gerekse de iş, çalışma hayatı açısından olsun, Bakü'ye doğru bir göçten söz edilmekteydi. Yurtdışına yönelen, özellikle de, daha çok Rusya ve Türkiye gibi komşu ülkelere bir akında söz konusuydu.Bu değişim süreci ise

toplumda, insanlara yeni davranış ve yaşama biçimleri kazandırmakla beraber, hem de var olan, geleneksel değerlerin sarsıntı geçirmesine neden olmuştur.

Büyük şehre göç ve bu göçün getirdiği insan ilişkilerindeki durgunluk, kopma, yabancılaşma en bariz gözüken değişimlerdendi. 1998-1992 yılları arasında "etnik temizleme" siyaseti yürüten Rus-Ermeni birliği neticesinde, Azerbaycan halkı kendi tarihinde en büyük göçleri yaşamıştır. Bunlardan en önemlisi ise, İrevan'dan (Şimdiki Erivan) ve Dağlık Karabağ'dan (kendi topraklarından) zoraki yolla kovularak, Azerbaycan'ın diğer illerine yerleşen halkın yaşadığı göçlerdir.Evinden, topraklarından mecburen, çıkarılan halkın çoğu başkent Bakü'ye gelmiş ve burada yerleşmiştir. Azerbaycan'da, yaşadığı iç göçlerden dolayı, şuanda, toplamda, 1 milyon 200 bin 450 kişi mecburi sığınmacı statüsü kazanmış bulunmaktadır (Adıgözəlbəy, M., Karabağname, s.103-110)[35].

Göçün getirdiği adaptasyon ve yeniden entegre olmada yaşanan sorunlar, insanlarda boşlukta kalma hissine yol açmış, ortamdaki belli davranış kalıplarında yaşanan yabancılaşma ve oluşan çatışma, göç eden insanlarıyeni yol arayışına sevk etmiştir. Piyasa ekonomisine geçişle birlikte, gelir dağılımı da bozulmuştu. Böylece, var olan orta tabakanın yerini uç durumlarda kendine yeni yer edinen üst ve alt tabaka almış ve tabakalararası farkın belirginleşmesi durumu yaşanmıştır. Üst tabakada yaşanan yabancılaşma ve alt gelir grubundaki insanlarda oluşan ezilmişlik psikolojisi artık boy göstermekteydi.

Azerbaycan gibi, Sovyet otoritesinden kurtulmuş ve geçiş sürecini yaşayan toplumlar için, yabancılaşma söz konusuydu. Keza bu durum da, tehlike sinyali sayılmaktaydı. Sovyet baskısında olan milletlerin kendi etnik sınırlarını bilmeyişleri, onların millet, vatandaşlık gibi kavramlar hakkında soyut bir düşünceye sevk etmekteydi. Bu açıdan bakıldığında ise, toplumun yeni kozmopolit ideoloji akınına düşmesihem kolay, hem de az da olsa, gelişigüzel ve hissedilmezdi (Süleymanov, A., 2003:82). Sosyolog E. Süleymanlı bu durumun daha tehlikeli olduğunu vurgulamaktadır:

[35] Adıgözəlbəy, M., **Qarabağnamə,** Bakı, s. 103-110.

"Sovyet döneminde halk, işgale dayalı bir tarih dolayısıyla, kendi kültürünün bir yabancı kültürün baskısına maruz kaldığının farkında olduğu için buna karşı direnebilmekteydi. Oysa bugünkü yabancı kültür akımlarının daha karmaşık yöntemlerle ve çağdaşlık görünümü altında toplumda yayılması bu direnç duygusunuda ortadan kaldırabilmektedir. Dünün misyonerleri gibi bugün dev teknolojinin imkanlarıyla ekrana gelen yabancı diziler, eğlence merkezleri belirli bir hayat tarzını aşılamaktadır. Bugün Azerbaycan'da yayın yapan gazete ve televizyonların çoğu, ne yazık ki, insanları bilgilendirmeleri gerekirken; kültürel hayatın taşıyıcı, öğretici, eğlendirici, düşündürücü unsurları olmaları gerekirken kültürel yozlaşmanın en büyük sebeplerinden biri olabilmektedir. Özenti yaratma, yazılı kültürden uzaklaştırma gibi mahzurları olan yayınlar çoğunluktadır[36]".

Diğer sorunsallardan biri de dil meselesiydi. Azerbaycan'da, özellikle de, Bakü'de Rus dilinin kullanılması ve zamanla İngilizce ve diğer dillere merakın artması da mesele haline gelmiştir. Azerbaycan dilinin kullanımının azalması, rus dilinin yaygınlaşması vb. sorunlar dilin asimile olması yolunda önemli ve ciddi problem haline gelmektedir. Azerbaycan'da ve diğer Türk toplumlarında, ortaya çıkan bu tür olumsuzlukların nedeni, bu toplumların uzun süre esaret altında kalmalarıdır. Durumun düzeltilmesi için de, kendi değerlerine mutlaka sahip çıkılması gerektiği vurgulanmaktadır[37].

2.4. Nüfus ve Demografik Göstergeler

2016 yılının resmi bilgilerine göre, Azerbaycan'ın nüfusu, 9 milyon 705 bin 600 kişiden oluşmaktadır. Şehir nüfus sayısı 5152.4, köy nüfus sayısı ise, 4553.2 kişiden ibarettir. Nüfusun 4 milyon 835 bin 600'nü erkekler, 4 milyon 870 binini ise kadınlar teşkil etmektedir.

Bakü ise bir başkent olarak, 3 milyonu aşkın bir nüfusa sahiptir. 4. tablo'da ise yıllarla göre nüfusun gösterdiği değişiklik yer almaktadır:

[36] Süleymanov, A., (2003), **"Küreselleşme Karşısında Nasıl Bir Kültür Politikası izlenmeli"**, Globallaşma Prosesinde Qafqaz ve Orta Asya Uluslararası Konferansının İçinden, Bakı, s:82.

[37] Tükdoğan, O., (2000), **Milli Kimliğin Yükselişi**, Alfa Yayınları, İstanbul, s.53.

Tablo 4. Azerbaycan'ın Demografik Göstergeleri

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Nüfus Sayısı-Toplam	8997.6	9111.1	9235.1	9356.5	9477.1	9593.0	9705.6
Şehir Nüfusu	4774.9	4829.5	4888.7	4966.2	5045.4	5098.3	5152.4
Köy Nüfusu	4222.7	4281.6	4346.4	4390.3	4431.7	4494.7	4553.2
Erkekler	4455.5	4517.1	4583.5	4648.8	4713.5	4775.8	4835.6
Kadınlar	4542.1	4594.0	4651.6	4707.7	4763.6	4817.2	4870.0

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, 2016

Tablo 5'te ise nüfusun yaş gruplarına göre olan bölgüsü (Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, 2016) yer almaktadır.Tablo'dan daanlaşıldığı gibi, 2010-2016 yılları arasında 15-19 ve 20-24 yaş grupları ön plana çıkmaktadır. Bu sayısal veriler de, Azerbaycan'ın genç nüfusunun ağırlıklı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Sayısı

Yıllara Göre Göstergeler (1000 kişi)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
0-4 yaşta	670.1	712.5	765.2	812.6	832.8	851.4	851.9
5-9 yaşta	634.8	626.1	623.0	620.7	638.3	666.9	709.3
10-14 yaşta	725.8	693.8	664.3	653.8	647.5	634.4	625.7
15-19 yaşta	905.2	875.6	844.4	801.9	762.8	724.9	693.0
20-24 yaşta	939.2	946.2	944.6	937.2	920.3	902.8	873.3
25-29 yaşta	819.9	843.2	873.0	898.2	923.6	936.8	943.6
30-34 yaşta	684.4	712.8	736.5	767.2	791.5	816.9	840.0
35-39 yaşta	624.9	618.3	626.4	633.5	655.9	680.9	709.3
40 -44 yaşta	664.6	663.3	653.1	646.6	629.4	620.3	613.8
45-49 yaşta	680.1	674.1	670.4	662.0	660.7	657.0	655.7
50-54 yaşta	555.8	600.9	629.5	653.4	664.4	666.4	660.7
55-59 yaşta	348.1	372.6	407.2	443.6	492.2	536.3	580.7

60-64 yaşta	209.7	244.2	266.2	287.6	304.0	327.3	351.1
65-69 yaşta	138.5	120.7	122.9	136.4	163.4	190.4	222.3
70 yaş ve üstü	396.5	406.8	408.4	401.8	390.3	380.3	375.2
Emek kabiliyetli olanlar	6167.9	6285.9	6395.7	6473.6	6548.9	6616.4	6677.8
Toplam Nüfus	8997.6	9111.1	9235.1	9356.5	9477.1	9593.0	9705.6

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, 2016

2.5. Aile Yapısı, Evlilik ve Boşanma

Hâlihazırda Azerbaycan'da çekirdek aile tipi hakimdir. Fakat, 20 yıl öncesine kadar geniş aile tipi hakimdi. Bu aslında, mental değerler bakımından uygun sayılmaktaydı. Ama son 20 yıldaki ekonomik ilişkiler ve yaşam koşulları insanları çekirdek aile tipine daha fazla eğilimli olmaya itmektedir. Ne var ki, aile yapısındaki bu değişiklik, kendisiyle birlikte, birçok psiko-sosyal sorunları da getirmektedir. Modern düşünce ile geleneksel tefekkür arasında oluşmuş tezat modern aile yapısında kısa sürede büyük çatlakların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Son zamanlarda ortaya çıkan boşanmalar, hususen de evliliğin ilk yıllarında, boşanmaların sayısındaki artış, sırf bu yönden geleneksel tefekkür ile modernist bilginin yarattığı tezat itibari ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesinden, alınan verilere göre, 2013 yılında, 86 bin 852 kişi, 2014 yılında 84 bin 912 kişi, 2015'te ise 68 bin 773 kişi resmi olarak nikaha girmiştir. Boşanma sayısına bakıldığında ise, 2013 yılında, 11 bin 730 kişi, 2014 yılında, 12 bin 88 kişi, 2015 yılında ise 12 bin 764 kişi resmi olarak boşanmıştır. Aşağıda yer alan tabloda 2010-2015 yılları arasında görülen nikah, boşanma ve onların her 1000 kişide genel emsalı verilerle gösterilmektedir:

Tablo 6. 2010-2015 Yıllarında Nikah ve Boşanma Sayıları

Yıllara Göre Göstergeler	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**

Nikah Sayısı	79172.0	88145.0	79065.0	86852.0	84912.0	68773.0
BoşanmaSayısı	9061.0	10747.0	11087.0	11730.0	12088.0	12764.0
Nikahların Genel Katsayısı (*Her 1000 Kişiye*)	8.9	9.7	8.6	9.3	9.0	7.2
Boşanmaların Genel Katsayısı (*Her 1000 Kişiye*)	1.0	1.2	1.2	1.3	1.3	1.3

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, 2016

Azerbaycan'da erken nikah durumu bölgelere göre değişmektedir. Özellikle, Azerbaycan'ın güneyinde yerleşen illerde (Lenkeran, Lerik, Masallı) erken nikah daha çok yaşanmaktadır. Tablo 7'de 2000-2011 yıllarında Azerbaycan Cumhuriyeti'nde nikaha giren erken yaştaki kadınların sayısı gösterilmiştir:

Tablo 7. 2000-2011 Yıllarında Nikaha Giren Kadınların Sayıları

Yıllar	**Nikaha Giren Kadınların Sayısı**	**Onlardan 18 Yaşa Kadar Olan Kızların Sayısı**	**Nikaha Giren Kadınların Genel Sayına Olan Oranı, Yüzdelik Sayı**
2000	39611	2473	6,2
2001	41861	2348	5,6
2002	41661	2140	5,1
2003	56091	2556	4,6
2004	62177	3214	5,2

2005	71643	4016	5,6
2006	79443	4607	5,8
2007	81758	5023	6,1
2008	79964	5544	6,9
2009	78072	5380	6,9
2010	79172	4883	6,17
2011	88145	5138	6,17

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu,2016

Azerbaycan Cumhuriyeti Aile, Kadın ve Çocuk problemleri üzre Devlet Komitesi BM Çocuk Fondu ile birlikte 2009 senesinde "Erken Nikahlar: Çocuk Hukuklarının Bozulması"hakkında sosyal araştırma yürütmüştür. Bakü, Abşeron, Quba, Lenkeran ve Ağstafa bölgelerindeyapılmış araştırmalar sonucunda, erken nikahları önleme ve ona karşı yasa ve kanunlara tavsiyeler edilmiştir. Burada kızlar üçün nikah yaşı 1 yaş uzatılarak 17'den 18'e kaldırılmıştır. Devlet İstatistik Komitesine göre, 2013 yılında 86 bin 852, 2014 yılında ise 84 bin 912 resmi olarak, kayda alınmış nikah var. Bu sayın azalmasına rağmen, 2015 yılında 18 yaşına kadar olan kızların resmi nikaha girme sayıları artmıştır. 2000-2011 yıllarında nikaha dahil olan kadınların genel sayına nisbeten, 18 yaşa kadar olan kızlar en çok 2000 yılında (% 6.2), en az ise 2003'te (%4.6) görülmüştür. 2007 yılından ise bu göstericiler artmaktadır. Hazırda nikaha giren kadınların genel sayına nisbeten 18 yaşa kadar olan kızlar % 6.17 teşkil etmektedir.

2.6. Azerbaycan ve Bakü'nün İktisadi Yapısı

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra siyasi bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, ekonomide serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini yaşamaya başlamıştır. Bu geçiş sürecinde ortaya çıkan, bir takım olumsuzluklar toplumu sosyolojik açıdan etkilemektedir. Bahsedilen olumsuzluklar, bu değişim sürecinde yaşanan iktisadi dengesizlik ve ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik ve. kastedilmektedir. Bu bölümde toplumun refah seviyesi ve gelir durumunda yaşanan değişiklikler, yoksulluk ve işsizlik seviyesi vs. altbaşlıklar şeklinde incelenmektedir. Bundan ilave, Azerbaycan`ın bağımsızlıktan önce ve sonraki dönemlerinde eğitim sistemi ele alınarak, yaşanan değişimlere değinilmektedir.

Değişim süreçlerinde toplumda, özellikle de, ergenlik dönemin olan bireyler görülen suç davranışları da istatistiksel verilerle tartışılmaktadır.

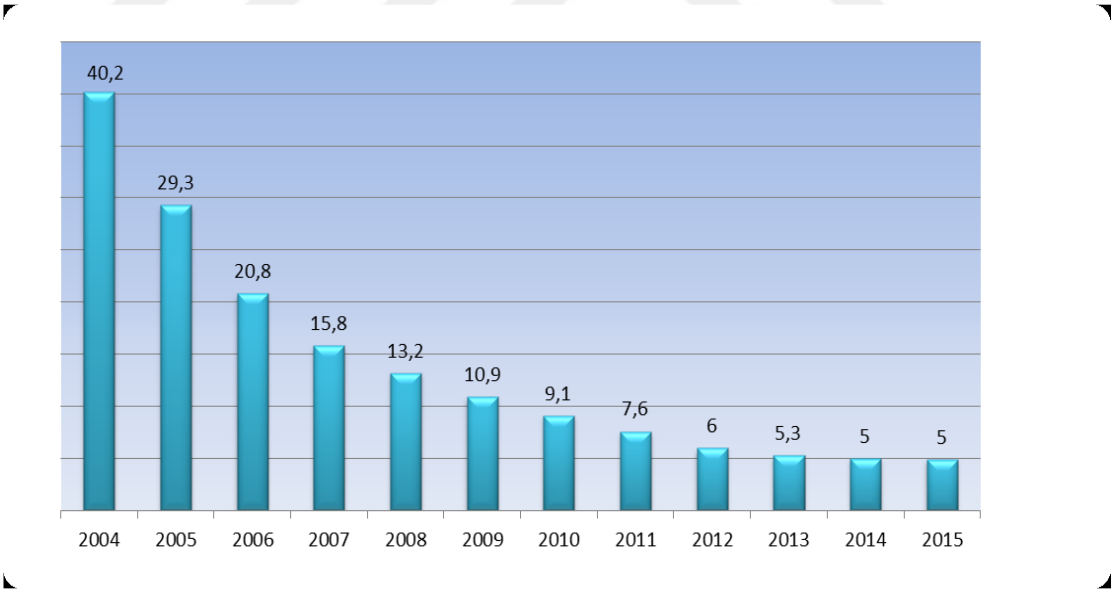
2.6.1. Yoksulluk ve İşsizlik

Azerbaycan Cumhuriyeti, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2015 yılı için yayımladığı raporunda[38] vurgulamıştır:

> "Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi, 2015 yılında da, ülkede yoksulluk ve işsizlik seviyesinin gözle görülür derecede azaltılmasına, vatandaşların maddi refahının iyileştirilmesi, halkın tüm kesimleri için eşit sosyal güvenlik sisteminin iyileştirilmesi, insan sermayesi ve sosyal altyapının geliştirilmesi elde edilmiş, sosyal açıdan hassas grupların sosyal korunması güçlendirilmiştir" (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2015).

Bahsi geçen raporda, ülkede ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması için gerçekleştirilen devlet programları, aynı zamanda, bölgesel gelişme programları yoksulluk düzeyinin 2004 yılında %40.2'den,2015 yılında %5'einmesi ile sonuçlandığı yer almaktadır.

Tablo 8. 2004-2015 Yıllarında Yoksulluk Oranı

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu

> "Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi, 2015 yılında da, işgücü piyasasının geliştirilmesi, işsizlik seviyesinin gözle görülür derecede azaltılması, işgücü kaynaklarının kalite olarak iyileşmesi, rekabet gücünün arttırılması, genel olarak ülkede insan potansiyelinin korunması ve

[38]Azerbaycan Emek ve Ahalinin Sosyal Savunma Bakanlığı, 2015, Faaliyet Programı. .

geliştirilmesi yönünde gerekli tedbirler hayata geçirilmiştir.Sosyal refahın yükselmesi alanında elde ettiği başarılar nedeniyle Azerbaycan BM Kalkınma Programı tarafından yayınlanan 'İnsan Gelişimi Raporu'na göre insan gelişimi endeksine göre, 188 ülke arasında 78. yeri tutarak, yüksek gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler grubuna dahil olmuştur" (Azerbaycan Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2015; Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu,2015).

Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, tarafından yapılan açıklamada, 2015 yılındaişsizlik seviyesi toplam %5, istihdam oranı ise %95 teşkil etmiştir. 15-19 yaşındaki gençler arasında ise istihdam oranı%84,1', işsizlik %15,9 olmuştur. 20-24 yaşlılar arasında istihdam oranı %86,7 ve işsizlik ise %13,3 olmuştur.25-29 yaşındaki gençler arasında istihdam%93,4, işsizlik ise %6,6 olmaktadır. Erkekler arasında istihdam oranı %96, işsizlik oranı ise %4 olup, 15-29 yaşındaki erkekler arasında istihdam %91,8, işsizlik ise %8,2 olmuştur. Kadınlar arasında istihdam %94,1,işsizlik %5,9 olmuş, 15-29 yaşındaki genç kadınlar arasında ise istihdam %88,2, işsizlik ise %11,8 olmuştur.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve BM Kalkınma Programının organizasyonu, uluslararası örgütler ve diplomatik korpus temsilcilerinin katılımıyla "İstihdam Piyasası ve Sosyal Güvenlik Reformları Uluslararası Ortakların Rolü" konulu konferansta bazı sorunlar ele alınmıştır. Bu konferansta Bakan S.Müslümov, Azerbaycan ekonomisinin rekabette süreklilikte dünya ülkeleri arasında 39. yeri tuttuğunu ifade etmiştir. Müslümov, son 10 yılda ülkede %99,8'i petrol sektöründe ve %78,2'si ise bölgelerde olmak üzere, 1 milyon 200 binden fazla yeni iş yeri açıldığını vurgulamıştır. Bu süreçte ülkede işsizlik oranı %10,6'dan %5,0'e kadar, yoksulluk oranı ise %44,7'den %5,3'e kadar azalmıştır.

Fakat, bu konuda uzman G.İbadoğlu'nun sözlerine göre, yoksulluğu tanımlamak için hane bütçe belirlemesinin yapılması gerekir. İşsizliğin seviyesini belirlemek içinse, ailenin gelir durumuna bakılmalıdır. İbadoğlu'na göre, Azerbaycan'da bunu uygulamak için, mutlaka temsilcilik sağlanmalıdır. Temsilcilikte ise, en az 4-5 bin çiftçi arasında sorgu yapılmalıdır. Keza, bu da büyük miktarda malzeme gerektirir:

"Azerbaycan hükümeti ise böyle rakamlarla ülke ekonomisinin güçlü, faaliyetlerinin sosyal sonuçlarının yüksek olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Gerçekte ise ülkede yoksulluk ve işsizliğin göstergeleri resmi rakamlardan\istatistikden farklıdır. Azerbaycan'da aile

bütçelerinin çoğu erzak için harcanıyor. ABD'de de ise bir ailenin masraflarının %35'den fazlası erzağa harcanıyorsa, bu aile otomatik olarak yoksul kabul edilir".

Yazara göre, bu anlamda bakıldığında, Azerbaycan'da muhtemelen nüfusun yarısıyoksulluk seviyesinde sayılmaktadır. İş yerlerinin çoğunun geçici nitelik taşıdığını söyleyen yazar, yoksulluk ve işsizliğin seviyesiyle ilgili resmi bilgilerin gerçekle çatıştığını, şüphe doğurduğunu bildirmektedir. Bunun politize bilgiler olduğunu vurgulayan G.İbadoğlu, iktidarın kendi ekonomik amaçları için yürütülen politikanın olumlu sonuçlarını onaylamak istediğini ifade etmektedir:

"Onlar sadece ekonomik değil, sosyal açıdan da ilerleme olduğunu, nüfusun çoğunun çalıştığını, yoksulluk sınırının aşıldığını söylemek istiyorlar. Ama realite bambaşkadır"[39].

Son 2 senede yaşanan ekonomik kriz de ülkenin ekonomik durumunu vehalkı etkilemektedir. Şöyle ki, 21 Şubat 2015tarihinde yaşanan devalüasyon, sosyo-ekonomik durumu daha da zedeledi. Ulusal banka manatın 1 dolara göre değerini 1.05 AZN [40] belirledi. Devalüasyon %33.8 oldu. 21 Aralık 2015'te ise 1 ABD dolarının resmi kuru 1,55 AZN seviyesinde yeraldı.

Tablo 9'da İstihdam Hizmetleri tarafından istihdam edilmiş ve işsiz statüsü kazanmış gençlerin sayısı yer almaktadır. Bu rakamlar iş için İstihdam Hizmetleri'ne başvuran 15-34 yaş grubunu kapsamaktadır. Bununla birlikte, tabloda işşiz olan gençlerin sayısı ve 2010-2015 yılları arasında görülen değişiklik de gösterilmektedir.

Tablo 9. İstihdam Hizmetleri Tarafından İstihdam Edilmiş ve İşsiz Statüsü Kazanmış Gençlerin Sayısı

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
İstihdam Edilmiş Gençler	12443	11947	11671	11703	11670	11604
İşsiz Statüsü Kazanmış Gençler	367	899	1103	835	1073	827

[39]"Azərbaycan'da Yoxsulluq Və İşsizliyin Səviyyəsi Gizlədilir", Azadlıq Gazetesi, çevrimiçi, www.azadliq.info/46018.html, 20 Mayıs 2014.
[40]Azerbaycan Manatı

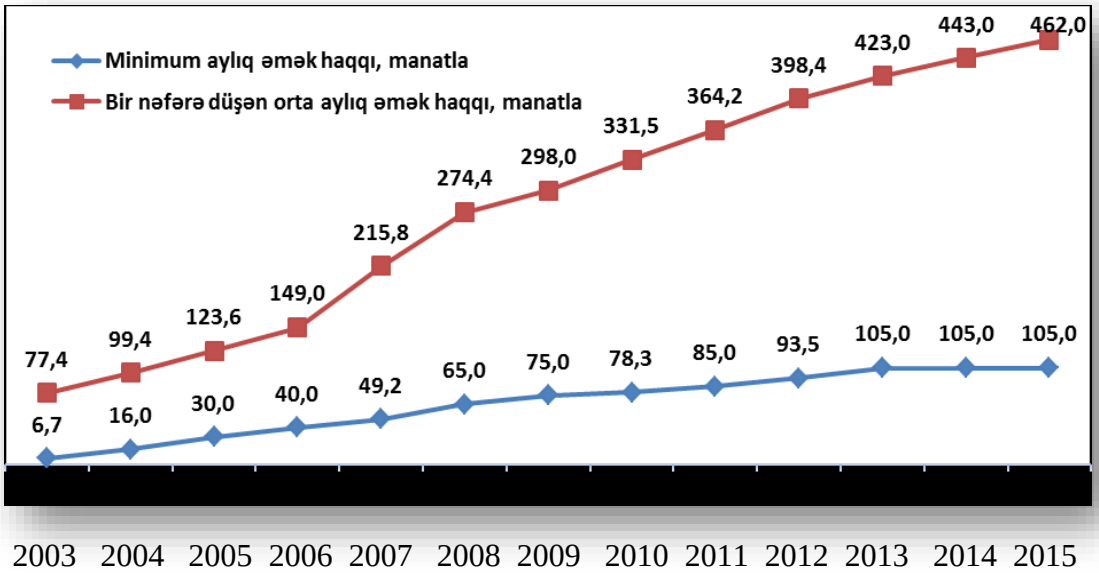
Mesleki Eğitime Gönderilmiş Gençlerin Sayısı	2728	2984	3209	3013	2705	2964
Sosyal Çalışmalara Yönlendirilmiş Gençlerin Sayısı	395	500	456	403	450	471
İşsiz Durumu Olan Gençlerin Sayısı	18874	18800	17916	17655	14082	13891

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu,2016

2.6.2. Gelir Durumu

2003 yılına göre, geçtiğimiz dönemde nüfusun gelirleri 7 defaya yakın artarak, 5,7 milyar manatdan, 2015 yılının Kasım ayına kadar 36,8 milyar liraya ulamıştı. Kişi başına ise, ortalama olarak, 3860,5 manat düşmektedir. Orta aylık maaş tutarı ise 5,6 kat fazlasını içererek, 2015 yılı Ocak-Ekim aylarında, önceki yılın aynı dönemine oranla 4,6 oranında artarak 462 manata ulaştı. Ekonominin maden, sanayi, finans ve sigorta faaliyetleri, bilgi ve iletişim, mesleki, bilimsel ve teknik etkinlik, aynı zamanda inşaat alanlarında ortalama aylık ücreti daha yüksek olmuştur.

Tablo 10. Yıllara göre Asgari Ücret ve Kişi Başına Düşen Orta Aylık Ücret (manatla)

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2015

2016 yılının Ocak-Kasım aylarında nüfus gelirlerine[41] dikkat edilrse, ülke nüfusunun 40028,5 milyon manatlık veya önceki yılın aynı dönemine göre, nominal ifadede 8,9 oranında fazla gelir elde ettiği görülür. Gelirlerin %79,4'ü, son tüketim harcamalarına, %9,1'i vergi, sigorta ve üyelik haklarına, %2,6'sı kredi faiz ödemesine sarf edilmiş, %8,9'u ise birikime yönlendirilmiştir. Kişi başına düşen gelirin nominal tutarı önceki yılın aynı dönemine kıyasla 7,7 oranında artarak, 4154,7 manat teşkil etmiştir. Tüm zorunlu ve gönüllü haklar ödendikten sonra nüfusun elinde 36382,0 milyon manat veya kişi başına düşen ortalama 3776,3 manat vesaitkalmıştır.

2.6.3. Refah Seviyesi

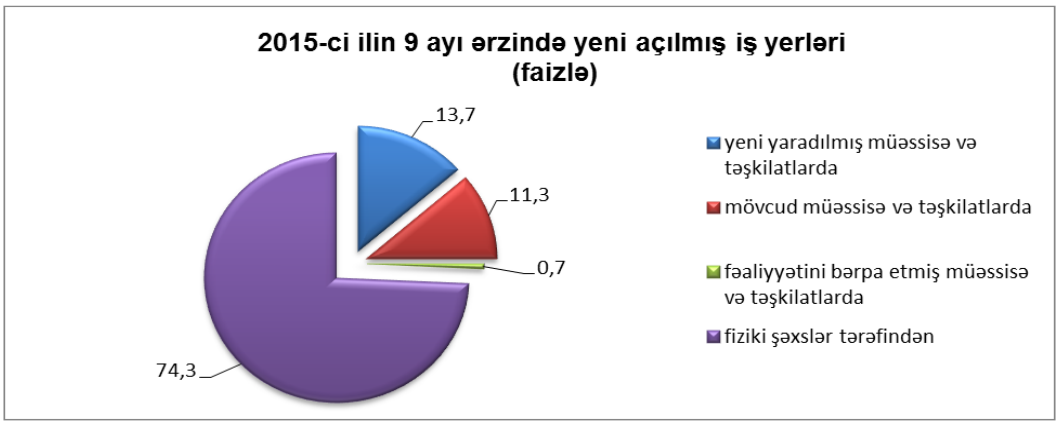
2015 Kasım ayı durumuna göre, ülke ekonomisinde ücretle çalışan işçilerin sayısı 1504,7 bin kişi olmuştur. Onlardan 877,9 bin kişi ekonominin kamu sektöründe, 626,8 bin kişi ise sivil kamu sektöründe faaliyet göstermiştir.

2004 yılından beri, sürekli devlet desteği sonucunda petrol sektörünün canlanması hesabına, ülkede çoğunluğu daimi bölgeler olmak üzere, yeni oluşturulan iş yerlerinin sayısı 1 milyon 400 bini aşmaktadır. Ülkede gerçekleştirilen çok sayıda devlet programlarının uygulanması sonucunda gelişmiş Avrupa devletlerinde işsizliğin artması fonunda, Azerbaycan'da işsizlik seviyesinin gözle görülür derecede, yani % 4,9 azaltılması temin edilmiştir.

2015 yılının 9 ayında 87 bin iş yeri oluşturulmuştur ki, onlardan 67 bini daimi iş yeridir. Açılmış iş yerlerinin %75,1'i sivil toplum sektörünü, % 68,8'i ise bölgeleri kapsamıştır. Düzenli iş yerlerinin %13,7'si yeni, % 11,3'ü mevcut, %0,7'si ise faaliyetini yenilemiş işletme ve kurumlarda, %74,3'ü sivil vatandaşlar tarafından kurulmuştur.

[41]Azerbaycan İstatistik Kurumu, çevrimiçi, www.stat.gov.az/xeber/index.php?id=3435, 2016.

Tablo 11. 2015 Yılında Yeni Açılmış İş Yerleri

Kaynak: AzerbaycanDevlet İstatistik Kurumu,2016

2.7. Eğitim Sistemi

Azerbaycan'da eğitim başlığını ele alırken, ülkenin eğitim tarihine, eğitim sistemi ve seviyesine dikkat etmek gerekir. Eğitim tarihi,kabaca, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, SSCB döneminde Azerbaycan, Bağımsızlık döneminde Azerbaycan'da eğitim olmakla 3 yere ayrılabilir. Azerbaycan Halk Cümhuriyeti (AHC) hükümetinin 1918, 28 Mayıs tarihli kararıyla, ilk Halk Maarifi Bakanlığı oluşturulmuştur. 3 şubeden oluşan yapı, genel orta öğretim, lisans ve yüksek okul eğitimi ve meslek okullarından ibaretiydi.

SSCB döneminde ise 1920, 28 Nisan tarihinde Halk Maarifi Bakanlığı'nın ismi değiştirilmiş ve ülkedeki bütün eğitim kurumlarının ona tabi konuma getirilmesiyle, Halk Maarifi Komiserliği adı altındafaaliyet göstermiştir. 1940 yılından itibaren ise Çalışma Rezervleri Dairesi kuruldu ki bu dairenin yönetimine tekniki-mesleki eğitim kurumları dahildi. Yönetim bazında, 1959 yılından Devlet Teknik Meslek Eğitimi Komitesi, 1988'lere kadar faaliyetini sürdürdü. Aynı zamanda da, yine kurulun kararıyla, 1959 yılında Lisans ve Yüksek Okul Eğitimi Komitesi oluşturulmuşdu. Böylelikle, 1959'dan 1988'lere kadar eğitimle ilgili ülkede bir komite ve iki bakanlık faaliyet göstermiştir:

- Devlet Teknik Meslek Eğitimi Komitesi
- Halk Maarifi Bakanlığı

- Lisans ve Yüksek Okul Eğitimi Bakanlığı

1988 yılından sonra ise, yine de kurulun kararıyla, her 3 bakanlık fesh edilmiş ve onların bünyesinde Halk Eğitimi Bakanlığı oluşturulmuştur.

Bağımsızlık döneminde ise, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın 1993 (3 Eylül) tarihli fermanıyla Halk Eğitimi Bakanlığı adı, Eğitim Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

İlk okul eğitimi (1-4. sınıflar) çocuklarda okuma, yazma ve hesaplama yeteneğini vs. oluşturmak amacıyla veriliyordu. Genel orta eğitim (5-9. sınıflar) Azerbaycan'da zorunludur ve eğitimini başarılı şekilde tamamlayan gençlere belge ("Şəhadətnamə") verilir. Bu belge eğitimin sonraki aşamasına geçmek için önemlidir.

Tam Orta Eğitim aşamasında, (9-11. sınıflar) ise yekun yeterlilik sınavından geçen, mezun olan öğrencilere lise diploması verilir ki bu da sıradaki eğitim kademesinde önemli sayılmaktadır. İlk ve orta meslek eğitimi, genel orta eğitim temelinde taleplere uygun olarak, farklı sanatsal meslekler edinmeyi sağlar ve ilgili eğitim programlarına dayanarak sağlar. İlk meslek okullarını, genel orta eğitim bünyesinde bitiren öğrencilere,meslek sertifikalarıyla birlikte, tam orta eğitim diploması da verilmektedir. Orta meslek eğitimi, genelde kolej ve yüksek eğitim kurumlarında gerçekleştirilir. Kazanılan belge yüksek eğitim kurumlarına girme hakkı tanır. Yüksek eğitim aşaması ise, tam orta eğitim ve orta meslek eğitiminden toplumun ve işgücü piyasasının talebiyle, yüksek ihtisaslı uzmanların hazırlığını sağlamaktadır. Yüksek eğitim kurumlarında, uzman hazırlığı, 3 aşamada gerçekleştirilir: Lisans, Yüksek Lisans, Doktora.

Aşağıdaki tabloda, 2010-2015 yılları arasında Azerbaycan'da genel örgün eğitim kurumlarıının, ögrenci ve öğretmenlerin sayısı yer almaktadır:

Tablo 12. 2010-2015 Yıllarında Genel Örgün Eğitim Kurumları, Öğrenci-Öğretmen Sayısı:

Yıllara Göre Göstergeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015

Genel Örgün Eğitim Kurumlarının Sayı (Adet)	4532.0	4516.0	4508.0	4505.0	4475.0	4462.0
Genel Örgün Eğitim Kurumlarında ÖğrenciSayısı(*Kişi*)	1324564.0	1291317.0	1284853.0	1289272.0	1322182.0	1353309.0
Genel Örgün Eğitim Kurumlarında Öğretmenlerin Sayısı (EsasHeyet)	172405.0	163320.0	163355.0	162958.0	160699.0	158102.0

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, 2016

1920, 28 Nisan Tarihinde, Kızıl Ordu tarafından işgal edilen Azerbaycan'da, Sovyetler Birliği, Komünizm adına milli duygulara yer vermeyen bir eğitim sistemini kurmuştur. Azerbaycan Yüksek Sovyet'inin, 1 Mayıs 1925 yılında, çıkardığı, kararname ile, Arap alfabesini kaldırılmış, Latin alfabesine geçilmiştir. 1928 yılında, Oğan: "Türkiye'de, Latin alfabesi kabul edilince, Sovyetler Birliği, bu kez Azerbaycan'da Latin alfabesini kaldırarak yerine, Kiril alfabesini getirmiştir" (Oğan, S., 1992).

Sovyet döneminde Azerbaycan'da okur-yazarlık hızla yükselmiştir. Bugün Azerbaycan nüfusu, % 95'nin üzerinde, okur-yazarlık oranına sahiptir. Keza, Türk Cumhuriyetleri arasında okuma-yazma oranının en yüksek olduğu ülke sayılmaktadır.

Tablo 13. 2010-2015 Yıllarında Yüksek Öğretim Kurumları

Yıllara Göre Göstergeler	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Yüksek Öğretim Kurumlarının Sayısı (Adet)	51.0	51.0	52.0	52.0	53.0	54.0
Yüksek Öğretim Kurumlarında Öğrenci Sayısı (Kişi)	140241.0	143146.0	145584.0	151274.0	158212.0	161234.0

Yüksek Öğretim Kurumlarına Kabul Olan Öğrenci Sayısı (Kişi)	29904.0	31212.0	33327.0	35370.0	35801.0	33645.0
Yüksek Eğitim Kurumlarını Bitirmiş Uzmanların Sayısı (Kişi)	31071.0	30812.0	35128.0	33758.0	32826.0	33705.0
Yüksek Eğitim Kurumlarını Bitirmiş Uzmanların Genel Sayısından Lisans Diploması Alanlar (Kişi)	28289.0	27438.0	31528.0	30368.0	28917.0	28985.0
Yüksek Eğitim Kurumlarını Bitirmiş Uzmanların Genel Sayısından Yüksek Lisans Diploması Alanlar (Kişi)	2782.0	3374.0	3600.0	3390.0	3909.0	4720.0
Yüksek Öğretim Kurumlarında Profesör-Öğretim Üyesi Sayısı (Kişi)	14919.0	14650.0	15069.0	15222.0	15023.0	14550.0

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, 2016

2.8. Suç ve Ergenler

Son zamanlarda, özellikle de son 3-4 yıl içinde Azerbaycan'da kanunla münakaşada olan ergenlerle birlikte, riskli davranışlara meyilli ergenlerin de sayısı artmıştır. Özellikle, Bakü gibi büyük bir şehirde durum daha da ciddi hal almaktadır. Ergenle ve gençlere geçmeden önce 2010-2015 yılları arasında seyir eden cinayet hadiselerinin sayılarına bakalım.

Tablo 14. Azerbaycan'da Yıllara Göre İşlenen Cinayet Sayısı

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
100.000 Kişi Başına Düşen Cinayetlerin Sayısı	258.0	268.0	239.0	238.0	261.0	277.0

Cinayet Işlemiş Kişilerin Sayısı (İç İşler Bakanlığına Göre)	18689.0	18612.0	17030.0	14841.0	15560.0	16322.0
Mahkum Olanların Sayısı (Adliye Bakanlığına Göre)	14312.0	13488.0	12938.0	12980.0	13342.0	13270.0

Kaynak: AzerbaycanDevlet İstatistik Kurumu, 2016

Tablo 14'den de gözükdüğü gibi yıllara göre işlenen cinayet hadiselerinin sayısında bir artma görülmektedir. 100.000 kişi başına düşen cinayet sayısı 258'den 277'e çıkmıştır. Aşağıdaki tabloda ise, 14-18 yaş arası ergenlerin 2000-2015 yılları arasında işledikleri suç ve cinayet olaylarının sayısı ve bu ergenlerin sosyo-demografik özellikleri yer almaktadır almaktadır ("Crime and offence in Azerbaijan", Statistical publication, Baku, 2016):

Tablo 15. 14-18 Yaş Arası Cinayet İşlemiş Ergenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

	2000	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Cinayet İşlemiş 14-18 Yaş Arası Çocuklar	**573**	**554**	**439**	**475**	**490**	**514**	**481**
Cinsiyete Göre							
Erkekler	558	527	414	460	472	504	465
Kızlar	15	27	25	15	18	10	16
Yaşına Göre							
14-16 Yaşa	111	66	79	102	80	112	127

Kadar							
16-18 Yaşa Kadar	462	488	360	373	410	402	354
Grup Cinayeti	270	396	259	289	293	357	338
14-18 Yaşa Kadar Olan Çocukların Iştiraki Ile	139	296	188	241	226	266	257
Yalnız 14-18 Yaş Aralıklı Çocuklar Tarafından	131	100	71	48	67	91	81

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, 2016

III. BÖLÜM. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de ergenlerin evden kaçma nedenlerini araştırırken, sahada bu konunun/problemin sadece evden kaçan ergenlerin görüşlerini almanın, onların yaklaşım tarzlarını incelemenin yetersiz ve eksik olacağı kanısına varıldı. Çünkü, evden kaçan ergenlerin olaya veya herhangi bir duruma bakış açısı ile onların aileleri, hatta ergenlerle çalışan uzmanların yaklaşımları arasında farklı noktalar bulunmaktadır. Bütün bunlar dikkate alınarak evden kaçma ve onun nedenleri 3 bakış açısıyla ele alınmıştır:

- Evden Kaçan Ergenler
- Evden Kaçan Ergenlerin Aileleri\Ebeveynleri
- Evden Kaçan Ergenlerle Çalışan Uzmanlar

Araştırmanın bulguları bölümü, araştırmanın tüm süreçlerini ortaya koymak adına 3 esas başlığa ayrılmaktadır. İlk başlıkta, evden kaçan ergenler ve onlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, ikinci başlıkta, evden kaçan ergenlerin aileleriyle, üçüncü başlıkta ise, ergenlerle çalışan uzmanlarla yapılan görüşmelerden ortaya çıkarılan bulgular yer almaktadır. Bu üç yaklaşım tarzı ve onlardan çıkarılan bulgulardan sonra, gömülü teorinin esas özelliklerinden bir olan, teori oluşturma aşamasına geçilmektedir. Bu aşamada ise, 3 yaklaşım tarzı, onları birleştiren ortak ve farklı bakış açıları birlikte ele alınmaktadır. Bu da araştırmanın verilerden ortaya çıkarılan gömülü teori olma özelliğini taşımaktadır.

3.1. Bakü'de Evden Kaçan Ergenleri Betimleyen Özellikler

Evden kaçma nedenlerine geçmeden önce, ilk olarak, görüşmelere katılan ergenlerin genel profilini incelemek adına onların demografik özelliklerine, duygu ve düşüncelerine değinmek gerekmektedir. Bu betimleme ise araştırmanın nedenlerine giden yolda ipucu niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla, bu başlıkta evden kaçan ergen profilini betimleyen özellikler yer almaktadır. Toplamda, 14 evden

kaçan ergen görüşmelere katılmış, bunların 7'si kız, 7'si erkektir. Ağırlıklı olarak, 14-17 yaş aralığında olan ergenlerle birlikte, 12 ve 13 yaşında olan 2 ergen de araştırmanın katılımcılarındandır.

Katılımcı ergenlerden 1'i hariç, diğer 13 ergen Bakü'nün kasaba ve köylerinde yaşamaktadır. Evden kaçan ergenlerin aile yaşantılarına bakıldığında, karşılaşılan durum evden kaçmayla ilgili önemli bir ipucu olabilmektedir. Şöyle ki, bu ergenlerden sadece 4'ü anne-babası birlikte yaşamakta, diğer 10 ergenin anne-babası ya ayrıdır yada bu ergenler tekebeveynlidir. Ebeveynleri birlikte olan 4 ergenden 2'si evlatlıktır. Anne-babası ayrı olan ergenlerin ebeveynlerinden bazıları boşanmış, bazıları ise vefat etmiştir. Evden kaçan ergenlerin ailelerine genel olarak bakıldığında, onların çoğunun tekebeveynli olduğu görülmektedir ki, bu da araştırmanın konusu açısından önem arz etmektedir. Bundan ilave, evden kaçan ergenlerin ebeveynlerinden 8'nin gayri-resmi, yalnızca 6'nın ise resmi nikahlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ergenlerin hemen hemen hepsi ya ailenin tek çocuğu, yada ilk çocuğudur.

Ergenlerin evden kaçma sıklıkları ilgili soru başlığından ortaya çıkan bulgulara göre, yalnız 2 ergende ilk kez, 2'sinde defalarca, 10 ergende ise bir kaç kez evden kaçma davranışı görülmüştür. Evden kaçan ergenlerin zararlı alışkanlıklarına dair verilen soru başlıklarında ise, onlardan yalnız 4'nün zararlı alışkanlığının (sigara, alkol ve uyuşturucu madde) olmadığı, lakin, 8 ergenin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullandığı, 2'sinin ise internet bağımlısı olduğu tespit edilmiştir.

Depressif ve hüzünlü şarkılar dinleyen, yalnız kalmaya eğilimli olan ergenler ergenlik döneminin doğal özelliklerini taşımaktadırlar. Evden kaçmadan sonra mahallede, sahil bölgelerinde vb. yerlerde zaman geçiren ergenler, sokağa adım attıkları günden, oluşan veya oluşturulan/oluşturulmuş bir çevrenin içine dahil olmaktadırlar.

Ergen kızın evden kaçmasına aileler daha sert tepki göstermektedirler. Araştırmada, evden kaçan kızların fuhuşa sürüklenme süreçlerinin daha hızlı gerçekleştiği, evden kaçan erkeklerin ise suça sürüklenme riskinin yüksek olduğu görülmektedir.

3.1.1. Ergenlere Göre Ailelerin Ekonomik Durumu\ "Manat Öldü"

Ailelerin sosyo-ekonomik durumuna bakıldığındaergenlerin yaşadıkları aile ortamının sosyo-ekonomik konumunun düşük\düşük-orta düzeyde olduğu görülmektedir. Bir katılımcı, son 2 yılda yaşanan devalüasyondan, ailesinin etkilendiğini ve ailede yaşanan olumsuzlukların sosyo-ekonomik durumla ilgiliolduğunu düşünmektedir:

> "Eskiden biz de zengindik, 5 tane arabamız vardı, dolar yükseldi, manat da öldü. Bizde böyle olduk işte" **[K1, Erkek Ergen, 13 yaş]**

Bir diğer katılımcı da, ailesinin yaşadığı maddi sıkıntıları, bu sıkıntılara bağlı oluşan olumsuz aile ortamını ve kendi yaşadığı duyguları şöyle ifade etmektedir:

> "Önceleri yaşamımız çok iyiydi maddi olarak. Annem ticaretle meşgüldü ama, annem 65 bin kaybetti. Birisinin ona borcu vardı, geri ödemedi. Annem de altınlarını lombarda[42] koydu, bankadan borç aldı ama bankaya ödeyemedi. Bir anda herşey değişti. Annemi tutuklamak riski de vardı. Eve geliyordum, sadece problem, problem. Onların eziyet çektiklerini görüyordum, çok sıkılıyordum, daralıyordum, üzülüyordum. Bir ara boşanmayı bile düşündüler" [**K4, Kız Ergen, 17 yaş**]

Heyecan ve şaşkınlıkla ailesinin yaşadığı maddi sıkıntıları dile getiren 17 yaşındaki K4, ailesini kaybetme korkusu yaşamış ve onlara hiç bir şekilde yardım edemeyeceğini düşünmektedir.

Görüşlerine değinilen 2 ergenin düşüncelerinden de gözüktüğü gibi, ailede yaşanan maddi sıkıntılar ve sıkıntılarla birlikte ortaya çıkan olumsuzluklar, özellikle de, boşanma riski, ergenlerin korkularından birisi gibi görünmektedir. Maddi sıkıntılar veya sosyo-ekonomik durumun düşük olmasında ise son zamanlarda, 3 kez üst-üste yaşanan devalüasyonun da etkileri görülmektedir.

[42]Lombard taşınır değerlerin veya ticari malların rehine konulması karşılığı alınan kısa vadeli banka kredisidir.

3.1.2. Ergenlerin Eğitim Durumu \“Okul Beni Terketti”

Evden kaçan ergenlerin eğitim hayatlarına bakıldığında, durumun pek içaçıcı olmadığı görülmektedir. Ergenlerin eğitim hayatlarında kopmalar yaşadıkları, başarılarının çok düşük olduğu ve çoğunun (11’nin) orta okulu terk ettiği görülmüştür. Sadece, bir ergen meslek okulunu kazanmıştır. Bazılarının okuldan kopma nedeni ailede yaşananlar olumsuzluklar olmuştur. Şöyle ki, ailede yaşanan şiddet veya çatışmalardan dolayı, ebeveyni tarafından okuldan uzaklaştırılan ergenler bulunmaktadır. Katılımcılardan biri, okula gidemediğini ve ailedeki çatışmalardan dolayı eğitim hayatına devam etmekte yaşadığı zorlukları dile getirmiştir:

> “Bazen dövüyorlardı, elimde iz kaldığında okula izin vermiyorlardı. 9 aylık okulun 4 ayını gidemiyordum, her defasında yalandan sahte hastane raporu hazırlatıp, gittiğimde okula götürüyordum" [**K2, Kız Ergen, 15 yaş]**

Bazı ergenlerin okuldan uzaklaşma nedeninde ise eğitime olan ilgisizliğinin altında, bu yönde hevesinin ve motivasyonunun düşük olması faktörü yatmaktadır. Bu nedenlerin oluşmasında hem aile, hem de okulun üzerine sorumluluk düşmektedir. Katılımcılardan birisi eğitimle ilgili düşüncelerini ifade ederken motivasyonunun olmadığını şu şekilde dile getirmiştir:

> “Derslere hevesim yok yaa, biraz büyüsem çalışacağım o kadar” [**K3, Kız Ergen, 14 Yaş]**

Bazı ergenlerin ise eğitimden uzaklaşmalarının nedeni okuldaki atmosfer, öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci ilişkisinde yaşanan olumsuzluklar ve iletişim çatışmalarıdır. Okulda öğretmenlerinin kendisinden şikayet ettiklerini ve okulu şikayetlerden dolayı sevmediğini vurgulayan katılımcı şunları aktarmaktadır:

> “Bir şey yapsam da, yapmasam da hep şikayet ediyor öğretmenler, sevmiyorum en iyisi yaztatili okul yok, rahat geziyorum” **[K7, Erkek Ergen, 12 Yaş]**

Ergenlerden bazıları ise kendisinin değil, okulun onu terk ettiğini düşünmektedir. Derslere katılmayan\girmeyen, fakat, okula giden, okuldaki öğretmenlerin tutum ve davranışlarından dolayı, okuldan soğuduğunu ifade eden katılımcılardan birisi durumu şöyle ele almaktadır:

"Okul beni terketti. Derslere girmedim, okula gidiyordum her gün ama derslere girmiyordum. Öğretmenler de her gördüklerinde anneme şikayet ediyorlardı, bu olaydan sonra da yaz tatili oldu zaten, gitmeyeceğim artık okul bitti" **[K13, Erkek Ergen, 15 yaş]**

Ergenlerin okul hayatlarıyla ilgili yaklaşımlarına, genel tutum ve görüşlerine dikkat edildiğinde, onlarda okuldan kopma\ayrılma isteklerinin yerleştiğini ve eğitim almanın önemli olmadığı düşünceleri bariz bir şekilde gözükmektedir. Bu olumsuz tutumun ise farklı nedenleri vardır: Bazı ergenlerin ailede yaşadığı şiddet ve\veya çatışmalardan, bazılarında ise okul-öğretmen-öğrenci ilişkisinde yaşanan kopmalardan kaynaklanmaktadır. Okul-öğretmen-öğrenci bileşiminde yaşanan ve ergenleri eğitim hayatından\ortamından uzaklaştıran nedenler de farklılık göstermektedir. Bunlara eğitimde-müfredatta yaşanan sorunlar, öğretmenlerin ergen öğrencilere pedagojik yaklaşım tarzında yaşanan sorunlar, okul-aile ilişkisindeki kopukluk vb. hususlar da dahil edilmektedir.

Eğitim hayatında yaşanan kopma veya boşluk evden kaçan ergeni tanımlamada önemli, hatta ilk faktörlerden biri sayılmaktadır. Günün en az 6-7 saatini okulda geçiren ergenin, okul hayatından kopması ve bu zaman aralığının boş vekontrolsüzşekilde geçirmesi onu farklı mecralara yöneltmede etkin olmaktadır.

3.1.3. Ergenlerin Hedefleri \"Küçükken Hedeflerim Çoktu, Güzeldi Herşey..."

Sağlıklı ergenlik dönemi hedef, arzu ve isteklerin yoğun olduğu, dahası, gelecekte herhangi bir mesleğe yönelmede atılan ilk adımların yaşandığı dönemlerden birisi sayılmaktadır. Fakat, bu dönemde yaşanan kararsızlık ve gidilecek yönü seçmede\bulmada yaşanan kararsızlık da, işin doğası gereği normal karşılanmaktadır. Evden kaçan ergenlerde ise görülen bir diğer önemli faktör, onların hedeflerinin olmaması veya onları herhangi bir hedefe yönlendiren biri(ler)nin olmayışıdır. Görüşmeye katılan ergenlerin zihinlerinde çocukluk döneminde diledikleri arzu ve isteklerden, hedeflerden uzaklaştığı düşüncesi yer edinmiştir. Öğretmen olmak istediğini, lakin, küçükken bunları arzuladığını söyleyen katılımcılardan birisi, arzularının çocukluk döneminde kaldığını, zamanın artık geç olduğunu düşünmektedir:

"Ben öğretmen olmak isterdim. Küçük çocuklarla oynamak, onlara bişeyler öğretmek isterdim. Ne bileyim, küçükken hedeflerim çoktu, güzeldi herşey..." **[K5, Kız Ergen, 15 yaş]**

Defalarca evden kaçan ve sokakta belli bir zaman geçiren 15 yaşındaki K5, karamsarlık ve pişmanlık dolu duygularla, hedeflerinden, arzularından zamanla uzaklaştığını vurgulamakta ve geriye dönüşün ise neredeyse imkansız olduğunu düşünmektedir. Bazı ergenlerin ise kendilerine olan güveni ve itimadı kaybettikleri, hedeflerinde kararsız oldukları ve normalde kendilerinin görmeyi arzulamadıkları hedefleri seçtikleri de görülmüştür. Katılımcılardan birisi, yaşadığı kararsızlığı şöyle ifade etmektedir:

"Bilmiyorum daha..hmm..araba tamircisi yada bilgisayar ustası, büyüyünce düşünürüm" **[K7, Erkek Ergen, 12 yaş]**

Yaşadığı serüvenden sonra tek hedefinin kendini iyileştirmek olduğunu düşünen K6, yaşadığı olumsuzlukların farkında olarak, ama bir taraftan da, eğitimle ilgili nötr bir şekilde kendini ifade etmektedir:

"Şu an kendimi iyileştirmeye bakıyorum" **[K6, Erkek Ergen, 16 yaş]**

Görüşmeye katılan evden kaçan ergenlerin küçükken arzuladığı, olmak istedikleri konumdan uzaklaştıkları ve\veya arzularını kaybetmiş gibi gözüken ergenlerin hedeflerinin, onları yola devam ettirecek, motive edecek bir pusulanın olmayışı kendini bariz şekilde göstermektedir. Okuldan uzaklaşmış, arzu ve hedeflerinden vazgeçmiş, zihinlerinde karamsar düşüncelerin kök saldığı, bu ergenlerin zamanla sokağa itilme\sürüklenme riskleri oldukça yüksektir.

3.1.4. Ergenlerin Rol Modelleri\ "Zenginden Al, Fakire Ver!"

Kişiliği ve karakteri, daha doğrusu, "benliği" henüz yeni oluşmaya başlayan bireyin hayatında kendisine örnek olan, rol model olan bir(ler)inin olması ezlemdir. Ama en elzemi, bu rol modelin veya örnek olan kişinin onların hayatlarında doğru kişi olmasıdır. Bazı ergenlerde kendi "doğrularının" daha oluşmadığı görülmektedir. Yanlışı-doğruyu ayırd etmede yaşadığı karışıklık\kararsızlık onları, model olarak seçtiği kişiyi belirlemede ikilemde bırakmaktadır. Evden kaçan ergenlerin rol model veya örnek olarak kimleri seçtiğini ve bu seçimlerinde neleri öncelikli olarak temel

aldıklarını öğrenmek amacıyla sorulmuş sorulara farklı yanıtlar alınmıştır. Evden kaçan kız katılımcılardan birisi, rol model seçtiği kişiler hakkında şöyle düşünmektedir:

> "Bazı insanlar var onlarda bir şey görüyorum diyorum ben de öyle olacağım sonra başkasında bir şey görüyorum diyorum ben de öyle olacağım.Tek kişi yok yani, çok". **[K2, Kız Ergen, 15 yaş]**

Bir diğer katılımcı da sabit bir rol modelinin olmadığını düşünmektedir:

> "Oyunculardan var ama arada beğeniyorum, sonra vazgeçiyorum" [**K11, Kız Ergen, 17 yaş]**

Katılımcılardan birisi ise etrafında örnek alacak biri(ler)nin olmadığını ifade etmektedir:

> "Bilmem yoktu ki...Kim var ki etrafımda?" **[K5, Kız Ergen, 15 yaş]**

Bu alıntılarda ağırlıklı olarak kız katılımcıların düşüncelerine yer verilmiştir. Evden kaçan kızların örnek aldığı kişiler hakkında verdikleri yanıtlara dikkat edildiğinde, onların çoğunun ikilemde kaldıkları, rol model\örnek olarak kimi seçmeleri gerektiği konusunda yaşadıkları tereddütler görülmektedir. Fakat, evden kaçan erkek katılımcıların rol model\örnekle ilgili soru başlığına daha net ve kesinleşmiş bir yanıt verildiği görülmektedir. Bir erkek katılımcı soruyu şu şekilde yanıtlamaktadır:

> "Polisler gibi olmak isterim, elimde tabancam, bir de uzun sopa" **[K8, Erkek Ergen, 13 Yaş]**

Uzun zamandır sokakta "hayat kurmuş" K8, rol model olarak polisleri gördüğünü, ama onların taşıdıkları silah ve sopaları istediğini vurgulamaktadır. Sokakta kendini koruma düşüncesiyle zamanla gelişen bu örnek, var olan koşullar içinde, değişen örneklerin duruma göre farklılık gösterdiğini de bir anlamda ortaya koymaktadır.

Erkek katılımcıların düşüncelerinde, kızlara göre, daha netleşmiş\kesinleşmiş rol modellerinin olduğuna değinilmişti. Burada önemli olan konu, bu kişilerin\rol modellerinin onlarda yarattığı etkinin olumsuz olmasıdır. Katılımcılardan biri, hayatı hapishanede geçen, lakin, çevresi tarafından daima saygı duyulan bir insanı rol model olarak görmektedir:

> “Lotu Bextiyar var. Evet, hayatı hapiste geçmiş ama onu çok seviyorlar, herkes saygı gösteriyor ona, sözü geçiyor kendi kendine kötülük yapsa da, herkese yardım etmiş”. [**K1, Erkek Ergen, 13 yaş]**

16 yaşındaki bir katılımcı ise çevresinde yerleşmiş zihniyeti, zengin insanlardan hırsızlık yaparak elde ettiği kazancı, maddi durumu düşük olan, yoksul olan insanlara dağıtmakla açıklamaktadır:

> “Bizim eski çevrede mantık şu: Zenginden al, fakire ver!..İnanın ki, benim tanıdıklarım var hala biliyorum da, uzağım onlardan. Birinin namusuna laf atmayan, üzerinde 10-15 hırsızlık olayı var, içeri girip çıkıyor,kendi hayatını feda ediyor ama bir çok kişi de onu seviyor, fakirlere yardım ediyor. Yardım etmesi iyi ama kendi hayatı da hapiste geçiyor**" [K6, Erkek Ergen, 16 yaş]**

Bir diğer katılımcı ise, kabadayılık yaparak, çevrede\mahallede bir nam\ün salmış, defalarca hapis hayatı yaşamış insanları örnek olarak gördüğünü şöyle açıklamaktadır:

> **“**Lotu Bextiyar her kes tanıyor onu, saygı gösteriyor herkes onu sayıyor. Neden biliyor musunuz çünkü, sözünün eriydi, hakkı, adaleti savunurdu ama bize bakın, 8 manatlık (16 tl) motor için polis üzerimize marketteki patatesleri çaldığımızı attı,iftira attı üstelik içerde o kadar dövdüler ama bize bişey olmaz ya". **[K13,Erkek Ergen, 15 yaş]**

K13, polislerin onlara iftira attığını biraz *alaycı*, biraz da *kırgın* şekilde ifade etmektedir. Fakat, burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da, bu ergenin kendi davranışının hemen affedilmesini istemesi meselesidir. Yapılan davranışın suç olduğunun farkında olmayan ve bu durumun abartılmaması gerektiğini ifade eden ergen, hemen bağışlanması gerektiğini düşünmektedir. Bu davranış ise ergenlerin çocukluk döneminden kalma özelliklerinden sayılmakta ve durumun ciddiyetinin farkında olmadıklarını göstermektedir. Keza, farkında olunmayan, fakat işlenen suçun ise, planlı, programlı olmadığı tarafı da, dikkat edilmesi gereken noktalardan biridir.

Bir diğer önemli husus daha bulunmaktadır. O da polis memurlarının bu yalnış davranışından sonra ergenin düşünce ve yaklaşımlarında doğru olduğunu düşünmesi ve bu davranışlara devam etme olasılığının yüksek olması konusudur. Katılımcılardan birisi de, örnek olarak seçtiği kişi hakkında şöyle düşünmektedir:

> "Bende de Bextiyar ama başkaları da var.Rovşen Lenkeranski.Esas ama bu, Lotu Bextiyar"**[K14, Erkek Ergen, 14yaş]**

Evden kaçan ergenlerin rol modelleri veya örnek olarak kabul ettikleri insanların olup-olmadığı sorulduğunda ilginç ve farklı yanıtlarla karşı karşıya kalındı. Şöyle ki, ergen kızların çoğunun rol modellerinin olmadığı, erkek ergenlerin ise Bəxtiyar, Rövşən Lənkəranski vs. gibi isimleri örnek aldıkları ortaya çıkmaktadır.

Kim bu insanlar? Hangi özelliklerinden dolayı, ergenler bu isimleri örnek almaktalar? En esası evden kaçan ergenlerin düşüncelerinde kendine yer edinmiş, bahsi geçen örnekler\rol modelleri onların hayatlarını nasıl etkilemektedir?

İsimlerle ilgili literatür incelendiğinde, bu şahısların hayatlarının çoğunun hapishanede geçtiği, isimlerinin bir çok cinayette geçtiği ve kendi çevrelerinde "bir nam" kazandıkları tespit edilmektedir. Azerbaycan'da, genellikle, ergenlerin saygı ve sevgisini kazanmış bu isimlerin onları nasıl etkilediklerini daha geniş şekilde ortaya çıkarmak için, isimler hakkında bir inceleme yapılmıştır. Araştırmalarda, ilgili isimlerin literatürlerde kanuni-hırsız olarak geçtikleri görülmektedir. Kimdir kanuni-hırsız ve ne anlama gelmektedir?

İçişleri Bakanlığı (DİN`in[43]) Cinayet Bürosunun Amiri, Polis Albay Gabil Rzayev[44] kanuni-hırsızı şu şekilde aktarmaktadır:

> "Sovyet iktidarının ilk yıllarında, özellikle Stalin rejimi döneminde, hapishanelerde bulunan mahkumların sayısı çok fazlaydı. Böyle bir durumda cezaevi kapsamında disiplin oluşturmak ve mahkumlar üzerinde denetimi daha da güçlendirmek amacıyla "Kanuni-Hırsız"[45] sistemi kolluk tarafından planlı şekilde düşünülmüş ve organize edilmişti. Nerede "kanuni-hırsız" vardı, orada tüm suçlular onun dedikleriyle hareket ediyorlardı. Bir de kanuni-hırsızların kendileri tarafından bir grup, çete[46] vardı. Amaç suç yoluyla elde edilen paranın hem kendi aralarında paylaşılması, hem de bu paradan cezaevi yönetimine rüşvet verilmesiydi." (Rzayev, 2013)

Rzayev, açıklamasında bazı basın organlarında, Azerbaycan'ın ceza çekme kurumlarında, "kanuni-hırsız"ların olmamasını olağandışı hal gibi vermiş,

[43]İçİşler Bakanlığı (Daxili İşlər Nazirliyi)

[44] DİN-in Baş Cinayət-Axtarış İdarəsinin şöbə rəisi, polis polkovniki Qabil Rzayev

[45]Qanuni Oğru (Azerbaycan Dilinde)

[46]Obşak denilir Rusçada. Azerbaycan'da da bu şekilde kullanılır.

kabadayıların[47], hapishanelerde kendi istedikleri gibi davranmalarının önlenmesinde olumlu rol oynadığını ifade etmiştir:

> "Azerbaycan'da bu tür durumlara karşı sürekli mücadele verilmişti. Fakat, Sovyet İmparatorluğu'nun sonuna yakın Azerbaycan'da da iktidar boşluğu oluşmuştur. Bu boşluktan istifade eden suç alemi aktifleşmiş ve kendi 'hırsız kanunları'nı dikte etmeye başlamışlardı." (Rzayev, 2013)

Azerbaycan'da "kanuni-hırsız"ların olup olmadığı, genellikle, bu kavramın varoluşunun nedenlerini öğrenmek için yazar-gazeteci Oktay Gorçu bir konuşmasında:

> "Genel olarak ise "kanuni-hırsız" sistemi Sovyet sisteminin bir parçasıydı. Sovyet döneminde onlar hapishanelerde disiplin oluşturmak için kullanılırdı. Sovyetler dağıldıktan sonra ise bu sistem mafya gruplaşmalarına dönüştü. Daha önceleri ise "qaçaqlar", sonra "qoçular" ve en nihayet, "lotular" olmuştur. Lotular qaçaqların geleneğini belli bir anlamda korumuştu. Sovyetler dağıldıktan sonra, lotuların birçoğu tacirlerin ortaklarına dönüştüler. Yeni kurallara razı gelmeyenler ise, ortadan kaldırıldı".

Yayınını durdurmuş "Avtoritet" gazetesinin genel yayın editörü, İlgar Əlfi ise diyor ki, "kanuni-hırsız" kavramı tarihine değinmektedir:

> "Kanuni-hırsız" kavramı 200-250 yıl öncesine dayanıyor. İlk kez Fransa'da kapkaççılar paralarının ellerinden alınmaması için böyle bir "yapı" kurmuşlar. Bu sistemin esas intibak dönemi Sovyet hakimiyetinin ilk yıllarından başlamıştır. Bunun da nedeni, Rusya'da inşaatların %99`nun mahkumlar tarafından yapılmasıydı. Şuanda 700-800 kişilik hapishaneyi 50-100 kişi personel kontrol ediyorsa, aynı dönemde 50 bin mahkumu 15-20 kişi kontrol ediyordu. Bu nedenle disiplin oluşturmak için hapishanelerin içinde paralel kontrol mekanizmasının olması devletin işine geliyordu. O yüzden, Sovyet hapishanelerinde bu yapı çok geniş yayılmıştı. 1941 yılında savaş başladıktan sonra genel mobilizasyon oldu ve hapishanelerde olanlar da savaşa gönderildiler. Sovyet döneminde siyasi makhumlarla cinayet işleyen mahkumlar aynı yerde, birlikte tutuluyordu. Siyasi mahkumlar aktif insanlardı ve onları kontrol için içeride kriminal yapılar gerekiyordu. Savaştan sonra, Kruşçev döneminde siyasi mahkumlar azaldığından, bu "yapı" dağıldı.

Lotu Bəxtiyar olarak, lakap kazanan bu isim hayatının çoğunu hapishanede geçirmiştir. Bəhtiyar hakkında yazılan kitaplar, yapılan müzikler vardır. Özellikle, ergenlerin, gençlerin, daha da özele girersek eğer, suç işlemiş gençlerin sevgi ve

[47]Azerbaycan dilinde bu "lotu" sözü diye kullanılmaktadır

saygıyla andığı isimlerden birisidir. Eğitim almamış fakat, düşünceleri ve yaklaşım tarzı, düşüncelerini ifade etme diliyle gençlerin beğenisini kazanmıştır.

Bütün bunlardan sonra, evden kaçan ergenlerin bu isimleri, "kanunui-hırsızları" rol model olarak görmelerinin, onların hayatlarını hangi yönde etkilediği hakkında düşünülmesi gerekmektedir. Bunun için de, evden kaçan ve rol modellerinde bahsedilen isimlerin yer aldığı ergenlerin hayat öykülerine dikkat edilmelidir. Bahsi geçen isimleri, örnek alarak alan ergenlerin hırsızlık yaptıkları ve kuraldışı davranışlarda bulundukları görüşmelerde de ortaya çıkmaktadır.

Bir katılımcı rol modellerinden yola çıkarak namus ve cesaretin önemli olduğunu, hayatta riskli olmanın gerektiğini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

> "En önemlisi cesaret, namustur. Eğer bunlar varsa, herşey olur, para da kazana bilirsin istediğin hayatı da yaşarsın. Risk almak gerekir" **[K1, Erkek Ergen, 13 yaş]**

Türkçede, kabadayı anlamına gelen bu isimler, hakkında küçük bir araştırmadan da ergenlerin onları neden seçtiği anlaşılmaktadır. Özellikle, "namus ve namusun önemi", "paranın şereften üstün olmadığı", "sevdiklerini korumak için kendini ateşe atmayı", "sevdiklerini korumak adına öldürmeyi\yakmayı haklı gören" bu mantığı, kendi hayatlarında kılavuz edinen ergenlerin suça bulaştıkları veya risk grubuna dahil olduğu müşahede edilmektedir. Düşük bir miktar için hırsızlık yapsa da, bu ergenler, kendi davranışlarının hemen affedilmesini istemektedirler. Fakat, ceza sisteminin bu şekilde çalışmadığını, aksine onları daha da uçuruma çeken bir sistemin oluşu, onların dünyasında Bəxtiyar, Lənkəranski gibi isimlerin değerini daha da artırmakta ve bazen geri dönüşü zor bir yola da sürükleyebilmektedir.

3.1.5. Ergenlerin Serbest Zamanları "Uyanıyoruz Yatıyoruz"

Okul hayatı bir öğrencinin\ergenin gününün ortalama olarak, 6-7 saatini almaktadır. Okul hayatıyla ilgili belirtildiği gibi, evden kaçan ergenlerin eğitim hayatlarında bir kırılma yaşanmaktadır. Bu kırılma veya kopma ise onların gününün en az 7 saatini okuldan başka her yerde geçirmelerine neden olmaktadır. Oluşan bu boşlukta, ergenlerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini, rutin olarak nelerle

meşgül oldukları soruldu. Evden kaçtığı ve anne-babası boşandığı için yetiştirilme yurdunda yaşayan oradan da bazen kaçan 13 yaşındaki K1, kendisinin babası gibi olmayacağını ve gelecekteki çocuklarına nasıl davranması gerektiği konusunda düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

> "İyi baba olacağım. Çocuğumun boş işlerle meşgül olmasına izn vermeyeceğim" [**K1, Erkek Ergen, 13 yaş]**

Bahsi geçen ergen, annesi tarafından terk edilmiş ve babanın umuduna bırakılmıştır. Baba ise, 3 çocuğuna bakamadığını düşünerek onları çocuk yetiştirme yurduna bırakmıştır. Rehabilitasyon merkezine kayıtlı katılımcılar ise zamanlarının nasıl geçtiği konusunda aşağıda yer alan düşüncelerini paylaşmaktalar:

> "Buraya gelmeden önce evde çok sıkıcı geçiyordu. Sabah okula gidiyordum, saat 1-2 gibi ders bitiyor, sonra da eve geliyordum yemek falan akşama doğru ders çalışırdım biraz telefon internet facebook zaman geçiyordu sabah yine aynı şeyler" **[K2, Kız Ergen, 15 Yaş]**
>
> "Evde yapacak birşey yok, otur otur insanın canı sıkılıyor, erkek çocuklarının daha çok. Günüm eskiden boş, sözün asıl anlamında boş yani" **[K6, Erkek Ergen, 16 Yaş]**
>
> "Sabah erkenden uyanıyorum yüzümü yıkıyorum yemek yiyorum dayımın çocuklarıyla oynuyorum böyle. Canım sıkılıyor napiyim evde? İnternet külübe gidiyorum, oyun oynuyorum, annem gitme diyor ama evde bilgisayar var ama dolabın üzerine kaldırdı. Teyzeme onu indir diyorum yapmıyor onu düzeltsinler ben de gitmiyim" [**K7, Erkek Ergen, 12 Yaş]**
>
> "Boğuluyorum evde yapacak birşey yok" [**K12, Kız Ergen, 15 Yaş]**
>
> **"**Uyanıyoruz yatıyoruz. Öğlene yakın uyanıyorum ben yemek falan yeyip akşama doğru mahalleye çıkıyorum. Çay, tavla gece 2-3 gibi de geliyorum böyle" **[K13, Erkek Ergen, 15 yaş]**
>
> "Uyanıyorum yemek tv evde uğraşıyorum sonra da çayhaneye gidiyorum bazen şehire gidiyoruz" [**K14, Erkek Ergen, 14yaş]**

Rehabilitasyon merkezine kaydolmalarının nedeni, bu ergenlerin riskli davranışlara eğilimli olması ve bazı ergenlerin suç işlemiş olmasıdır. Birbirine benzer olan bu ifadelerden de anlaşılabileceği gibi, ergenlerin zamanlarının çoğu, sözün asıl anlamında "boş" geçiyor, hayatlarında herhangi bir meşguliyet veya sosyal aktivitelerin\ faliyetlerin olmayışı ve onların zamanlarının çoğunun sosyal medya

ortamında geçmesi önemli bir husustur. Boş ve faydasız geçen zaman, ergeni her türlü riskli ortama çekmede elverişli zemin hazırlamaktadır.

3.2. Ergenlerin Gözünde Evden Kaçma Davranışı*: "Ben Aslında Problemden Kaçıyordum"*

Ergenlerle görüşmelerden çıkan bulgulara göre, evden kaçma davranışı onların bakış açılarında daha farklı tezahür etmektedir. Yetişkinlerin veya onların ailelerinde evden kaçma şeklinde tanımlanan bu davranışın ergenlerin gözünde nasıl yer aldığını görmek için görüşmelerden çıkarılan verilere dikkat etmek gerekir:

"Aslında kaçmadım"

"Kaçmadım ki gittim sadece"

"Ben kaçmıyorum ki"

"Evden gidiyordum kendimde değildim"

"Aslında kaçmadım dışarıya çıktım"

"Kaçma değil ki bu..sadece evden çıkıp gidiyordum"

"Daralıyorsun çıkıyorsun"

"Kaçmıyorum..canım sıkılıyor..hemen koşuyorum"

"Kaçmadım çıktım hava almaya"

"Evden çıktığım gün"

"Evden gitmiştim.."

"Kaçmıyorum, anneme görünmeden çıkıyorum.."

"Evden kaçma derken aslında kaçmadık ki"

"Kaçmıyorum eve geç geliyorum"

"Kaçtım ama geri geldim"

"Başka bir şey yok ben de kaçıyorum"

"Kardeşim ve ablam çok ta umursamıyordu. Ben daha hassasım, bunları düşünmemek için evden çıkıyordum. Ben aslında problemden kaçıyordum"

Görüşmeye katılan ergenlerin neredeyse tamamı evden kaçmadıklarını, kendi davranışlarını "evden kaçma" olarak adlandırmadıklarını, evden değil, evdeki

olumsuz ortamdan, problemden kaçtıklarını ifade etmektedirler.Bazıları ise kendi davranışına anlam vermekte zorluk yaşamaktadır:

> "Ne bileyim, evden gidiyordum kendimde değildim. Kendim de bilmiyorum niye gittiğimi. Şimdi oturup düşünüyorum acaba neden evden kaçıyordum?" [**K4, Kız Ergen, 17 yaş**]

Evden kaçan ergenlerin ifadelerinden anlaşılacağı üzere, birçoğu, evden kaçma davranışlarını "kaçma" olarak kabul etmiyor, bu durumu "gitme" olarak algılamaktadırlar. Dolayısıyla, ergen katılımcıların birçoğunun benzer ifadeleri paylaştığı görülmektedir.

Peki, ortada bir kaçma durumu olduğu halde,ergenlerde bu algıyı yaratan nedenler nelerdir? Uzmanlar ve ergenlerin aileleri için "kaçma" gibi adlandırılan bu davranışın, ergenlerin gözünde "gitme" olarak kodlanması, onların düşüncelerinde evden değil, aslında problemden kaçışı ifade etmektedir. Fakat, yaşadıkları problemden kaçışları, evden kaçma gibi somut bir davranışla sonuçlanmaktadır.

3.3. Ergenlerin Gözünde Evden Kaçma Nedenleri

Evden kaçan ergenlerle, kaçma nedenleri üzerine derinlemesine görüşmelerden ortaya 3 esas (çekirdek) neden çıkmaktadır. Bu nedenler ise, ergenlerin daha çok tekrarlanan yanıtlarından yola çıkılarak elde edilmiştir:

- Ailede Yaşanan Şiddet ve Çatışmalar\ *"Evde Her Gün Problem, Her gün Sıkıntı..."*
- Ailede Sevgi ve İlgi Eksikliği\ *"Beni De Sev"*
- Ebeveyn-Ergen İlişkisinde İletişim Sorunu\ *"Beni Anlayacak Biri Yok!"*

Şekil 4. Ergenlerin Gözünde Evden Kaçma Nedenleri

Bu esas üç neden ise alt nedenlerden oluşmaktadır. Alt nedenler ise kendi aralarında farklılık göstermektedir.Farklılıklar ise aileler ve onların *yaşam biçimlerine* göre, ergenlerin *dünyagörüşlerine* göre değişmektedir.

3.3.1. Ailede Yaşanan Şiddet ve Çatışmalar: *"Evde Her Gün Problem, Her Gün Sıkıntı"*

Bakü'de evden kaçan ergenlerle yapılan saha görüşmelerinden ortaya çıkan bulgulara göre, evden kaçmanın esas nedenlerinden biri, aile içinde yaşanan şiddet ve çatışmalardır. Şiddeti\çatışmayı doğuran nedenler ise aileden aileye farklılık göstermektedir:

- Sosyo-ekonomik durumun yetersizliği ve bundan dolayı ortaya çıkan aile içi çatışma;
- Sevgi olmadan kurulan aileler ve ebeveynlerin arasında yaşanan çatışma;
- Boşanma riskinin yaşanması, ebeveyn-ergen ilişkisinde (terketme, terkedilme duygusunun yoğun yaşandığı durumlar) kopuşlardan doğan çatışmalar;
- Ebeveynlerin ikinci evlilik durumu ve ergenlerin ailede yabancılık çekmesinden doğan çatışmalar;

- Üvey anne\baba-ergen ilişkisinde görülen çatışma;
- Aile bireyleri, ebeveyn-ergen arasında yaşanan fiziksel, duygusal, cinsel ve sosyal şiddet.

Ailede yaşanan şiddet\çatışma ve onun altında yatan nedenlere aile içinde gerginlik, şiddet, çatışma yaratacak her tip olay\davranış dahildir. Şiddet denildiğinde, hem anne-baba arasında yaşanan ve ergeni etkileyen ortam, hem de ebeveyn-ergen arasında, aile bireyleri arasında yaşanan fiziksel, cinsel, sosyal ve duygusal şiddet kastedilmektedir.

Çatışmayı doğuran nedenlerden biri de sosyo-ekonomik durumun düşük olmasıdır. Aslına bakılırsa, maddi durumun düşük olması kendiliğinde bir aile için veya o ailedeki ergen için sorun olmayabilir. Fakat, burada maddi yetersizlikten dolayı, ortaya çıkan çatışmalar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, ekonomik durumun düşük olması, ergenin kendini güvensiz hissetmesine de yol açabilir. Ticaretle uğraşan annesinin bir gün borçlarından dolayı tutuklanabileceğini öğrenen, bundan dolayı, ailede ortaya çıkan çatışma ve kavgalardan bıktığını, ailesinin giderek parçalanacağı düşüncesini yaşayan ve bundan ciddi anlamda kaygı\endişe duyan bir katılımcı soluğu sokakta alırken, oluşan probleme verdiği tepkiyi de bu şekilde ifade etmektedir:

> "Önceleri yaşamımız çok iyiydi maddi olarak. Annem bizişlemeşgüldü ama, annem 65 bin kaybetti. Birisinin ona borcu vardı, geri ödemedi. Annem de altınlarını lombarda koydu, bankadan borç aldı ama bankaya ödeyemedi. Bir anda herşey değişti. Annemi tutuklanma riski de vardı. Eve geliyordum sadece problem, problem. Onların eziyet çektiklerini görüyordum, çok sıkılıyordum, daralıyordum, üzülüyordum. Bir ara boşanmayı bile düşündüler. Bütün bunları istemeyerekten yaptım. Evde her gün problem, her gün sıkıntı, kavga. Ne yediğimizbelli, ne içtimiz. Annem evde bulunmuyor, para peşinde, ailemiz dağılmıştı, babam içiyordu. Biz de her birimiz bir yerde. Annemi tutuklayacaklarını söylüyorlardı, babam evi satmaya başladı" **[K4, Kız Ergen, 17 yaş]**

Anne-baba arasında yaşanan çatışma ve bu durumun ergenleri etkilemesi onları evden kaçıran nedenler arasındadır. 15 yaşındaki katılımcılardan birinin ailesinde hem anne-baba arasında, hem de ebeveyn-ergen arasında ciddi anlamda çatışmalar yaşanmaktadır. Bununla birlikte, fiziksel şiddet, sosyal şiddet de görülmektedir.

Ayrıca, ergenin eğitim hayatından koparılması ve duygusal (psikolojik) şiddet de ön plana çıkmaktadır.

> "Eskiden her şey iyiydi. İlkokulda beni okula götürüp getiriyorlardı fakat, ilkokul bitdiğinde evde kavgalar başladı. Bütün günü boşanacağız deyip duruyorlardı.Hatta babam annemin ayağını kırdı kavga ederken. Eve gitmemek için okulda hocaların ilave derslerine katılıyor nolur biraz daha kalayım diyordum hiç birşey öğrenmek istemiyordum sadece eve biraz daha geç gitmek istiyordum" **[K2, Kız Ergen, 15 yaş]**

Yaşadığı olumsuz aile ortamının bazı özelliklerini ifade eden bu katılımcı, gerçek bir dram yaşamaktadır. Babası tarafından cinsel tecavüze uğrayan ve ailede fiziksel, cinsel ve sosyal anlamda şiddete maruz kalan ergen, çareyi evden kaçmada ve yaşıtlarına sığınmada görmektedir. Sosyal medya ortamında tanımadığı, yüzünü dahi görmediği akranına başından geçenleri, yaşadığı hayat hikayesini anlatabilmektedir. Bu anlatılanlardan sonra kendisini sosyal ortamdaki tanımadığı şahısa yakın hissetmekle, onunla görüşmeye karar vermektedir. Fakat, ikinci kez daha, bu şahıs tarafından tecavüze maruz kalmaktadır. Polislerin onları bulması ve Rehabilitasyon Merkez'ine yönlendirmesiyle psikolojik tedavi programına dahil edilmektedir.

Azerbaycan'da, özelde ise başkent Bakü'de boşanma oranlarında artma yaşanmaktadır. Boşanma ile birlikte ikinci evliliklerin de sayısında artma müşahede edilmektedir. Fakat, Azerbaycan toplumunun muhafazakar olması nedeniyle, ailelerde ikinci evliliklerin kabullenilmemesi veya aşırı tepkiyle karşılanması meselesi yaşanmaktadır. Evden kaçan ergenlerin çoğunun, parçalanmış ailelerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca, bu parçalanmış ailelerde ikinci evliliklerin de yaşandığı görülmüştür. Tekebeveynli ailelerde zamanla görülen ikinci evlilikler, ergenin bunu kabullenemeyişi ve aile içinde ayrımcılık (kendisini dışlanmış gibi hissetmesi) yaşamasına sebep olmaktadır ve giderek aileye yabancı olma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Ergenlerin bu konuda gösterdikleri aşırı tepki, hem sosyo-kültür açısından, hem de ergenlik döneminden kaynaklanabilir veya üvey anne\baba ile ergenin ilişkisinde yaşanan çatışmalardan dolayı dışlanmış hissedebilir.

13 yaşındaki K1, annesi tarafından terk edilmiş fakat, babası ona sahip çıkmıştır. Aileye yeni gelen üyenin, baba-oğul arasındaki ilişkide onların aralarına girdiğini ifade eden ergen, hem de üvey annesi tarafından maruz kaldığı şiddeti de ifade etmiştir:

> "Üvey annemi sevmiyorum babamla aramıza giriyor, yemek veriyordu döve-döve, incitiyordu" [**K1, Erkek Ergen, 13 yaş]**

Aile içinde yaşanan şiddet denildiğinde çoğu insanın aklına ilk olarak, fiziksel şiddet gelmektedir. Ama bu şiddet türleri arasında cinsel şiddet de, malesef, kendine yer edinmiştir. Katılımcılardan biri, babası tarafından cinsel tecavüze maruz kalmış, fakat, yıllar sonra anne-babasının kendi ebeveynleri olmadığını öğrenmiştir. Baba olarak kabul ettiği adam tarafından yıllarca cinsel şiddete maruz kalan bu ergen, hem de anne bildiği kadından da fiziksel ve daha çok duygusal şiddet görmüş, çareyi ise evden kaçmakta görmüştür:

> **"**Zaten bana sataşmaları da annem hastanede olduğunda başladı eve gece 3'te geliyordu içkili. Ben de birşey demiyordum içkilidir. O zaman 5. sınıfta okuyordum gece 2-3`te içkili gelip yemek için birşeyler istiyordu "ben yorgunum kendin birşeyler hazırla yarın okulum var" diyordum ama aldırmıyor bağırıyordu hemen kalk hazırla diye..Bazen dövüyorlardı elimde iz kaldığında okula izin vermiyolardı. 9 aylık okulun 4 ayını gidemiyordum her defasında yalandan sahte hastane raporu hazırlatıp gittiğimde okula götürüyordum" **[K2, Kız Ergen, 15 yaş]**

Ailelerde yaşanan kavgalar, özellikle de, ergenin ailedeki diğer üyelerle, yaşadığı çatışma ortamları onları soluğu dışarıda almaya iter. Ağırlıklı olarak, kız ergenlerin, bu duruma daha tepkili oluşları da, dikkat edilmesi gereken noktalardan biridir:

> "Siz de bizde yaşayın bakın nasıl bıkıyor insan. Bak annem işe gidiyorninem evde kalıyor emir veriyor evi temizle, bulaşıkları yıka, bilmem ne yap, 2 dakika dinlenmeye izin yok yaaa bıktırıyor adamı. Evde canım sıkılıyor çıkıyorum dışarıya" **[K3, Kız Ergen, 14 yaş]**

> "Annem anaannemlerle arada kavga ediyor sonra kardeşleriyle kavga ediyor**" [K5, Kız Ergen, 15 yaş]**

> "Evde duramıyordum canım sıkılıyor annemle kavga ettikten sonra kaçıyordum sakin yalnız ortama ihtiyacım vardı**" [K5, Kız Ergen, 15 yaş]**

> "Sövdü beni arama burayı dedi. Öyle baba olur mu? İstemiyorum. Oyun oynuyorum sessiz dur dayımın çocukları da beni şikayet ediyor annem hep bana kızıyor ben de dışarı gidiyorum" **[K7, Erkek Ergen, 12 Yaş]**

Katılımcıların alıntılarından da görüldüğü gibi, aile bireyleri arasında yaşanan anlaşılmazlıklar, iletişim sorunu ve oluşan çatışmalar, onları evden uzaklaştıran nedenlerdendir. Ergenin yaşadığı fiziksel şiddet de onu evden kaçmaya, onların tabiriyle, "evden gitmeye" iten nedenler arasında yer almaktadır. Annesinin ikinci

eşi, yani üvey babasıyla iletişim sorunu yaşayan bir katılımcı ailedeki durumu şöyle izah etmektedir:

> "Adam bize geldi bizde yaşadı, evi de yoktu. Zaten anneme de demiştim o bizim evi istiyor yaşamaya yer arıyor yapma bunu ama dinlemedi ben de sonuçları görsün diye sustum. Bize geldi ilk başlarda sakindi ama sonra işini de bıraktı bütün günü evde oturup herşeye karışıyor bana da karışıyordu bir defa kavga ettim onunla sen kimsin dedim annemin kocasısın sadece benim değil hiç birşeyim değilsin dedim. Bana vurmaya hazırlanıyordu annem geldi o an. Cesareti yetmez vurmaya, kimse beni vuramaz, kimse! " **[K9, Kız Ergen, 16 yaş]**

Hem okulda, hem de ailede sorun yaşayan bir diğer katılımcı ise, anne-babasının onu çok sıktığı ve daima azarladığı için evden uzaklaştığını ifade etmektedir:

> "Buraya polis gönderdi daha doğrusu okulda derslere girmiyordum, okula gidiyordum ama bazen, öğretmenler eve şikayet ediyorlardı sürekli, evde bunun için kavgalar oluyordu tek çocuk olduğunuzda herkes üzerinize geliyor bunu anladım..sonra evde annem babam hep üzerime geldiler neden girmiyosun derslere neden bütün günü dışardasın diye..artık bıktım bu azarlamalardan bütün günü vıdı vıdı başım şişti artık sinirlendim hızla çıktım evden dedim gelmiycem artık" [**K10, Erkek Ergen, 15 yaş]**

Katılımcılardan biri evden kaçtıktan sonra annesinin onu bulduğunu, dövdüğünü ve bunu sevgilisinin (annenin sevgilisi) yanında yaptığını vurgulamaktadır:

> "Polis buldu getirdi annem deli gibiydi bağırıyordu sesden komşular toplanmıştı. Dövdü beni, daha önce de dövmüştü. Sonra yasaklar daha da artdı.. Adamın (sevdiğinin) yanında dövüyordu" **[K12, Kız Ergen, 15 Yaş]**

Evden kaçan ergenlerle yapılan görüşmelerde, onların gözünde evden kaçma nedenlerinden birinin ailede yaşanan çatışma ve şiddet olduğu görülmektedir. Bu şiddet ve çatışma ise sadece ergenin yaşadığı veya maruz kaldığı çatışma ortamını kapsamamaktadır. Aile üyeleri arasında yaşanan, aileni olumsuz anlamda etkileyen her türlü şiddet ve çatışma ortamının ergeni evden\aileden uzaklaştıran nedenlerin başında yer aldığı sonucuna varılmaktadır.

3.3.2. Ailede Sevgi ve İlgi Eksikliği: *"Beni De Sev"*

Ergenlerin gözünde evden kaçma nedenlerinden biri de, ergenin ailede gördüğü sevgi ve ilginin yetersizliği ve\veya eksikliğidir. Özellikle de, ergenlik döneminde olan biri için, *değer verilme hissi* önemlidir. 13 yaşındaki katılımcı

annesinin kardeşlerini daha çok sevdiğini, onların istediği şeyleri aldığını, fakat, onun istediği en ucuz bir şeyi bile almadığını düşünmektedir. Annenin çocukları arasında yaptığı seçici davranış ergenin gözünde sevgisizlik olarak değerlendirilmektedir. Onu da vurgulamak gerekir ki, bu katılımcı annesi tarafından terk edilmiş ve babası da çocuklara bakamadığını söyleyerek yetiştirme yurduna bırakmıştır:

> "Annem kardeşlerimi daha çok seviyor. Kardeşlerim ne istiyorsa alıyordu ama benim istediğim 3 kuruşluk şeyi bile almıyordu"**[K1, Erkek Ergen, 13 yaş]**

Bazı ailelerdeki ergenler ise, anne-babalarının onları sevdiklerini düşünmekte, fakat davranış ve sözlerinde bu sevgiyi ifade etmemelerinden yakınmaktadırlar. Bu ise, ebeveynleri tarafından ergenlere olan sevgi ve ilgi yetersizliğini göstermektedir. İlgi ve dikkate daha çok ihtiyaç duyulan bir dönem sayılan ergenlik dönemine dikkat edilmelidir. Babasını küçük yaşta kaybetmiş ve anne-oğul birlikte yaşayan bir katılımcı, annesinin ona sevgi göstermediğini vurgulamaktadır:

> "Annem altın kalpli. Ama hiçbir zaman bana sevgisini göstermedi" **[K6, Erkek Ergen, 16 yaş]**

Küçük yaşta evlatlık alınan bir katılımcı, evlatlık alındığını ergenlik döneminde, evden kaçmalar sırasında öğrenmektedir. Evden uzaklaşmada da, bu faktör etkili rol oynamaktadır. Fakat, evden\aileden uzaklaşma isteği olsa da, anne-babasının onu hep azarladığını, ona dikkat ve ilgi göstemediğini düşünmektedir:

> "Annem babam hiç beni övmezlerdi hep azarlardı beni sevdiklerini biliyorum ama ne biliyim iştee..iyi konuşşunlar benle..hiç sormazlar nerdesin ne yapıyorsun diye ama şikayet etse birisi hemen kavga ederler benle" **[K10, Erkek Ergen, 15 yaş]**

Bazı ailelerde ise anne çocuğuna olan sevgisini, babanın sevgisizliği üzerinden göstermektedir. Şöyle ki, katılımcılardan birisi,annesi, babasının onu ev içinevlatlık aldığını, lakin, kendisinin onu gerçek anlamda sevdiğini vurgulamaktadır:

> "Annem bana 'Balaxanıdaki evi baban elinde tutması için seni evlatlık aldı ama ben gerçekten seni seviyorum' diyordu" **[K2, Kız Ergen, 15 yaş]**

Ergenler ailede, anne-babaları tarafından kendilerine karşı yetersiz sevgi ve ilgi eksikliği üzerinde durmuştur. Fakat, ergenlerle görüşmelerden ortaya çıkan daha

önemli bir husus daha var. O da ergenlerin anne-babalarının bir-birilerini sevmeden, herhangi bir mecburi durumdan dolayı, evlendiklerini düşünmesidir. Katılımcılardan, 15 yaşındaki K2, annesinin babasını sevmediğini, mecburen evlendiğini düşünmektedir:

> "Hem de daha önceden annem babamı istememişti onunla mecburen evlenmişti" **[K2, Kız Ergen, 15 yaş]**

Burada önemli olan konu, sadece, ergene karşı olan sevgi ve ilgi yetersizliği değil, aile bireyleri, esas olarak da anne-babalar arasında olan sevgi ve ilgisizliktir. Sevgi ortamında yetişmeyen ergenin kendisine olan sevginin bile yetersiz kaldığı görülmektedir.

Evden kaçan ergenlerin düşüncelerinde evden kaçma nedenlerinden biri de, ailedeki sevgi ve ilgi eksikliğidir. Bahsedildiği gibi, ergenlik dönemi buhranlı ve geçişdönemlerinden biridir. Bu dönemde ergenler daha çok sevgi ve ilgi görmek istemektedirler. Fakat, bu ilgi ve sevgi onları daima kontrol altında tutmak değildir. Aile bireyleri, özellikle, anne-baba arasındaki iletişimin, sevgi ve saygıya dayalı olması, ergenlerin görmek istedikleri veya yaşamak istedikleri aile ortamı sayılmaktadır.

3.3.3. Ebeveyn-Ergen İlişkisinde İletişim Sorunu: *"Beni Anlayacak Biri Yok!"*

Ergenlere göre, evden kaçmada etkili olan esas nedenlerden biri de ebeveyn-ergen ilişkisinde yaşanan iletişim çatışmasıdır. Sorunun altında yatan neden ise ebeveynlerin ergenin dünyasına girememesi ve ergenlik döneminde olan çocuğuyla iletişim tarzının doğru kurulmamasıdır. İletişimde yaşanan bu sorun veya kopma ebeveynler tarafından koyulan yasakların ve "hayırlar"ın olmasında kendini göstermektedir. Katlımcılardan biri, dışarıya sadece okula giderken çıktığını, sıkıntı ve onu rahatsız eden konuları paylaşacak birinin olmadığını söylemektedir. Bu şekilde tecrid ve iletişimsizlik durumunun, onu sosyal medyaya yönlendirdiğini ifade etmektedir:

> "Çünkü, evden de dışarı izin vermiyolardı, okula da zaten arada gidip geliyordum. Sıkıldığımda derdimi paylaşacağım biri yok, facebook'ta, chat'larda arkadaşlarım var, onlarla

konuşuyorum, mahalleden kızlarla konuşuyoruz ya müzik fotoğraf atıyoruz bir-birimize". **[K2, Kız Ergen, 15 yaş]**

Aile üyelerinin ve ebeveynlerin, ergenin dinlediği müziklere, giyimlere vb. karışması ve seçimlerinin anlamsız (saçmalık) olarak görülmesi,kendilerinin anlaşılmadıklarını düşünmelerine yol açmakta ve bu durumu kendilerine karşı saygısızlık olarak algılamaktadırlar. Keza, bu da, onların aileden uzakta zaman geçirmelerinin önemli nedenlerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Katılımcı [K3, Kız Ergen, 14 yaş] ninesinin onun seçimlerine karıştığını, evde, ailede rahat bir ortamının olmadığını vurgulamaktadır:

"Evdekiler her şeye karışıyor, onu giyme, bunu dinleme. Müzik dinliyorum ninem tak diye odama geliyor haaa yine bu saçmasapan müzikleri az dinle diyip gidiyor rahat yok yani insan beziyor" **[K3, Kız Ergen, 14 yaş]**

Bir diğer katılımcı, [K12, Kız Ergen, 15Yaş] ise evden kaçmasında annesini suçlamaktadır. Annesinin her şeye karıştığını, onu arkadaş ve sosyal medya çevresinden uzaklaştırdığını, yasaklar koyduğunu ve bu yasakların her zaman olduğunu söylemektedir. Annesinin aşırı tutucu davrandığını fakat, kendi davranışlarını sorgulamadığını vurgulamıştır:

"Evden kaçtım annem yüzünden. Ondan nefret ediyorum. Her şeyime karışıyor, giyimlerime, dinlediğim müziklere, ne biliyim herşeye, internete, facebook`a girme evde otur diyor. Sıkılıyorum ondan. Annem anlamıyor beni. Oraya gitme, buraya gitme hep hep. Arkadaş yok internet yok napiyim haa?? onun dediklerini yapmadığımda da ceza veriyor dışarıya çıkmak yok, telefonu da elimden alıyor. Ama hiç kendini gözleri görmüyor. İlk defa kaçtığımda 1-2 sene önceydi yine yasaklar yine yasaklar vardı. Sevmiyorum yasakları" **[K12, Kız Ergen, 15Yaş]**

Bahsi geçen katılımcı, annesinin evli bir insanla yaşadığı ilişkisini onun yanında açık açık yaşamasından rahatsız olduğunu ve davranışlarının farkında olmamasından yakınmaktadır.

Bazı ergenler ise yalnız kalmayı ve "kendi dünyalarına çekilmeyi", bazıları ise özgür olmayı istemekteler. Yalnız kalma ihtiyacı ve özgürlüğe can atma özellikle, ergenlik döneminde daha bariz şekilde görülmektedir. Çünkü, bu dönem kendi "benliğini" tanımaya başlama ve kendini hem çevresine, hem de kendine ispat etme

dönemi sayılmaktadır. Gideceği yeri bilmeyen ve bu anlamda tereddüt yaşayan katılımcı [K1, ErkekErgen, 13 yaş,] yalnızlığını denizle paylaşmaktadır:

> "Denizi seviyorum, deniz çok sakin. Sadece dur izle, başka kimse olmuyor. Gemiyi nereye geldi sürüp gitmek istiyorum..." **[K1, Erkek Ergen, 13 yaş,]**

Görüşmelere katılan ergenlerden biri ise kalabalığın olmadığı zamanları yakalamakta ve yalnız kalmaktan hoşlandığını ifade etmektedir. Herkesten uzakta gecenin bir yarısı evden çıkan K7, yalnız kalabileceği, kendiyle baş başa kalabileceği yer bulmuş ve orada zaman geçirmektedir:

> "Gece kimse olmuyor, karanlık hoşuma gidiyor, geziyorum. Bir yerim var, oraya gidiyorum, oturuyorum evlerin ışığı düşüyor, oraya gölgeme bakıyorum" **[K7, Erkek Ergen, 12 Yaş]**

Aşırı derecede kendini ispat etmeye ihtiyaç duyan bir katılımcı ise hırsla ve kendine eminlikle "herkes tanısın beni" diye haykırmaktadır. Ailesinin onu anlamadığını ve özgürlüğünün kısıtladığını düşünen 16 yaşındaki K9, şöyle düşünmektedir:

> "Ama o evde yaşamak istemiyorum neden anlamıyor kimse beni. Bana bişey olmaz hiç bişey olmaz nerede olursam olayım başımın çaresine bakarım kendimi korurum**..**Okulu bıraktım çoktan, okumak güzel ama benim çalışmaya ihtiyacım var. Para toplayıp bu ülkeyi terk edicem. Uzaklara kimsenin beni bulamayacağı bir yere. Aklımda bir iki ülke var ama ilk Moskova var. Kimse bana karışmayacak orda her istediğimi yapacağım.Böyle derken aklınıza kötü şey gelmesin yapan burda da yapar zaten özgür olmak istiyorum, kendim çalışıp kendim yaşamak istiyorum. Model olucam herkes beni tanıyacak.Beni herkes tanısın gücümü görecekler." [**K9, Kız Ergen, 16 yaş]**

Bazı ergenlerin ise, ebeveynin-annesinin ona koyduğu kural ve yasaklara kendisinin uymadığını, annesinin giyimlerinden utandığını ve onunla dışarı çıkmanın onu mahcup ettiği tespit edilmektedir:

> "Annemin giyimlerini sevmiyorum. Bana onu giyme, şu kısa şunu giyme diyor ama kendisi giyiniyor. Onunla her dışarı çıktığımızda kendimi kötü hiss ediyorum,herkes bakıyor anneme öyle baksınlar istemiyorum.Ne biliyim şey gibi. Kötü kadın gibi.hmm..fahişe gibi... [**K5, Kız Ergen, 15 yaş]**

Ailesi ve özellikle de, anne-babası hakkında bilgisi olmayan, hiçbir şekilde iletişim kurmayan katılımcı [K8, Erkek Ergen, 13 Yaş] dedesinin ona baktığını ve ailesinden haberdar olmadığını söylüyor. 13 yaşlı K8, zamanının çoğunu sokakta geçirmektedir.

Ailesinin onunla iletişime geçmediğini veya geçemediğini ise aşağıdaki alıntıdan çıkarılabilir:

> "Annemi ne zaman gördüm? Bilmiyorum, dedeme sorun onlar konuşuyolar. O bizimle kalmıyor ki..arkadaşında kalıyor. Babam hapiste galiba. Onu çoktandır görmüyorum. Haa bir de kardeşlerim var, onları seviyorum ama" **[K8, Erkek Ergen, 13 Yaş]**

Ergenlerin gözünde evden kaçma nedenlerinden biri de onların kendilerini anlayacak birinin olmadığını düşünmeleridir. "Beni anlayacak biri yok" dediğinde aslında ailede, özelde ise, anne-babasından, ebeveynlerinden anlayış bekleyen, fikir ve düşüncelerine saygı duyulmasını isteyen ergenler, aslında *beni şahıs olarak, birey olarak görün* mesajını vermektedir. Kendi istek ve arzularını, sevdiği ve sevmediği faaliyetleri, genel düşüncelerini ifade etmekle *beni olduğum gibi anlayın ve kabul edin* şeklinde *haykıran* ergenlerin ailelerinde yaşanan iletişim sorunu veya sağlıklı olmayan iletişim ve bundan dolayı ortaya çıkan çatışmalar onları evden kaçmaya iten nedenler arasındadır.

3.4. Sokakla Ev Arasında Yaşananlar

Evden kaçmadan sonra ergenlerin herhangi bir akrabalarının yanında değil, direkt sokağa yöneldikleri tespit edilmektedir. Sokağa yönelen ergenlerin sokakta karşılaştıkları şeyler ve\veya sokağa yönelmekle başlayan kuraldışı davranışlar, onların gelecek hayatlarını ciddi anlamda etkilemektedir. Görüşmeye katılan evden kaçan ergenlerin bazıları evde yaşanan duruma tepki olarak kaçmaktalar. Bazı ergenlerde ise, evden kaçma davranışı duruma göre değil, artık alışılmış bir şekilde kronik hale dönüşmüştür. *Sokakla Ev Arasında Yaşananlar* başlığı`nda ergenlerin kaçma sıklıklarına göre bir değerlendirme yapılmakla, onların sokakta yaşadıkları ve karşılaştıkları şeyler incelenmektedir.

3.4.1. Durumsal ve Alışılmış Bir Davranış Olarak Kaçma

Evden kaçan ergenlerle yapılan görüşmelerden sonra, kaçma davranışının derecesinin olduğu gözlemlendi. Daha doğrusu, burada kaçma sıklığı üzerine inceleme yapıldı. Görüşme yapılan ergenlerden sadece 2'si ilk defa, 7'si bir kaç defa

(3-5 defa arasında değişiklik göstermektedir), 5'i ise sık-sık (defalarca) evden kaçmıştır.

Oluşan her hangi bir problemden dolayı, ergenin evden uzaklaşmasını *Durumsal Kaçma* olarak adlandırmanın daha doğru olacağı kanısına varılmaktadır. Lakin, bazı ergenlerde, özellikle de, defalarca evden kaçan ergenlerde, ailede yaşanan ve onları evden dışarıya iten esas nedenin olup-olmamasının önem arz etmediğini, kaçma davranışının zamanla alışılmış duruma geldiği görülmektedir. Öğrenilmiş ve kronik hale gelen bu davranış ise *Alışılmış Kaçma* olarak adlandırılmaktadır.

Alışılmış kaçma davranışına örnek olarak, 13 yaşındaki bir katılımcını örnek göstermek yerinde olacaktır. Katılımcı [K8, Erkek, 13Yaş, Ergen] evden bıktığında sokağa, sokaktan bıktığında ise eve geldiğini ifade etmektedir. Sokaklara hakim olduğunu, her tarafı iyi tanıdığını, kimseden korkmadığını söyleyen ergen, sokakta kurduğu evin ona daha yakın geldiğini ise şöyle açıklamaktadır:

> "Hep sokakta oldum ben, biraz evde, biraz sokakta. Fark etmiyor ikisi de aynı. Ordan bıkıp eve geliyorum, evden de oraya. İstesem beni kimse bulamaz. Her tarafı biliyorum kimseden korkmuyorum**.** 28'de (28 May Bakü`nün merkezi yerlerinden biridir. İsmi ise Cumhuriyet günüyle ilgilidir) kartonlardan kendime ev kurdum. Orada çok güzel yatağım oldu (sokakta kurduğu evden duyduğu sevinç hissi yüzünde beliriyor) " **[K8, Erkek Ergen, 13Yaş]**

Bahsi geçen ergenin sokağı eve, evi ise sokağa dönüştürdüğü kanısına varılmaktadır. Sokakla ev arasındakı çizginin kaybolduğu, evle sokak aynılaştığı görülmektedir. Tek başına sokakta verdiği mücadele sayesinde kazandığı özgüven duygusuyla, kendisini korumaya çalışan ergen risk grubuna dahil olmaktadır.

3.4.2. Sokağa Atılan Adım ve Suç : *"Herşeyi Suçlular Gibi Planlamadık!"*

Evden kaçan ergenler nereye gidiyorlar? sorusuna alınan tek cevap *sokak*tır. Görüşmelerden belli oldu ki, ergenler evden kaçarken akrabalarına veya tanıdıklarının yanına değil, sokağa yönelmektedirler.

Peki, sokağa atılan adımla neler başlamaktadır? Ergenin sokakta geçirdiği zamanda (1 gece veya daha fazlası) yaşayacağı sorunların neler olacağını önceden kestirmek kolay değil.

Evden kaçan ergenlerle görüşmelerde onların sokakta yaşayabilecekleri riskli durumlardan habersiz oldukları, sokağın onlarda yaratabileceği olumsuzlukları, risk ortamlarını düşün(e)mediklerini, planla(ya)madıkları görülmektedir.

Sokak mı cazip gelmektedir? Yoksa ev mi sıkıcı? Durumsal kaçma davranışı görülen ergenlerde sokağa yönelme bir mecburiyyet veya çaresizlikten sonra gelen adım olarak gözükmektedir. Lakin, kronik kaçma davranışı görülen ergenlerde ise ev (aile) cazibesini kaybetmiş ve sokak daha çekici hale gelmiştir. Şehrin kenarında gecekondularda veya şehir köylerindeki müstakil evlerde yaşayan ve evden kaçma davranışı görülen ergenler, merkeze gelerek, sokakta kendilerine arkadaş bulmaktalar. Arkadaş grubu ise planlanmış, programlı şekilde değil, aniden, rastgele, kendiliğinden oluşan bir grup niteliği taşımaktadır. Bazı ergenler sokakta zamanla, bazıları ise sokakta kaldığı ilk geceden itibaren, zararlı alışkanlıklar edinmeye başlamaktalar. İlk zararlı alışkanlığa sigarayla başlayan ergenler, devamında alkol ve uyuşturucu madde kullanmaya başlayabilmektedirler. Zararlı alışkanlıklara başlama nedenleri ise ergenlere göre farklılık göstermektedir. Bazıları arkadaş (akran) etkisi, bazıları yaşadıkları problemden kurtuluş yolu olarak, bazıları kendilerini çaresiz hissetmelerinden, bazıları yaşadıkları olumsuzlukları unutma düşüncesinden dolayı, zararlı alışkanlıklara başladıklarını ifade etmekteler. 17 yaşındaki bir katılımcı zararlı alışkanlıklara başlamasını şu şekilde anlatmaktadır:

> "Sonra yavaş yavaş sigaraya başladım, içki içtim. Tromal. 1 ay her gün aldım.İlk atdığımda 2 tane, 2. gün 4 tane, sonra yavaş yavaş dozu kaldırdım günde 10 tane (uyuşturucu hap)" **[K4, Kız Ergen, 17 yaş]**

17 yaşındaki K4, sokakta edindiği zararlı alışkanlıkları, özellikle de, uyuşturucu madde hakkında pişmanlık ve şaşkınlıkla anlatmaktadır. Kullandığı hapların hâlâ etkisinde ve şokunda olan K4, büyük hayal kırıklığı yaşamaktadır.Bir diğer katılımcı ise yalnızlığını unutmak için uyuşturucu haplara başladığını söylemektedir:

> "Kendim istedim küçük beyaz şu kadarcık birşey (eliyle ölçüsünü gösteriyor), ihtiyacım vardı kendimi o kadar çok yalnız hissediyorum ki.." [K5, Kız Ergen, 15Yaş]

Söz konusu katılımcı, etrafında hap kullanan akranlarının etkisiyle, bir anlamda da, onlara özenerek, hap kullanmayı denemiştir. Aslında, haplar, uyuşturucu madde değil, uyarıcı maddelerden sayılmaktadır. Uyarıcı maddeler, özellikle, hap kullanan ergenler ve gençler hiçbir şeyden zevk alamaz ve hapsız eğlenemez hale gelmektedirler. Belli bir süre sonra ise bu ağır depresyona yol açabilmektedir. Ergen veya genç hap kullanmasına rağmen eğlenemez hale gelmektedir. Hap kullanan ergenlerde de, depresyon belirtileri ve melankolik durgunluk görülmektedir.

Bazı ergen kızlar ise emo tarzına bürünmekteler. Katılımcılarda biri sokakta tanıştığı bir grup akranıyla birlikte zaman geçirmelerinden memnun olduğunu anlatmaktadır. Ergenlik döneminde, ergenlerin kendilerini herhangi bir gruba ait hissetme ihtiyacı, aşağıda yer alan alıntıda görülmektedir:

> "Birlikte sohbet ediyoruz geziyoruz herkes ailesinden yaşadıklarından konuşuyor. Paramız olduğunda birlikte bişeyler alıp yiyiyoruz**.** Onların da benim gibi ailelerinde problemleri var. Bazılarının babası yok, bazıları boşanmış. Yaşadıklarımız yakın aslında. Siyah t-shirtleri, taytları severiz hepimiz"[K12, Kız Ergen,15 Yaş]

Bir grubun parçası olmaya ihtiyaç duyan ve birlikte bir şeyler yapmanın değerli ve önemli olduğunu düşünen bahsi geçen katılımcı, aynı sorundan muzdarip ergenlerin, toplanarak problemlerini paylaştıkları görülmektedir. Bir çok ergenin yaşamak istediği bu paylaşım, onların iletişim sorunu yaşadığını bir daha göstermektedir.

Araştırmada, evden kaçan kızların sokakta geçirdikleri zaman diliminde zararlı alışkanlıklara (sigara, alkol ve uyuşturucu maddelere, özellikle ekstazilere vs.) başladığı gözlemlenmektedir. Peki, evden kaçan erkeklerde durum nasıldır? Yani, evden kaçan erkekler sokağa adım atdıklarında, nelerle karşılaşmaktalar? Kızlarla karşılaştırıldığında, erkekler sokağa daha hakim görünmektedirler. Kızların evden kaçmaları kabuledilmez bir davranış olarak gözükmesine rağmen, erkeklerin evden kaçmaları olağan bir durum olarak karşılanmaktadır.Bundan dolayı, erkeklerin evden kaçmaları ve sokağa adım atmaları ile hangi zorlukları yaşadıkları gibi sorulardan çok, onları sokağa alıştıran durumları araştırmanın daha objektif olacağı düşünülmektedir. Evden uzakta ne kadar çok zaman geçirirlerse, sokağı bir o kadar çok benimseyen erkeklerin yalnış gruplara dahilolma risklerinin de yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Kızlarda olduğu gibi, erkeklerde de bir gruba dahilolma, bir

yerlere aitolma duygusu kendini bu dönemde abartılı şekilde göstermektedir. Erkeklerin de, evden uzakta geçirdikleri zaman diliminde sokakta veya bir arkadaş grubunda suça karışma, daha doğrusu, suça itilme\suç işleme riski yüksektir. Yapılan görüşmelerde, 7 erkek ergenden 4'ünün suç işlediği, hırsızlık yaptığı tespit edilmiştir. Aynı mahallede yaşayan 5 ergen toplanıp, hırsızlık yapmaya karar vermektedirler. Fakat, polis onları yakalamaktadır. Bu ergenlerden ikisine ulaşılabildi. 16 liralık araba motoru çalan ergenler, olayı gerçek suçlular gibi planlamadıklarını ifade etmekteler:

> "Aslında, biz herşeyi asıl suçlular gibi kaç ay önceden planlamadık. 1-2 çocuk biliyordu anlattılar biz de yarını gün akşam toplandık kurduk nasıl yapacağımızı. Para için derken yani kendi paramızla çay içtik hiç planlamadık ne yapacağımızı paranı ama sattık birlikte çay içtik hatıra kaldı patates hırsızları" (gülüyor) [**K13, Erkek Ergen, 15 yaş]**

Grup halinde suç işleyen bir diğer katılımcı ise, olayı şu şekilde anlatmaktadır:

> "13 yaşlı çocuğun aklına uyduk gittik, oraya hem de aramızda en küçüğümüz o (gülüyor). Bir de haberlerde grup lideri olarak onun adını verdiler rezil olduk. Çayhanede buluştuk. 13 yaşlı geldi planı anlattı bir yaşlı amca var arabası çalışmıyor, gidelim onun arabasının motorunu alalım, satarız paraları da bölüşürüz dedi. Bazıları razı oldu, ben yapmam dedim israr ettim sonra tamam sen alma kapıda beklersin bizi. Biri gelirse hemen haber edersin dedi. Sonunda evet dedim. O gece beşimiz de toplandık gittik ben kapıda kaldım, gece saat bir-ikiydi. Neyse bunlar girdi bahçeye araba arka taraftaydı meğer adam uyumamış bunlar içeri girip biraz ses çıkarmışlar ev sahibi de duymuş ben onun geldiğini söyledim çocuklar hemen geldiler, tabana kuvvet kaçtık yolu biraz koştuk baktık birisi Cavid kalmış orda döndük gizlice baktık ev sahibi Cavid'in kulaklarından tutmuş hemen polisi arayacağım diyor küfür ediyordu koştuk adamın üzerine Cavid'i kurtardık sabaha yakın motoru sattık" **[K14, Erkek Ergen, 14 yaş]**

Ergenler çaldıkları motorun parasıyla çay içtiklerini, fakat, yakalandıklarında patates çaldıkları suçuyla karşılaştıklarını söylemekteler. Ergenlerin ilk yaşadıkları suçların planlamadan, aniden, bir macera arayışının sonucu olarak ortaya çıkan bir davranış olduğu görülmektedir.

Suça karışan bir diğer katılımcı yaşadığı olayı ve polis merkezinde karşılaştığı tutum ve tavırları hatırladıkça kendini kötü hissettiğini anlatmaktadır:

> "Bir arkadaşla birinin evine girmiştik. Daha doğrusu, ben çalmamıştım, kapıda bekliyordum onu biri gelirse haber edeyim diye. Tabii bu da hırsızlık gibi bir şey, polis bizi yakaladı

> nezarethaneye attı orada konuşturmak için herşeyi yaptılar. Tabii dövdüler ama demir kelpeten var ya hani onunla kulağımızı sıktılar yüzümü sıktılar. o acıları hatırladığımda çok kötü oluyorum" **[K6, Erkek Ergen, 16 yaş]**

Polis merkezinde memurların tavrından yakınan, işlemedikleri suçlarla yargılandıklarını, orada hem fiziksel, hem de, psikolojik şiddete maruz kaldıklarını ifade eden ergenler, bu konu hakkında konuşmakta bile zorluk yaşamaktaydılar. Yeniden aynı olayları hatırladıkça, yaşadıkları olumsuzlukların acısı, yüzlerinde belirmekteydi. Suç işlemiş ergenlerin polis idarelerinde yaşadıkları olaylar da aslında, araştırılması gereken konulardan biridir. Çünkü, bu durum ergenlerin suça yeniden sürüklenmelerinde etki yaratabilecek faktörler arasındadır.

3.5. Eve Dönüş: Değişen ve Değişmeyen Şeyler: "*Ne ileri, Ne Geri Gidiyorum!"*

Evden kaçma davranışı kendi içinde, sadece bir davranış olarak değerlendirilirse, riskli sayılmamaktadır. Fakat, evden kaçma ve bununla ortaya çıkabilen olumsuzluklar, risk ortamları ve ergenin evden uzakta yaşayabilecekleri düşünüldüğünde bu davranışların negatif durumlara elverişli zemin yaratacağı görülmektedir. Evden kaçmadan sonra, ergenlerin hayatlarında ne gibi bir değişikliklerin olduğu bu araştırmada incelenmiştir. Soruya birbirinden farklı yanıtlar alınmıştır. Fakat, bu yanıtlara geçmeden önce, onu da hatırlatmak gerekir ki, ergenler sokakta geçirdikleri zamana ve sokağı benimsemelerine, sokakta karşılaştıkları risk ortamlarına göre birbirinden farklılık göstermektedirler.

Katılımcılardan birinin düşüncelerine göre, ailede babanın doğru davranmaması ve çocuklarını boş bırakması onları evden kaçıran nedenlerdir. Bundan dolayı da, çocuğun hep kontrol edilmeli olduğunu savunmaktadır. 17 yaşındaki katılımcı kaçtıktan sonra, yaşadıkları duyguları şöyle ifade etmektedir:

> "Uçurumun kenarında donmuş ama bir noktada duruyorum, ne ileri ne geri gidiyorum. Eskiden neşeliydim, gülüyordum, eğleniyordum. Ama şimdi çok sakinim, yaşadığımı hissetmiyorum. Eskiden çocuktum, günlerim güzel geçiyordu. Şimdi büyüdüm ama yalnız hissediyorum kendimi..."**[K4, Kız Ergen, 17 yaş]**

15 yaşındaki K5 ise, eve döndükten sonra zararlı alışkanlıkları bırakacağını, sokakta yaşadıkları olayları unutmak istediğini dile getirmektedir:

> "Şuan kafamı toparlamak istiyorum. İlacı bir daha içmeyeceğim, sigarayı bırakacağım, zaten günde 1-2 tane içiyordum. Annemi üzmeyeceğim. Şuan aklımda olan sadece bu var. Kaç aydır yaşadıklarımı kafamdan silmek istiyorum" **[K5, Kız Ergen, 15 Yaş]**

Bir diğer katılımcı ise, eskiden ailesine-annesine karşı saygısızlık yaptığını, fakat şimdi değiştiğini, çevresini de değiştirdiğini ifade etmektedir:

> "Akşamları geceye kadar dışarı çıkardım, günlerle eve gelmezdim, anneme sormadan, izn almadan arkadaşlarla sohbet ederdik, çay içerdik, tavla falan böyle boş işler ama şimdi çevreden uzaklaştım. Eve zamanında geliyorum anneme iyi davranıyorum eskisinden, en önemlisi sigarayı azaltıyorum şuan" **[K6, Erkek Ergen, 16 yaş]**

Ergenlerin duygu ve düşüncelerinin yer aldığı bu alıntılardan onların evden kaçma ve kaçma ile başlayan zararlı alışkanlıklar, işlenen suçlar vs. gibi davranışlardan pişman oldukları, yaptıkları hataların farkında oldukları görülmektedir. Bazı ergenler ise, kaçma ve eve yeniden dönmekle hayatlarında hiç birşeyin değişmediğini düşünmektedirler:

> "Değişen birşey yok. Hep sokakta oldum ben, biraz evde, biraz sokakta. Fark etmiyor ikisi de aynı. Ordan bıkıp eve geliyorum, evden de oraya" **[K8, Erkek Ergen, 13 Yaş]**

15 yaşındaki K12, kaçtıktan sonra, hayatında birşeyin değişmediğini, aksine, olumlu anlamda onu anlayan arkadaşlar edindiğini ifade etmektedir:

> "Birşey değiştirmedi. Sadece beni anlayan arkadaşlar buldum başka herşey aynı gibi" **[K12, Kız Ergen, 15 Yaş]**

Suça karışmış ergenlerin hayatlarında nelerin değiştiği de incelenmektedir. Katılımcı K4,evden kaçma ve suç işledikten sonra ailesinin\annesinin diğer suç işlediği ergenlerle görüşmesine izn vermediğini, sadece bu şekilde bir değişiklik olduğunu dile getirmektedir:

> "Aynı yerde kalıyoruz mahalleler yakın her gün görüyoruz ama şimdi annelerimiz izin vermiyor buraya bile birlikte gelmemizi istemiyorlar" **[K14, Erkek Ergen, 14 Yaş]**

Evden kaçan ergenlerin evden kaçtıktan sonra veya aileye\eve döndüklerinde yaşadıkları değişiklerin olup-olmadığı konusunda, davranışlar veya yaklaşım tarzlarında herhangi bir değişimin yaşanıp-yaşanmadığı üzerine sorulan sorulara farklı cevaplar alınmaktadır. Bazıları hayatlarının değişmediğini, bazıları yaptıkları

davranışlardan dolayı pişmanlık yaşadıklarını, bazıları ise hayatının (zamanının) donduğunu, bazıları da yalnış çevreden uzaklaştığını ifade etmektedir.

Bahsedilen ergenler evden kaçma ve sokakta zaman geçirme, eğitim hayatından uzaklaşma\kopma, yalnış gruplara dahil olma, zararlı alışkanlıklar edinme, suça sürüklenme vs. gibi olumsuzluklarla karşı karşıya gelmekteler. Ergenlerin, hayatlarında olumlu anlamda değişikliklerin olması için, onları bu davranışlara iten nedenlerin araştırılması ve bu nedenlerde olumlu değişimlerin yapılması gerekmektedir.

3.6. Evden Kaçan Ergenlerin Aileleri

Evden kaçan ergenlerin gözünde kaçma davranışına ve onun nedenlerine değinilmiştir. Bu başlıkta ise, evden kaçan ergenlerin aileleri, ağırlıklı olarak da, anneleri ile yapılan görüşmelerden ortaya çıkan yaklaşımlara yer verilmekte ve ailelerin gözünde ergenlerin evden kaçma nedenleri üzerinde durulmaktadır. Lakin, nedenlere geçilmeden önce, evden kaçan ergenlerin yaşadıkları aile profiline, aile ortamına değinilmektedir. Bu anlamda ebeveynlerin yaklaşım tarzının incelenmesi, problemin bütüncül olarak ele alınmasında etkili olmaktadır.

3.6.1.1. Evden Kaçan Ergenlerin Ailelerini Betimleyen Özellikler

5 ebeveyn\anne ve 1 dedeyle görüşme yapılmıştır. Bu ailelerin çocukları evden kaçma durumunu yaşamış ve\ya yaşamaktalar. Ailelerin çoğunun, düzenli olarak çalışmadığı, sabit işlerinin olmadığı görülmektedir. Yalnız 1 ebeveyn düzenli olarak çalışmakta, 3 ebeveyn ise genellikle, çalışmamaktadır. Çalışan aileler ise, herhangi bir kafede çalışmakta veya şahsi evlerde temizlikle yapmaktadırlar. Diğer bir deyişle hizmet sektöründe çalışmaktadırlar. Ailelerin eğitim durumuna bakıldığında, çoğunun orta okul mezunu olduğu tespit edilmektedir. Belki, Türkiye veya başka ülkelerle karşılaştırıldığında, eğitim durumu düşük seviyede kabullenilmeyebilir. Fakat, Azerbaycan'da eğitimle ilgili bölümde de, belirtildiği gibi, orta okul okuma zorunludur. Bundan dolayı da, eğitim durumunun orta okul mezunu olması eğitim seviyesinin yüksek olmaması, hatta düşük olarak

değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Ebeveynlerden bazıları, kendi aileleri tarafından okumalarına müsaide edilmediğini ve bunda da yaşadıkları çevrenin etkisi olduğunu düşünmektedirler.

Ailelerin konumu, yerleştiği yer ve ailenin geçindirilmesi meselesine gelince, evden kaçan ergenlerin büyüdükleri ortamın, ağırlıklı olarak, Bakü'nün kenar kasaba ve köyler olduğu tespit edilmektedir. Maddi durumu düşük olan aileleler, Bakü koşullarında\standartlarında merkezde bir yerde yaşayamadıkları için, kenar kasabaları ve mahalleleri tercih etmektedirler. Buradaki evler de gecekondu tarzındadır. Derinlemesine görüşme yapılan 6 aileden 5'nin resmi nikahta olmadığını, yalnız bir annenin resmi olarak nikahlı olduğu tespit edilmektedir. Bundan ilave, bu ailelerden 4'nün erken yaşta aile kurduğu (16-19 yaş arasında) da belirlenmektedir. Erken yaşta evlilik yapan katılımcı anneler bu kararlarıyla ilgili düşüncelerini şu şekilde aktarmaktalar:

> "Ben 19 yaşımda evlendim daha evlilik nedir bilmiyordum onu sevdim ama" **[K1, Anne, 41 yaş]**
>
> "Kendim çocuktum ama kendi çocuğum oldu 1 sene sonra" **[K2, Anne, 32 yaş]**

Görüldüğü gibi anneler erken yaşta evliliğin, daha doğrusu, tam yetişmeyen bir insanın evlilik yapmasını, bu anlamda sorumluluk almanın zorluğunu yaşamış durumdalar. Aslına bakılırsa, onların ifadelerinden bir kaç husus daha görülmektedir. Gerek fiziksel, gerekse de, psikolojik olarak tam yetişmeyen gençlerin, hatta ergenlerin, evlendirilmesini (yetişkinlik dönemine geçmeden çocuk sahibi olması o çocuğun yetiştirilmesinde sorunların olması anlamına gelebilir) ve bu erken evlilikle annenin veya kişinin eğitimden uzaklaştırılarak, büyük bir sorumluluğun üstlenmesi meselesi üzerinde durulmalıdır. Halbuki, erken nikahla evliliğe adım atan gencin muhtemelen aile sorumluluğu ve çocuk yetiştirmesi ile ilgili zihninde yerleşmiş, netleşmiş bir yaklaşım tarzı veya bir model olmamaktadır.

Görüşülen 6 ailenin, 5'inde boşanma, daha doğrusu, ayrılma gerçekleşmiştir. Boşanma, diyebilmek için resmi-nikahlı olmaları gerekmektedir. Fakat, aileler gayri-resmi nikahlı oldukları için, ayrılma ifadesini kullanmanın yerinde olacağı düşünülmüştür. Ayrılma nedenlerine bakıldığında, ailelerde yaşanan çatışma ve şiddet durumu bunun ilk nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrılmada

ikinci esas neden ise, eşlerin zararlı alışkanlıklarının olması (özellikle, alkol bağımlısı olmaları) faktörü rol oynamaktadır. Bir diğer neden ise, eşlerin maddi ve manevi olarak, aileye bakmamaları ve ilgilenmemeleri faktörü, ayrılığın başlıca nedenlerinden sayılmaktadır.

Katılımcı anne K1, eşinden ayrılma nedenlerini açıklarken, eşinin ona fiziksel ve sosyal şiddet uygulaması, onu toplumdan tecrid etmeye çalışması vs. ailede yaşanan çatışmalar ve eşinin aileye bakmamasından dolayı ayrıldığını vurgulamaktadır:

> "Çok kavga ediyorduk o içip geliyordu ne ailesine ne çocuğuna bakmıyordu ayrıldık. Evlendikden sonra başka adam oldu sanki içip gelip dövüyordu konu komşu herkese rezil ederdi beni dışarı çıkamazdım ne kendisi çalışırdı, ne beni çalıştırırdı" **[K1, Anne, 41 yaş]**

Katılımcılardan biri ise, eşiyle ayrılma nedenlerinin aileiçi çatışmalar ve eşinin alkol kullanmasına bağlı olduğunu ifade etmektedir:

> "S (çocuğu) doğduktan sonra eşimle kavgalar başladı. Daha önce de vardı boş boş şeylere göre kıskançlığı vs. dayanamıyordum eve geç geliyor son zamanlarda içkili geliyordu. 1 gün, 5 gün eve gelmedi sonra temelli gelmedi arada görüşmek istiyordu haber gönderiyordu ama ben silmiştim onu artık" **[K2, Anne, 32 yaş]**

Katılımcı K3, dışarıda tanıştığı bir adamla evlendiğini ve onun da alkol aldığını, şiddet uyguladığını söylemektedir:

> "Evi terk ettim, dışarda bir adamla tanıştık. Çok zaman geçirmedik ama işte. Evlendim kötü yola düşmektense, doğru düzgün bir adamla evlenmem daha iyi dedim. Evlendik F doğdu. O aralar kavgalarımız oluyordu, içki içiyordu, dövüyordu beni. Yavaş yavaş eve gelmemeye başladı. Bir gün de yine çok kötü kavga ettik, o gün çıktı gitti gece de gelip kucağımda F (kızı) ile beni kovdu. Küfür ede ede. Uzatmıyım çok. F tek umudum olmuştu. Günlerle anne-kız kendi evimizin önünde yattık. Düşünün bir apartmanın içinde 2-3 aylık bir bebekle ben nasıl kaldım? Bir Allah biliyor yaşadıklarımı. Tabii annem babam bizi almadı eve nerden geldiysen oraya git dedi, babam daha çok sertti..." **[K3, Anne, 31 yaş]**

Bu alıntıda annenin hayatı ile kızının hayatı ve yaşadıkları arasında ortak noktaların ve benzerliklerinbulunduğu görülmektedir. Görüşmelerde belli oldu ki, anne de 16 yaşında evden kaçmıştı. Bu anne ve kızıyla yapılan görüşmelerde annenin yaşadıklarının ergenlik döneminde olan kızını etkilediğini veya kızını aynı hayata sürüklediği de çıkarılabilir. Bu aile yaşantısı ise zincirvari oluşuma da bir örnektir.

Katılımcı dede evden kaçan torununun annesinden ve onun ailesinden bahsederken, ailedeki çatışmalara değindi. Torununun babasının hapiste olduğunu ve sonra da orada vefat ettiğini, kızının da uyuşturucu bağımlısı olduğunu vurguladı:

> "İlahe (M`nin annesi) M`nin babasıyla evlendi ama kavga ediyolardı hep..ayrıldılar daha sonra Muradın babası hapse girdi bilmiyorum birini vurmuş galiba. Bu yakınlarda da öldüğünü duyduk M (torunu) bilmiyor ama. Sonra kızım 2ci defa evlendi. Kızım da hasta sinirli, kendine iğne yapıyor bize geldiğinde" **[K6, Dede, 76 yaş]**

Bu ailenin hikayesinde 13 yaşındaki torunun, yaşlı dedesinin gözetiminde kaldığı gözükmektedir. Annenin ortalıkta olmayışı ve babanın vefat etmesinden dolayı, aileden sadece ergenle ilgilenen dedeyle görüşme yapılmıştır. Dede görüşmelerde annenin ayda, yılda bir eve uğradığını, nerede yaşadığından habersiz olduğunu ve uyuşturucu bağımlısı olduğunu vurgulamaktadır. Dedenin torunu ile de görüşme yapılmıştır. 13 yaşındaki torun erken ergenlik dönemindedir. Torunun, bilgisayar oyunları bağımlısı olduğu tespit edilmektedir.

Tablo 16. Evden Kaçan Ergenlerin Ailelerinin Demografik Göstergeleri:

Yaş	**Cinsiyet**	**Eğitim Düzeyi**	**Çalışma Durumu\İşi**	**Maddi Durum ve Geliri**	**Resmi Nikah Olup Olmaması**	**Öz Veya Üvey Ebeveyn**	**Zararlı Alışkanlıkları**
41 (19 yaşında evllilik)	Kadın	Orta okul, 9. sınıf	Çalışıyor\ ekmek fabrikasında	200 manat (415tl)\ kendisi tarafından	İlk eşinden resmi, ikinci eşi gayri-resmi	Öz	Yok
32 (16 yaşında evlilik)	Kadın	Orta Okul, 9. sınıf	Sabitişiyok\aradatemizliğegidiyor	150-200 manat (310-415tl)\ annenin annesi tarafından	Gayri resmi	Öz	Alkol
31 (16 yaşında evlilik)	Kadın	Orta okul, 6. Sınıf	Sabitişiyok\ kafedeçalışıyorarada	100 manat (207 tl) \kendisi tarafından	Gayri resmi	Öz	Sigara, alkol

34 (21 yaşında evlilik)	Kadın	Orta okul, 9. sınıf	Çalışmıyor	Annenin ailesi tarafından	Gayri resmi	Öz	Yok
56 (24 yaşında evlilik)	Kadın	Meslek okulu\Mimar	Çalışmıyor	Emekli maaşı var ve eşi çalışıyor	Resmi	Evlatlık	Yok
76 yaş	Erkek	Orta okul terk	Çalışmıyor	Emekli maaşı var	Dedenin kızı-gayri-resmi	Öz	Yok

Çalışmada, 6 ebeveynle görüşme yapılmıştır. Ailelerin (annelerin) kendi yetiştikleri ve çocuklarını yetiştirdikleri ortamın incelenmesi, ergenlerin içinde oldukları aile atmosferinin ortaya çıkarılması açısından önem arz etmektedir. Her ebeveynin kendi içinde\kendi ailesinde yaşadığı çatışma ve şiddet ortamının varlığı dikkat edilmesi gereken noktalardan biridir. Bununla beraber, ailelerin kendi yetiştiği aile ortamının sağlıklı olmayışı veya sorunlu oluşu, kurdukları aileye, yetiştirdikleri çocuklarına yansıdığı görülmüştür. Böylelikle de, burada zincirleme bir oluşumdan söz edilmektedir. Ayrıca, ergenlik dönemi yaşayan çocuklarının yaşadıkları durumu veya psikolojik durumu hakkında bilgi sahibi olmayışları, farkındalıklarının yeterli düzeyde olmayışı gözlemlenmektedir. Bu yaklaşım tarzı, tutum ve davranışlar ise, aile ortamının sağlıklı olmamasından ileri gelmektedir.

3.6.1.2. Ailelerin Gözünde Ergenler: *"Dik Kafalı"*

Ailelerin gözünde ergenler nasıl görülmektedir? Ailelerin ergenlerle ilgili düşünce ve duyguları nelerdir? Bununla ilgili sorulan sorulara farklı, bir o kadar da olumsuz yanıtlar alınmıştır. Öncelikle, katılımcı ebeveynlerin ergenlerle ilgili düşüncelerine değinilmektedir.

Katılımcı K2, kızının onu ciddiye almadığından, herşeyden sıkıldığından bahsederken, aslında onda gözüken şeylerin kendisinde de var olduğunu ifade etmiş, bir benzetme yapmıştır:

"Beni saymıyor. Herşeyden sıkılıyor, mız mız birisi benim gibi" **[K2, Anne, 32 yaş]**

Katılımcılardan biri ise kızının yalnız yaşamak istediğini ve bundan dolayı da, evden\aileden uzaklaşmak istediğini ifade etmektedir:

> "Dik kafalı kendi dediği olsun ister. Ona kimse karışmasın, istediği yere gitsin istediği şeyi yapsın. Onun derdi yalnız yaşamak" [**K1, Anne, 41 yaş]**

Bir diğer katılımcı [K3, Anne, 31 yaş] anne ise, eskiden kızıyla ilişkilerinin arkadaş gibi olduğunu, evden kaçtıktan sonra ise değiştiğini düşünmektedir:

Görüldüğü gibi, aileler ergenlik dönemi ve bu dönemin kendine has özellikleriyle ilgili bilgi eksikliği yaşamaktadırlar. Bu bilgi eksikliği ise, onların gözünde ergenlerin "dik kafalı" veya "onun derdi yalnız yaşamak" gibi ifadelerle tanımlanmasına neden olmaktadır. Çocuğunun hangi dönemde olduğundan ve bu dönemde yaşanan fiziksel ve psikolojik değişikliklerin farkında olmayan ebeveynler, ergenleri anlamakta zorluk yaşamakta ve bu anlaşılmama durumu ise ergen-ebeveyn arasında ciddi iletişim sorununun oluşmasına yol açmaktadır.

3.6.2. Ailelerin Gözünde Ergenlerin Evden Kaçma Nedenleri

Evden kaçan ergenlerin aileleri ile, ağırlıklı olarak, onların anneleriyle yapılan görüşmelerden belli oldu ki, aileler ergenlerin kaçmalarına anlam vermekte zorluk yaşamaktalar. Ailelerin gözünde ergenlerin kaçma nedenleri, alınan yanıtlardan yola çıkılarak 2 çekirdek kategori (neden) olarak ortaya çıkmaktadır:

- Ailede Yaşanan Çatışmalar\ *"Kavgalar Çocuğu Bıktırdı Herhalde.."*
- Çevre-Akran Etkisi\ *"Arkadaşının Tesiriyle Oluyor"*

Şekil 5. Ailelerin Gözünde Ergenlerin Evden Kaçma Nedenleri

3.6.2.1. Ailede Yaşanan Çatışmalar: *"Kavgalar Çocuğu Bıktırdı Herhalde..."*

Ailelerde yaşanan çatışma\kavgalar ve şiddet ebeveynlerin gözünde ergenleri evden kaçıran nedenler arasında yer almaktadır. Fakat, her ailede yaşanan çatışma nedenleri farklıdır. Bazı ailelerde annenin ikinci evlilik yapması ve ergenin bunu kabullenmemesi ailede çatışma durumu yaratabilir. Bunun bir örneğini, katılımcı K1'in yaşadıklarında görülebilir:

> "İkinci eşimle evlendim, artık çok yoruldum, kimse elimden tutmuyor, yalnız başıma koşturuyorum yetişemiyorum. Dedim evde erkek olsun, kızım da büyüdü bize göz kulak olur" **[K1, Anne, 41 yaş]**

Azerbaycan'da ikinci evlilikler, özellikle de, bir kadının ikinci evliliği pek yaygın değildir. Daha doğrusu, toplum tarafından hala normal bir davranış olarak kabul görmemektedir. Zor bir ergenlik dönemi yaşayan ergen katılımcılardan biri, hem toplumda yaygın olmamasından, hem de ailede kendini dışlanmış gibi hissetmesinden ve düzeninin bozulmasından dolayı, annesinin ikinci evliliğine şiddetli bir şekilde karşı çıkmaktadır:

> "Eşim sonuçta erkek, kızıma onu giyme şunu giyme geç gelme az telefonla konuş falan diyordu kızım da onu saymıyordu böyle küçük şeyler yüzünden kavga ediyorlardı" [**K1, Anne, 41 yaş]**

Üvey babasını kabullenmeyen ve onu sadece, annesinin eşi olarak gören ergenle, bu evlilikten sonra annenin yeni eşi arasında kavgalar yaşanmaya başlamaktadır:

> "Evlendik ama ama galiba yalnış yaptım. Kızım evden gitti. İkinci defa evliliyimi kabul etmedi. Kızımın sokaklara düşmesine neden oldum" [**K1, Anne, 41 yaş]**

İkinci evliliğinden dolayı, kızının evden kaçdığını düşünen anne, suçluluk psikolojisi yaşamaktadır. Ayrıca, kızının üvey babasını sevmemesinin aslında, haklı nedenleri olduğunu ifade eden anne hem bunları göz önünde bulundurarak hem de kızını geri getirmek için, ikinci evliliğini de bitirmek yoluna girmektedir:

> "Kızım beni uyardı anne bu adam seni üzer dedi dinlemedim. Doğru söylüyormuş eve bakmıyor çalışmıyor. Ben çalışıyordum eskiden de. Şimdi yüküm daha arttı, artık dayanamıyorum kışta karda ne eziyyet çekerdim ama o da bütün gün yiyip içip yatardı.Hem de kızım da istemiyor o yüzden boşanmak istiyorum hem kızım da eve dönmüş olur" [**K1, Anne, 41 yaş]**

Katılımcı anne K2 ise, kızının evden kaçma nedenini sevdiği insanı kabullenmemesinde görmektedir. Şöyle ki, anne evli bir insanla birliktelik yaşamakta ve tüm ilişki ergen kızının tanıklığında olmaktadır:

> "Y (annenin sevdiği insan) bize sık sık geliyordu onunla problemlerimiz vardı. Karısı beni arıyor, ağzından çıkanı diyordu. Ben de ona diyordum, normal bir insan değilim ki ben" [**K2, Anne, 32 yaş]**

Annenin yaşam tarzının sorunlu oluşu, ergen kızını etkilemesi, anne ve sevgilisi arasında yaşanan çatışmalı ortam ergeni evden uzaklaştıran nedenlerden sayılmaktadır:

> "Ona git diyordum o karın, o da sen. Çıkın, defolun diyordum, ama gitmiyor kapımda üstüne petrol döküp yakmaya kalkıştı, komşular toplandı rezil etti beni. Daha önce de ayrılmak istediğimde kollarını kesmişti. Aslında onu seviyorum ama karısının bu aramalarına dayanamıyorum. Tek kavgamız bu yüzden. Eşini sevse giderdi dimi? Ama o beni seviyor beni seçiyor. Eşi bir defa aradığında yine aynı şeyleri deyip, yüzümüze kapadı telefonu. Y (annenin sevgilisi) bize geldiğinde de ben de ona karısını arayıp onu değil, beni sevdiğini itiraf etmesini istedim o da yaptı" [**K2, Anne, 32 yaş]**

Katılımcı annelerden birisi ise, kızının evden kaçmasını anneannesinin yanına yerleştikten sonra başladığını vurgulamaktadır. Şöyle ki, annenin kendisi de 15 yaşında evden kaçmış, daha doğrusu evden atılmış ve yıllarca ailesinden uzakta yaşamıştır. Evlenen anne, ergenlik döneminde olan kızıyla ailesinin yanına dönüyor ve onlarla yaşıyor. Annenin söylediklerine göre, gidecek yerinin olmamasından

dolayı, ailesinin yanına geliyor. Ailede, annenin babası, annesi, kardeşleri anneyi sevmese bile, ona kızıyla yaşaması için küçük bir balkonu ev haline getirip orada yaşamalarına izn vermişler. Buraya göçtükten sonra ise kızında evden kaçmalar başlamıştır:

> "Evde olduğumda kaçmıyor, yani bütün günümü onunla geçiriyorum.İmkanım dahilinde istediklerini alıyorum sohbet ediyoruz. Ama işe gidiyorum bir bakıyorum evden biri annem yada kardeşim arıyor 'kız yine kaçtı', 'bundan bişey çıkmaz' diyolar.[**K3, Anne, 31 yaş]**

Bahsi geçen katılımcı anneye göre, yaşadığı ortamda sevilmediğini hisseden ergen annesinin işe gitmesinden sonra evden kaçmaktadır:

> "Kızım oraya geçtikten sonra daha çok kaçmaya başladı**.** Zaten evdekiler de sevmiyor kızımı. Babam hiç konuşmuyor zaten..annem de azıcık yumuşadı bizi eve aldı"[**K3, Anne, 31 yaş]**

Bir diğer katılımcı ise ergen oğlunun evden kaçmasının ailede yaşanan çatışma ve kavgalardan kaynaklandığını düşünmektedir:

> "Eskiden hiç yoktu bu kaçmalar falan. Ama babasıyla aramızdaki bu kavgalar falan konuşmalar çocuğu bıktırdı herhalde bilmiyorum" **[K4, Anne, 34 yaş]**

Aile içinde yaşanan kavgaların nedeni ise, babanın anneye ihanet etmesi ve bu ihanetini normal olarak yaşamasıdır. Annenin söylediklerine göre, ergen babasının başka bir kadının evine girdiğine şahit olmuştur:

> "Allahın belası, tam gözümün önünde, çocuğunun gözü önünde babasının başka birinin evine girdiğini gördü bir defa. Babasını aradı bir gün. Telefonu kadın açmış ve çocuğa o kadar küfür etmiş ki. Çocuğuna bunu yaşatan bir insandan ne bekleye bilirsiniz ki? (sinirli halde anlatıyor)" **[K4, Anne, 34 yaş]**

Anne ile baba arasında yaşanan bu çatışmalı durum ergeni etkilemekte ve onun evden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Anneannesiyle kalabalık ve daima babasının davranışlarından bahsedilen bir ortamda yaşayan ergen, annenin düşüncelerine göre evde bulanmaktadır.

Bütün bunlardan evden kaçan ergenlerin ailelerinin, ağırlıklı olarak annelerinin düşüncelerine göre, ergenlik dönemini yaşayan çocuklarının evden kaçmasında ailede yaşanan kavga ve çatışmalar önemli rol oynamaktadır. Lakin, bu çatışmaların nedenlerinin ailelere göre farklılık gösterdiğini, bazı ailelerde ikinci evliliklerin, bazı ailelerde annenin hayatında olan birinin olması ve ergenin onu paylaşamaması,

kabullenememesi durumu vs. kavgalara neden olmaktadır. Ayrıca, çatışma ve yaşanan şiddet olaylarında, tarafların özellikle de, annelerin "ben" düşüncesinden yola çıkması, araştırmanın genel mahiyyeti açısından önemli sayılmaktadır. Aile, birlik, ortak düşünceden ayrılarak, kendi"ego"larına sarılan bir zihniyetin başlangıcına, belki de, belli bir aşamasına geçmeye başlamaktadır.

3.6.2.2. Çevre-Akran Etkisi: *"Arkadaşının Tesiriyle Oluyor"*

Ailelere göre,ergenlerin evden kaçma nedenlerinden biri de çevre etkisi, daha doğrusu akran etkisidir. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de, ailenin\annenin ergen kız ve oğlunun arkadaş çevresini tanıyıp-tanımaması veya az tanıması meselesidir. Katılımcı biri kızının arkadaş çevresi hakkında:

> "Hayır, kim hiç bilmiyorum adını da duymadım hiç. O küçüklükten hep erkeklerle takılır onlarla arkadaşlık ederdi. Bütün günü telefonda, bütün günü! Elinden yere bırakmaz kimlerle konuşur ne yapar ne anlatırlar bilmiyorum sorduğumda da kendi işine karış diyor hesap vermek istemiyor" [**K3, Anne, 31 yaş]**

Bu alıntıda anne, kızının arkadaş çevresine giremediğini, dolayısıyla, onun arkadaş ortamı hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığı mesajını vermektedir. Burada hem de, ergen kızının annesine karşı tutum ve tavrı da annenin dilinden görülmektedir.

Bir diğer katılımcı anne, çocuğunun kendi yaşıtlarından büyüklerle zaman geçirdiğini söylerken, bu büyüklerin kimler olduğunu hakkında da birşey bilmediğini vurgulamaktadır:

> **"**Kendinden büyük çocuklarla da geziyor, biz taraftan değiller onlar"**[K4, Anne, 34 yaş]**

Başka bir katılımcı anne ise, kızının evden kaçmasını ve dışarda tecavüze maruz kalmasının nedenlerini, onun arkadaş çevresiyle ilişkilenmektedir. İnternet\sosyal medyave arkadaş çevresinden dolayı, kızının başına gelen olayları anne şöyle ifade etmektedir:

> "Kızım bütün günü elinde telefon, oyunlar oynuyor garip müzikler dinliyor her zaman. Sinirleniyorum hep ona. Ders çalışmıyor, bütün günü telefonla meşgül. Arkadaşı B (kızının

arkadaşı\komşu) ile yakın oldu aslında o da kötü bir kız değil ama bilmiyorum kızım etki altına da düşmüş olabilir" **[K5, Anne, 56 yaş]**

Arkadaşı B'nin, kızını sosyal medya üzerinden tanıştırdığı erkekle yakın olmasını sağlaması ve nihayet onları, gerçek hayatta tanıştırması ve sonrasında da o erkeğin etkisiyle evden kaçmasını, tecavüze maruz kalmasını vurgulayan anne kızının yaşadığı olumsuzlukların onun arkadaşından kaynaklandığını düşünmektedir:

"Onu komşudaki arkadaşı ayarlamış. Bizden gizli olup bitmiş olay" **[K5, Anne, 56 yaş]**

Bazı anneler ise, çocuklarının arkadaş çevresinden etkilendiğini, lakin bu arkadaşların mahalle veya okuldan olmadıklarını, sosyal medya üzerinden iletişim kuran ve o ortamda tanışan arkadaşlar olduğunu ifade etmektedirler. Örnek olarak, bir katılımcının görüşmlerde ifade ettiği düşüncelerine bakılabilir:

"Hepsini bu facebook, odnaklassnikten öğreniyor. Saçmasapan arkadaşları da ordan. Mahalleden değil, okuldan değil. Hepsini ordan buluyor" **[K2, Anne, 32 yaş]**

Ebeveynlerin\annelerin genel düşüncelerinden de, anlaşıldığı üzere, onlar çocuklarının evden kaçmalarında arkadaş çevresinin etkili olduğunu düşünmektedirler. Lakin, burada yaşanan bir tezat da vardır. Şöyle ki, ailelerin çoğunun ergenin arkadaş çevresini tanımadığı veya onun çevresi hakkında bildiği tek şeyin *"bizim mahalleden değiller"* düşüncesi olması, burada karşılaşılan tezatlı noktalardandır. Bundan ziyade, aileler, ergenlerin arkadaş çevrelerinin sanal alem\ sosyal ağlar, özellikle, facebook, odnaklassnik üzerinden oluştuğunu düşünmektedirler.

3.6.3. Evden Kaçma ve Ailenin Yaklaşım Tarzı: *"Zincire Vurdum"*

Evden kaçmadan sonra neler başlamaktadır? Kaçma davranışına aileler nasıl tepki vermekteler ve yaklaşım tarzları nasıldır? Aileler ergenin evden kaçmasından sonra hangi tutum ve davranışlar sergilemekteler? Bütün bu sorulardan alınan yanıtlar sayesinde, kaçmadan sonra bu davranışın yeniden terkarlanabilirliği hakkından bir fikir edinilebilir, yani olası durum hakkında bir ipucu niteliği taşıyabilmektedir. Öncelikle, onu söylemek gerekir ki, çocuklarının kaçtıklarını öğrenen aileler\annelerin daha şiddetli davranmaya başladıklarını ve ceza yöntemlerine başvurdukları gözlemlenmektedir.

Eğer evden kaçan kız ergen ise anneler daha çok tedirgin olmaktadırlar. Onların sokakta geçirdikleri zaman diliminde bakire kalıp-kalmaması meselesinden, aşırı kaygı duymaktadırlar. Bu kaygı ve endişede kollektif bilincin etkisi kendini oldukça etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Bahsi geçen durumdan, kaygılanan katılımcı annelerden birisi duygularını şöyle aktarmaktadır:

> "En sonda evden gitti. 1 aya yakın bir kız nerde nasıl kalır anlamıyorum. Çalışmış bir kafede, garsonluk yapıyormuş, bir erkekle aynı evde kalmış. Korkuyorum acaba o erkek bişey yapmış mı ona? Kızıma güveniyorum ama hayat işte hergün bir şey duyuyorum, korkuyorum gidip yoklattıracağım ama bunu söylesem delirecek kendine bir şey yapacak diye korkuyorum. Çünkü, dediyse yapar [**K1, Anne, 41 yaş]**

Bir diğer katılımcı ise kızına verdiği cezayı şu şekilde anlatmaktadır:

> "Polis buldu gittim aldım bütün gece sokaktaymış. Ceza verdim herşeyini elinden aldım 1-2 tane de vurdum. Bazen daha sert oluyorum arada sinirden naptığımı bilmiyorum.Nevrozum ben. İkinci defa kaçtığında polise haber vermedim, kendim aradım bizim taraflara baktım. Parkta 5-6 çocukla oturmuşlardı gecenin 1-2siydi. Geldim yanlarına şaşırmıştı kız beklemiyordu tabii aldım kolundan eve getirdim. Çok sinirliydim zincirledim bağladım elini kolunu bakalım bundan sonra da kaça bilecek mi..2 gün kaldı annemleri tembihledim kimse su yemek hiç bir şey vermeyecek ona..aklı başına gelsin bi..ama gizlice veriyolardı bende sesimi çıkarmıyordum..neysee sinirden saçlarını da kestim ondan sonra benle hiç konuşmuyordu bütün günü odasında müzik dinliyordu telefonun internete çıkışını da kapattım" **[K2, Anne, 32 yaş]**

Görüldüğü gibi, evden kaçan ergen eğer kız ise, ailede daha sert tepki ile karşılanmaktadır. Saçlarının kesilmesi, zincire bağlanması vs. gibi ergene karşı fiziksel, duygusal ve sosyal tecrit\şiddetin yaşandığı gözlemlenmektedir. Burada da kolektif bilincin ağırlıklı olarak, etkisi kendini göstermektedir. Kaçan ergen erkek ise, aile\anne tarafından daha yumşak tepkiyle karşılanmaktadır:

> "12 yaşında bir çocuk köyde gece vakti gezmeye gitmişmiş. Azarladım, sinirlendim bağırdım çağırdım..Bir daha benden izinsiz bir yere giderse çok fena olur dedim. Çok sert değil ama vurdum onun yüzünden gece kimse uyamadı çünkü" **[K4, Anne, 34 yaş]**

Görüldüğü gibi, ailelerin, kızların ve erkeklerin evden kaçmalarına karşı gösterdikleri tepki arasında farklar vardır. Şöyle ki, evden kaçan kız ergen ise, aile daha şiddetli tepki göstermektedir. Görüşmeye katılımcı olarak dahil olan ergenlerde kaçma durumu sayı itibariyle farklılık göstermektedir. Yani, kimisinde ilk defa,

kimisinde bir kaç kez, kimisinde ise sık sık kaçma davranışı yaşanmıştır. Bununla beraber, bu kaçmalara şahit olan ailelerde durum farklıdır. Fakat, ister kız olsun, ister erkek, ergenlerin evden kaçmalarında ailelerin şiddetli ve sert tutumları onların yeniden evden kaçmalarına neden olabilmekte ve verilen cezaların ağırlığı onları engellememekte, aksine,evden\aileden daha da uzaklaştırmaya neden olabilmektedir.

3.7. Evden Kaçan Ergenler Ve Uzman Görüşü

Evden kaçan ergenler ve onların ailelerinin kaçma davranışı ve onun nedenlerine ilişkin açıklamalarının yanı sıra evden kaçan ergenlerle çalışan uzmanların değerlendirmeleri de önemlidir. Evden kaçan ergenlerle çalışan 6 uzmanla yapılan görüşmeden ortaya çıkarılan görüşler doğrultusunda, evden kaçma ve onun nedenlerine değinilmektedir. Ama esas konuya geçmeden önce, uzmanlar hakkında kısaca bilgi vermekte yarar vardır.

Evden kaçan ergenlerle çalışan uzmanlar, özellikle, sosyolog, avukat, pedagog, polis memurları ve sosyal hizmet uzmanı ergenlerle çalıştıkları için çalışma grubuna dahil edildiler. Görüşmeye katılımcı olarak, Hukuk Kliniği'nde faaliyet gösteren avukat, yıllardır dezavantajlı çocuk ve ergenlerle rehabilitasyon merkezinde çalışan ve birçok proje koodinatörlüğü üstlenen sosyolog, "Ümid Yeri" Çocuk Yetiştirme Yurdunda çalışan müdür yardımcısı\sosyal hizmet uzmanı ve yine orada çalışan pedagog, Bakü Çocuk Şube`nin müdüresi ve müdür yardımcısı dahil edilmiş, onların evden kaçan ergenlerle ilgili gözlemleri ve düşünceleri analiz dahil edilmiştir.

Tablo 17. Ergenlerle Çalışan Uzmanların Demografik Göstergeleri

Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Çalıştığı Yer	Meslek
43	Erkek	Lisans	Hukuk Kliniği	Avukat
48	Kadın	Lisansüstü		Sosyolog\Koordinatör

			Rehabilitasyon Merkezi	
46	Kadın	Lisans	"Ümid Yeri" Çocuk Sığınma evi	Müdür yardımcısı\ Sosyal hizmet uzmanı
35	Kadın	Lisansüstü	Bakü Baş Polis İdaresi	Müdür Yardımcısı\Polis Memuru
52	Kadın	Lisansüstü	Bakü Baş Polis İdaresi	Müdür\ Polis Memuru
38	Kadın	Lisans	"Ümid Yeri" Çocuk Sığınma Evi	Pedagog

3.7.1. Uzmanların Gözünde Evden Kaçan Ergenler ve Onların Aileleri

Uzmanlarla görüşmede öncelikli olarak, demografik sorular sorulmuştur. Evden kaçmayla ilgili sorulan sorulardan ilki ise, evden kaçmanın tanımı sorusuydu. Uzmanlara göre, bu ergenleri "evden değil, sorundan kaçan" ergen olarak tanımlamakla, onları daha doğru ifade etmiş olmaktayız:

> "Bir gün veya bir müddet evden kaçarak, dışarıda kalıp, ailesinden veya himayesinde olduğu insanlardan kaçarak, iznsiz şekilde belli bir zaman çerçevesinde sokakta yaşayan ergendir. Onlar da aslında evden kaçmıyorlar, problemden kaçıyorlar **[K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

"Eğitimden ve ailesinden uzak sokakta belli bir zaman harcayan yeniyetmedir **[K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

"Bildiğim tek şey var. Evden kaçma., yani sorundan kaçma. Evi sorun, problem görüp kaçma. Neden? demek ki problem evde gizli" **[K5, Kadın, 52 yaş, Polis Memuru]**

Uzmanlara, ergenlerde görülen evden kaçma davranışının hangi yaş aralığında seyir ettiği sorulduğunda, onlar, 10-16 yaş arasında olan ergenlerin olduğunu belirtmiştiler:

"Onların içinde benim gördüğüm kadarıyla evden kaçanlar da var sokak hayatı yaşamış ama yaşı 16ya kadar olan gençler de getiriliyor buraya" **[K6, Kadın, 38 yaş, Pedagog]**

"Yıllardır bu alanda çalışıyorum ve Ümid Yeri`nde de olduğumda da gözlemledim ki 10-16 yaş arası çocuk ve ergenlerde evden kaçma eğilimi daha çok görülüyor. Fakat istatistik verilere baksak, bundan daha küçük yaş gruplarında da evden kaçma olayını görürüz" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

Araştırmanın hedef kitlesi olan ergenler, 14-17 yaş aralığındadırlar. Fakat, yukarıdaki alıntıdan yola çıkarak, araştırmanın hedef kitlesine, evden kaçan 12 ve 13 yaşlı 2 kişi daha ilave edilmiştir.

Ergenlerin yaş aralıklarından sonra, onlar arasında kız-erkek oranında herhangi bir üstünlüğün olup-olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca, evden kaçma davranışında bulunan erkek ve kızlar arasında görülen herhangi bir bariz farkın olup-olmadığı sorulmaktadır. Sosyolog, sosyal çalışmacılar, pedagog, erkeklerin evden kaçma davranışlarının kızlara nazaran, daha sık görüldüğünü söylemekteler. Fakat, katılımcı polis memurları ve avukat, aslında durumun bir-birine çok yakın olduğunu, nerdeyse yarı-yarıya kadar geldiğini düşünmekteler.

"Erkekler daha çok fakat kızlar arasında da yeterli sayıda var" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

"Cinsiyet meselesine gelince eskiden 10 ergen evden kaçıyorsa bunun 1-2`si kız olurdu şimdi nerdeyse yarısına gelmiş durumda" **[K4, Kadın, 35 yaş, Polis Memuru]**

"Hem kızlar, hem de erkekler arasında var ama bana göre en çok erkeklerdir" **[K5, Kadın, 52 yaş, Polis Memuru]**

Uzmanların göre, erkek çocukların sokağa daha alışkın olması ve sokağı çabuk benimsemesinden dolayı, evden kaçan erkeğin sokakta yaşadıkları negatif durumlar

zamanla kendini göstermekdir. Lakin, kızların sokağa yönelmesi, kafe ve barlarda çalışmaya başlaması ve zamanla fuhuşa doğru atılan adımlardaki süreç çok hızlı bir şekilde ilerlemektedir:

> "Kızların evden kaçması ve sonraki taleyi barlarda, şehrin kenarlarında, merkezden uzaktaki kafelerde, kendilerini satmaları.Önce kafede barda garson olarak başlarlar, gerisi gelir böyle" **[K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**
>
> "Kızlar da erkekler de kaçıyor. Kızlar kaçmaları fuhuş yönelimli oluyor. Biriyle birlikte oluyorlar aileden saklamak için kaçıyorlar. Eğitimsiz kızlar illerden geliyorlar ve kendilerinden yaşça çok büyük adamla birlikte oluyorlar. Sonra da ne oluyor? Adam bırakıp gidiyor ortada kalıyor çocuğuyla. Kahvede, çay evlerinde çalışmaya başlayıp, sonra da uyuşturucu içiyorlar. Bizde bir kız evden kaçmıştı. Sabunçu ilçesi tarafta bir kafede çalışmaya başlamış. Bu kafeler azyaşlı kızları çalıştırıp para kazanıyolar, onları kullanıyorlar. Kızların hepsinin giyimleri açık ve uyuşturucu içiyorlar (bali gibi şeyler). Fuhuş yuvası gibi. Şehrin az kenarında ve dehşetli bir manzara" **[K3, Kadın, 39 yaş, Sosyal Hizmet Uzmanı]**

Evden kaçma davranışının herhangi bir dönemde arttığı veya daha sık görüldüğü veya azaldığı ile ilgili sorulan soruya uzmanlar, bazı dönemlerde, daha doğrusu bazı aylarda, evden kaçmanın daha sık görüldüğünü ifade etmekteler:

> "Yılın her döneminde evden kaçma davranışı yaşanabiliyor. Lakin, Nisan-Mayıs aylarında ergenlerin evden kaçma davranışlarıyla, daha sık karşılaşıyoruz" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**
>
> "Evden kaçma belli aylarda sık yaşanıyor özellikle nisan-mayıs aralığında çok gözlemliyoruz. O aylarda neler oluyor kan kaynayan zamandır belki de ondan. Çok görüyoruz bunu" **[K4, Kadın, 35 yaş, Polis Memuru]**
>
> "Öncelikle, onu söylemeliyim ki bunun kesin bir istatistiği yok yani bazı aylarda çok bazı aylarda az rast geliyoruz. Ama bizim rastladığımız olaylar tüm olayları kapsıyor mu? hayır. Her ay evden kaçma olayı ile karşılaşıyoruz bir de biz baş idareyiz hele. Düşünün yerli organlarda ne kadar çok yaşanıyordur" **[K5, Kadın, 52 yaş, Polis Memuru]**

Ergenlerin evden kaçma eyleminin, özellikle de, ilk bahar döneminde, Nisan-Mayıs aylarında daha sık görüldüğü, literatür araştırmalarında da ortaya çıkmaktadır.

Hangi ailelerde yaşayan ergenlerde evden kaçma durumu yaşanmaktadır veya yaşanma riski vardır? Uzmanlara yönlendirilen bu sorudan evden kaçan ergenlerin yetiştikleri aile ortamını ve evden kaçmada risk oluşturabilen faktörler aşağıda yer almaktadır:

(1) Ebeveynsiz, Tekebeveynli veya Karma Ailelerde Yaşayan Ergenler;

Uzmanlara göre, evden kaçan ergenlerin yetiştikleri ailelerin bbüyük bir çoğunluğu, boşanmış, veya annesi veya babası olan tekebeveynli aileler, ebeveynsiz aileler, aileye dahil olan üvey anne\veya babalar olan ailelerdir:

> "Bu aileler ya boşanmış, ya annesi olup, babası olmayan, ya babası olup annesi olmayan, annenin ikinci eşi, babanın ikinci, üçüncü eşi olan aileleridir" **[K5, Kadın, 52 yaş, Polis Memuru]**

(2) Gayri-resmi Nikahlardan olan Ailelerde Yaşayan Ergenler;

Uzmanlara göre, gayri-resmi nikahlardan olan ailelerde evden kaçma davranışları çok görülmektedir. Çünkü, gayri-resmi ailelerde evliliğin devam etmeme riskinin olması ve bu tip ailelerde çocukların problemli olmasına elverişli zemin yaratması durumu yaşanmaktadır:

> "Gayri-resmi nikahlardan olan ailenin çocuklarında görülüyor bunlar " **[K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

(3) Erken Nikahlardan Dünyaya Gelen Ergenlerde;

Uzmanlar fiziksel ve psikolojik olarak yetişkinlik aşamasını tamamlamayan ve hem kendini, hem de evlendiği kişini tanımadan, gençlerden dünyaya gelen ergenleri kasdetmektedir. Onların düşüncelerine göre, sevgisiz bir ortamda büyüyen çocuklar risk grubuna dahil olmaktalar:

> "Çocukların çoğunun problemi sevgi alamamalarıydı, sevgisiz büyümeydi. Hangisinden annen baban seni kucakladı mı hiç? Sorduğumda hiç hatırlamıyorum dediler. Her zaman sert davranmalar, bağırıp çağırmalar duyduk dediler" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

(4) Biz`in Olmadığı Ailelerde Yaşayan Ergenler;

Uzman sosyolog ve sosyal çalışmacılar, evden kaçan ergenlerin ailelerinde, herkesin kendi hayatını yaşadığını, sorumluluktan kaçan, çocuklarını birer "yük" olarak gören ve "biz" değil, "ben" düşüncesinin hakim olduğu ailelerden ibaret oluşuna dikkat çekmekteler:

> "Ailede herkes kendi hayatını yaşıyorsa, o ailede mutlaka sorun çıkıyor. Aile herkesin içinde kendi hayatını yaşaması değil, birlik olmalı benim gözlemlediğim annelerin kendi hayatlarını yaşaması" **[K6, Kadın, 38 yaş, Pedagog]**
>
> "Eskiden böyle değildi. Eskiden dediğim, 3-4 sene önce. Çok hızlı geçiyor zaman ve herşey değişiyor, değerlerimiz kayboluyor. **E**skiden aile demek, birlik demekti. Şimdi herkes büyükten küçüğe herkes kendi hayatını yaşıyor, herkesin elinde telefon bütün günü facebook vs. çocuklar da böyle, büyükler de, aileler de. Bir birleriyle konuşmazlar hep telefonla yazışıyorlar.Bazen biz de bu akına düşüyoruz ama farkında olmalıyız esiri olmamak lazım teknolojinin" **[K6, Kadın, 38 yaş, Pedagog]**

(5) Sosyo-Ekonomik Durumun Yetersizliği ve İşsizlik;

Evden kaçan ergenlerin sosyo-ekonomik durumu düşük ailelerden gelen ergenler olması ve bu sorunun da başında işsizliğin geldiğini, SSCB`nin etkisi altında olan Azerbaycan ile karşılaştırmalı şekilde ifade edilmektedirler:

> "Sovyet döneminde nasıldı? Fabrikalar vardı ki bu fabrikalar bir çok ailenin ekmeğini kazanmasına yardım ediyordu. Meslek okulları vardı. Biri çivi çakar, diğeri tahta, diğeri tehsisatla uğraşırdı. Yani bir meslek kazandıracak işlerdi hepsi. Devlet işle temin etmelidir. Ayda bir defa sosyal yardım etmekle iş bitmiyor, çözülmez bu mesele.Bir de sovyet döneminde böyle değildi.Herkes üniversite okuyamaz, okumak zorunda da değildi. Her kes alim olamaz ki, ama meslek kazana bilir. Bir mesleği olması gerek. Sovyet döneminde sokakta boşta bir çocuk gördüğünde, herkes kolundan tutup bir meslek okuluna götürüyordu. Mesleği olan kendi parasını kazanan çocuk da ihtiyaçlarını ödemiş olur. O da insan ve ihtiyaçları, istekleri var. Dışarıya çıkıyor, kendi çevresi, ortamı oluşuyor, kendi bütçesi olması gerekir. Şahıs artık 14-15 yaşlı birisi. 14 yaşlı birisi emek kanunvericiliğinde çalışabilir 4 saat de olsa. İşsizlik çok ve bu da sorunların başında geliyor" **[K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**
>
> "En başta ailenin maddi durumunun hadsiz düşük olması gelir" **[K6, Kadın, 38 yaş, Pedagog]**

(6) Yerleşim Yerinin Kenarda Olması\ "Havada Kalan Aileler";

Uzmanlar evden kaçan ergenlerin Bakü`nün merkezinde yaşayanlar değil, kenarda yaşayan ailelerden geldiklerini vurgulamaktalar. Uzman avukat, kenarda yaşayan ailelerinin çoğunun yerleşim yerlerinin kayıtta olmadıklarını, resmi olarak var olmayan aileler olduklarını söyledi ki bu maddi durumun düşük oluşuna işarettir. Avukat: "Çünkü, şehrin merkezinde evler pahalı ve aile bunu karşılamada zorluk yaşamaktadır".

> "Bakü`nün merkezinden gelenler çok az. Ama Bakü`nün kenar ilçelerinden gelenler çok fazla. Binəqədi, Suraxanı, Yasamal, Xezer, Sabunçu vs. Bunun da esas nedeni, sosyal durumun yetersiz olmasıdı. Orada gecekondularda yaşıyorlar, mahalleler kurmuşlar, kirada kalıyorlar ve hiçbir yere kayıtlı olmayan aileler bunlar. "Havada kalmış gibiler" **[K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**
>
> "Sosyal durumu düşük olan ailelerin bunlar. Özellikle de, Suraxanı, Sabunçu gibi ilçelerde yaşayanlar" **[K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

(7) Bakü`nün Merkezinde Ve Kenarında Evden Kaçan Ergenler;

Uzmanlar genellikle, evden kaçan ergenlerin şehrin merkezinden uzakta yaşadıklarını, kaçarken de, merkezde zaman keçirdiklerini söylediler. Fakat, Bakü`nün merkezinde, nadiren de olsa, evden kaçma durumlarının yaşandığını, bu ergenlerin ise zamanlarını daha çok kafe ve barlarda geçirdiklerini, zamanla da uyuşturucu maddeye yöneldiklerini ifade etmekteler:

> "Şimdi de Bakü`ye baya bir akın var. Şehirlerden çok az. Cenub bölgesinden var, Yevlax Kürdemir, Ağsu, Qazax, Gence, Ağcabedi. Buralardan gelenler çok neden? Çünkü, sosyal durum kötü. İnsanların hem maddi anlamda, hemde genelde, sosyal her hangi bir aktiviteleri yok ve iş yok. Mecbur olup Bakü`ye geliyorlar nerde olsa yaşıyorlar. Gecekondularda kutulardan ev kurup kalanlar var bu evlerde. Afedersiniz, hayvanı tutsan kalmaz ve dehşetli bir görüntü var"

Evden kaçma ile başlayan riskler nelerdir? Uzmanlara göre, erkeklerin kaçmasıyla zamanla suça sürüklenme durumu yaşanmaktadır. İlk sıralarda hırsızlık, anti-sosyal davranışlar vs. görülme riski vardır. Kızların evden kaçmasıyla ise, tecavüz olaylarının yaşanması, gayri-resmi birlikteliklerin oluşması, fuhuşa doğru adım adım ilerleme riski oluşmaktadır. Bundan ilave, hem kızlarda, hem de erkeklerde zararlı alışkanlıkların (sigara, alkol ve uyuşturucu madde) başlanması veya var olan zararlı

alışkanlıkların daha da artması görülmektedir. Uzman sosyolog, Azerbaycan`a\ Bakü`ye, Rusya`dan gelen uyuşturucu maddelerin (özellikle, hapların "şekerlerin", toksik maddelerin vs.) getirildiğini vurgulamıştır. Sokağa sürüklenen çocuğun uyuşturucu madde kullanarak, kendini açlık ve soğuk havadan\üşümekten vs. koruması durumu da yaşanmaktadır:

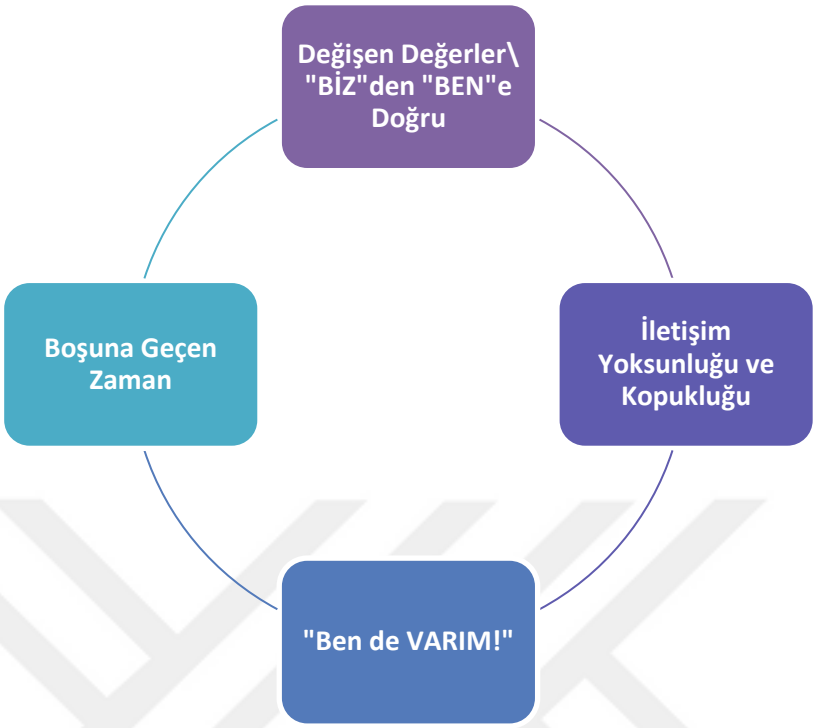
> "Ergenin çevresi burada önemli. Çünkü, sokağın getirdiği AIDS\HIV gibi hastalıklar yaygınlaşıyor. Bazen ailedeki çatışmalar yüzünden evden giden ergen sokakta kalıyor ve daha az yemek yemesi üşümemesi için toksik maddeler, ilaçlar\haplar kullanıyorlar. Rusyadan geliyor bu maddeler çoğu..soğuk buz gibi havadan korunmak maksatlı onlar da çok kullanıyor. Burada da yaygın. 1 defa bile kullanan gencin topluma adapte olması çok çok zor" **[K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

Evden kaçan ve sokağa sürüklenen ergenlerin, sokakta kaldıkları müddetde sağlık sorunları, psikolojik ve sosyal sorunlar, eğitim ve hukuki-yasal sorunlarla karşılaşabilmekteler.

3.7.2. Uzmanlara Göre Ergenlerin Evden Kaçma Nedenleri

Alanında uzman kişilerle yapılan görüşmelerden ortaya çıkan kaçma nedenleri aşağıdakı yer alımıştır:

Şekil 6. Uzmanların Gözünde Ergenlerin Evden Kaçma Nedenleri

3.7.2.1. Değişen Değerler: *"Biz"den "Ben"e Doğru*

Yapılan görüşmelerde uzmanların hemen hemen hepsi, Bakü'de, evden kaçan ergenlerin kaçma nedenleriyle ilgili soruları cevaplarken, Sovyet Sosyalist Birliği`nin etkisi altında olan Azerbaycan ile ve Bağımsız Azerbaycan arasında karşılaştırma yapmış ve bağımsızlıktan sonra oluşan olumsuzlukları değişen değerlere bağlamaktadırlar.

Ailede sevgi ve saygının olmayışı; Sevgi ve saygının olmamasından kastedilen şey aslında, aile bireylerinin birbirine saygı göstermemesi, anne-baba arasındaki ilişkinin sevgi ve saygıya dayalı olmaması, anne-çocuk, anne-baba, baba-çocuk vb. bireyler arasında *Biz* kavramının *Ben*'e dönüşmesi ve bunun sonucunda oluşan bireycilik, "ben" merkezli düşüncedir. Keza, "ben" merkezli düşünce ve yaklaşım tarzı da, birçok olumsuzlukların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca, ailede yaşanan rol karmaşası, yani, ailede anne ve babanın kimliğinde oluşan karmaşa ve bu ailelerde yetişen ergenlerde yaşanan sıkıntılar (gelişim açısından

psiko-sosyal problemler) da buraya dahildir. Bu olumsuzluklardan başlıcası ise, ailenin parçalanması faktörüdür. Parçalanma ise, tekebeveynli ve\veya karma ailelerin ortaya çıkmasına elverişli zemin hazırlamaktadır.

Uzmanlara göre, zincirin ilk halkasında, ergen ve onun davranışları gelmemektedir. İlk halka, ergenin anne-babasından başlamaktadır. Katılımcı avukat K1, birbirini sosyal ağ\sosyal medya üzerinden "tanıyan" gençlerden ortaya çıkan izdivaçlar ve böylelikle de, bu birlikteliklerden dünyaya gelen çocukların problemler yaşadığını ifade etmektedir:

> "Sorun sadece çocukla alakalı değil aslında.Sosyal medya vasıtasıyla bir-birini tanımayan insanlar evleniyor ve onlardan dünyaya gelen çocuk ta bu problemlerin kurbanına dönüşüyor"**[K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

Bahsi geçen katılımcı, birbirini tanımayan veya sevmeyen birlikteliklerden dünyaya getirilen çocuklara eşya gözüyle bakılmanın ergenlerin gelecek hayatlarını etkilediğini düşünmektedir:

> "Ebeveynler çocuğa eşya gözüyle bakıyor, dünyaya getiriyor ama onunla ilgilenmiyor, onu kimlerinse umuduna bırakıyorlar, bigane yaklaşıyorlar. Gelecekte ise çocuk potensiyel cinayetkara dönüşürüyor yada toplum için faydasız birine dönüşüyor" **[K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

Çocuk dünyaya getiren anne-babalarının kendilerinin yaşadıkları psikolojik ve sosyal problemlerinin olması, kendi ailelerinde yaşanan travmaların olması durumu da nedenler arasındadır. Özellikle de, resmi-nikahta olmayan ilişkilerden doğan çocuklar ve bu çocukların aileleri tarafından kabullenilmemesi durumu da vardır. Buna örnek olarak katılımcı sosyolog ve avukat düşüncelerini şu şekilde ifade etmekteler:

> "Çünkü sevgisiz bir ortamda büyümüş. Çocuğu dünyaya getiren anne-babaların şahsi veya ayrılıkta kendi aileleri ile sorunları çok. Bu yakınlarda bir kadın çocuk doğurmuş ve sokağa atmış. Çünkü, kendi annesi kabul etmiyor**" [K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

> "Çocukların çoğunun problemi sevgi alamamalarıdı. Sevgisiz büyümekdi. Hangisinden annen baban seni kucakladı mı hiç? sorduğumda hiç hatırlamıyorum dediler. Her zaman sert davranışlar, bağırıp çağırmalar duyduk dediler" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

Ailede rol karmaşasının yaşanması durumu tekebeveynli ailelerde daha çok görülmektedir. Bazı uzmanlar ise rol karmaşasından ilave, ailede annenin gözükmemesi faktörünü de vurgulamaktalar. Katılımcı [K2, kadın, 48 yaş, Sosyolog] ailede yaşanan rol karmaşasına değinmektedir:

> "Aile değerlerinin düşük olması, yani, ailede anne veya babanın rolü, statüsü bilinmiyor. Ailede büyük, küçük kim anlaşılmıyor. Ailede bir anlamda saygı yok, herkes başına buyruk davranıyor"

Bir diğer katılımcı ailede annenin gözükmemesi, anne rolünün görünmemesi durumuna değinmiştir ve Azerbaycan ortamında, bunun esas rol oynadığını ifade etmektedir:

> "Bu ergenler, risk grubuna dahil olan ve esas ta ailede problem\sorun yaşayan ergenler oluyor. Anne baba ile sorun yaşayanlar çok ama benim gözlemlerime göre anne ile sorunlar daha çok yaşanıyor. Çünkü ailede anne esas rol**.** Azerbaycan ailesinde biliyorsunuz anne esas idareedici rolde. En çok ta ailede annenin görünmemesi" **[K3, Kadın, 39 yaş, Sosyal Hizmet Uzmanı]**

Uzmanlara göre tekebeveynli veya karma ailelerde büyüyen ergenlerin ailede yabancılık çekmesi ve görmediği ilgiyi başka yerde araması onu evden kaçıran nedenler arasında yer almaktadır. Örnek olarak, katılımcı [K1, erkek, 43 yaş, Avukat] gözlemlerini aktarmaktadır:

> "Üvey anne, üvey baba misali yani. Üvey biri varsa ailede, çocuk kendini diskriminasyon durumunda hiss edebilir. Çocuk ailede görmediği ilgi ve sevgiyi başka yerde aramaya başlıyor"

Anne veya babaların\ebeveynlerin zamanlarının çoğunun işte, çalışarak geçmesi ve aile tarafından dikkat ve kontrolden uzak kalması, ergenlerin farklı gruplara dahil olma risklerini arttırmaktadır. Katılımcı [K1, Erkek, 43 yaş, Avukat] özellikle de, tekebeveynli ailelerin burada etkili faktör olduğunu düşünmeketdir:

> "Sabahtan akşama kadar çalışan anne veya babanın nezaretinden kenar kalmış çocuk yalnış çevreye giriyor ve cinayetler işleniyor zamanla"

Bir diğer katılımcı da buna benzer bir düşünceden yola çıkarak durumu izah etmektedir:

"Bizim en çok rastladığımız tek ebeveynli ailelerde çocuğun anne himayesinde kalması ve babanın olmaması. Anne işte çalışıyor, çocuğa nezaret eden yok. Çocuk ta tek başına kalıyor" **[K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

Uzmanlar maddi yetersizlikten dolayı, ailelerin, çocukları çalışma hayatına sürüklenmesinden, daha doğrusu, ailelerin çocukları sokağa itme durumuna değinmektedirler:

"Kendi maddi yetersizliği nedeniyle çocuğu egitim hayatından uzaklaştırıp, sokağa atan ebeveynler var. Çocuk para kazanıyor ailesi mecbur ettiği için" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

Uzmanların görüşlerine göre ailede yaşanan şiddet durumu da evden kaçmayı tetikleyen nedenler arasında yer almaktadır:

"İkinci neden çocuğun ailede şiddete maruz kalması. Baba ve ya anne tarafından şiddet gören çocuk sokak hayatına koşuyor" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

Anne veya babanın ikinci evlilik yapması ve ergenin bunu kabullenmemesi durumu da ergeni evden uzaklaştıran nedenler arasındadır. Katılımcı [K2, kadın, 48 yaş, Sosyolog] gözlemlediği bir olaydan yola çıkarak durumu anlatmaktadır:

"Bazen bakıyoruz anne çocuğumla baş edemiyorum diyor. İkinci evliligini yapmış ama nasıl? Kocası dediği adam haftada bir defa onlara geliyor, annenin çocugunun da 14 yaşı var ve etrafta, komşuda annesi hakkında söylenenler onun gururunu incitiyor ve evden kaçıyor. Ergen 14 yaşı olsa da, annesinin ikinci eşini zor kabul etse de, eşinin hergün eve gelmesini normal aile olmasını istiyor"

Bir diğer mesele ise ailede anne-babanın zararlı alışkanlıklarının olmasından dolayı ortaya çıkan şiddetdir:

"Bir aile var Ehmedli`de yaşıyorlar. Anne normal ev hanımı ama baba içki içiyor ve eve geldiğinde kavga ediyor, anneye hakaret ediyor. Erkek olan çocuk ta annesine olan hakaretlere dayanamıyor.16 yaşında ve bütün gün sokakta, eve gitmiyor"**[K3, Kadın, 39 yaş, Sosyal Hizmet Uzmanı]**

Katılımcılardan biri ise kitle iletişim araçlarının kötüye kullanımı ve çocuk ve ergenlerin sosyal ağ üzerinden öğrendiklerine değindi:

"Ergenlere uygun şeyleri seyrettirilmeli..Aile ne kadar önemliyse, medya da bir o kadar önemli. Çoğu şeyleri çocuklar televizyondan, facebook`tan ve.s öğreniyor aile daha durumu fark etmeden çocuk herşeyi biliyor, muasırlaşma diyoruz ama bununda bir yolu, üslubu

olmalı. Kendi istediği herşeyi yapmaya çalışan çocuklar şimdikiler. İzn vermediğinde en küçük birşeyden bile farklı yollara gidilebiliyor" [**K4, Kadın, 35 yaş, Polis Memuru]**

Kitle iletişim araçları vasıtasıyla insanların, özellikle, ergenlerin bilinçaltına empoze edilen Avrupalaşma, modernleşme düşüncelerinin değerlerimizi değiştirdiğine vurgu yapan bir polis memuru bulunmaktadır:

"İster televizyon, ister internet, sosyal ağlar (facebook, odnaklassnik vs.) bütün bunlar vasıtasıyla bilinçaltımıza verilen mesajlar, avrupalaşma, garbyönümlü terbiye metodu" **[K5, kadın, 52 yaş, Polis Memuru]**

Bazı uzmanlar maddi durumun yetersizliği nedeninin evden kaçmada etkili olduğunu düşünselerde, bazı uzmanlar ise bunun esas neden olmadığı kanısındadırlar. Burada esas nedenin *değişen değerler* olduğunu savunan katılımcının görüşleri aşağıda yer almaktadır:

"O kadar maddi durumu kötü olan aileler var oradaki ergenler hepsi kaçıyor mu? bence değil..Bu evden kaçma meselesinin nedenleri olarak görülen bu sosyal durum ve.s bence boş. Esas neden değerlerimizin değişmesi" **[K5, Kadın, 52 yaş, Polis Memuru]**

Ailelerin, özellikle de ebeveynlerin sorumluğunun olmaması faktörünün, ergenleri evden kaçıran nedenler arasında görenkatılımcı [K6, Kadın, 38 yaş, Pedagog] ailede anne-babanın olması durumunda da boşlukların yaşanabileceğine vurgu yapmaktadır:

"Bazen de anne-babası olup ta evden kaçanlar var. Çok az rastladım, ama var. O ailede boşluklar var. Mesela, geçen bir aile geldi. Anne-baba birşey yapmak istemiyor, her şeyi hazır bekliyor, evlatları için bir çaba göstermiyorlar"

Bu başlığın altında birçok alt başlığa değinildi. Biz düşüncesinden ben`e geçiş ve bu geçişte etkili olan faktörler hakkında uzman katılımcıların görüşleri tartışıldı. Bazı noktalarda benzer, bazı noktalarda ise farklı düşünen uzmanların çoğunun ortak olarak geldiği bir düşünce ise toplumun, özelde ise aile yapısının içinde yaşanan düşüncenin "ben" merkezli oluşudur. Uzmanlar, bireyin "ego"sunu tatmin eden zihniyetin kökünde kitle iletişim araçlarının, sosyal ağların durduğunu, bilinçaltına gönderilen mesajların, özümüzü, değerlerimizi değiştirdiğini, Azerbaycan toplumuna yabancı olan bir akışa sürüklediğine vurgu yapmaktalar.

3.7.2.2. İletişim Yoksunluğu ve Kopukluğu

Uzmanlarla yapılan görüşmelerden sonra evden kaçan ergenlerin kaçma nedenlerinden birinin de, iletişim yoksunluğu ve iletişim kopukluğu olduğu ortaya çıkarıldı. Burada iletişim yoksunluğu ve kopuluğu derken, ilk olarak, ailede ergen-ebeveyn,ebeveyn-ebeveyn, ailenin diğer üyeleri arasında yaşanan iletişim yoksunluğu kastedilmektedir. Ayrıca, okulda öğretmen-öğrenci ilişkisinde yaşanan kopukluk, aile-okul arasında olan iletişim yoksunluğu da buraya dahil edilmektedir. Katılımcı [K2, kadın, 48 yaş, sosyolog] okulda ergenle ilgilenmeyen öğretmenler ve aile ve okul birliği arasında yaşanan iletişim kopukluğundan, ergenin dünyasına dahil olamayan kurumlardan bahsetmektedir:

> "Bu gün bu çocuk neden kederli, neden içine kapanık diye sormuyor kimse okulda, ilgilenmiyor. Aile ve okul arasındaki iletişim, sadece, ilk okula kadar oluyor, yani ilk okul bitene kadar"

Bahsi geçen katılımcı, okul-aile kurumu arasında yaşanan iletişim kopukluğunun etkilerini anlatmaktadır:

> "Eğitim\tedris mekanıyla ailenin iletişimdeki kopuklukları. Aile de çocuğunun okulda neler yaptığı ile ilgilenmiyor ve okul da burada aileden habersiz" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

Katılımcı uzmanların çoğu, iletişim yoksunluğuna sadece ergenlerin değil, ailelerin de yaşadığı sanal dünyada harcanan zamanı ve teknolojiye bağımlı olmuş gençliği dahil etmekteler:

> "Eskiden aile demek, birlik demekti. Şimdi herkes, büyükten küçüğe herkes kendi hayatını yaşıyor. Herkesin elinde telefon bütün günü facebook vs. çocuklar da böyle, büyükler de, aileler de. Bir-birleriyle konuşmazlar, hep telefonla yazışıyorlar. Bazen biz de bu akına düşüyoruz ama farkında olmalıyız, esiri olmamak lazım teknolojinin" **[K6, Kadın, 38 yaş, Pedagog]**

Uzmanlar sosyal medyanın, genelde ise, sanal dünyanın reel\gerçek yaşamda iletişim kopukluğu yaşattığını söylemekteler. Fakat, bazı uzmanlar ise sanal dünyanın, özellikle, sosyal medyanın, evden kaçan ergenlere elverişli zemin hazırladığını düşünmekteler. Özellikle de, kızların bu durumdan daha fazla etkilendiklerini savunmaktadırlar:

> "Kızların evden kaçmalarına sosyal medya şerait\ortam yaratıyor**" [K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

Bir diğer nokta ise, ergen-ebeveyn düşüncelerinin farklılığından ortaya çıkan iletişimsizlik veya iletişim kopukluğudur. Uzmanlar, aile bireyleri ve ergen-ebeveyn arasında yaranan iletişim kopukluğunun esas nedenini onların farklı düşünce tarzlarına bağlamakta ve aradaki kopukluğu bununla izah etmektedirler:

> "Ergen ve ebeveyninin düşüncelerinin farklı olması, bakış açılarının farklı olması onlar arasında anlaşılmazlık yaratıyor ve ergen-ebeyevn ilişkisi tamamlanmıyor. Bana göre esas sebebi bu yani, aradaki kopuş meselesi" **[K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

Uzmanların görüşlerine göre, sadece ergen-ebeveyn ilişkisi değil, anne-baba arasındaki fikir uyuşmazlığı da ailedeki durumu da etkilemektedir:

> "Ailede anne-baba arasındaki fikir uyuşmazlığı da bu durumu tetikliyor" [**K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

Bu başlıkta, uzmanların görüşlerinden ortaya çıkan iletişim yoksunluğu ve kopukluğu üzerinde durulmaktadır. Görüldüğü üzere, iletişim sadece ergen-ebeveyn arasında oluşan etkileşimi değil, hem de aile bireyleri arasındaki etkileşimi, bundan ilave, okulda öğretmen-öğrenci ilişkisini kapsamaktadır. Bütün bunlarla beraber, en önemlisi, kurumlar arasında yaşanan kopukluk, özellikle de, aile-okul kurumları arasında sağlıklı iletişimin olmayışı üzerinde uzmanlar ortak bir düşünceyi savunmaktalar.

3.7.2.3. "Ben de Varım!" Hissi ve Bunu Gösterme İsteği

Uzmanlara göre, evden kaçan ergenlerin kaçma nedenlerinden biri de ebeveynlerin veya aile bireylerinin ergenin yaşadığı bühran döneminde ortaya çıkabilecek durumların farkında olmaması ve gelişen "benliği"ni umursamadan yalnış davranış ve tutumlarda bulunmasıdır. Özellikle de, ergenlerin yalnız yaşama ve özgürlüğe can atma duygularının daha kabarık şekilde ortaya çıktığını vurgulayan uzmanlar, ergenlerin ailelerinin kontrolünden farklı taraflara\maceralara gidebileceklerini vurguladılar. Katılımcı [K1, erkek, 43 yaş, Avukat] ergenlik döneminde ortaya çıkan ihtiyaçlar ve karşı cinsle iletişim kurma ihtiyacının kendini gösterdiğini ve bundan dolayı, ailelerin dikkat etmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

"14-15 yaşlı kızın ergenlik dönemine girmesi, biriyle (erkekle) konuşma ihtiyacının yaranması demektir. Bu zaman ebeveynlerin nezaretinden uzak kalmış kız farklı mecralara kayabiliyor"

Bir diğer katılımcı ise ergenlik döneminde ergenlerde görülen serbest yaşama isteğinden söz etmektedir:

"Çocuğun kendi yaşamı, serbest yaşama isteği. Tek, yalnız yaşama isteği, istediği yere gitmesi vs. psikoloji durumu diyelim" [**K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

Ergenlik döneminden kaynaklı durumlarda ebeveynlerin onları anlamaması ve oluşan ihtiyaçların gözardı edilmesinden ortaya çıkan evden uzaklaşma isteği uzmanların gözünde esas nedenlerden biri olma özelliğini taşımaktadır.

Uzmanlar ailelerin\ebeveynlerin çocuklarını eğitme tarzındaki yalnışlara dikkat çekerek, onların tutumlarını değerlenmekteler. Ebeveynlerin ergenleri ya aşırı sıktıklarını, yada aşırı rahat tavr sergilediklerini düşünmekteler. Katılımcı [K3, kadın, 39 yaş, Sosyal hizmet uzmanı] ailesinin koyduğu kurallara uymak istemeyen ergenin evden kaçtığını örnek üzerinden anlatmaktadır:

"Bir aile var Merdekan`da yaşıyorlar. Baba çocuğu çok sıkıyor, kalıba sokmuş resmen. Okuldan da sonra şu saatte şu sporu yapmalısın, ondan sonra şunu yapmalısın falan.Çocuğun tüm günü, hayatı babanın çizdiği şeye göre ilerliyor. Sınavlarda şu kadar puan toplaman gerekiyor ve.s böyle ailelerin de çocuğu kaçıyor. Hapisdeymiş gibi davranırlarsa tabii ki kaçar"

Aynı katılımcı, gözlemlediği bir olay üzerinden şu şekilde örnek vermektedir:

"Bir ergen (erkek) "Dokuzluk" isimli tarikate katılmış. Aile zengin. Baba çocuğu kendi kurallarında büyütmeye çalışıyor ve sıkı bir kontrol uyguluyor. Çocuk da evden kaçmış bu tarikate katılmış" **[K3, Kadın, 39 yaş, Sosyal Hizmet Uzmanı]**

Bir diğer katılımcı da, ailede ergenlere karşı tutum ve tavırlarda dengenin olmayışı faktörüne vurgu yapmıştır:

"Bazı ailelerde çocuğu gestapo rejiminde tutuyorlar. Ya çok sıkıyorlar, ya çok boş bırakıyorlar. Ortası yok yani, denge yok" [**K4, Kadın, 35 yaş, Polis Memuru]**

Uzmanların genel görüşlerinden, gözlemlerinden ve konuya bakış açılarından, ailede, özellikle de, ebeveynler, ergenlik döneminde yaşanan psikolojik, sosyolojik ve fiziksel değişimler hakkında bilgi eksikliği yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu bilgi

eksikliği ise, onların ergenlere karşı tutum ve davranışlarında kendini bariz şekilde göstermektedir. Eğitmede, ergene yaklaşım tarzında dengeli veya sağlıklı tutum ve ilişkinin kurulmaması\kurulamaması, ailelerin onlara karşı ya aşırı kontrolcü, yada aşırı rahat davranmaları, onların kendi değerlerini başka mecralarda aramalarına sebep olmaktadır. Ailede anlaşıl(a)madığını, hisseden ergen, onu anlayacak bir "ortam", "çevre" arayışına girer. Kendi varlığını, "ben de varım" düşüncesini, bir birey olarak varoluşunu, farklı yerlerde, "evin dışında" arayan ergen, davranışlarıyla bilinçli ve\veya bilinçsiz şekilde kendini ispatlamaya çalışmaktadır.

3.7.2.4. Boşuna Geçen Zaman

Evden kaçan ergenlerle çalışan uzmanların görüşlerine göre, kaçma nedenlerinden biri de, ergenlerin sözün asıl anlamında, boş kalmaları, zamanlarının doğru değerlendirilmemesi ve evden, aileden uzakta farklı yönlere, özellikle de, "dışarıya" itilmesidir. Katılımcılardan biri, ergenin katıldığı herhangi bir faaliyetin olmadığını, zamanın boş geçtiğini ifade etmektedir:

> "Ergenlerin boş zamanlarının düzgün değerlendirilmemesi**.** Anne işte, çocuk hava almak için parka gidiyor. İstediği bir şeyi alacak parası yok, sadece çekirdek elinde düşünüyor**" [K1, Erkek, 43 yaş, Avukat]**

Genelde, görüşülen uzmanların çoğu, evden kaçan ergenlerin boş zamanlarının olduğunu ve boş zamanlarının gerçek anlamda boş geçtiğini, herhangi bir sosyal faaliyet olmaksızın, sosyal medya`da veya ergenlerin tabiriyle desek, mahalleye "takılarak" zaman geçirdiklerini vurguladılar. Bu ise, onları evden uzaklaştırmakla birlikte, suça sürüklenme nedenleri arasında da kendine yer edinmektedir.

Onu da hatırlatmak gerekir ki, ergenlerle yapılan görüşmelerde de, onlar evde yapacak bir şeyin olmadığını, günlerinin boş geçtiklerini ifade etmişlerdi.Hiç bir sosyal faaliyet veya aktivitenin olmayışı, okuldan\eğitim hayatından bir şekilde kopmuş ve ailede yaşanan olumsuzluklardan dolayı, kendine bir "ortam" arayan ergen\genç soluğu dışarda almaktadır.

3.7.3. Uzmanların Görüşünde Evden Kaçma ve Çözüm Yolları

Ergenlerin evden kaçma nedenlerinin değişen değerler, iletişim yoksunluğu ve kopukluğu, "ben de varım!" düşüncesi ve boşuna geçen zaman olarak değerlendiren uzmanlara göre, evden kaçma davranışı ve bunun önleyici tedbirleri nelerdir?

Uzmanların önerdikleri çözüm yollarına dikkat edildiğinde, hem ailenin, hem de diğer kurumların üzerine sorumluluk yüklendiği görülmektedir. Şöyle ki, uzmanlar, evden kaçmada sadece, ailenin değil, devletin de esas rol oynadığını söylemektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının bu işi çözemeyeceğini, sadece devlet seviyesinde destek olursa evden kaçma ve suça itilme durumunun azalmasında olumlu değişimlerin olabileceği ifade edilmiş ve devletin sosyal programları arttırması gerektiğine değinilmiştir. Bununla birlikte, uzman avukatlar, yasal olarak bir takım değişikliklerin olması gerektiğini de vurgulamaktadırlar. Yasal yaptırımlar ailelerle ilgilidir. Uzman avukatlar ailelerin sorumluluk alması hakkında yasanın gerekli olduğuna, çocuk dünyaya getiren ebeveynin sorumluluk almasına, aksi taktirde, yasal işlem başlatılması gerektiğine değinmektedirler. Bundan ziyade, rehabilitasyon merkezlerinin sayının ve kalitesinin arttırılması, çetin terbiye edilmekte olan ergenlerin bu merkezlerde eğitilmesi gerektiği, bu alanda çalışan sosyolog ve psikologların sayının arttırılmasının elzem olduğunu ifade eden uzmanlar, bu merkezlerin sadece ergenler için değil, öncelikli olarak, ebeveynler için gerekli olduğu yönde hemfikirler. Aile bireylerinin, anne-babaların psikolojik ve sosyal açıdan sağlıklı olmalarının, ergenlik dönemlerinde doğru yaklaşım yöntemleri hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme programlarının başlatılması gerektiğini vurgulayan sosyolog ve sosyal hizmet uzmanları, evden kaçan ergenlerin topluma yeniden entegre meselelerine de değinmiştirler.

Sovyet döneminde olduğu gibi, meslek atöylelerinin olması gerektiğini düşünen uzmanlar, eğitimine devam etmeyen ergenleri, meslek öğrenme ve daha sonrasında ise, iş imkanı kazandırarak, topluma entegre etmelerini düşünmektedirler. Tabii ki, bu meslekler ergenlerin kendi ilgi ve merakı yönünde olmalıdır ki bu da onların potensiyellerine göre değerlendirilmesi demektir. Bu aşamada, ailelerin desteği ve bilgilerinin olması önemli rol oynamaktadır. Ailede yaşanan ortamın,daha

sağlıklı olmasının o ailede yetişen ergen için de önemli bir faktör olduğunu da savunmaktalar.

İletişim araçlarından olan, sosyal medyada, ergenler için bir kontrölün olması gerektiğine inanan avukatlar günümüz teknolojisinin sorun haline dönüşmesinden ve bu dönüşümden dolayı, ortaya çıkan olumsuzlukların ergenlerin deviant davranışlarınazemin yarattığına işaret etmektedir. Uzmanların, evden kaçan ergenlerin, kaçtıktan sonra yaşadıkları psiko-sosyolojik ve hukuki boyuttaki sorunlarının önlenmesinde\çözülmesinde hem ailelerin, hem okulların, hem de, devlet kurumlarının önemli rol oynadıklarını ifade etmekteler.

3.8. Evden Kaçan Ergenlerin Kaçma Nedenleri Üzerine Gömülü Teori

Azerbaycan`da, özelde ise başkent Bakü`de evden kaçan ergenlerin kaçma nedenleri üzerine yapılan çalışma, 3 objektif tarafından, hem evden kaçan ergenler, hem onların aileleri, hem de evden kaçan ergenlerle çalışan uzmanların bakış açılarından yola çıkılarak ortaya konulmaktadır.

Araştırma Gömülü teori yöntemiyle ele alınmıştır. Yapılan bu araştırmadan ortaya çıkarılan gömülü teoriye geçmeden önce, 3 farklı objektif tarafından ortaya çıkarılan temel veya çekirdek nedenlere değinmektedir:

(1) Evden Kaçan Ergenlerin Gözünde Kaçma Nedenleri

- Ailede Yaşanan Şiddet ve Çatışmalar\ *"Evde Her Gün Problem, Her gün Sıkıntı..."*
- Ailede Sevgi ve İlgi Eksikliği\ *"Beni De Sev"*
- Ebeveyn-Ergen İlişkisinde İletişim Sorunu\ *"Beni Anlayacak Biri Yok!"*

(2) Evden Kaçan Ergenlerin Ailelerinin Gözünde Kaçma Nedenleri

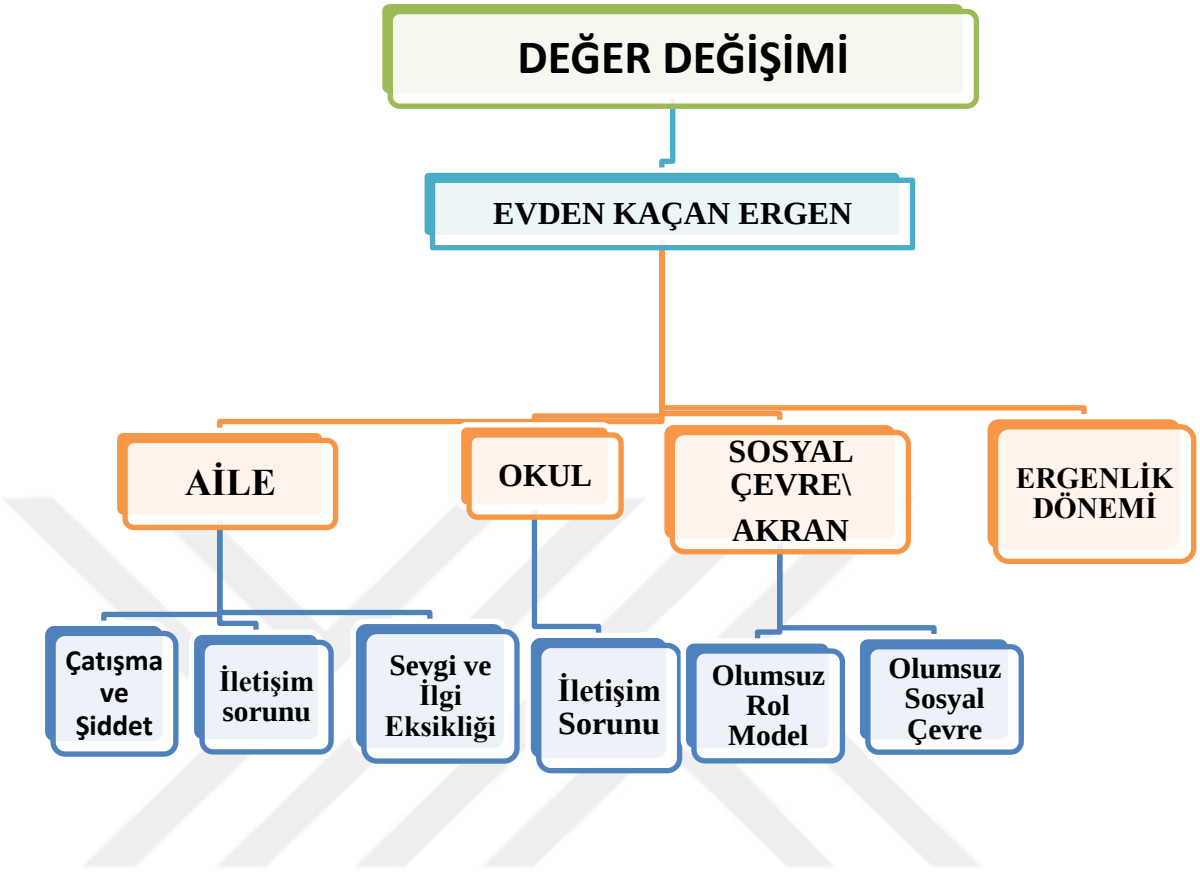
- Ailede Yaşanan Çatışmalar\ *"Kavgalar Çocuğu Bıktırdı Herhalde.."*
- Çevre-Akran Etkisi\ *"Arkadaşının Tesiriyle Oluyor"*

(3)Evden Kaçan Ergenlerle Çalışan Uzmanların Gözünde Kaçma Nedenleri

- Değişen Değerler: "Biz"den "Ben"e Doğru
- İletişim Yoksunluğu ve Kopukluğu
- "Ben de Varım!" Hissi ve Bunu Gösterme İsteği
- Boşuna Geçen Zaman

Yukarıda yer almış temel nedenlerden de gözüktüğü gibi, evden kaçan ergenlerin kaçma nedenleri farklılık göstermektedir. Bu üç yaklaşımdan ortaya çıkan nedenler ise araştırmanın Gömülü teorisini oluşturmaktadır. Bu teori aşağıdaki diyagramda gösterilmiştir.

Şekil 7. Evden Kaçan Ergenlerin Kaçma Nedenleri Üzerine Gömülü Teori

Şekil 7'de yer alan şemadan da görüldüğü gibi, evden kaçan ergenin etrafında olan ilk kurum aile, daha sonra ikinci sosyalleşme ortamı olan eğitim kurumu, sonrasında ise, sosyal çevre\akran oluşumudur.

Dikkat edilmesi gereken ilk nokra, aile kurumu ve bu kurumda ergeni evden kaçmaya iten nedenlerin oluşum sürecidir. Ailede yaşanan çatışma ve şiddet ergeni evden uzaklaştıran temel nedenler arasındadır. Aile üyeleri, anne-baba, anne-ergen, baba-ergen vs. aile bireyleri arasında yaşanan fiziksel, duygusal şiddet (psikolojik baskı ve söz ve davranışlarla karşı tarafa baskı yapmak ve onun davranışını, düşüncesini engellemek vs.), cinsel ve sosyal şiddet (herhangi bir yere gitmeyi engelleme, toplumdan uzaklaştırma vs.), çatışmalar vs. buraya dahil edilmektedir.

Ailede yaşanan ve ergeni evden dışarıya iten temel nedenlerden biri de ailedeki sevgi ve ilgi eksikliğidir. Bu kısıma sadece, ergene karşı olan sevgi ve ilgisizlik değil, hem de, aile bireyleri, özellikle de, anne-baba arasındaki sevgi ve ilgisizlik, aile bireylerinin bir-birine saygılı davranmayışı vs. ait edilmektedir.

Bir diğer esas nedenlerden biri de, ailede yaşanan iletişimsizlikdir veya sağlıklı olmayan iletişimdir. Ergenlik döneminde olan bireyin, ailesi, anne veya babası bu dönemin özelliklerinden, buhranlı dönemde yaşanan fiziksel, biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim hakkında yeterli bilgiye sahip ol(a)madıklarından, ergene karşı yalnış tutum ve davranışlar sergilemekteler. Yalnış tutum ve davranış denildiğinde, ailenin ya baskıcı yada aşırı rahat tutumu kastedilmektedir. Bu yalnış tutum ve yaklaşımlar ise anne-ergen, ebeveyn-ergen arasında iletişim sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ailede anlaşılmadığını düşünen ergen ise, evden uzaklaşmayı seçmektedir.

Araştırma, evden kaçan ergenlerin kaçma nedenleri üzerine olsa da, yapılan görüşmelerden ergeni evden uzaklaştıran nedenler arasında zincirin ilk halkasının okul olduğu gözlemlendi. Bundan dolayı da, ergeni varolduğu kurumlardan birinin de okul olduğu dikkate alınırsa, evden kaçmada okulun üzerine düşen sorumluluğun çok olduğu görülür. Şöyle ki, ergenin hayatında aileden sonra, önemli yere sahip ikinci kurum okuldur. Okul hayatına düzenli devam eden ergen gününün minimum 6-7 saatini okulda geçirmektedir. Fakat, evden kaçan ergenlerin okul hayatlarına dikkat edildiğinde, onların ilk olarak, okuldan kaçtıklarını, derslerde başarısızlık gösterdiklerini, okuma eğilimlerinin zayıf olduğu görülmektedir. Özellikle de, okulda öğretmen-ergen ilişkisinde yaşanan iletişim kopukluğu, ergenin okul ile ilişkisini sekteye uğratmakta ve onu okuldan uzaklaştırmaktadır.

Bir diğer esas nedenlerden biri de, ergenin içinde yer aldığı yalnış çevre ve onun yalnış rol modelidir. Evden kaçan ergenlerden kızların rol modellerinin olmadıklarını veya rol model olarak biri(ler)ni seçmede tereddütde oldukları görüldü. Fakat, erkeklerin çoğunda rol modellerinin olduğunu, hem de bu kişilerin onların hayatlarını olumsuz yönde etkilediklerinden dolayı, yalnış örnek oldukları ortaya çıkarıldı. Şöyle ki, hapishane hayatı yaşamış ve sevgi\saygıyı kabadayılıkla kazanmış bir grup mafya örgütlü insanlardan oluştuğunu ve ergenlerin bu insanları rol model alarak olumsuz anlamda etkilendikleri gözlemlenmektedir. Yalnış rol model ise, doğal olarak, ergeni yalnış çevreye itmektedir.

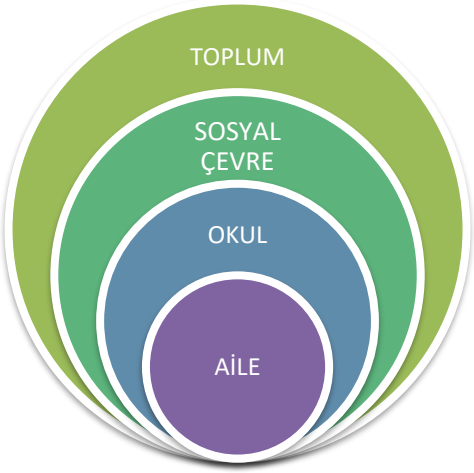
Özellikle, ergenlik döneminde görülen evden kaçma davranışı inceleniyorsa, bu dönemi dikkate almamak konunun eksik olarak ele alındığını göstermektedir. Araştırmadan da,ortaya çıktığıgibi, ergenlik dönemi buhranlı dönem sayılmaktadır.

Hem fiziksel, hem biyolojik, duygusal (psikolojik) anlamda önemli değişimlerin yaşandığı bu dönemde ergen hem kendini tanımak, araştırmak, hem de kendi "ben"ini ortaya koymak için bir takım davranışlarda bulunur. Buraya, yalnız kalmak, macera arayışı vs. dahildir. Bu dönemde görülen özellikler, çoğu kişide benzer olsa da, kimde nasıl etki yaratacağı kişiden-kişiye göre değişmektedir. Bundan dolayı da, evden kaçmada bu dönemi de dikkate almak gerekmektedir.

Burada, ergeni evden uzaklaştıran ve sokağa iten nedenin tek olmadığını görülmektedir Yani, ailede her yaşanan çatışma veya şiddet her ergeni evden kaçmaya itmez. Ergeni evden uzaklaştıran nedenin birden fazla olduğunu ve ergenin yaklaşım ve bakış açısından kaynakladığı söylenebilir. Bundan ilave, yukarıda iletişimsizlik veya sağlıklı olmayan iletişim derken, sadece ailede bireyler arasındaki iletişimi değil, ergenin etrafında olan aile, okul ve çevre arasında yaşanan iletişim kopukluğu ve kurumlararası iletişimin olmayışı kasdedilmektedir. Ergenin etrafında oluşan bu üçlü kurumun\sistemin birinde oluşan olumsuzluğun veya zincirin ilk halkasında oluşan kopmanın farkına varılmaması, bu olumsuzlukların diğerlerine de sıçraması ve diğer kurumların da kendi içinde varolan\oluşan olumsuzluğun giderek, ergeni "dışarı", "sokağa" itmesiyler başlar sokak hayatı, sokak düzeni...

Araştırmaya katılan uzmanların da, altını çizerek söylediği, "ben" düşüncesi, ister aile içinde, isterse de diğer kurumlarda, okulda, toplumda, insanların sadece dünyalarına odaklanarak, "yalnız kendim için" düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir. Giderek bireycilik düşüncesinin yaygınlaşması, sosyal ağların insanları yüz-yüze iletişimden uzaklaştırması, yabancılaştırması sadece toplumda değil, ilk olarak ailelerde de gözükmektedir. Bu düşüncenin kökünde ise "biz"den "ben"e doğru gidiş var. Sosyalleşme ve iletişim yetersizliği ise bu faktörün altında yatan nedenlerdendir.

Şekil 8. Ergenin Olduğu Toplumsal Kurumlar

Araştırmalardan ortaya çıkan sonuçlara göre, ergenlerin varolduğu toplumsal kurumlarda, yani, aile, okul ve onun sosyal çevredir.

Bu üçlü sistemin herhangi birinde veya bir kaçında oluşan sorunlar ergenleri evden kaçmaya itmektedir. Araştırmanın bulguları kısmında da, belirtildiği gibi, evden kaçan ergenlerde, ilk olarak okuldan kopmalar görülmektedir. Okul hayatını terketmede oluşan sorunlar hem okuldan, hem de aileden kaynaklı olabilir. Fakat, okuldan uzaklaşan ergenlerin, zamanla evden de kaçtıkları tespit edilmektedir. Evden kaçarak, sokağa adım atmakta olan ergenler, onların aileleri\ebeveynleri ve ergenlerle çalışan uzmanlarla yapılan görüşmelerden ortaya çıkan gömülü teoriye göre, 2015-2016 yılları arasında, Bakü`de yaşayan ergenlerin evden kaçma nedenleri 3 ana başlık etrafında ele alınmaktadır:

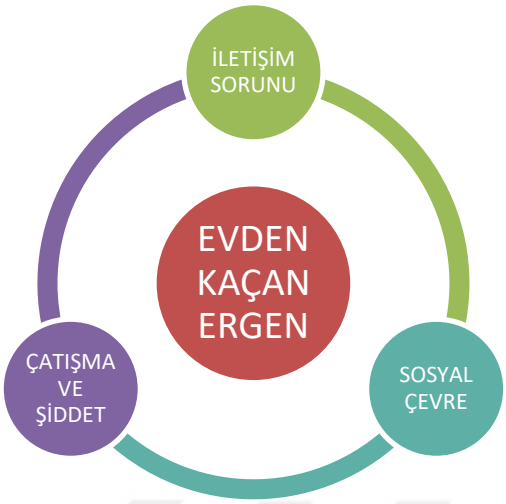
(1) İletişim Sorunu;

(2) Çatışma ve Şiddet;

(3) Sosyal Çevre;

Şekil 8`de araştırmanın ortaya koyduğu gömülü teori şema şeklinde yer almaktadır:

Şekil 9. Araştırma Sonucu Oluşan Teorinin Ana Şeması

Aile bireyleri arasında, özellikle de, ergen-ebeveyn arasından yaşanan iletişim çatışması ve\veya aile içinde yaşanan şiddet ve çatışmadan ortaya çıkan iletişim sorunu ergeni, evden uzaklaştırarak, onu farklı sosyal çevrelerde kendini arayışa sürüklemektedir. Ayrıca, ergenin olduğu toplumsal kurumlar aile, eğitim kurumu ve sosyal çevre arasında yaşanan iletişim sorunu veya iletişimsizlik, ergenin sokağa adım atmasından sonra karşılaştığı bir çok soruna, erken müdahele edilmemesine neden olmaktadır. Yukarıdaki şemada belirtilmiş 3 ana sorunun oluşması durumunda ergenlik dönemini yaşayan birey evden uzaklaşmayı\problemden kaçmayı düşünmektedir. Bu düşünce içinde olan birey ise, sokakta kendiliğinden oluşan sosyal çevreye dahil olmaktadır. Bahsedilen sosyal çevrede ise, birçok olumsuzlukla karşılaşmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2012-2013 yıllarında Bakü'de risk grubuna dahil olan, kanunla münakaşada olan ve cinayet işlemiş ergenlerle çalıştığım zamanlarda ergenlerin gerek sosyolojik, gerek psiko-sosyolojik, gerekse de hukuki açıdan yaşadıkları veya ilerde yaşayabilecekleri sorunları gözlemleme şansım olmuştu. Çalıştığım yıllarda, onların bir çok problemlerinin evden kaçmayla başladığını gözlemlemekteydim. Türkiye'de eğitim aldığım yıllarda ise Azerbaycan'ı, özelde ise Bakü'deki ergenleri biraz daha dışarıdan, bir yabancı gözle gözlemleme imkanım olmuştur. Tez danışmanımla Bakü'deki ergenlerin güncel sorunlarına ilişkin yaptığımız tartışma ve müzakerelerde iki konunun aktüelliği dikkatimizi çekmiştir: 1. Ergenlerin Evden Kaçmaları; 2. Ergenlerin İntiharı. Her iki problemin de medyada kendine yer edindiği, hatta belli aylarda, özellikle de, Nisan-Mayıs aylarında ardışık olarak evden kaçma ve intihar olaylarının tespit edildiğini müşahede etmiştik. Bahsi geçen bu iki problemden evden kaçma ve onun altında yatan nedenlerin sosyolojik bakış açısıyla araştırılması kişisel olarak daha çok ilgimi çekti ki, çalıştığım yıllarda da problemin yeniliği ve gelecekte daha büyük bir "problem" olabileceği dikkatimdeydi. Bu minvalde, konuya olan ilgim ve çalışmanın araştırılabilirliği vs. göz önünde bulundurularak konu seçimine karar verildi. Konuyu seçmek kadar, problemi daha uygun yöntemle ele almak önemlidir. Yönteme karar vermeden önce, alan taraması yapıldığında ergenler ve onların yaşadıkları problemlerle ilgili bir çok makalelerin, eserlerin bulunmasına rağmen, evden kaçma problemini ayrıca bir problem şeklinde araştırıldığına şahit olamadık. Sahada yapılan araştırmadan yola çıkarak, yani sahaya gömülü olan verilerden teori oluşturma yönteminin daha uygun olacağına karar verdik. Bu kararda ise Azerbaycan toplumunun cumhuriyetini yeni kazanmış oluşu, sosyoloji disiplinin yeni kurumsallaşmaya başlıyor oluşu, evden kaçma probleminin yeniliği ve bu anlamda derinlemesine araştırmalara tabi tutulmayışı vb. hususlar nedenler arasında başlıca yer tutmaktaydı. Buradan yola çıkarak, çalışma, Gömülü teori (Grounded Theory) ile Azerbaycan'nın başkenti olan Bakü'de 2015-2016 yılları arasında evden kaçma davranışında bulunan 14-17 yaş aralığında olan ergenlerin kaçma nedenlerini sosyolojik çerçevede incelemeyi amaç edinmektedir.

Bu çalışmanın hedef kitlesini evden kaçan ergenler teşkil etse de, konuyu daha etraflı şekilde ele almak için, evden kaçan ergenlerin aileleri, ağırlıklı olarak, anneleri ve ergenlerle çalışan uzmanların görüşlerine başvuruldu. Hem uzmanlar, hem aileler, hem de ergenlerin gözünde evden kaçma ve onun altında yatan nedenler incelendi. Her 3 bakış açısının birbirinden farklı ve benzer tarafları ortaya çıkarıldı ve bu benzerlik ve farklılıktan araştırmanın gömülü teorisi ortaya konuldu. Teoriye geçmeden önce, her 3 bakış açısına kısaca değinmek gerekir.

14-17 yaş aralığında evden kaçan bu ergenlerin profil özelliklerine bakıldığında, çoğunun okul hayatından uzaklaştığını, okulda olanların ise başarılarının düşük olduğunu, gününün büyük bir bölümünü sözün asıl anlamında "boş" geçiren, hedef ve arzularından uzak düşmüş\veya uzaklaştırılmış ergenler olduğu görülmektedir. Bahsi geçen ergenlerin çoğunun anne-babasının ayrı olduğu, yani tekebeveynli oldukları, yine çoğunun aileiçi çatışma ve şiddet yaşadığı\ şahit olduğu, ailelerinde düzen ve birlik kavramının olmayışı ortaya konulmuştur. Bütün bunlarla beraber, ergenlerin rol modellerinin olmayışı veya yalnış insanları rol model olarak gördükleri ve onun etkilerini bariz bir şekilde yansıtan bir ergen profili ile karşılaşılmıştır.

Hem uzmanlar, hem de aileler tarafından "evden kaçma" olarak tanımlanan olgunun ergenlerin gözünde "evden kaçma" değil, "problemden kaçma" olarak algılanması ve kabullenilmesi ortaya çıktı. Ergenlerle yapılan görüşmelerde 3 esas kaçma nedeni tespit edildi: Ailede Yaşanan Şiddet ve Çatışmalar, Ailede Sevgi ve İlgi Eksikliği, Ebeveyn-Ergen İlişkisinde İletişim Sorunu. Ergenlerin düşüncelerinde ailede yaşanan şiddet ve çatışma ortamı, ailelerin, özellikle de annelerin onlara karşı sevgi ve ilgi eksikliğini hissetmeleri, aile bireylerinin, ebeveynlerinin onları anlaması, kısıtlaması vs. onları evden uzaklaştıran nedenlerdir.

Ailelerin\ebeveynlerin gözünde kaçma nedenlerine geçmeden önce ergenlerin yetiştikleri aile ortamına değinilmelidir. 6 ebeveynle yapılan görüşmede bu ailelerin düzenli bir iş yerinde çalışmadıkları, düzenli maddi gelirlerinin olmadığı, tek eşli oldukları, eğitim durumlarının orta okul düzeyinde olduğu görülmüştür. Aileler ergenlerin evden kaçma nedenlerini: Ailede Yaşanan Çatışmalar ve Çevre-Akran

Etkisi'nde görmektedirler. Anneler ergenlerin ailedeki çatışma ortamından dolayı evden uzaklaştıklarını düşünmektedir. Onlara göre ikinci esas neden ise onların çevredeki akranlarından etkilenmesidir. Ebeveynler evlatlarının yaşıtları tarafından etkilendiğini ve yalnış adımlar attıkları kanaatini taşımaktadır.

Ergenlerle çalışan uzmanlar ise ergenlerin evden kaçma nedenlerini 4 ana başlık altında ele almaktadırlar:

- Değişen Değerler: Biz'den Ben'e Doğru
- İletişim Yoksunluğu ve Kopukluğu
- "Ben de Varım!" Hissi ve Bunu Gösterme İsteği
- Boşuna Geçen Zaman

Uzmanların hemen hemen hepsi ergenlerin kaçma nedenlerini ifade ederken, Sovyetler Birliği'nin etkisi altında olan Azerbaycan ile ve Bağımsız Azerbaycan arasında karşılaştırma yapmış ve bağımsızlıktan sonra oluşan negatif durumları değişen değerlere bağlamaktadırlar. Aile bireylerinin bir-birine saygı göstermemesi, anne-baba arasındaki ilişkinin sevgi ve saygıya dayalı olmaması, anne-çocuk, anne-baba, baba-çocuk vb. bireyler arasında BİZ kavramının BEN'e dönüşmesi ve bunun sonucunda oluşan bireycilik, "ben" merkezli düşünce ve yaklaşımların getirdiği negatif durumlardır. Ayrıca, ailede yaşanan rol karmaşası, yani, ailede anne ve babanın kimliğinde oluşan karmaşa ve bu ailelerde yetişen ergenlerde yaşanan sıkıntılar (gelişim açısından psikososyal problemler) da buraya dahildir.

Uzmanların gözünde bir diğer neden iletişim yoksunluğu ve iletişim kopukluğudur. Burada iletişim yoksunluğu ve kopuluğu derken, ilk olarak, ailede ergen-ebeveyn, ebeveyn-ebeveyn, ailenin diğer üyeleri arasında yaşanan iletişim yoksuluğu kastedilmektedir. Ayrıca, okulda öğretmen-öğrenci ilişkisinde yaşanan kopukluk, aile-okul arasında olan iletişim yoksunluğu da buna dahil edilmektedir.

Ebeveynlerin veya aile bireylerinin ergenin yaşadığı buhran döneminde ortaya çıkabilecek durumların farkında olmaması ve gelişen "benliği"ni umursamadan yalnış davranış ve tutumlarda bulunması da nedenler arasında yer almaktadır. Özellikle de, ergenlerin yalnız yaşama ve özgürlüğe can atma duygularının daha kabarık şekilde ortaya çıktığını vurgulayan uzmanlar, ailelerin

kontrolünden farklı taraflara\maceralara gidebileceklerini vurguladılar. Ergenlerin sözün asıl anlamında, boş kalmaları, zamanlarının doğru değerlendirilmemesi ve evden, aileden uzakta farklı yönlere, özellikle de, "dışarıya" itilmesi de nedenler arasındadır.

Sonuç olarak, her 3 bakış açısından, ergenlerin evden kaçma nedenlerinin bir tek nedene bağlı değil, kişiden-kişiye, aileden-aileye, dönemden döneme göre, değişkenlik göstermekle birlikte, ergeni etkileyen faktörlerin farklı şekilde bileşiminden ortaya çıktığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan uzmanların da, altını çizerek söylediği, "ben" düşüncesi, ister aile içinde, isterse de diğer kurumlarda, okulda, toplumda, insanlarda "yalnız kendim için" düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir. Giderek bireycilik düşüncesinin yaygınlaşması, sosyal ağların insanları yüz-yüze iletişimden uzaklaştırması, yabancılaştırması, sadece toplumda değil, ilk olarak ailelerde gözükmektedir. Bu düşüncenin kökünde ise "biz"den "ben"e doğru gidiş var. Sosyalleşme ve iletişim yetersizliği ise, bu faktörün altında yatan nedenlerdendir. Gerek kapitalist sistemin, gerek teknoloji yüzyılının, gerekse de, gelişim sürecinin, modernizmin getirdiği olumsuzluklar, bireyin birey olarak toplumsallaşmasını değil, aksine bireyin toplum içinde yabancılaşarak, kendisini çevreleyen egosu onu "kendi dünyası"na çekmektedir. Nitekim, birey "kendi dünyası"na sadece egosunu almakta ve ışık hızıyla yayılan "21 yüzyıl yalnızlığı" modern toplumun "modern hastalığı" haline gelmektedir. Bu hastalık ise beraberinde toplumun ve bireyin değerler sistemini etkilemekle kalmayıp, onu değiştirmeye, dönüştürmeye, çalışmakla, "yeniden farklı bir varoluş" sürecine itmektedir. Ergenlik döneminde yaşanan problem davranışlar yıllardan beri araştırma konusu olmuş, bu davranışların nedenleri, ortaya çıkma sebepleri farklı görüşlerle ele alınmıştır. Alan taraması yapıldığında, ilgili literatürde problem davranışının ortaya çıkmasında, ergenin ailesi veya arkadaş ortamı veya aile\ebeveyn, okul ile birlikte ergenin çevresi vs.bir çok alanın etkili olması faktörü esas alınmaktadır (Brand,1993; Bingham ve Shope, 2004; Beam, 2000).

Ergenlik döneminde ortaya çıkan kuraldışı davranışları farklı disiplinler bağlamında ele alan kuramlar, ergeni kendine has bakış açısıyla değerlendirmekte ve o

çerçeveden bakmaktadır. Araştırmanın kavramsal şemasında ergenlerin kuraldışı davranışlarını farklı disipliner yaklaşımlar açısından değerlendiren kuramlar yer almaktadır. Bu yaklaşımlar içinde de, Durkheim ve Merton'un Anomi ve Gerilim Teorileri, T. Hirschi tarafından geliştirilmiş Sosyal Kontrol veya Bağ Teorisi, Elliot'un Sosyal Kontrol Kuramı ve Emler'in Saygınlığı Arttırma Teorisi ve Sosyal Gelişimsel Kuram kendine yer edinmiştir. Bu kuramların ortak noktaları, ergenlerde görülen kuraldışı davranışları, sadece toplumsal yapılar bağlamında, yaşanan sosyal krizler, sanayileşmede meydana gelen hızlı büyüme sonucu ortaya çıkan anomik ortamdan kaynaklanmaktadır. Bazı kuramlar ise, sosyal kontrol mekanizmalarının işlevinde yaşanan sıkıntılar ve onların sonucunda ortaya çıkan anormal davranışlar, toplumun önüne konulmuş amaçlar ve araçlar arasındaki uyumsuzluk nedeniyle ortaya çıktığını savunmaktadır. Bahsedilen bu sosyolojik kuramlar, bireyin davranışlarını, onun bireysel özelliklerinden ve bu özelliklerle birlikte ortaya çıkabilen sorunlardan bağımsız şekilde ele almaktadır. Yani, bireyi sadece toplumsal açıdan değerlendirmektedirler. Fakat, araştırmanın gelişmekte olan ve sahaya gömülü verilerinden ortaya çıkan teori, ergenlere, özellikle, evden kaçan ergenlere hem toplumsal açıdan, hem de bireysel açıdan yaklaşarak, bütüncül bir yaklaşım çerçevesi sunmaktadır. Araştırmanın gömülü teorisine göre, ergenin bulunduğu aile, okul, çevre vs. tüm toplumsal yapılar göz önünde bulundurularak, bu yapılar içinde ayrı ayrılıkta ve\veya birbiriyle ilişkili olarak, yaşanan sosyal ve psikolojik krizlerin (iletişim sorunu, şiddet ve çatışma ve sosyal çevre), ergenlik döneminde yaşanan fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişimlerle birlikte ortaya çıkması ergenin evden kaçmasında ciddi şekilde rol oynamaktadır. Sovyet otoritesi ve sömürüsünden kurtulan Azerbaycan'ın ve onun sanayi ve teknoloji açısından diğer şehirlerinden daha gelişmiş olan başkenti, Bakü'nün, bağımsızlıktan sonra geleneksel toplumdan modern topluma doğru ilerleyen çizgisi sonucunda, toplumsal yapılarda yaşanan sosyal ve psikolojik değişimler, krizlere neden olmaktadır. Modernleşme hareketleri içinde görülen krizler ise, değerlerin değişimine getirip çıkarmaktadır. Kolektiften bireyselliğe veyahut biz'den, ben'e doğru ilerleyen bu süreç, ergenlik döneminde olan bireyin yaşadığı değişikliklerle birlikte ele alındığında, ergenin, olduğu toplumsal yapılar içerisinde, özellikle de, evde (ailede) oluşan kriz ve değişim

durumunu kabullenmemesi, onun "evden" değil, "problemden" kaçmasına neden olmaktadır.

Çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği gibi, Azerbaycan'da, çocuk ve ergen problemlerinde sivil toplum kuruluşlarının daha ön planda yer aldıkları görülmektedir. Fakat, araştırma boyunca STK'ların bahsi geçen problemleri ele almada eksik, yetersiz olduğu, yapılmakta olan projelerin sürdürülebilirlik ve devamlılık anlamında kesintilerin oluştuğu gerçeği, alanda çalışan uzmanların da görüşlerinde yer almaktadır. Araştırmaya katılmcı olarak dahil olan uzmanlar alandaki eksiklikler ve yapılması gerekenler üzerinde durdular. Onların düşüncelerine göre ergenlerle ilgili mevcut sorunlar aşağıda yer alan eksiklerden dolayı daha da artmaktadır: *(1)*Yasalarla gerçeklerin uyuşmaması ve *(2)*yapılan işlerde sürekliliğin ve devamlılığın olmaması[48].

Uzmanların görüşlerine katılmakla beraber, önemli bir hususa da dikkat çekilmelidir. O da kurumlararası iletişimin olmayışı veya zayıf oluşu meselesidir. Bu anlamda sadece ergenlerle çalışan kurum ve kuruluşların değil, sosyal kurumların çoğunda yaşanan bu iletişimsizlik birçok problemlerin ele alınmasında, hatta sorunun ortaya çıkmasında bile engel yaratmaktadır.

Peki, bu alanda yapılması gerekenler nelerdir?

Katılımcı uzmanların bu konuda yapılmasını gerekli gördüğü adımlar iki kısma ayrılmaktadır: *(1)* Devletin üzerine düşen görevler; *(2)* Ailelerin üzerine düşen görevler.

(1)Devletin üzerine düşen görevler:

- Devletin uygulaması gereken sosyal programların geliştirilmesi,
- Alanda deneyimli sosyolog ve psikologlarının sayının artırılması,

[48]Örnek olarak bir uzman katılımcının ifadeleri gösterilebilir: "Ayrı ayrı QHT'lerde (sivil toplum kuruluşlarında) iş var ama onlar da projelerle çalışıyorlar. En az 6 aylık, maksimum 1-2 senelik çalışmalarla bir neticeye varmak zor. İşin devamlılığı ve sürekliliği önemli. Proje bitti mi iş de bitiyor ama çocuklar, yeniyetmeler yine sokaktalar. Bu işte süreklilik olmalı, zincir kırılmamalı" **[K2, Kadın, 48 yaş, Sosyolog]**

- Zor eğitilen çocuk ve ergenlerin aileden uzaklaştırılarak terbiye edilmesi için uygun rehabilitasyon merkezlerinin kurulması,
- Bununla beraber kapalı rehabilitasyon merkezlerinin ebeveynlere yönelik faaliyetinin olması,
- Ailelerin sorumluluk almaları ile ilgili yasaların olması,
- Gayri resmi nikahların azaltılması yolunda uygun programların geliştirilmesi,
- Anne-babası olmayan ve sokağa sürüklenen çocuk ve ergenlerin devlet himayesine verilmesi ve devletin de ihtiyaç sahibi ailelere vermesi;
- Sosyal medya\iletişim araçlarının çocuk ve ergenlerin kullanılmasına karşı kontrol edilmesi ve güvenilirliğinin sağlanması,
- Sosyal, hukuki ve psikolojik problemlerin bütüncül bir şekilde çözülmesi için devletin bütüncül tedavi ve danışmanlık merkezlerinin açması,
- Meslek edindirmenin sağlanması,
- Çocukların topluma yeniden entegre edilmesi,
- Şiddete başvurmadan yasal yaptırımın oluşturulması ve
- Ailelerin bilgilendirilmesi.

(2)Ailelerin üzerine düşen görevler:

- Ailelerin ergeni kendi isteği ve potensiyeline göre yönlendirmesi
- Ailelerin ergenleri dengeli olarak kontrol etmesi ve
- Ailelerin eğitilmesi ve bilgilendirilmesi.

Sonuç olarak vurgulamak gerekir ki, evden kaçma davranışı, sonuçlarından bağımsız şekilde ele alındığında problem gibi gözükmemektedir. Fakat, sorunlar zincirinin ilk halkasını oluşturan evden kaçma ve onunla başlayan suç, cinayet, istismar, zararlı alışkanlıkların edinilmesi, özellikle de toplumun "beyaz" belası olan uyuşturucu kullanımının başlanılması, insan ticareti vs. gibi sorunların "çocuklukla yetişkinlik dönemi arasına sıkıştırılmış bireyin kendini arama" çağı sayılan ergenlik döneminde ortaya çıkması, toplumun ve bireylerin gelişiminde sorunsallık anlamında bir başlangıc sayılmaktadır. Bu anlamda yapılması gereken şey, toplumsal kriz ve değişimlerin ergenlik dönemindeki bireyleri evden kaçmaya,

sokağa sürüklemeden önce, risk faktörlerinin araştırılarak önleyici çalışmalar yapmak, ergenin bireysel özelliklerini dikkate alarak, bütüncül yaklaşım sunmaktır.

Azerbaycan`ın başkenti Bakü`de evden kaçan ergenlerle yapılan görüşmelerden ortaya çıkan teori, sosyologların, sosyal hizmet uzmanlarının, psikologların, pedagogların vs. tüm sosyal bilimciler tarafından, evden kaçma problemini, bütüncül şekilde, hem aile sosyolojisi, hem ergen sosyolojisi, hem iletişim sosyolojisi, hem de ergenin olduğu tüm sosyal yapılar çerçevesinde, yaklaşılması gerektiğini zaruri kılmaktadır.

KAYNAKÇA

Aykanat, O., Ural, L.,Varol, Ş.,Afyonkale Talay, N:	Denge Gazetesi, **"Ergenlik Dönemi Ve Bu Dönemde Sık Görülen Evden Kaçma Davranışı"** (çevrimiçi), www.dengegazetesi.com.tr/ergenlik-donemi-ve-budonemde-sik-gorulen-evden-kacma-madde-kullanimi-22937h.htm, 3 Mayıs 2009.
Arnett, J.J:	(2000a), **"Adolescent Storm and Stress, Reconsidered"**, American psychologyist, Çev. Geniş, T. (2007), 317-326.
Allendy, R:	(1968), **Problem Çocuklar**, s. 100-102.
Ağayeva, K:	**Tarixi Kataklizmlərin Məhsulu- "Küçə Uşaqları"** makale www.bizimyol.info/news/16487.html, (Aralık, 2013)
Aile ve Sosyal Araştırmalar Bakanlığı:	**Türkiye`de Ergen Profili,** 2008 (Ankara 2010)
Asker, R:	**"Türk Karakteri-Müsbet və Mənfi Cəhətlər",** Mentalitet Gazetesi, Bakü, Mayıs, 2000.
Azadlıq Gazetesi:	**"Azərbaycanda Yoxsulluq Və Işsizliyin Səviyyəsi Gizlədilir",(**çevrimiçi), https://www.azadliq.info/46018.html, 20 Mayıs 2014.
Azərbaycan Statistika Komitesi:	(çevrimiçi), http://www.stat.gov.az

Azərbaycan Statistika Komitəsi	**"2016-cı Ilin Yanvar-Noyabr Aylarında Əhalinin Gəlirləri",(**çevrimiçi), www.stat.gov.az/xeber/index.php?id=3435, 15Aralık 2016.
Axundova, G:	**"Evdən Qaçan Yeniyetmələr"** makale, Bakı, (çevrimiçi), https://www.azadliq.org/a/24237981.html, 6 Mayıs 2017.
Adıgözəlbəy, M:	**"Qarabağnamə"** kitabı, 1998, s.103-110.
Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı:	**Genel Eğitim Okulları İçin Öğretim Planı**, 1992, Bakı.
Bozkurt, V.	**"Değişen Dünyada Sosyoloji"** kitabı, Ekin Basın Yayın, Bursa,2015, s.123-126, 129-130.
Bayramoğlu, E:	Mülakat Yoluyla Elde Edilen Bilgiler,1996, Ankara.
Baldık, Ö:	**Ansiklopedik Eğitim ve Psikolojik Rehberi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2005.
Bandura, A:	**"Aggression: A social learning analysis" Englewood Cliffs,** NJ: Prentice-Hall, 1973.
Bandura, A:	**"Social learning"** theory, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1977.
Berktin, C.T:	**"Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları"**, Kültür Yayınları, İstanbul.

Corbin, J., & Strauss, A:	**"Grounded theory research: Procedures, canons and evaluative criteria",** Qualitative Sociology, 1990, 13 (1), 3-21.
Coser, A.L:	**"Sosyolojik Düşüncenin Ustaları"** kitabı, Deki Basın Yayın, Ankara, 2008, s.130-152.
Chisholm, L., Hurrelmann, K:	**"Adolescence in modern Europe: Pluralized transition patterns and their implications for personal and social risks**", Journal of Adolescense, 1995, 18, 129-158.
Çelik, H., & Ekşi, H:	**Gömülü Teori** kitabı, Edam Yayınları, İstanbul, 2015.
Çələbiyev, N.Z:	**Uşaq Psixologiyası** kitabı, Bakı, 2005.
Dodge, K., Pettit, G:	**"A Biopsychosocial Model Of The Development Of Chronic Conduct Problems in Adolescence"**, Developmental Psychology, 2003, 39, 349-371.
Durkheim, E:	**"İntihar",** Çev. Özer Ozankaya, Ankara: Unesco, 1986.
Durkheim, E:	**"Suicide: A study in sociology"**, Glencoe, III: Free Press, France, (1951-1897).
Durkheim, E:	**"The division of labor in society",** New York: Free Press of Glencoe, (1964-1893).
Dworsky, T. & Fowler:	**"Homelesness and Runaway",** çevrimiçi, http://youth.gov/youth-topics/runaway-and-homeless-youth, 2007.

Əlizadə, Ə.Ə:	**"Məktəbə Psixoloji Xidmət: Problemlər, Düşüncələr"** kitabı, Azərbaycan Məktəbi Nəşri, Bakı,1993.
Əliyev, H.Ə:	**"Müstəqilliyimiz əbədidir",** I, II cildlər, Bakı, 1997.
Ə1iyev, M:	Azərbaycan Demokratik Respublikası, Bakı, 1992.
Əliyev, R.İ:	**"Məktəbə Psixoloji Xidmətin Aktual Məsələləri"** kitabı, Bakı, 2004.
Əliyev, H:	**"Müstəqilliyimiz əbədidir",** I-X cildlər, Bakı, 1997-2002.
Focus Adolescent Services	**"Is Your Teen A Runaway Risk?",** çevrimiçi, http://www.focusas.org/issues/runaway-risk,
Furstenberg, F.	**"The sociology of adolescence and youth in the 1990s: A critical commentary"**, Journal of Marriage and Family, 2004, 62, p 896-910.
Gottfredson, R.& Hirschi, T:	**"Criminality and Low Self Control"**, iç, New Perspectives in Criminology (Ed.: John E. Conklin), USA : Allyn and Bacon, 1996.
Garbarino, J., Wilson, J., Garbarino, J:	**"The adolecent runaway",** In J.Garbarino and J. Sebes, Troubled youth, troubled families. New York, 1986, 315-351.
Hirschi, T:	**"Causes of Delinquency",** Berkeley: University of California Press, 1969.
Həmzəyev, M.Ə:	**"Yaş və Pedaqoji Psixologiyanın Əsasları"** kitabı, Bakı, 2000.

Həmzəyev, M.Ə:	**"Pedaqoji Psixologiya"** kitabı, Bakı, 1991, s.242-291.
Həmzəyev, M.Ə:	**"Yaş Və Pedaqoji Psixologiyanın Əsasları"** kitabı, Bakı, 2003, s. 212-257.
Həsənov, A ve Ağayev, Ə:	**"Pedaqogika"** kitabı, Nasir Nəşriyatı, Bakı, 2007.
Xəlilov, H:	**"Uşaq və Yeniyetmələrin İnkişafının Sosial Psixoloji Məsələləri"** kitabı, Qafqaz Universiteti Neşri, Bakı, 2012.
İbrahimov, A. ve Xəlilov, H:	**"Sağlam Övlad, Düzgün Tərbiyə, Təmiz Nitq"** kitabı, Misri nəşriyatı, Bakı, 2004.
İsmayılov, M:	**"Azərbaycan tarixi",** Bakı, 1993.
Kadıoğlu, D:	**"Ergen Neden Evden Kaçıyor?"** makale, (çevrimiçi) www.hurriyetaile.com/ergenlik/psikolojik-gelisim/ergenler-neden-evden kaciyor_16693.html. 16 Ekim, 2014.
Клюевой, Н.В:	**"Педагогическая психология",** Владос пресс, Росси, 2005.
Quliyev, N.	**"Evdən Qaçan Gənc Qızların Hekayələri",** Azərbaycan Uşaq Hüquqları Üzrə QHT Alyansı (Çevrimiçi), http://www.qafqazinfo.az/sosial-3/evden-qacan-genc-qizlarin-hekayeleri-81982, 6 Temmuz 2014.
Qədirov, Ə.Ə., Məmmədov, İ.N:	**"Yaş Psixologiyası"** kitabı, Maarif Nəşriyatı, Bakı, 1986.

Quliyev, E.M.	**"Uşaq və Psixologiyası Testlər-300"** kitabı, Bakı, 2006.
Qaffarov, T:	**"Azərbaycan tarixi",** 1920-1991, Bakı, 1999, s.173.
Larson, R., Wilson, S:	**"Adolescense across place and time:Globalization and the changing pathways to adulthood"**, 2004.
Lerner, R., Steinberg, L:	**"The scientific study of adolescence: Past, present and future"**, 2004.
Lehman, J:	**"Running Away: Why Kids Do It And How To StopThem",**çevrimiçi,empoweringparents.com/article/running-away-part-i-why-kids-do-it-and-how-to-stop-them/
Məmmədov, İ.Ə:	**"Azərbaycan Məktəblərində Psixoloji Xidmətin Təşkili Təcrübəsi ve Elmi-metodik Problemləri"** kitabı, Bakı, 1996.
Məmmədzadə, R.H:	**"Təhsil Müəssisələrində Psixoloji Xidmət"** kitabı, Bakı, 1996.
Менезес, Г:	**"Дети И Подростки В Азербайджане",** (çevrimiçi)http://www.1news.az/interview/20160401044807522.html, Aprel 2016.
Мамедов, Т.М:	**"Кафказская Албания в IV-VII вв",** Баку, с. 178-179. Həsənov, A.H. (2005), **Skiflər Çarlığı,** Bakı 1993.

Мустафаев, Дж.М:	**"Северные ханства Азербайджана и России (конца XVIII - нач. XIX вв.)",** Баку, 1989.
Merton, R. K:	**"Social structure and anomie",** Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1938.
Modell and Goodman, M:	**"Historical perspectives",** İn S. Feldman and G.Elliot, At the threshold: The developong adolescent. Cambridge, MA: Harvard University Press, p,93-122, Laurence Steinberg, 1990.
McCarthy, K., Lord, S., Eccles, J., Kalil, A., & Fusternberg, F., Jr:	**"The impact of family management strategies on adolescents in high risk environments**", Washington, March, 1992.
Nəbiyeva, A:	**"Yeniyetmə (Ergen) İntiharı"** makale, Azərbaycan Müəllimi gazetesi, (çevrimiçi), www.anl.az/down/meqale/az_muellimi/2014/aprel/367415.htm, Bakı, Nisan 2014.
Немов, Р.С:	**"Психология книга"** М., Академия.,Росси, 1999.
Oğan, S:	Azerbaycan İktisadi Dünyası, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul, 1992.
Обухова, Л.Ф:	**"Возрастная психология"** Педагогическое общество Росси, 2003.
Okutan, M:	Azerbaycan Eğitim Sistemi, Eğitim Yönetimi. II, 1 Pegem Yay, Ankara, 1996.

Hakıyeva, S:	**"Uşaq və Yeniyetmələrin Fiziki-Mənəvi Tərbiyəsi"** makale, (2015), Olimpiya Dünyası gazetesi. Bakı. (çevrimiçi) www.anl.az/down/meqale/olimpiya_dunyasi/2015/oktyabr/458310.jpg
Petraitis, J., Flay, B.R., Miller, T.O:	**"Reviewing Theories Of Adolescent Substance Use: Organizing Pieces in The Puzzle",** Psychological Bulletin, 1995, 117, 1, 67-86.
Pettit, G.S., Laird, L.D., Dodge, K.A., Bates, J.E., Criss, M.M:	**"Antecedents And Behavior Problem Outcomes Of Parental Manitoring And Psychological Kontrol In Early Adolescent",** Child Development, 2001, 72, 2, 572-598.
Peters, W:	Çev: Turhan, M., **Ergenlik ve Delikanlılık Çağı**, İstanbul, 1944.
Rousseau, J.J:	**"Emile"** kitabı, Selis Yayınları, İstanbul, 2014, 203-206.
Sarıyeva, İ:	**"Azərbaycanda İntihar Edən Uşaqlar"** makale, Bakı Xəbər Gazetesi, Bakı, (çevrimiçi) hptt:\\www: anl.az/down/meqale/baki_xeber/2010/may/117636.hm, Mayıs 2010.
Seggie, F., Bayyurt, Y:	**"Nitel Araştırma; Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları"** kitabı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2015, s.23-36.
Süleymanov, A:	**"Küreselleşme Karşısında Nasıl Bir Kültür Politikası**

	izlenmeli", "Globallaşma Prosesinde Qafqaz ve Orta Asya" Uluslar arası Konferansın İçinden, Bakı,s:82, 2003
Siyez, M.D:	**"15-17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi",** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2006.
Azerbaijan Republic	**"State Statistical Committee Of The Republic Of Azerbaijan",** (2015), Catalogue of Statistical Publications, Baku.
Semerci, B:	**"Evden Kaçmak",** Bengi Semerci Enstitüsü, (çevrimiçi), www.bengisemerci.com/evden-kacmak
Seyidov, N:	**"Azərbaycanda İki Minə Yaxın Küçə Uşağı Var",** (çevrimiçi), www.contact.az/index_az.html, Nisan, 2015.
Suxomlinski, V.A:	**"Vətəndaşın doğulması",** Maarif, Bakı, 1974.
Siyez, M.D:	(2007), **"Lise Öğrencilerinde Problem Davranışların Görülme Sıklığı: İzmir"**
Tolan, B:	(1981) **Çağdaş Toplumun Bunalımı, Anomi ve Yabancılaşma**, Y.T.Y.A yay, Ankara. Kongar, E. (1985), Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi. Yay, İstanbul.

TİKA:	Azerbaycan Ülke Raporu, T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk işbirliği ve Kalkınma Ajansı, Ankara1995.
Tükdoğan, O:	(2000), **Milli Kimliğin Yükselişi**, Alfa Yay, İstanbul, s.53.
Tamar, M:	**Gençlikte Değişim ve Süreklilik,** Çelikkol Yayıncılık, İzmir, 2005.
Vəfalı, T:	**"Gender, Ailə ve Demoqrafiya Məsələləri: Yeniyetmələr"** makale, Həftə İçi Gazetesi, Bakı. (çevrimiçi),www.anl.az/down/meqale/hafta_ichi/2015/avqust/451584.jpg, Austos 2015.
Vahabzade, V:	**"Biz Neden Özümüz Olmak istemiyoruz",** Tarih Dergisi, Sayı: 169, s.30, Ocak, 2001.
Vahidoğlu, E:	"**Gəncədə 115 Riskli Davranışa Meylli Uşaq Reabilitasiyaya Cəlb Edilib"** makale, Gəncə www.kepeztv.az/news/id/14264, 22 İyun 2016.
Yılmaz, S., Akcan, S:	İmplementing the European Language Portfolio in a Turkish Context. ELT Journal, 2012, 66 (2), 166-174.
Yaman, Ö.M:	**"Apaçi Gençlik"** kitabı, **Türkiye Yeşilay Cemiyeti**, İstanbul, 2013.
Yavuzer, H:	**"Çocuk ve Suç"** kitabı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2012,

	s.111-114.
Yörükoğlu, A:	**"Gençlik Çağı"** , Türkiye İş Bankası Yayınları, 1986, Ankara.
Youth of Azerbaijan,	Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, 2016.
Windle, M:	**"Substance use and abuse among adolescents runaways: A four-year follow up study",** Journals of Youth and adolescence, 1989, 18. 331-344.
Zirekoğlu, B:	Okuldan Kaçma ve Nedenleri, (çevrimiçi), www.tavsiyeediyorum.com/makale_7418.htm, Eylül, 2011.
Zərbalıyeva, K.	**"Azərbaycanda Küçə Uşaqları ilə Bağlı Təhqiqat Aparılıb",(**çevrimiçi), www.az.trend.az/azerbaijan/society/1989112.html,7 Şubat, 2012.
Zeynalova, M:	**"Yeniyetmələrin Evdən Qaçması Azərbaycan Mentalitetində Ən Pis Çıxış Yolu Kimi...",** makale, Bakı , (çevrimiçi), bakixeber.com/sosial/26472.html, Eylül 2015.
Zeynalova, V:	**"Çətinlərlə Heç Də Çətin Olmur",** Bakı, (çevrimiçi), http://regionplus.az/az/articles/view/2660,2 Eylül 2014.

EK'LER

Evden Kaçan Ergenler, Onların Aileleri ve Uzmanlarla İlgili MEMOLAR

I. Evden Kaçan Ergenler:

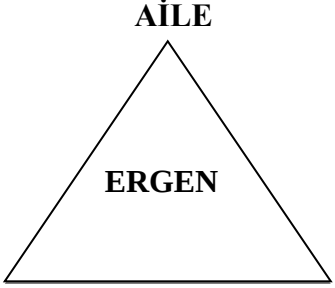
Ergenlerin zamanlarının boş geçmesi, herhangi bir sosyal faaliyet veya aktivite yapmamaları dikkatçekici noktadır. Çocukluk yaşı ile gençlik yaşı arasında kalan bühranlı yaş diye literatürde geçen ergenlik döneminde yaşanan evden kaçma olayında ergenlerin zamanlarının boş geçmesi ve bu boş zamanın "sokak"ta harcanması meselesi; görüşme yaptığım ergenlerin hemen hepsi bir gününü anlat dediğinde "öğlene doğru kalkıyorum yüzümü yıkıyorum öyle işte" diye anlatıyor. "*Boş geçen günler sokağı cazip hale getiriyor ergenin düşüncesinde..."*

Ergeni evden kaçıran başlıca neden, sokağın cezbedici oluşu mu, yoksa evin sıkıcı oluşu mu?

Peki, zincir nerede kırılıyor? Yada sokağa götüren zincir nerde başlıyor?

Görüşme yaptığım ergenlerin eğitim durumumlarının başarısız olması ve okula devamlılık konusunda da yaşanan sorun da ayrıca ele alınması gerekiyor.

Gözlemlerimden ve yaptığım görüşmelerden, daha ben`i, benliği kendini yeni yeni gösteren, toplumda, çevrede, ailede yeni karakter edinmeye, var olan kişilik özelliklerini göstermekle kendini ifade etmeye çalışan ergenin olduğu toplumsal kurumlar veya onun etrafında var olan 3 kurum var:

OKUL ÇEVRE

Bu 3 toplumsal kurum, onun topluma adaptasyonu, toplumdaki yerini göstermektedir. Peki, bu ergenlerde ne görüyoruz?

1. Okul hayatı--okulda başarısız olmuş, eğitime hevessiz, okulu yarıda bırakmış heves ve motivasyonunun olmadığı,sonuçta da, okulla bağını koparmış ergenler görülmektedir. Üçkenin bir tarafında artık sorun var.

2. Aile Yaşantısı--ailede 80\100 boşanmış yada anne ve/veya babadan biri hayatda değil, yani tek ebeveynli aileler. Diğer 20\100`lik kısmında ise, evlatlık veya anne baba olsa da ailede anne baba rolünün olmaması durumu söz konusudur. Burada işin boyutu evde yaşanan sıkıntılar kavgalar, çatışmalar, tecavüzler, anne-babanın ergeni anlamaması vs. Ailede de sorun varsa üçkenin ikinci bir ayağı da gider ve geriye sadece çevre kalır.

3. Peki, çevre ne zaman etkili olur? OKUL VE\VEYA AILE SORUN VARSA...

Okulun ve ailenin ilgisinden uzakta kalan ergen kendi varlığını, benliğini, ben de varım düşüncesini nerede gösterir? ÇEVREDE

Zaten, çevre demek, sokak demek..ki yaptığım görüşmelerde de okulla, aile ile bağını koparmış veya koparmakta olan ergenlerin gidecek yerinin olmaması yada gidecek bir sokağın olması durumuna dikkat edilirse, orada 1 günde, 1 saatte yeni arkadaşlar bulduğunu ve bu arkadaşlar sayesinde (bu arkadaşlar ya çoktan sokaktalar ya yeni sokağa alışıyorlar yada sokağı çoktan benimsemişler) tüm sorumluğunu atmış risk grubuna giren ergenler yetişiyor.

Boş zaman kavramına geri dönersem eğer, şunu da görüyoruz okul bir ergenin günde 7-8 saatini alıyor, diğer zamanlarının da çoğunu ailenin yanında, bir kaç saatini de arkadaşlarının yanında geçirirse gün biter. Ama okulla sorunu olan, aile ile sorun yaşayan ergenin bu kadar boş olan zamanını dolduracak neyi var peki? veya bu zamanı nerede dolduracak? kendini nerede arayacak? SOKAKTA..Görüşmelerden çıkardığım şey şu ki sokak her zaman cazip gelir insanlara. Özellikle de, kendini,

ben`ini arayan biri için. Sokağın cazipliğindense evin, okulun, ailenin sıkıcı, sorunlu ve ergeni o ortamlardan kaçıran, uzaklaştıran nedenler üzerine yoğunlaşmamız gerekiyor.

Boşlukta kalan...zaten çocuk gibi mi yoksa yetişkin gibi mi davranmalıyım diye düşünen bir ergen, aile, okul arasında koparılmış veya zedelenmiş bağları ve bunun sonucunda oluşan büyük bir boşluğu, nasıl gidereceğini düşünmektedir ki hangi yöne gideceğini bilmemesi meselesi ortaya çıkıyor.

Ergenlerin hedeflerinin olmaması, hatta arzularının olmaması diyelim buna. Herkese çocukken büyüyünce ne olucaksın sorulmuştur mutlaka. Bu ergenlere sorduğumda ise hedeflerinin olmamasını fakat arzu ettikleri şeylerin olduğunu gördüm. Arzu ettikleri şeylerin, çok uzakta olduğunu, hiçbir zaman ulaşamayacak bir şey olduğunu hiss ettiriyorlar. "Gemici olmak istiyorum, herkesten uzakta olmak istiyorum" deyen bir ergene bu arzunu arzulattıran nedir?

Ailede anne baba rolünün olmaması durumu. Çünkü, çoğu tekebeveynli aileler ve çoğu anneleriyle kalıyor. Annenin sabahtan akşama kadar çalışıp, evi geçindirmesi ve ergenin dikkatten kenarda kalması. Annenin ne anne rolünü,ne de baba rolünü yapamaması. Yani, evde anne modeli yok, evde baba modeli yok!

Ergenin alacağı rol modeli yok. Aldığı örneklerde ise hapishane hayatı yaşamış "köy koruyucuları"dır. Yani, Lotu Bextiyar..Rövşen Lenkeranski.

Resmi-nikahtan olmayan ailelerden gelenler??

Ergenlerin hemen hepsi evden kaçtım demiyor, hatta bu tanımı kabullenmiyorlar. Peki, nedir evden kaçma? Ergenler kimseye görünmeden veya evde kimseyi bulamadıktan sonra soluğu sokakta, dışarda yada herhangi bir mekanda alıyorlar. Önemli bir nokta var burada.

Ergenler neden kaçmadım, gittim diyorlar? bana göre kaçmayı planlamadıkları için. Herhangi bir problem yüzünden oradan uzaklaşmaya çalışan, aslında problemden kaçmaya çalıştıkları için kaçmadım ben gittim diyorlar ki evden ilk kaçmalarda bunu gözlemledim. Sonraki kaçmalar ise ailenin ergenin kaçmasına gösterdiği tavr\tutumla

alakalı ve sokağın sokaktaki hayatın ailedeki hayattan daha huzurlu olduğunu düşünmeleriyle alakalı.

Ailede sevgi ve dikkat görmeme\ hiss etmeme ve evden uzaklaşma. Özellikle de, anneden sevgi görmeyen ergenler.

Kültürel faktörlerden ileri gelen bir şey olsa gerek. Ergenler annelerinin babalarının ikinci defa evlenmelerine karşı çıkmaktalar. Burada ikinci hüsus ise annelerini kaybetmek duygusu, paylaşamama da vardır.

Terbiye sistemindeki dengesiz tutum---ya çok boş bırakılıyor ya çok sıkıyor aileler ergenleri.

Ergenlerin evdeki problemler karsisinda nasil bir tavr sergileyeceklerini, o problemi nasil çözeceklerini bilmedikleri için, evden\problemin yaşandığı yerden kaçma isteği...Ergenlerin Evden Kaçma Davranışındaki Esas Nedenlerden Biri!

II. Ergenlerin Aileleri/ Ebeveynleri:

Ailede boşanma ve ikinci evliliklerin olması,ergenlerin üvey anne-babayı kabul etmemesi durumu, giderek ergenin eve, aileye yabancılaşıyor ve zamanla da evden kopma yaşanıyor.

Nerdeyse, her ailede, ebeveyn-ergen ilişkisinde iletişim kopuklukları yaşanıyor.

Aile, özellikle de, anneler, ergenin çevresindekileri tanımıyor, kimlerle arkadaşlık yaptığını bilmiyor.

Evden kaçan kızı hakkında, annelerin yegane düşündüğü şey, onların bakireliğinin korunup korunmaması meselesidir.

Aileler ergenlik döneminde yaşanan değişimlerden habersiz oldukları için, ergeni anlamamaktalar. Her yaşanan olayı, hep onların yüzüne vurmaktalar.

Annenin yaşadığı hayatın, annenin davranışlarının ve yaklaşım tarzlarının ahlaki açıdan sorunlu oluşu, ergenle arada sınır çizgisinin olmayışı ve çocuğunu büyümüş

zannetmesi, tüm ilişkisini ergenin gözleri önünde yaşaması onları olumsuz anlamda etkilemektedir.

Annelerin, annelik rolünü benimsemeyişleri görülmektedir. Burada annelerin yaşadıkları, büyüdükleri aile koşulları ve oradaki kurallar da etkili olabilir. Erken nikahlar ve erken anne olan annelerin yetiştirdikleri çocukları eğitmede zorluk yaşadıkları, eğitme tarzında yaptıkları hatalar, özellikle de çocuğun her yalnış davranşında ağır cezaya başvurma yöntemi gözlemlenmektedir.

Ailede yaşanan problemler aslında köklü nedenlere dayanıyor. Evden kaçan ergenleri araştırıyorum neden evden kaçtılar neler oldu diye sorular soruyorum ama problem daha derin. Bir anne, bir baba nasıl yetişiyor? yada nasıl yetişmesi gerekiyor ki çocuğunda bu problemler yaşanmasın. Benim gördüğüm kadarıyla ebeveynlerin de sağlam temeli olmayan ailelerin sorunları var. Sorunun kökü daha derin ve zincir gibi. Annenin annesinden ileri gelen, onun da annesinden ileri gelen problemler. Burada ailelerin eğitimsiz, parçalanmış, maddi olarak yoksul olduklarını, çocuğa yalnış yaklaşım tarzında bulunduklarını görmekteyim.

Sevgi ve dikkat görmeyen anne-baba kendi çocuklarına da sevgi ve ilgiden uzak bir ortam hazırlıyor mecburen veya bilinçli olarak. Peki bu köklü sorunlar nelere yol açıyor? Evden kaçan ergenlere

En çok dikkatimi çeken ve gözlemlediyim şey şu ailelerde: gerçek problemi problem olarak görmüyorlar ama çocuğun 1 defa evden kaçmalarına dünyanın sonuymuş gibi tepki veriyorlar.

Ailede, evde baba otoritesinin olmayışı ergeni evden kaçırabilir.

Kız ergenlerin çoğunda anneleriyle ilişkisinin anne-kızdeğil de, arkadaş ilişkisine dayalı.

Aile tutumlarında dengenin olmayışı da bariz gözükmektedir, bazıları aşırı kontrolcü, bazıları aşırı rahat davranıyor.

Aile üyelerinin zararlı alışkanlıkları ve yalnış rol model olmaları ergenleri olumsuz etkiliyor.

III. Ergenlerle Çalışan Uzmanlar:

"Aile sorumluluktan kaçıyorsa, çocuk da aileden kaçıyordur".

Uzmanların çoğunun ortak düşüncesi evden kaçan ergenlerin çoğunun tekebeveynlive sorunlu ailelerden geliyor olmasıdır.

Uzmanlar bu ergenlerin aileleri hakkında bahsederken normal ve normal olmayan aile tanımlamaları yaptılar ve normal olmayan ailelerden gelen çocukların da yaşayacağı sorunların başında evden kaçmanın olduğunu savunmaktalar.

Erkek çocukların sokağı kolay benimsemesi dikkat edilmesi gereken noktadır.

Azerbaycan`da, Bakü`de istediğiniz saatte dışarı çıkabilirsiniz ama kışın saat 9-10`dan sonra, yazın da 11`den sonra tek başına dışarıda olmaz normal ailenin kızları olarak algılanır, olanlar varsa bu anormal ailenin kızları sayılır. Fakat, erkekler daha serbest. En muhafazakar aile bile olsa, erkek ergenlere belli bir saatte evde olması gerektiğini söylemez. Erkekler daha serbest ve gününün çoğunu sokakta geçiriyor desek yanılmayız. Sokağa alışmış ergenin sokak hayatına düştükden sonra zamanla yavaş yavaş kötü alışkanlıklar hırsızlık vs. gibi yollara el attığını görüyorum. Ama sokağa düşen kızın çok hızlı bir şekilde en kötü durum- fuhuşa sürüklenmesi çok kolaylıkla gerçekleşiyor. Toplumsal olarak kızları daha fazla koruma ve/veya sıkma ve bir an boşbırakılmanın etkileri de denilebilir buna.

Görüşme yaptığım ergenlerle çalışanların hemen hepsi eski ve yeni dönem karşılaştırması yaptılar. Sovyet döneminin artılarından bahs ettiler. Modern dönemde biz olamama, aileden herkesin sadece kendini düşünmesi ben kollektifden bireye geçis aynı evde herkesin kendi işiyle ilgilenmesi. Aynı çatı altında farklı dünyalarda olan insanlar gözümde canlandı. Kitle iletişim vasıtalarının esiri olan toplum ve değerlerini kaybeden aile tasviri.

Araştırma'da Katılımcılara Sorulan Soru Başlıkları

I. Evden Kaçan Ergenlere:

1. Demografik Sorular

- Ad Ve Soyad
- Yaş
- Cinsiyet

2. Eğitim Durumu

- Okula devam edip etmemesi
- Eğitimde başarı durumu
- Okul ortamı, öğrenci-öğretmen ilişkisi
- Okuldan kaçma durumu

3. Serbest Zamanlarında Neler Yapıyor?

- Rutin bir gününü anlat

4. Ailesi Hakkında Ve Ailedeki Durumu?

- Anne baba hakkında ergenin düşünceleri
- Anne baba eğitimi çalıştıkları iş yer hakkında
- Davranış tarzları hakkında
- Genel tutum ve yaklaşım tarzları
- Ailenin Maddi Durumu?

4. Çevre Etkisi Arkadaşları?

5. Evden kaçmayı tanımla?

- Kaçma sayısı (ilk defa mı bir kaç kez mi)
- Kaçdığı yerler nerden nereye

6. Evden kaçma nedenleri nelerdir?

7. Kaçtıkdan sonra ve kaçmadan önceki yaşamı aradaki farklar, değişen şeyler hakkında?

- Kaçmadan önceki hayatı ?
- Kaçtıkdan sonraki hayatı?
- Neler değişti?

8. Zararlı alışkanlıklar ve kaçmayla başlayan zararlı alışkanlıklar?

9. Sosyal medya ve kullanma alışkanlığı

- Ayırdığı zaman
- Sosyal medya ortamındaki rolü

10. Ergenin rol modeli kimdir? Örnek aldığı kişiler?

11. Zamanını geçirdiği mekanlar meşgül olduğu işler

II. Evden Kaçan Ergenlerin Ailelerine\ Ebeveynlere:

- Ad ve soyadınız
- Yaşınız
- Eğitim durumunuz
- Çalışma durumunuz?
- Maddi durum ve geliriniz? Size yetiyor mu?
- Yaşadığınız yer?
- Kiminle yaşıyorsunuz?
- Anne ve ya babanın resmi evli olup olmaması durumu?
- Ergenin evlatlık olup olmaması durumu? Varsa durumu açıklayın.
- Boşanma durumu varsa nedenleri nelerdir?
- Zararlı alışkanlıklarınız var mı? Varsa nelerdir ve kullanma sıklığınız nedir?
- Ailedeki genel ortam nasıl? Ailenin ergene karşı tutumu?
- Ailede şiddetin olup olmaması (fiziksel, cinsel, psikolojik, emeğin istismarı)
- Anneye göre ergenin evden kaçma nedenleri?
- Ergenin evden kaçma sıklığı?
- Ergenin aile ilişkileri?
- Ergenin annesiyle olan ilişkisi nasıl?
- Anne-babanın ergenin arkadaş çevresini tanıyıp tanımaması?
- Ergenin evden kaçtığı zamanlarda ailenin-annenin tepkisi ve yaklaşım tarzı nasıl?

III. Ergenlerle Çalışan Uzmanlara:

1. Demografik

- Ad ve Soyad
- Yaş

- Cinsiyet
- Eğitim durumu
- Mesleğiniz
- Çalıştınız yer ve pozisyonuz

2. Evden Kaçma

- Evden kaçmanın tanımı?
- Ağırlıklı yaş grupları? NEDEN
- Erkek ve kızlardaki benzerlik ve farklar nelerdir?
- Erkek ve kızlarda kaçma sıklığı? NEDEN

3. Azerbaycan`ın ve Bakünün hangi yerlerinde ergenlerin evden kaçma olayları daha çok görülmektedir? Mekanlar ve mevcut durum arasında bir bağ var? Varsa nelerdir?

4. Ergenlerin Evden Kaçma nedenleri nelerdir?

5. Evden Kaçan ergen nereye gidiyor ve evden uzakta neler yapıyor? eve dönüyor mu yoksa nasıl?

6. Evden kaçma olayları ve getirdiği veya getirebileceği sonuçlar nelerdir?

7. Evden kaçma olaylarının git gide artma nedeni nelerdir?

8. Hangi aile profilinden olan ergen veya çocuk evden kaçar veya kaçıyor?

9. Evden kaçma olaylarını azaltmak için neler yapmak gerekir?

10. Devletin , ailelerin üzerine düşen sorumluluk nelerdir?